

МАТЕРІАЛИ
ОДИНАДЦЯТОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Одеса
17 травня 2018 року

Україна Польща Швейцарія
Болгарія Бельгія Китай Марокко
Гвінея Російська Федерація

Ukraine Poland Switzerland Bulgaria Belgium China
Marocco Guinea Russian Federation

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний політехнічний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології та соціальної роботи

Співорганізатори:

Міжнародна академія соціальної роботи

Гуманітарно-економічна академія в Лодзі (Польща)

Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України

Головне управління праці та соціального захисту населення
Одеської обласної державної адміністрації

**МАТЕРІАЛИ
ОДИНАДЦЯТОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ
СФЕРІ»**

17 ТРАВНЯ 2018 РОКУ

*Присвячується 100-річчю
Одеського національного політехнічного університету*

Одеса
2018

ББК 60.54.94.3
УДК 316.472.082.2
A43

Редакційна колегія:

Головний редактор: Корнєшук В. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету

Члени редакційної колегії:

Карпенко О. Г., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та технології соціальної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Климанська Л. Д., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка»

Колот С. О., кандидат психологічних наук, доцент, декан гуманітарного факультету Одеського національного політехнічного університету

Романовська Л. І., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки

Тодорцева Ю. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету

Федірчик Т. Д., доктор педагогічних наук, доцент, заступник декана факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Рецензенти:

Богданова І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Онищук В. М., доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

Актуальні дослідження в соціальній сфері : матеріали одинадцятої міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2018 р.) / гол. ред. В. В. Корнєшук. – Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2018. – 246 с.

У збірнику опубліковані матеріали українських та зарубіжних авторів, які висвітлюють проблеми психології, соціальної роботи, кадрового менеджменту та професійної підготовки фахівців.

ББК 60.54.94.3
УДК 316.472.082.2

© Одеський національний політехнічний університет,
кафедра психології та соціальної роботи, 2018 р.

1

Проблемне поле сучасних соціальних досліджень
Problematic field of contemporary social studies

2

Кадровий менеджмент і сучасні технології управління
Staff management and modern management technologies

3

Соціальна допомога та проблеми
психологічного консультування
Social care and counseling issues

4

Сучасна теорія та практика соціальної роботи
Contemporary theory and practice of social work

5

Соціальна політика та права людини
Social policy and human rights

6

Соціальна педагогіка
Social pedagogics

7

Проблеми підготовки фахівців у вищій школі
The problems of training specialists at the university

Зміст

1. ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Шибко О. І. (<i>Маріуполь, Україна</i>)	19
Соціальна відповідальність – сутнісна ознака суспільного буття	
Прокопович Л. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	22
Косплей как социальное явление: переформатирование от костюмированного шоу к театрализации	
Рабійчук С. О. (<i>Хмельницький, Україна</i>)	23
Показники здорового способу життя, можливості його реалізації та засобів впливу на його формування	
Божко С. В. (<i>Харків, Україна</i>)	25
Трансформація ЗМІ як соціального інституту у сучасному українському суспільстві	
Халілова-Чуваєва Ю. О. (<i>Одеса, Україна</i>)	27
Соціальні інновації в готельному господарстві як елемент підвищення конкурентноспроможності підприємств	
Мосаєв Ю. В. (<i>Запоріжжя, Україна</i>)	29
Соціальні особливості розвитку світової футбольної індустрії у розрізі світової першості з футболу 1992 року	
Никон Н. А. (<i>Одеса, Україна</i>)	31
Функционирование социальных норм в деструктивных условиях современности	
Фурманюк М. І. (<i>Київ, Україна</i>)	34
Погляди М. Грушевського щодо української державності та їх актуальність сто років потому	
Кернас А. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	36
Психологические особенности формирования гражданского общества в Украине	
Фесун Г. С., Гузак М. М. (<i>Чернівці, Україна</i>)	39
Основні характеристики самотності молоді як соціально-психологічної проблеми	
Ковальчук А. М., Рожкова О. О., Савош Г. П. (<i>Дніпро, Україна</i>)	41
Концепція соціального ризику	
Краснянская Н. Д. (<i>Одеса, Україна</i>)	44
К проблеме студенческой образовательной миграции в Украине	
Павленко Д. С., Радчук В. М. (<i>Чернівці, Україна</i>)	46
Особливості сприймання друкованої реклами екстравертами та інтровертами	

Богуславська Ю. Ю. (<i>Одеса, Україна</i>)	47
Традиційне рукоділля як процес	
Хееромс Ханс (<i>Гент, Бельгія</i>)	49
Політика В. Ющенко сквозь призму історії: голодомор	
Онпиченко О. І. (<i>Харків, Україна</i>)	51
Захоплення реборнами як порушення статевої ролі соціалізації сучасних жінок	

2. КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ

Борисов В. П., Решетинський С. Г.	54
(<i>Одеса, Україна - Русе, Болгарія</i>)	
Роль емоційного інтелекту в управлінській діяльності	
Колот С. А., Христич А. Л.	55
(<i>Одеса, Україна – Женева, Швейцарія</i>)	
Психологическая защита как механизм формирования профессиональной деформации руководителя	
Семенова Л. Ю., Сальник Е. Д. (<i>Дніпро, Україна</i>)	57
Сучасні персонал-технології як інструмент розвитку організації	
Голубченко Т. Д. (<i>Миколаїв, Україна</i>)	59
Педагогічний коучинг як прогресивний стиль управління зкладами середньої загальної освіти	
Лубинец К. С. (<i>Одеса, Україна</i>)	62
Кадровый менеджмент: набор продуктивных кадров на производство	
Мосьпан Н. В. (<i>Київ, Україна</i>)	63
Автономія університету в ЄС	
Семенова А. Н. (<i>Одеса, Україна</i>)	65
Методологические аспекты социологического составляющего кадрового менеджмента	
Попов М. А. (<i>Шаргород, Україна</i>)	67
Іноваційні технології управління кадровим складом	

3. СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ТА ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Машталер Ю. І. (<i>Одеса, Україна</i>)	69
Хоспісна допомога за кордоном	
Невсїкіна Г. І. (<i>Одеса, Україна</i>)	72
Психологічні передумови девіантної поведінки підлітків	
Гордієнко І. О., Кримова Н. О. (<i>Одеса, Україна</i>)	74
Особливості консультування клієнтів у кризовому стані	

Пелісьє Ю. П., Міткова К. В. (Одеса, Україна)	76
Психологічні особливості осіб, які утримуються в слідчих ізоляторах	
Ван Цяньци (Харбин, Китай)	78
Соціальна допомога після землетрясіння в Веньчуань в Китаї	
Моїсеєва Т. М. (Одеса, Україна)	80
Благодійність в Англії на сторінках журналу «Вестник благотворительности»	
Канцер Т. В., Кримова Н. О. (Одеса, Україна)	83
Розвиток волонтерського руху в Україні	
Музика Ю. О., Єргієв І. М. (Одеса, Україна)	85
Особливості харчування та харчової поведінки студентської молоді	
Куцоласька А. М. (Шаргород, Україна)	87
Особливості організації психологічного консультування	
Мишковський Р. В. (Чернівці, Україна)	89
Реалізація професійних функцій соціального працівника у роботі з учасниками бойових дій	

4. СУЧАСНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Коваль Г. В., Левченко Є. М. (Миколаїв, Україна)	92
Сутність арт-терапії в діяльності соціальних працівників	
Чубук Р. В. (Миколаїв, Україна)	94
Соціально-превентивна діяльність з підлітками із неповних сімей	
Азаркіна О. В. (Одеса, Україна)	97
Наставницькі стосунки як умова успішної соціалізації дітей, позбавлених батьківського піклування	
Відющенко М. Д. (Київ, Україна)	100
Профілактика конфліктів між батьками та дітьми-підлітками	
Балабан Д. М. (Одеса, Україна)	103
Психологічні аспекти соціальної роботи з молодими сім'ями	
Зарецька В. С. (Херсон, Україна)	106
Особливості застосування системно-екологічної моделі соціальної роботи з сім'єю в складних життєвих обставинах	

5. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

Лисенко О. М. (Одеса, Україна)	109
Соціальна політика як основа розвитку соціального капіталу	
Ракова А. Ю., Коваль Г. В. (Миколаїв, Україна)	111
Міграція та права людини	

Камара Балла Мусса (<i>Конакри, Гвінея</i>)	113
Соціальна політика Гвінеї	
Эльфадил Хамза (<i>Касабланка, Марокко</i>)	115
Соціально-правовая защита населения в Марокко	
Краснянська Н. Д. (<i>Одеса, Україна</i>)	117
До проблеми захисту прав дитини в Україні	

6. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Глушкова Н. М. (<i>Одеса, Україна</i>)	120
Педагогічний процес як засіб соціалізації студентської молоді	
Сторож В. В., Хлебнікова О. О. (<i>Одеса, Україна</i>)	122
Соціальна креативність студентів-психологів	
Крим Абделькарим (<i>Касабланка, Марокко</i>)	125
Реализация, сопротивление и обсуждение реформы образования в марокканских средних школах	
Дроздова К. Є. (<i>Вінниця, Україна</i>)	127
Роль української народної пісні у вихованні національної самосвідомості учнів	
Ріклезон В. С. (<i>Одеса, Україна</i>)	129
Специфіка профілактики суїцидальної поведінки студентів 1-го курсу ВНЗ	
Ордіна Л. Л. (<i>Біла Церква, Україна</i>)	132
Соціально-виховна функція культуротворчого середовища вищого закладу освіти	
Романова Т. М. (<i>Абакан, Російська Федерація</i>)	134
Техническая направленность центров дополнительного образования	
Хозраткулова І. А. (<i>Миколаїв, Україна</i>)	136
Роль соціального інтелекту в успішній професійній адаптації педагогів-початківців	
Ляхова В. П. (<i>Николаев, Украина</i>)	138
Ответственность как актуальная проблема и психологический феномен	
Півень Г. Г. (<i>Миколаїв, Україна</i>)	140
Розвиток емоційного інтелекту соціального працівника	
Зичков А. К. (<i>Кривий Ріг, Україна</i>)	142
Принципи превентивної роботи класного керівника з неблагополучними сім'ями та їх дітьми	
Музика Ю. О. (<i>Одеса, Україна</i>)	144
Організація клубної діяльності для студентської молоді з метою профілактики ВІЛ/СНІДУ	
Чепурна О. О. (<i>Харків, Україна</i>)	147
Організація освітнього процесу в адаптивній системі навчання	

Дереш В. С. (<i>Херсон, Україна</i>)	150
Відображення проблеми сімейної соціалізації у друкованих працях другої половини ХХ – початку ХХІ століття	
Северинюк Т. О. (<i>Одеса, Україна</i>)	152
Чинники успішності інтеграції випускників інтернатних закладів у соціальний простір	
Радчук В. М., Скутар І. С. (<i>Чернівці, Україна</i>)	154
Дослідження симптомів виникнення стресу у старшокласників загальноосвітньої школи	
Платаш Л. Б. (<i>Чернівці, Україна</i>)	158
Організаційні засади діяльності асистента вчителя інклюзивної загальноосвітньої школи	

7. ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Корнещук В. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	162
Педагогічні дисципліни в системі магістерської підготовки фахівців соціономічних професій	
Тодорцева Ю. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	165
Специфіка соціономічної сфери професійної діяльності	
Мороз Г. М. (<i>Харків, Україна</i>)	167
Компетентність студентів вищого навчального закладу як передумова формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців	
Глушкова Н. М. (<i>Одеса, Україна</i>)	170
Професійна підготовка фахівців-екологів в умовах сучасного інформаційного суспільства	
Фокша О. М. (<i>Одеса, Україна</i>)	172
Функційна роль фасилітації в системі підготовки фахівців соціономічної галузі у вищій школі	
Кравченко О. О. (<i>Умань, Україна</i>)	174
До питання оцінки якості освітніх послуг у процесі підготовки соціальних працівників	
Кудрявцева О. А. (<i>Одеса, Україна</i>)	177
Принципи оцінювання якості педагогічних знань майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти	
Бубнов І. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	180
Актуальні завдання щодо формування постіндустріальної освіти в сучасній Україні	
Чернишев В. Г., Шинкаренко В. М. (<i>Одеса, Україна</i>)	183
Шляхи підвищення якості підготовки фахівців з управління та адміністрування	

Окара Д. В., Шинкаренко Л. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	186
Напрямки реформування української освітньої системи	
Мороз Г. М. (<i>Харків, Україна</i>)	188
Підвищення компетентності студентів у вищому навчальному закладі як передумова формування конкурентоспроможних майбутніх спеціалістів	
Юрченко Н. С. (<i>Миколаїв, Україна</i>)	191
Розвиток лідерських якостей студентів в умовах ЗВО	
Стрельбицька С. М. (<i>Одеса, Україна</i>)	193
Виробнича практика як умова формування базових компетентностей майбутніх соціальних працівників	
У Чжисян (<i>Хенан, Китай</i>)	195
Образование в Китае в древности	
Овод Ю. В. (<i>Хмельницький, Україна</i>)	197
Використання нових інформаційних технологій для активізації пізнавальної діяльності студентів педагогічних спеціальностей	
Москалюк О. І. (<i>Хмельницький, Україна</i>)	199
Особистісна спрямованість професійної освіти	
Бурка О. М. (<i>Запоріжжя, Україна</i>)	201
Готовність до використання фізкультурно-оздоровчих технологій як частина професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів	
Бартенєва І. О. (<i>Одеса, Україна</i>)	202
Формування екокультурної компетентності майбутніх учителів: методологічні підходи	
Лазарева А. О. (<i>Одеса, Україна</i>)	205
Компетентісний підхід у плануванні виробничої практики бакалаврів із соціальної роботи	
Ткаченко С. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	208
Педагогічна модель формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно гуманітарних дисциплін	
Колодійчук Ю. В. (<i>Одеса, Україна</i>)	210
Волонтерська діяльність як форма навчання майбутніх соціальних працівників	
Нємцева Н. С., Нємцев Е. М. (<i>Покровськ, Україна</i>)	211
Структура педагогічної майстерності	
Кулик Н. С., Лисенко Ю. О., Савош Г. П. (<i>Дніпро, Україна</i>)	214
Проблеми підготовки майбутніх економістів в Україні	
Троян А. О., Кантаржи Н. І. (<i>Одеса, Україна</i>)	215
Проблеми підготовки фахівців у вищій школі	
Слободянюк О. Р. (<i>Одеса, Україна</i>)	217
Психологічні засади професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи	

Слободянюк О. Р. (Одеса, Україна)	219
Професійна усталеність викладача вищої школи	
Бикович М. Р., Голубенко Т. О. (Київ, Україна)	222
Волонтерська діяльність як пріоритетний напрям самореалізації студентів спеціальності «соціальна робота» у ВНЗ	
Зозуляк-Случик Р. В. (Івано-Франківськ, Україна)	224
Суб'єкт-суб'єктна взаємодія в навчально-виховному процесі університету як педагогічна умова формування професійної етики майбутніх соціальних працівників	
Дроздова І. П., Киричек К. О. (Харків, Україна)	226
Специфіка кураторства галерейної діяльності для підготовки майбутніх кураторів	
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	229
LIST OF AUTHORS	238

Ministry of education and Science of Ukraine
Odessa National Polytechnic University
Faculty of Humanities
Department of Psychology and Social Work

Co-organizers:

International Academy of Social Work

University of Humanitarian and Economic in Lodz (Poland)

South-Ukrainian Sociological Association of Ukraine

Odessa Regional State Administration
Department of Labour and Social Welfare

**MATERIALS
OF THE ELEVENTH INTERNATIONAL
SCIENTIFIC PRACTICAL CONFERENCE
«CONTEMPORARY RESEARCH
IN THE SOCIAL SPHERE»**

MAY 17th, 2018

*Dedicated to the centenary of
Odessa National Polytechnic University*

ODESSA
2018

Contents

1. PROBLEMATIC FIELD OF CONTEMPORARY SOCIAL STUDIES

Shybko O. (<i>Mariupol, Ukraine</i>)	19
Social responsibility – an essential sign of social being	
Prokopovich L. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	22
Cosplay as a social phenomenon: reformatting from a costume show to theatricalization	
Rabiychuk S. (<i>Khmelnytsky, Ukraine</i>)	23
Indicators of a healthy lifestyle, possibilities of its realization and means of influence on its formation	
Bozhko S. (<i>Kharkov, Ukraine</i>)	25
Transformation of mass media as a social institute in modern Ukrainian society	
Khalilova-Chuvaeva Iu. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	27
Social innovations in the hotel industry as an element to increase competitiveness of enterprises	
Mosaev Y. (<i>Zaporizhia, Ukraine</i>)	29
Social features of the development of the world football industry in the circumstances of the European Football Cup of 1992	
Nikon N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	31
Functioning of social norms in destructive modern conditions	
Furmanyuk M. (<i>Kyiv, Ukraine</i>)	34
M. Grushevskyy's vision of Ukrainian statehood and their topicality a hundred years later	
Kernas A. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	36
Psychological features of the formation of civil society in Ukraine	
Fesun H., Guzak M. (<i>Chernivtsi, Ukraine</i>)	39
Main characteristics young people's loneliness as a psychosocial problem	
Kovalchuk A., Rozhkova O., Savosh G. (<i>Dnipro, Ukraine</i>)	41
Concept of social risk	
Krasnianskaya N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	44
To the problem of student education migration in Ukraine	
Pavlenko D., Radchuk V. (<i>Chernivtsi, Ukraine</i>)	46
Features of perception of printed advertising by extraverts and introverts	
Boguslavskaya Yu. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	47
Traditional needlework as a process	
Geeroms Hans (<i>Ghent, Belgium</i>)	49
Yushchenko's politics of history: the holodomor	

Onypchenko O. (*Kharkiv, Ukraine*)

51

The fascination with reborn as a violation of sex-role socialization of modern women

2. STAFF MANAGEMENT AND MODERN MANAGEMENT TECHNOLOGIES

Borysov V., Reshetinsky S. (*Odessa, Ukraine - Ruse, Bulgaria*)

54

The role of emotional intelligence in management

Kolot S., Khristich A. (*Odessa, Ukraine – Geneva, Switzerland*)

55

Psychological protection as a mechanism for forming professional deformation of the head

Semenova L., Salnik E. (*Dnipro, Ukraine*)

57

Modern personnel technologies as an instrument for organization development

Holubchenko T. (*Mykolayiv, Ukraine*)

59

Pedagogical coaching as progressive style of management by general education

Lybynets K. (*Odessa, Ukraine*)

62

Human resources management: production kit for production

Mospan N. (*Kyiv, Ukraine*)

63

University autonomy in the EU

Semenkova A. (*Odessa, Ukraine*)

65

Methodological aspects of the sociological constituent of personnel management

Popov M. (*Sharygorod, Ukraine*)

67

Innovative technologies of personnel management

3. SOCIAL CARE AND COUNSELING ISSUES

Mashtaler J. (*Odessa, Ukraine*)

69

Hospice assistance abroad

Nievieikina H. (*Odessa, Ukraine*)

72

Psychological preconditions of deviant behavior of adolescents

Hordiienko I., Krymova N. (*Odessa, Ukraine*)

74

Features of consulting clients in crisis

Pelissier J., Mitkova K. (*Odessa, Ukraine*)

76

Psychological features of persons responsible in remand centers

Wang Qianqi (*Harbin, China*)

78

Social help after Wenchuan earthquake in China

Moiseeva T. (*Odessa, Ukraine*)

80

Charity in England in the journal «Bulletin of charity»

Kantser T., Krymova N. (*Odessa, Ukraine*)

83

Development of volunteer movement in Ukraine

Muzyka Y., Ierhiiev I. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	85
Features of nutrition and food style of young students	
Kutsolapska A. (<i>Sharygorod, Ukraine</i>)	87
Characteristic of the organization of psychological counseling	
Myshkovskiy R. (<i>Chernovtsy, Ukraine</i>)	89
Realization of professional functions of the social worker in work with participants of military action	

4. CONTEMPORARY THEORY AND PRACTICE OF SOCIAL WORK

Koval G., Levchenko Y. (<i>Mykolayiv, Ukraine</i>)	92
Essence of Art Therapy in the activity of social workers	
Chubuk R. (<i>Mykolaiv, Ukraine</i>)	94
Social prevention activity with adolescents from single-parent families	
Azarkina O. (<i>Odesa, Ukraine</i>)	97
The mentioned relations as a condition of successful socialization of children related to the family care	
Vidyushchenko M. (<i>Kiev, Ukraine</i>)	100
Prevention of conflicts between parents and teenagers	
Balaban D. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	103
Psychological aspects of social work with young families	
Zaretska V. (<i>Kherson, Ukraine</i>)	106
The peculiarities of the application of the system-ecological model of social work with the family in difficult living conditions	

5. SOCIAL POLICY AND HUMAN RIGHTS

Lysenko O. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	109
Social policy as a basis for the development of social capital	
Rakova A., Koval H. (<i>Nikolaev, Ukraine</i>)	111
Migration and human rights	
Kamara Balla Mussa (<i>Conakry, Guinea</i>)	113
Social policy of Guinea	
Elfadil Hamza (<i>Casablanca, Morocco</i>)	115
Social legal defence in Morocco	
Krasnianska N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	117
To the problem of protection of the child rights in Ukraine	

6. SOCIAL PEDAGOGICS

Glushkova N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	120
Pedagogical process as mean of socialization for young students	

Storozh V., Khliebnikova O. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	122
Social creativity of students-psychologists	
Krim Abdelkarim (<i>Casablanca, Morocco</i>)	125
Implementation, resistance, and negotiation of educational reforming at Moroccan municipal upper-secondary schools	
Drozdova K. (<i>Vinnytsya, Ukraine</i>)	127
The role of the Ukrainian folk song in raising the national consciousness of the students	
Riklezon V. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	129
Specifics precautions of suicide behavior of the first course students at the university	
Ordina L. (<i>Bila Tserkva, Ukraine</i>)	132
Socio-educational function of the cultural environment of a higher educational institution	
Romanova T. (<i>Abakan, Russian Federation</i>)	134
Technical orientation of the centers of additional education	
Khozratkulova I. (<i>Mykolayiv, Ukraine</i>)	136
The role of social intelligence for successful professional adaptation of the teachers-beginners	
Liakhova V. (<i>Mykolayiv, Ukraine</i>)	138
Responsibility as a topical problem and psychological phenomenon	
Piven G. (<i>Mykolayiv, Ukraine</i>)	140
Development of the emotional intelligence of social worker	
Zychkov A. (<i>Kryvyi Rih, Ukraine</i>)	142
The principles of preventive work of the class teacher with disadvantaged families and their children	
Muzyka Y. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	144
Organizing club activities for the student youth with the aim of prevention HIV/AIDS	
Chepurna O. (<i>Kharkiv, Ukraine</i>)	147
Organization of educational process in adaptive system of teaching	
Deresh V. (<i>Kherson, Ukraine</i>)	150
The representation of the problem of a family socialization in publications in the second half of XX – the beginning of the XXI century	
Severinyuk T. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	152
Success factors of integration graduating students of boarding schools in social space	
Radchuk V., Skutar I. (<i>Chernivtsi, Ukraine</i>)	154
Investigation symptoms of stress in students in general learning school	
Platash L. (<i>Chernivtsi, Ukraine</i>)	158
Organizational activities of academic academy of inclusive general learning school	

7. THE PROBLEMS OF TRAINING SPECIALISTS AT THE UNIVERSITY

Korneshchuk V. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	162
Pedagogical disciplines in the system of master's degree preparation of the specialists of socio-economic professions	
Todortseva J. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	165
Specificity of socio-economic sphere of professional activity	
Moroz G. (<i>Kharkiv, Ukraine</i>)	167
Competence of students of a higher educational institution as a preface to the formation of the competitiveness of future specialists	
Glushkova N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	170
Professional preparation of environmental specialists in conditions of modern informative society	
Foksha O. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	172
Functional role of facilitation in the system of socio-economic specialists' training at the higher educational establishments	
Kravchenko O. (<i>Uman, Ukraine</i>)	174
To question of educational quality assessment in the process of social worker training	
Kudryavtseva O. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	177
Evaluation principles of quality pedagogical knowledge of future educators in preschool education establishments	
Bubnov I. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	180
Actual tasks on formation of post-industrial education in modern Ukraine	
Chernyshev V., Shynkarenko V. (<i>Odesa, Ukraine</i>)	183
Ways to increase quality of preparation professionals on management and administration	
Okara D., Shynkarenko L. (<i>Odesa, Ukraine</i>)	186
Directions for reform Ukrainian educational system	
Moroz G. (<i>Kharkiv, Ukraine</i>)	188
Improving the competence of students in higher educational institution as a prerequisite for the formation of the competitive future young professionals	
Yurchenko N. (<i>Mykolayiv, Ukraine</i>)	191
Quality development leadership of students in the conditions of higher education institutions	
Strelbitskaya S. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	193
Manufacturing practice as the condition for forming the basic competence of future social workers	
Wu Zhixiang (<i>Henan, China</i>)	195
Chinese education in ancient time	

Ovod Y. (<i>Khmelnytskyi, Ukraine</i>)	197
The use of new information technologies for activating cognitive activities of pedagogics students	
Moskaliuk O. (<i>Khmelnytskyi, Ukraine</i>)	199
Individual focus of professional education	
Burka O. (<i>Zaporizhzhia, Ukraine</i>)	201
Readiness for the using fitness and health technologies as a part of the future physical therapists` professional training	
Barteneva I. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	202
Formation of future teachers` ecocultural competence: methodological approaches	
Lazareva A. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	205
Competence approach in planning of the production bachelors of social work`s practice	
Tkachenko S. (<i>Odesa, Ukraine</i>)	208
Pedagogical model of formation ethical competence future teachers of social humanitarian disciplines	
Kolodiychuk Y. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	210
Voluntary activity as a form of training for future social workers	
Niementseva N., Niementsev E. (<i>Pokrovsk, Ukraine</i>)	211
Structure of pedagogical skill	
Kulyk N., Lysenko Y., Savosh G. (<i>Dnipro, Ukraine</i>)	214
Problems of preparation for future economists in Ukraine	
Troyan A., Kantarzhi N. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	215
Problems of preparation professionals in a higher school establishment	
Slobodanuk O. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	217
Psychological bases of professional-pedagogical activities for lecturer of high school	
Slobodanuk O. (<i>Odessa, Ukraine</i>)	219
Professional standing of a lecturer at the university	
Bykovich M., Golubenko T. (<i>Kyiv, Ukraine</i>)	222
Voluntary activity as a priority direction self-realization of students with speciality «Social Work» in higher education	
Zozuliak-Sluchik R. (<i>Ivano-Frankivsk, Ukraine</i>)	224
Subject-subject interaction in the educational and professional process of the university as a pedagogical condition forming the professional ethics of future social workers	
Drozdova I., Kirichek K. (<i>Kharkiv, Ukraine</i>)	226
Specification of curation in gallery activities for the professional training of future curators	

LIST OF AUTHORS

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ PROBLEMATIC FIELD OF CONTEMPORARY SOCIAL STUDIES

Шибко О. І. (*Маріуполь, Україна*)

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – СУТНІСНА ОЗНАКА СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ

У тезах соціальна відповідальність згідно з концепцією автора досліджена як сутнісна ознака суспільного буття. Як всезагальний соціальний інтегратор суспільного буття соціальну відповідальність можна ідентифікувати як всезагальний соціальний принцип.

Shybko O. (*Mariupol, Ukraine*)

SOCIAL RESPONSIBILITY – AN ESSENTIAL SIGN OF SOCIAL BEING

The author's concept of social responsibility locates in article as essential sign of social being. As the general social integrator of social being social responsibility can be identified as the general social principle.

Єдина цілісна наука про суспільство у своєму розвиненому вигляді можлива лише за тієї необхідної умови, що буде відкрита й пізнана всезагальна сутнісна ознака суспільного буття. Ця ознака повинна виступати всезагальним принципом самоорганізації суспільства, що інтегрує всі соціальні явища в конкретно-історичну цілісність (тотальність).

Як відомо з історії науки, знаходження схожості хімічних елементів за зарядовим числом, що дорівнювало б числу протонів у ядрі атомів, дозволило створити періодичну систему хімічних елементів, на основі якої стало можливим прогнозування якості елементів, ще не відкритих у природі. Всезагальна ознака на рівні соціальних явищ має свою специфіку: вона повинна бути атрибутом людини й у той же час бути зовні людини (представник роду *Homo sapiens*, що був відчужений від соціуму в ранньому дитинстві, ніколи не стає людиною). Існуючі методологічні підходи до виявлення сутності суспільного буття Д. Белла, Зб. Бжезинського, М. Вебера, Е. Дюркгейма, К. Маркса, Дж. Рітцера, П. Сорокіна, А. Тойнбі, А. Тоффлера, А. Турена, О. Шпенглера та інших відомих учених не змогли відповісти на головне питання соціальної філософії: «Що є всезагальною сутнісною ознакою суспільного буття, яка виступає всезагальним принципом самоорганізації суспільства?»

На основі багатьох робіт зарубіжних авторів (Д. Белла, П. Друкера,

Д. Норта, М. Портера, А. Тоффлера, М. Фрідмана та ін.) і вітчизняних (В. Куценка, Б. Лазаренка, М. Парнюка, Є. Причепій, О. Плахотного, К. Черкашиної та ін.) автор дійшов висновку, що всезагальною сутнісною ознакою суспільного буття є соціальна відповідальність, яка, розгортаючись у соціальному часі-просторі, породжує всі структурні компоненти суспільних зв'язків і відносин, виступає як усезагальний інтегратор (усезагальний принцип) самоорганізації суспільства.

За визначенням О. Ф. Плахотного, «соціальна відповідальність є категорією для визначення міри вільного виявлення соціальним суб'єктом свого обов'язку і права обрати в конкретних умовах оптимальний варіант відношення до реальності, виходячи із прогресивних інтересів суспільства» [1, с. 8].

У гносеологічному аспекті соціальна відповідальність являє собою діалектичну єдність протилежностей – свободи і необхідності, міру свободи і міру необхідності, вимогам якої зобов'язані підпорядковуватися усі суб'єкти суспільних відносин як вимогам-законам (міра є закон). Соціальна відповідальність, структурними компонентами якої є свобода і необхідність у їх взаємозв'язків виступає засобом і умовою переходу історичної необхідності у історичну свободу, отже, соціальна відповідальність є засіб і умова вирішення суперечностей між вимогами історичної необхідності (інтересами прогресивного розвитку суспільства) і свободною діяльністю людей.

У функціонально-онтологічному аспекті соціальна відповідальність являє собою всезагальну форму зв'язку взаємозалежності усіх суб'єктів діяльності. У якості всезагального фактору соціальної самоорганізації відповідальні зв'язки створюють структуру суспільства по вертикалі (суспільство – соціальна спільнота – особистість) і по горизонталі (екологія, економіка, політика, право, мораль, естетика, релігія). Соціальна відповідальність – форма взаємозв'язку, яка об'єднує, інтегрує суспільні процеси у єдину, цілісну (тотальну) систему, що дозволяє визначити її як тотальний соціальний інтегратор, всезагальний соціальний принцип [2, с. 94].

У регулюванні суспільних відносин, що виступають у якості компонентів (підсистем) суспільства, принцип соціальної відповідальності збагачується конкретним змістом і приймає специфічну модифікацію екологічних, економічних, політичних та інших підсистемних принципів і законів, які висувають вимоги відповідальної поведінки й діяльності у відповідній сфері. На основі відповідального підходу можна сформулювати визначення соціального закону: «Соціальний закон є філософсько-соціологічною категорією, що відображає сутнісні, сталі, загальні, необхідні і повторювані відповідальні зв'язки і взаємозалежності між суб'єктами суспільних відносин, які обумовлюють їх поведінку й діяльність згідно з інтересами збереження цілісності соціальної системи та створення умов для її прогресивного розвитку». Засобом, що дозволяє детально регламентувати й оцінювати поведінку усіх суб'єктів суспільних відносин, є система соціальних норм, яка відображає і переводить на рівень практичної

діяльності вимоги підсистемних принципів і законів, тому що норми вказують конкретно, які дії повинен робити (чи не робити) суб'єкт у певних умовах.

У системі відповідальності підсистемні принципи і закони являють собою опосередковану, проміжну ланку між всезагальним (принципом соціальної відповідальності) та одиничним (нормами), що обумовлює їх проявлення у якості особливого. Отже, принцип соціальної відповідальності, підсистемні принципи, закони й норми – це діалектична єдність всезагального, особливого та одиничного, що відображає різноманітні сторони і форми проявлення соціальної відповідальності у всіх сферах життєдіяльності суспільства, соціальної спільноти, особистості.

З відкриттям всезагальної сутнісної ознаки суспільного буття стає можливим більш глибоке пізнання сутнісної основи суспільних зв'язків і суспільних відносин. Розуміючи соціальну відповідальність як сутність суспільних зв'язків, можна визначити суспільні відносини як опосередковані зв'язки відповідальності соціальної системи. Суспільні відносини виявляються безперервним соціальним простором свободи – необхідності, вузловими мірами якого виступають відповідальні зв'язки. Суспільні зв'язки і відносини – це діалектична єдність дискретного й безперервного, що відображається у діалектичній єдності соціальних принципів, законів і норм [2, с. 94].

Дискретні міри відповідальності як суто відповідальні зв'язки відображені в нормах. Більш складна ситуація із сутністю соціальних принципів і законів. Зі зростанням загальності їх змісту відбувається перехід від дискретності до безперервності, зміст принципів і законів втрачає чіткі кордони «ареалу» свободи у просторі необхідності, а зв'язки відповідальності набувають опосередкованого характеру, тобто зміст принципів і законів наповнюється опосередкованими зв'язками відповідальності – відносинами. Принципи і закони відображають відносини між відповідальними зв'язками та зв'язки відносин, а найзагальніші принципи відображають вже відносини відносин соціальної відповідальності. Таким відношенням відносин соціальної відповідальності є принцип співвідношення суспільного буття і суспільної свідомості.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Плахотный А. Ф. Проблема социальной ответственности / А. Ф. Плахотный. – Харьков: Вища школа, 1981. – 192 с.
2. Шибко О. І. Система соціальної відповідальності / О. І. Шибко // Схід. – 2016. – № 2 (142). – С. 92–99.

Прокопович Л. В. (Одесса, Украина)
**КОСПЛЕЙ КАК СОЦИАЛЬНОЕ ЯВЛЕНИЕ:
ПЕРЕФОРМАТИРОВАНИЕ ОТ КОСТЮМИРОВАННОГО
ШОУ К ТЕАТРАЛИЗАЦИИ**

Исследование косплея в дискурсе театрализации социальных явлений позволило зафиксировать и объяснить процесс его реформатирования от костюмированного шоу к театру повседневности.

Prokopovich L. (Odessa, Ukraine)
**COSPLAY AS A SOCIAL PHENOMENON: REFORMATTING FROM
A COSTUME SHOW TO THEATRICALIZATION**

The study of cosplay in the discourse of the theatricalization of social phenomena made it possible to fix and explain its reformatting from the costume show to the theater of everyday life.

Исследование социальных явлений и процессов на основе парадигмы театрализации позволяет обнаружить в них черты или проблемы, ранее остававшиеся вне поля зрения исследователей. Например, применение этого исследовательского подхода позволило выявить проблемы с понятийным аппаратом в управлении проектами [1], обосновать театральность фольклорных и литературных трикстеров как средство коммуникации в рамках текста и за его пределами [2] и т.д.

Этот подход позволяет зафиксировать и объяснить наблюдаемый сейчас процесс реформатирования такого социального явления, как косплей.

Зарождался косплей исключительно как костюмированная игра, предполагавшая переодевание в костюмы известных персонажей и изготовление таких костюмов. То есть главным здесь был костюм (в США, откуда, собственно, игра берёт своё начало, она известна, как *costuming*).

Участники косплея тщательно воссоздают образы, взятые за основу (персонажей мультфильмов, кинофильмов, книг, комиксов, мифов и др.), детально прорабатывая костюмы, макияж, атрибуты, для них характерные.

И если на первых порах косплей заключался лишь в костюмированных дефиле перед ограниченным количеством зрителей – членов клуба (как правило, закрытого), то со временем участники стали приносить в него элементы театральности. Например, каждый участник старается максимально вжиться в свою роль, и даже при общении с другими участниками или во время дефиле «не выходит из образа».

Чем больше таких театрално-игровых моментов возникает, тем настойчивее проявляется необходимость в публике, в массовом (желательно) зрителе. Поэтому косплей всё чаще выходит из закрытых клубов и вечеринок

на улицы городов, оформляясь в такую, например, разновидность, как Streetfashion, которую чаще всего можно встретить на фестивалях.

Фестивали, кстати, – ещё одно доказательство потребности косплееров в широкой публике. В Одессе, например, в год проходит по два-три таких фестиваля: NatsuNami (июль 2016), FanExpoOdessa (август 2016 г.), в рамках «Юморины» (апрель 2017 г.) [3] и т.д.

Та же тенденция наблюдается и с адаптацией азиатского кигуруми (вышедшего из фурри-фэндома) на украинской «почве»: в молодёжной среде это увлечение становится всё более распространённым. И бытуют эти пижамы-костюмы именно там, где процессы социальной коммуникации наиболее активны: в коллективных поездках, вечеринках, студенческих «капустниках» и т. д.

Всё это свидетельствует о том, что косплей из формата костюмированного шоу переходит в формат театра – с усилением акцентов на игровом начале, артистизме, коммуникации со зрителем.

Это переводит косплей не только в новую форму существования как социального явления, но и расширяет его функции в общем культурном процессе.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Прокопович Л. В. Театрализация социокультурной коммуникации: методологическое обоснование исследовательского подхода / Л. В. Прокопович // Science Rise. – 2017. – № 7(36). – С. 29–32.

2. Прокопович Л. В. Исследование театральности как черты коммуникативных функций литературных трикстеров / Л.В. Прокопович // ScienceRise. – 2017. – № 10(39). – С. 24–27.

3. Фестиваль косплея в Горсаду [Электронный ресурс] // Культурометр. – Режим доступа – <http://culturemeter.od.ua/festival-kospleja-v-gorsadu-31260/>

Рабійчук С. О. (Хмельницький, Україна)

ПОКАЗНИКИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ, МОЖЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАСОБІВ ВПЛИВУ НА ЙОГО ФОРМУВАННЯ

У тезах обґрунтовано показники здорового способу життя, можливості його реалізації та засобів впливу на його формування.

Rabiychuk S. (Khmelnysky, Ukraine)

INDICATORS OF HEALTHY LIFE, POSSIBILITIES OF ITS IMPLEMENTATION AND MEANS OF INFLUENCE ON ITS FORMATION

The theses have substantiated the indicators of a healthy lifestyle, the possibilities of its realization and the means of influencing its formation.

Рухова активність. Одним із найважливіших показників здорового способу життя є обсяг фізичних навантажень. Як безпосередні показники рухової активності, що впливають на визначення здорового способу життя (чи нездорового), використано індикатори про наявність (чи відсутність), характер і обсяг фізичних навантажень, які дають чіткі підстави для розподілу респондентів стосовно цього аспекту здорового способу життя.

Харчування. Показовим чинником здорового способу життя є структура (якісний склад) продуктів харчування, що вживаються в повсякденному режимі. Уявлення про ці показники дають відповідні індикатори, структуровані за кількістю вживання продуктів в часі і ступенем їх користі для організму.

Шкідливі звички. Питома вага шкідливих звичок (паління, вживання алкоголю, наркотиків, інших хімічних речовин) у комплексі впливів, що визначають спосіб життя, надзвичайно суттєва. Саме тому цей аспект опитування містить велику кількість індикаторів, які досить повно відбивають спектр проблеми – причини не паління, віковий і кількісний зріз тих, хто палить, паління в оточенні, віковий, кількісний і якісний ознаки вживання алкоголю, віковий і структурний аналіз наркотизації, ступінь поінформованості і усвідомлення шкоди подібних звичок [2].

Безпечна сексуальна поведінка, чинник розповсюдження ВІЛ/СНІДу. Статистика поширення в Україні в останні роки захворювань, що передаються статевим шляхом і ВІЛ/СНІДу, дані щодо погіршення репродуктивного здоров'я молоді потребують ретельного вивчення цих явищ у вітчизняному молодіжному середовищі. З огляду на це, опитування містить такі індикатори, що достатньо повно і різноманітно відбивають основні аспекти проблеми: інформацію про початок статевого життя, характеристики статевих контактів молоді, ступінь обізнаності щодо засобів запобігання статевим захворюванням і засобів контрацепції, сексуальну орієнтацію, ступінь задоволення статевим життям, обізнаність з проблеми ВІЛ/СНІДу, ставлення до груп ризику і хворих [3].

Можливості реалізації здорового способу життя. Опитування з проблем здорового способу життя, звичайно, не може обминути питання, щодо можливостей його реалізації молоддю в існуючих умовах. Але складність вивчення полягає в тому, що питання можливості (неможливості) вести здоровий спосіб життя надзвичайно суб'єктивне, тому що воно перш за все детерміновано ступенем усвідомлення людиною важливості дій в цьому напрямі. Навіть при відсутності деяких об'єктивних умов (комфортне житло, належне харчування, достатній доход тощо) особи з високим рівнем свідомості стосовно здорового способу життя прагнуть діяти заради власного здоров'я. І навпаки, за достатньо об'єктивних умов нестача особистісних стимулів унеможливорює прагнення бути здоровим [1].

Тому вельми проблематично пропонувати такі індикатори для опитування, які б об'єктивно висвітлювали реальні можливості (неможливості) реалізації здорового способу життя – ці можливості переважно залежать від самої людини. З огляду на це, опитування не містить

прямих запитань щодо згаданих можливостей – є вони чи ні. З іншого боку, існує певний мінімум об'єктивних умов життя, який обумовлює можливості реалізації здорового способу життя. Тому опитувальник містить декілька індикаторів, що опосередковано спрямовані на виявлення таких можливостей. Це індикатор добробуту родини, який опосередковано характеризує потенційну можливість реалізації здорового способу життя, індикатор ставлення найближчого оточення до цінностей здоров'я теж певний показник такої можливості, оскільки складно вести здоровий спосіб життя при негативному ставленні друзів і знайомих. Певні уявлення щодо цієї можливості дають індикатори ступеня перманентного стресу і захворюваності – хвора або постійно психічно напружена людина обмежена в реалізації здорових дій.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Іванова А. Є. Валеологічні основи фізкультурно-оздоровчої роботи серед студентів у вищих технічних закладах освіти / А. Є. Іванова. – Луцьк, 1999. – С. 9–11.
2. Карпова І. Б. Фізична культура та формування здорового способу життя: навч. пос. / І. Б. Карпова, В. Л. Корчинський, А. В. Зотов. – К.: КНЕУ, 2005. С. 4–6.
3. Мамардашвили М. Сознание и цивилизация / М. Мамардашвили // Как я понимаю философию. – М.: Прогресс, 1990. – С. 107–121.

Божко С. В. (*Харків, Україна*)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В тезах розглянуті ЗМІ як соціальний інститут, здійснено аналіз їх трансформації в сучасному українському суспільстві.

Bozhko S. (*Kharkov, Ukraine*)

TRANSFORMATION OF MASS MEDIA AS A SOCIAL INSTITUTE IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY

The article consider the mass media as a social institute and an analysis of transformation massmedia in the modern Ukrainian society.

На сьогоднішній день існує декілька підходів до визначення самого поняття соціального інституту. Це залежить від історичної епохи, поглядів представника підходу тощо. В залежності від підходу виділяють різну структуру та елементи соціального інституту.

Е. Асп зазначає, що соціальний інститут покликаний виконувати найважливіші потреби в суспільстві і виникає він лише в тому випадку, якщо у цьому є потреба. Його існування необхідне для виконання основних задач в

суспільстві. Наприклад, інститут сім'ї покликаний забезпечити освоєння нових індивідів та навчання їх культурі, інститут політики та релігії має забезпечувати співіснування громадян, інститут економіки – забезпечувати розподіл і доступ до матеріальних благ [1, с. 40].

ЗМІ є соціальним інститутом, оскільки він має характерні ознаки: чіткий розподіл функцій, наявність унікальних якостей у кожного з учасників процесу (ведучий має володіти ораторським мистецтвом), всередині системи існує контроль, що може виявлятися за допомогою санкцій (наприклад покарання, звільнення, або навпаки – винагорода, схвалення), наявність установ та ресурсів (студії, матеріальні ресурси), розподіл праці – кожен має особливе завдання, високий рівень професіоналізму, наявність статусів та ролей, наявність ієрархічної системи тощо.

Функціями ЗМІ як соціального інституту є: інформаційно-комунікативна, ідеологічна, рекреаційно-розважальна, формування суспільної думки, просвітництва.

Також, варто розгалужувати поняття ЗМІ та ЗМК. Оскільки в їх основу покладені різні поняття: інформація – це матеріал, що передається, змістовна частина повідомлення, а комунікація – це обмін інформацією, своєрідне спілкування. Головна суть процесу комунікацій – це передача інформації. Масова інформація – це повідомлення, що доступне масі. Відповідно засоби масової інформації – це транслятори масової інформації. Масова комунікація означає систематичне розповсюдження інформації на маси за допомогою радіо, інтернету тощо. Тобто, головною відмінністю є те, що комунікація передбачає зворотній зв'язок, або можливість відповіді. Тому ЗМІ та ЗМК є різними поняттями [2].

Суспільство постійно змінюється та розвивається і це впливає на всі сфери життя, зокрема й на соціальні інститути. Для нашого часу притаманною є масова культура, вона вплинула й на ЗМІ. Це виявилось в тому, що люди почали потребувати інформацію, що мала такі критерії: різке емоційне піднесення, сильний вплив інформації, легкість у створенні відчуття віртуальної реальності. Тобто, можна сказати, що масова культура зробила головною функцією ЗМІ не інформаційно-комунікативну, а розважальну, або зробила другу набагато вагомішою, ніж у попередні роки. Прикладом цього, може слугувати те, що аудиторія вечірніх новин поступово знижувалася, або якщо взяти мережу Інтернет, то там ознайомлення новин знаходиться лише на третьому місці. Також, завдяки активному розвитку технічних засобів можна казати про зміну ресурсів та установ цього соціального інституту і про утворення нових професій, ролей з цим пов'язаних, це призводить до того, що змінюється і розподіл праці. Раніше широко використовувалася функція пропаганди, зараз вона теж може бути присутньою, але вона заборонена законом та трансформувалася в приховані форми.

Проаналізувавши сучасну ситуацію можемо сказати, що на сьогодні ЗМІ як соціальний інститут переживає кризу, оскільки показниками ефективності ЗМІ можуть виступати довіра та задоволеність каналами

інформації сучасним українським суспільством. Кількість інформації до якої є доступ постійно зростає і це не завжди якісний контент, тому індивіду важко виокремити потрібне і він губиться серед потоку даних. Наслідками цього є те, що виникає простір у якому людина лише пасивно споглядає і це викликає в неї відчуття заміщення знань, яких їй не вистачає. Також це призводить до того, що рівень довіри до різних ЗМІ спадає.

Оскільки рівень довіри до різних видів ЗМІ спадає і це не обумовлено виключно політичними факторами, або історичними подіями, безумовно є піки підвищення з цим пов'язані, але в цілому бачимо поступовий спад. Щодо задоволеності, вона також спадає, але збільшується, а в деякі роки залишається стабільним рівень задоволеності мережею Інтернет. Але при цьому можна припустити, що засоби масової інформації витісняються засобами масової комунікації [3].

Отже, ми бачимо, що протягом багатьох відбувалися трансформації ЗМІ як соціального інституту, змінювалися ролі, статуси, ієрархія, функції і напрямки, але такі зміни та інші фактори призвели до того, що на даний момент ЗМІ як соціальний інститут зазнає кризи і може зникнути, або передати частину своїх функцій такому соціальному інституту як ЗМК.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Асп Е. К. Вступ до соціології / Є. Є. Асп. – Санкт-Петербург: АЛЕТЕЙЯ, 1998. – 82 с.
2. Хлизова Н. Ю. Семантична різниця понять ЗМК та ЗМІ / Н. Ю. Хлизова. – Казань: Вид-во Казанського державного університету, 2008. – 231 с.
3. Вивчення стану розвитку медіа в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2017/09/ USAID_Internews_2017MediaConsumSurvey_Full_UKR.pdf](https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2017/09/USAID_Internews_2017MediaConsumSurvey_Full_UKR.pdf)

Халілова-Чуваєва Ю. О. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ В ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У тезах аналізується вплив соціальних інновацій на підвищення популярності та прибутковості підприємств готельного господарства.

Khalilova-Chuvaeva Iu. (Odessa, Ukraine)

SOCIAL INNOVATIONS IN THE HOTEL INDUSTRY AS AN ELEMENT TO INCREASE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

In thesis analyzes the influence of social innovations on increasing the popularity and profitability of hotel industry enterprises.

Розвиток сучасного суспільства обумовив появу нових соціальних установок і нової соціальної політики, а також формування нового соціального мислення. Соціальна робота все в більшій мірі стає професійною, науковою і освітньою діяльністю. Сучасні організації та установи, які проводять свою діяльність у соціальній сфері, повинні адаптуватися до нових реалій навколишнього світу, передбачати тенденції майбутніх змін. У ході вирішення цього завдання розробляються і впроваджуються різні нововведення в соціальній сфері нашого суспільства. Саме вони все частіше визначаються вченими як соціальні інновації. Поняття «соціальна інновація» можна визначити як свідомо організоване нововведення або нове явище в практиці соціальної роботи, яке формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і яке має своєю метою ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері [1]. Під соціальним нововведенням розуміється різновид управлінського рішення, задум якого передбачає цілеспрямована зміна того чи іншого соціального явища або процесу, а реалізація полягає у здійсненні цього задуму.

Соціальні інновації стосуються різних аспектів життя людини, таких як здоров'я, відпочинок, забезпечення харчуванням, в тому числі у сфері готельного господарства. Інновації є фактором конкурентоспроможності, вони дозволяють оптимізувати технологічний процес надання послуг, розширити асортименти надаваних послуг, забезпечити умови більш комфортного перебування туристів в готелях. Однією з інноваційних тенденцій у сучасному готельному обслуговуванні, здатною вирішити проблему доступності сервісу для клієнтів з обмеженими можливостями, є впровадження «Концепції універсального дизайну» [2].

Універсальне проектування в загальному розумінні – це процес створення просторів, предметів максимально зручних для всіх клієнтів, незалежно від їхнього віку, фізичних чи когнітивних можливостей, без необхідності використання допоміжних чи компенсаційних засобів або вузько спрямованих спеціалізованих рішень. Наприклад, відсутність сходиночок або порогів біля входу у будівлю зробить її пристосованою як для людини з порушеннями опорно-рухового апарату, так і для людей з дитячою коляскою або транспортним візком; зовні стандартні, але ширші двері будуть зручними і для людини на інвалідному візку, і для будь-якої особи з валізами у руках, тобто ідея рівності і зручності для всіх клієнтів.

Одним з найактуальніших питань ХХІ століття є – збереження природи та заощадження природної енергії. Коли ми встановлюємо в готелі інноваційні технології, ми переслідуюмо кілька цілей – збереження часу, грошей, енергії. Так, інноваційний еко-готель, що належить ІНГ, включає в себе сонячні панелі на даху для нагріву води, вітряні генератори для вироблення електроенергії, шибки з вторсировини, меблі, повністю зроблені з перероблених матеріалів. З побутових відходів також виробляють тепло і енергію, система збору дощової води постачає воду в туалети, на дах з тонким шаром ґрунту із зеленими насадженнями допомагає тепло- і

звукоізоляції. На даху – до чотирьох сонячних панелей для нагрівання води, щоб знизити використання не поновлюваних джерел енергії. Дощова вода збирається в баки на даху і під землею, а потім використовується для змиву в туалетах, для поливу рослин, а також в посудомийних машинах і миючих пілососах [3]. До інновацій в готельному бізнесі можна також віднести інтерактивну їжу, систему безпеки, збереження природної енергії та багато іншого.

Таким чином, соціальні інновації є сучасним трендом, який підхоплюють підприємства готельного господарства, отримуючи можливість задовольнити максимальну кількість потенційних клієнтів, включаючи такий сегмент споживачів, як люди з інвалідністю та інші маломобільні групи населення. Соціально-відповідальне ведення бізнесу надає ряд переваг готельним підприємствам, а саме: збільшення обсягів реалізації та зміцнення позиції бренду, формування високого рівня репутації серед зацікавлених осіб, зменшення витрат на рекламу та можливість отримати стратегічні вигоди від соціальних інвестицій. Все це відіграє ключову роль для готельних підприємств в умовах жорсткої конкурентної боротьби на вітчизняному та закордонному ринку готельних послуг.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Віноградська О. О. Соціальні технології: конспект лекцій / О. М. Віноградська, Л. О. Белова. – Харків, ХНАМГ: 2009. – 135 с.
2. Розметова О. Г. Проблеми та перспективи впровадження соціальних інновацій в діяльність підприємств готельного господарства / О. Г. Розметова // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=561>.
3. Жукова Т.А. Инновации в гостиничном бизнесе / Т. А. Жукова // Электронное издание «Отель», 21.08.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hotelline.ru/technology_article.php?news_cid=540&news_id=641

Мосаєв Ю. В. (Запоріжжя, Україна)

СОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ФУТБОЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ У РОЗРІЗІ СВІТОВОЇ ПЕРШОСТІ З ФУТБОЛУ 1992 РОКУ

У тезах обґрунтовано соціальні особливості розвитку європейської футбольної індустрії у розрізі європейської першості з футболу 1992 року. Досліджено основні тенденції подальшого розвитку футбольної індустрії в Європі.

Mosaev Y. (*Zaporizhia, Ukraine*)

SOCIAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE WORLD FOOTBALL INDUSTRY IN THE CIRCUMSTANCES OF THE EUROPEAN FOOTBALL CUP OF 1992

Theses reasonably social features of the global football industry in the context of the world european on football 1992. The main tendencies of the further development of the soccer industry in Europe are investigated.

Євро 1992 останній раз відбулося у форматі восьми футбольних національних збірних. Саме в цей період вже було ясно, що наступний європейський футбольний форум пройде на території Англії в 1996 році і вже у форматі шістнадцяти учасників. Ця трансформація стала суттєвою віхою у розвитку європейської футбольної індустрії. Вона співпала з іншими реформами європейської футбольної індустрії під керівництвом шведського керманіча європейського футболу Л. Юхансона. Головна з цих реформ полягала у зміні пріоритетів у проведенні європейських футбольних кубків серед клубних команд. Це в результаті призвело до створення Ліги Чемпіонів, яка дозволила провідним європейським футбольним клубам заробляти десятки мільйонів доларів від футбольних телетрансляцій. До подібних результатів призвели і реформи на рівні національних збірних команд.

В кінці 80-х - початку 90-х років Європа охопила серйозні геополітичні зміни, які просто не могли не позначитися на футболі, як би він сам себе окремо від не позиціонував. В підсумку, протягом двох років від моменту жеребкування відбіркового турніру до безпосередньо фінальної частини ситуація з учасниками постійно змінювалася [1]. Так два учасники фінальної частини були змінені вже перед самим турніром. Так замість футбольної збірної СРСР була заявлена збірна СНД, яка була національною збірною, що стала проміжною ланкою між збірною СРСР та національними збірними нових незалежних держав, що створилися після розпаду СРСР. Ця зміна мала номінальний характер так як збірна СНД стала калькою збірної СРСР. Інша зміна була реальнішою так як замість збірної Югославії, якої вже на той час фактично не існувало була залучена національна збірна Данії. Національна збірна цієї країни Північної Європи і стала переможцем турніру. Цей випадок став унікальним в історії проведення європейських футбольних турнірів. Так як початок 90-их років ХХ століття в Європі ознаменувався великими геополітичними перетворенням, які не обійшлися без військових дій. Донині повторення таких прецедентів в історії європейського футболу більше не було. Цей приклад говорить проте, що футбольна індустрія вже на той час в Європі перебувала в лоні загального соціокультурного дискурсу. Відторгнення югославського футболу в той час зіграло суттєву роль у відновленні в майбутньому футбольної індустрії країн пост югославського простору. В цілому можна відзначити, що відновлення футбольної індустрії

на фоні послаблення рівня соціального забезпечення країн, що утворилися після розпаду Югославії відбувалося і до сих пір відбувається до рівня югославського періоду. На нашу думку не в останню чергу це пов'язано з соціальною апатією, що актуалізувалася в місцевому футболі після відмови країни у участі в європейському кубку з футболу. Найбільший тягар соціальної апатії впав на сербський та чорногорський футбол і його відродження як і футбольної інфраструктури. Якщо корелювати ситуацію зі збірною СНД, то можна відмітити схожість ситуації, але особливість пострадянської ситуації полягає в тому, що всі плюси і мінуси футбольної індустрії унаслідувала Росія [2], яка на своїх теренах тримала 70% інфраструктурних елементів футбольної індустрії (футбольні клуби, стадіони, засоби виробництва футбольних трансляцій, футбольні фанати, тощо). Та через те, що російський сегмент радянської футбольної індустрії був сконцентрований на теренах Москви та Санкт-Петербурга індустрію прийшлося створювати наново більш як на 60%.

Одним з головних соціальних наслідків Євро-1992 можна назвати участь у змаганнях двох країн з Північної Європи (Данії і Швеції). Участь цих збірних у змаганнях вісімки найкращих національних збірних Європи з футболу було великою несподіванкою для експертів. Та аналіз особливостей соціального буття зазначених країн та всього регіону наводять на висновки, що ці виступи не можна назвати випадковими.

Перший фактор це сповідування футболістами з країн Північної Європи принципам чесної гри. І це в них виходить найкраще на континенті [3]. Важливим елементом цього фактору є високий рівень життя та законослухняності, які є характерними для жителів цих країн. Саме ці якості сприяли і вихованню молодих футболістів, але відсутність повноцінної футбольної індустрії не дозволили їм розвиватися в подальшому.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. История чемпионата ЕВРО 1992, Швеция [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://2012.football.ua/history/view/62.html>
2. Кан А. 25 лет распада СССР: ностальгия по советскому футболу [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bbc.com/russian/features-38420399>
3. Скандинавы – самые честные в европейском футболе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://terrikon.com/posts/154358>

Никон Н. А. (Одесса, Украина)

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ НОРМ В ДЕСТРУКТИВНЫХ УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОСТИ

В тезисах актуализируется проблема конфликта ценностно-нормативной системы в аномичных условиях современного украинского общества, что приводит к отклоняющимся поведением. Акцентируется внимание на необходимости изучения культурно предписанных норм, которые имеют крайние проявления в социальном контексте.

Nikon N. (Odessa, Ukraine)

FUNCTIONING OF SOCIAL NORMS IN DESTRUCTIVE MODERN CONDITIONS

Theses actualize the problem of conflict of the value-normative system in the anomalous conditions of modern Ukrainian society, which leads to deviant. Attention is focused on the need to study culturally prescribed norms of extreme events in a social context.

Экономический кризис, либерализация общественных отношений, распространение девиантных форм поведения, двойные стандарты официальных институциональных идеологий и повседневных поведенческих стереотипов, развивающиеся и функционирующие асоциальные отношения характеризуют современное украинское общество и охватывают все стороны общественной жизни, что противоречит *социальному порядку*. Жизнедеятельность в таких деструктивных условиях, в условиях социальной аномии повышает риски, нагрузки (информационные, психологические, социальные), а следствием становится необходимое и даже вынужденное использование как минимум инновационных (по Р. Мертону) средств достижения санкционированных целей. Объективная реальность такова, что актуализирует вопрос о *ненормальной нормальности*. В контексте социального порядка, феномен «ненормальная нормальность» обозначает нечто априори асоциальное, вместе с тем можно наблюдать, что основные формы проявления феномена, тенденция воспроизводства проявляется по-разному на различных этапах социального времени.

«Норма» в современных условиях активно «размывается», Л. Третьяк обозначил эту тенденцию как патоморфозную, из чего он заключает, что нормой становится шизоидность. Так, к примеру, в одной из старинных восточных притч о мудреце и отравленной воде рассказывается, как люди становились безумцами, выпив отравленную воду, и когда только один человек ее не выпил, люди объявили его безумцем [1]. Люди, всячески сопротивляющиеся любым изменениям и любым активностям со стороны, сохраняя свою автономию, воспринимают других как контролирующих и вторгающихся и одновременно организуют оппозиционные движения в обществе или внутри себя, сопротивляясь приходящим инициативам, и в итоге объявляются «безумцами». Это еще раз подтверждает, что изначально норма – относительная категория, то что нормально в один момент времени, рассматривается как ненормальное в другом и наоборот.

Проблемы определения нормы были концептуально обоснованы Э.Дюркгеймом, через введенное им понятие аномии, обозначающее беззаконие, «безнормность» и трактуется оно как такое состояние общества, в котором значительная часть его членов совершает действия, не руководствуясь официально установленными или фактически сложившимися нормами и ожиданиями [2]. Характеризуя аномию, другой классик

социологии Т. Парсонс отмечал, что это – состояние, при котором значительное число индивидов находятся в положении, характеризующемся серьезным недостатком интеграции с существующими институтами общества, что существенно для их личной стабильности и успешного функционирования социальных систем в целом. Обычной реакцией на это является нестабильность поведения [4]. Согласно такому подходу, аномия еще больше возрастает: усиливается конфликт самих нравственных норм и ценностей в обществе. В этом понимании аномия выглядит как результат свободы выбора без устойчивого восприятия действительности и при отсутствии стабильных связей индивида с основными институтами общества. Очевидно, что это состояние аномии чаще всего приводит к отклоняющемуся поведению, т. к. процессы проходимой индивидами социализации в группе бывают неудачными по отношению к некоторым вполне определенным нормам. Эти неудачи сказываются на внутренней структуре личности.

За основу концептуального обоснования социальных проблем современного общества принимается теория Р. Мертона [3]. По мнению Р. Мертона, аномия является результатом несогласованности, конфликта между разными элементами ценностно-нормативной системы общества, между культурно предписанными всеобщими целями и законными средствами их достижения. Очевидно, функциональные недостатки официальной структуры, которая представляет собой систему фильтров, ограничивающих путь к успеху законными путями, приводит к образованию неофициальных структур, создающих дополнительные каналы для достижения благополучия. Р. Мертон выделял пять типов поведенческих реакций на основе такого критерия, как отношение личности к целям, провозглашенным обществом, и к общепринятым средствам достижения этих целей. Отклоняющимися от нормы являются инновация или реформизм, ретритизм или уход связан с разрушением ценностной структуры личности, ее смыслового поля, что на поведенческом уровне проявляется в асоциальном поведении, и мятеж или бунт присущ нигилистам или революционерам, стремящимся утвердить новую систему ценностей в социальной системе.

Видоизменение общества, динамичность, вынуждают отвечать на этот процесс, люди свободно перемещаются, отрываются от своей культурной идентичности, появляются «пограничные личности», которые функционируют со своими установками в новых отношениях, не придерживаясь культурных корней, а соответственно это и есть «ненормальность». Отклоняющееся от доминирующих в социуме социокультурных ожиданий и норм, общепринятых правил выполнения социальных ролей становится важным стимулом развития социума в различных направлениях, что естественно будет иметь как позитивные так и негативные последствия, например развитие криминализации, а в таком случае можно усилить социальный контроль, ориентированный на минимизацию напряженности. Таким образом, поднятая проблема в современных условиях функционирования общества является актуальной,

соціально значимою і потребує подальшого дослідження, яке дасть відповіді на питання про закономірності розвитку українського суспільства і його подальші перспективи.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Притча об отравленной воде [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://anastassi.tumblr.com/post/23487966606/притчи-об-отравленной-воде>.
2. Durkheim E. Le Suicide: étude de sociologie [Електронний ресурс] / E. Durkheim. – Paris: F. Alcan, 1897. – Режим доступу: https://monoskop.org/images/0/01/Durkheim_%C3%89mile_Le_suicide_1897.pdf.
3. Merton R. Social Theory and Social Structure [Електронний ресурс] / R. Merton. – New York: Free Press, 1968. – P. 145-169. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=dyqZOcux9o0C&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
4. Parsons T. The Social System [Електронний ресурс] / T. Parsons. – L.: Glencoe, Ill.: Free Press, 1951. – P.125-126. – Режим доступу: <http://home.ku.edu.tr/~mbaker/CSHS503/TalcottParsonsSocialSystem.pdf>.

Фурманюк М. І. (Київ, Україна)

**ПОГЛЯДИ М. ГРУШЕВСЬКОГО ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕРЖАВНОСТІ ТА ЇХ АКТУАЛЬНІСТЬ СТО РОКІВ ПОТОМУ**

У тезах наводяться аргументи щодо актуальності дослідження державницьких ідей, які сформульовані 100 років тому – у 1918 р. – у працях ключової особистості тогочасних політичних подій М. С. Грушевського.

Furmanyuk M. (Kyiv, Ukraine)

**M. GRUSHEVSKYY'S VISION OF UKRAINIAN STATEHOOD AND
THEIR TOPICALITY A HUNDRED YEARS LATER**

There are some arguments concerning the relevance of the study of state-building ideas, which was formulated a hundred years ago (in 1918) by M. S. Grushevskyy's – a key statesman of that time – are considered in the article.

Формулювання теоретичних засад державницької ідеології відбулося у класичний період в українській політичній філософії кінця XIX – початку XX ст. Водночас, їх вивчення є надзвичайно актуальним для розуміння поточного етапу історичного розвитку України. Перехід від установчого періоду проголошення незалежності України, її державного суверенітету, територіальної цілісності, а також окреслених у Конституції інститутів державної влади – до періоду успішного функціонування української державності є неможливим без відповідних ідеологічних основ. Їх розробка

не є явищем новим, що стартувало лише у 90-х рр. ХХ ст. Державність України ґрунтовно осмислювалася вченими минулого, зокрема професійним істориком і учасником подій січня 1918 р. із проголошення самостійності України у ІV Універсалі Центральної Ради, Михайлом Сергійовичем Грушевським. Його погляди, висловлені століття тому залишаються актуальними до сьогодні.

По-перше, за відсутності достатньо функціональної системи інститутів – як є до певної міри у теперішній Україні, – розбудова державності, за М. Грушевським, може і повинна покладатися на громадянську дію: «Там де нема формальних органів для виховування громадянства в ідеях державності, очевидно повинно взяти на себе се виховування саме громадянство – в інтересах самоохорони, в інтересах забезпечення того добра, котрим воно користується» [1, с. 173]. Мислитель початку ХХ ст. закликав представників різних національностей бути «не колоністами, котрих інтереси лежать поза Україною, а її громадянами, що приймають на себе не тільки права, а й обов'язки: бути сторожами прав і вільностей України, оборонцями її державності» [1, с. 167]. У 2014 – 2016 рр. спостерігалися факти численних волонтерських ініціатив із захисту територіальної цілісності української держави з боку не лише етнічних українців, а й росіян, білорусів, поляків, татар, які мають українське громадянство і у політичному розумінні належать до України. Співставляючи порівнянні події американської війни за незалежність зі збройною боротьбою українців сьогодні, висновок М. Грушевського, зроблений сто років тому, звучить досить актуально донині: «Американська демократія пережила тяжку, огню пробу, поки дійшла такої міцної консолідації. Українське громадянство переживає зараз теж тяжку школу. Чим скоріше воно навчиться в ній цінити свою демократичну державність, її інтереси вважати початком і кінцем всякого діла, тим скоріше воно вийде з сеї тяжкої шкільної проби» [1, с. 173]. Таким чином, М. Грушевський формулює концепт «національного інтересу» як «інтерес державності» і ставить його наріжним каменем державницької ідеології.

По-друге, Михайло Сергійович пропонує не покидати на самоплив гру економічних інтересів і державне втручання вважає позитивним явищем. Задовго до відомої праці Дж. М. Кейнса [2], М. Грушевський ще у 1918 р. зауважив, що принцип *laissez faire, laissez passer* є ідеологічною основою, яка дозволяє свідомо віддати державні важелі впливу економічно сильнішим елементам суспільства, і підкреслив натомість: «Хочемо охорони прав, інтересів і впливів економічно слабших, регуляції економічних і політичних прав на їх користь, створення можливо сприятливих інтересів для праці активної, а не для економічних впливів рантьєрів капіталістів» [1, с. 170]. Ця ідея, знову ж таки значною мірою резонує із кланово-олігархічною сучасністю економіки теперішньої України.

Не почутими досі залишаються також чимало інших фундаментальних ідей М. Грушевського, професійного історика і глибоко мислячого українця. Наприклад, обґрунтована вченим приналежність до кола

західноєвропейських народів і українського, культура якого у Новий час, коли власне формувалися нації, розвивалася споріднено із західною: ремісники, організовані по містах України в цехи на західноєвропейський взірць, високий розвиток гідності своєї, пошанування гідності чужої, любові до установлених форм, законних речей, етикету й добрих манер, небайдужість до естетичних елементів і впорядкованості суспільного життя – все це, згідно з М. Грушевським, свідчить про приналежність українців саме до європейської культури [1, с. 142–148]. Якщо розглянути нещодавні події Революції Гідності крізь таку призму, стають більш зрозумілими прагнення українського суспільства до побудови життя, яке є близьким для нього і відповідним його історичній динаміці розвитку.

Збірка документів сторічної давнини, які датовані січнем – квітнем 1918 р., за авторства М. Грушевського є лише одним із типових прикладів цінного і вельми актуального знання для академічної спільноти, що вивчає проблеми соціального розвитку сучасної України, оскільки сьогодні, як і сто років тому, українське суспільство стоїть «на порозі нової України» [1].

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Грушевський М. С. На порозі нової України // Хто такі українці і чого вони хочуть / М. С. Грушевський. – К.: Т-во «Знання» України, 1991. – С. 133–225.

2. Keynes J. The general theory of employment interest and money / John Maynard Keynes. – New York : Harcourt, Brace & World, 1935. – XII, 403 p.

Кернас А. В. (Одесса, Украина)

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В УКРАИНЕ

В тезисах рассматриваются психологические особенности формирования гражданского общества в Украине.

Kernas A. (Odessa, Ukraine)

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE FORMATION OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINE

The article is the Psychological Features of the Formation of Civil Society in Ukraine.

Актуальность темы данного исследования обусловлена стремительными переменами во всех основополагающих сферах развития современного украинского общества: политической, экономической, социальной и духовной.

Как известно, основной задачей демократического государства является создание и защита политической системы, обеспечивающей

эффективное развитие человека и гражданского общества – самоуправляемой общности свободных и независимых от государственного вмешательства людей, которые во всех формах своей жизнедеятельности вправе делать все, что не запрещено законом [1].

Развитие гражданского общества обладает такой степенью независимости и автономии от государства, которая гарантирует безопасность личности от злоупотреблений, которые связаны с недобросовестным использованием государственной власти [2].

Таким образом, суть демократического правового государства заключается в создании и законодательном обеспечении условий для самостоятельного и независимого от исполнительной власти способа жизнедеятельности, самоутверждения и самовыражения его граждан [1].

Проведенный нами анализ научной литературы показал следующее.

Впервые упоминание о гражданском сообществе можно найти в трудах Аристотеля. Но писал, что прежде, чем определить, что есть государство, необходимо выяснить понятие «гражданин», ибо государство есть не что иное, как совокупность граждан, гражданское общество [2].

В свою очередь, согласно определения, данного А. Г. Мучником, гражданство – это основанное на признании и уважении основных прав и свобод человека устойчивая правовая связь лица и государства без указания этнического происхождения этого лица [1].

В то же время нам представляется очевидной необходимость углубиться в понимание механизмов формирования этнических особенностей психической деятельности современных украинцев.

Как и любая форма общественно-политического сознания, национальное сознание представляет собой сложное, диалектически взаимосвязанное и взаимообуславливающее друг друга единство двух главных составляющих: обыденного и теоретического сознания. Теоретическое сознание – это идеология нации, представляющая собой рационально-идеологический уровень национального сознания, являющаяся результатом отбора, систематизации и обобщения обыденных представлений, настроений, потребностей и волевых устремлений народа. В свою очередь, национальное сознание сложное по своей структуре и механизмам, многослойное и противоречивое, инерционно-консервативное, вместе с тем как бы «плывущее», постоянно видоизменяющееся образование. Это особого рода исторический синтез природно-биологического и социального опыта многих поколений, хотя бы в силу своей тесной связи и производности от национального характера. Оно, одновременно, отражает насущное, актуальное, конкретное социально-политическое бытие большинства представителей нации, и является продуктом длительного исторического развития [3].

В то же время, при более пристальном изучении данного феномена нами было обнаружено то, что в структуру обыденного национального сознания входит такой компонент, как динамичность обыденного сознания.

В свою очередь, наиболее подвижными динамическими элементами

обыденного национального сознания являются потребности. Практически любые изменения в системе социальных и политических отношений ведут к изменениям в системе потребностей, порождающих новые потребности, соответствующие изменяющимся условиям, модифицируют старые, а также видоизменяют способы реализации старых потребностей, в силу этого меняя их характер. Новые или изменившиеся потребности могут вступать в противоречия с иными, менее подвижными элементами обыденного национального сознания, например, со старыми стереотипными представлениями, обычаями и традициями. В результате могут возникать внутренние противоречия и психические конфликты, проявляющиеся в изменениях эмоционально-чувственной сферы. Наиболее заметно эти изменения выражаются в динамике массовых настроений.

В целом эмоционально-настроенческая сфера обладает значительным удельным весом в ситуационно-динамических проявлениях обыденного национального сознания, оказывая сильное влияние на весь комплекс национального сознания [3].

На основании сказанного мы можем сделать следующие выводы:

Фундаментальной основой формирования гражданского общества на современном этапе развития Украины является потребность граждан чувствовать реальное фактическое выполнение органами государственной власти полномочий, которые были им делегированы народом, в строгом соответствии с основным законом – Конституцией Украины. Конечно, далеко не каждый среднестатистический гражданин может похвастаться доскональным знанием конституционных правовых норм. Но в то же время многие украинцы испытывали явную несправедливость по отношению к себе со стороны представителей органов государственной власти.

История знает случаи, когда ответственность государства наступала непосредственно на основании естественного права на сопротивление угнетению. Юридически такая ответственность впервые была провозглашена в 1776 г. Декларацией независимости США: «В случае, если какая-нибудь форма государственной власти становится губительной в отношении этих целей, народ имеет право изменить или упразднить ее, и учредить новую государственную власть, основывая ее на таких принципах и организовав ее полномочия в такой форме, которая, как ему представляется, будет наилучшим образом обеспечивать его безопасность и благоденствие».

Исследование проводилось на базе отдела естественных наук и психологической гармонизации развития личности Академии связи Украины. В исследовании приняли участие 28 человек в возрасте от 19 до 29 лет. В ходе проведения исследования нами использовались методы анкетирования и бесед с целью получения данных об уровне доверия к органам государственной власти: законодательной, исполнительной, судебной.

Испытывали ли исследуемые ущемление своих законных прав. И если испытывали такое ущемление, готовы ли они отстаивать свои права всеми доступными не запрещенными законом способами.

Выяснилось, что уровень доверия к органам государственной власти

крайне низок. Лишь 3 испытуемых ответили, что они скорее доверяют, чем не доверяют органам государственной власти. В то же время 5 испытуемых ответили, что они скорее не доверяют органам государственной власти, чем доверяют, и 20 человек ответили, что не доверяют органам государственной власти.

11 испытуемых ответили, что прямо или косвенно испытывали ущемление своих законных прав со стороны органов государственной власти. При этом отстаивать свои права всеми допустимыми законом способами, в случае ущемления со стороны органов государственной власти, готовы 18 испытуемых. В то время, как 10 испытуемых ответили, что считают это бесперспективной пустой тратой времени.

Следующий этап нашей работы заключался в проведении формирующего эксперимента.

В ходе 2-х календарных недель специалистами нашего центра проводился комплекс лекционных занятий и обучающих бесед, направленных на формирование правового сознания и национальной самоидентичности. В ходе проведения комплекса данных мероприятий слушатели имели возможность ознакомиться с основами Конституционного права, теории и методики государства, современной этнопсихологии. В ходе проведения обучающих бесед рассматривались реальные случаи и приводились примеры, когда граждане Украины, объединившись в группы, посредством общественной огласки сумели пресечь произвол со стороны органов государственной власти и добиться справедливости. При этом нами делался акцент на том, что люди добивались справедливости законными способами, не допуская нарушений закона.

Повторное анкетирование показало, что все 28 участников эксперимента готовы отстаивать свои права способами, не запрещенными законом.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Мучник А. Г. Комментарий к Конституции Украины. – Кн. 1. / А. Г. Мучник. – К.: Парламентское издательство, 2000. – 254 с.
2. Конституционное право: Учебник / [Отв. ред. А. Е. Козлов]. – М.: Изд-во БЕК, 1997. – 464 с.
3. Современная этнопсихология: Хрестоматия / [Под общ. ред. А. Е. Тараса]. – Мн.: Харвест, 2003. – 368 с.

Фесун Г. С., Гузак М. М. (Чернівці, Україна)

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ САМОТНОСТІ МОЛОДІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

У тезах висвітлена сутність самотності як соціально-психологічної проблеми з урахуванням психологічних характеристик юнацького віку.

Fesun H., Guzak M. (*Chernivtsi, Ukraine*)

MAIN CHARACTERISTICS YOUNG PEOPLE'S LONELINESS AS A PSYCHOSOCIAL PROBLEM

In the theses described the essence of loneliness, as a psychosocial problem with considering psychological features of young people.

Проблема самотності підростаючого покоління постає особливо гостро, адже юність є завершальним етапом формування особистості, де інтенсивно формується внутрішня позиція, активізується вироблення особистих поглядів на характер взаємостосунків між людьми, виникає підвищена потреба у спілкуванні з ровесниками. Провідною діяльністю молоді є навчально-трудоий процес та налагодження комунікативних зв'язків тому, що посилюється потреба у встановленні більш широких відносин, що виходять за межі сім'ї. Блокування даної потреби створює ситуацію самотності, яка викликає в багатьох негативні переживання, почуття відчуженості, породжує фрустрацію –емоційно важке переживання невдачі [1, с. 30].

На межі підліткового і юнацького віку різко посилюється потреба у статусі, визнанні та повазі з боку однолітків і старших, у підтвердженні своєї особистісної спроможності, а також у між статевих стосунках. У свою чергу, все це викликає потребу в різкому розширенні соціальних і міжособистісних контактів [2].

Варто також зазначити, найважливішим психологічним процесом юнацького віку – є становлення самосвідомості і стійкого образу своєї особистості, свого «Я», що безпосередньо пов'язане з відчуттям самотності.

Як відомо, «Я» дитини зводиться до суми її ідентифікацій з іншими – значущими дорослими людьми. В юнацькому віці ситуація формування «Я»змінюється: орієнтація одночасно на кількох значущих інших робить психологічну ситуацію невизначеною, суперечливою, часто внутрішньо конфліктною. Неусвідомлюване бажання позбутися дитячих або нав'язаних дорослими ідентифікацій активізує рефлексію і почуття власної неповторності. Відкриття «Я», свого унікального внутрішнього світу пов'язане частіше з рядом психодраматичних переживань, саме тому для юності є характерними почуття та страх самотності. Тому зростає потреба в спілкуванні з одночасним підвищенням вибіркової спілкування, оскільки не кожному юнак може довірити свій внутрішній світ.

Водночас часто виявляється потреба в самотності. Усамітнення дозволяє підготуватися до майбутніх почуттів: закоханості та любові, які можуть сприйматися наодинці з собою [3].

Таким чином, самотність в юнацькому віці виступає результатом незадоволених соціальних потреб та наявності бар'єрів у виявленні свого унікального «Я», що у свою чергу негативно впливає на розвиток самої особистості, і, на мою думку, потребує ще більш детального вивчення для мінімізації проявів самотності, як негативного явища, в юнаків та дівчат. При

цьому, існує інша сторона самотності – усамітнення як її позитивний прояв, яка, навпаки, допомагає юнаку чи дівчині розібратися у своїх внутрішніх переживаннях, а часто – стає поштовхом для творчості. Тому, ізоляція від соціальних контактів не завжди несе за собою негативний вплив, що говорить про суперечливий характер даного явища.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Білоус Р. М. Психологічні особливості самотності у юнацькому віці / Р. М. Білоус, В. С. Лялюк // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Психологічні науки. – 2014. – № 121. – С. 30–31.

2. Зарицька О. М. Самотність і особливості його прояву в юнацькому віці / О. М. Зарицька/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://ped-kopilka.com.ua/blogs/olga-nikolaevna-zaricka/odinochestvo-i-osobenosti-ego-projavlenija-v-yunosheskom-vozraste.html>

3. Павелків Р. В. Вікова психологія / Р. В. Павелків. – К.: Кондор, 2015. – 469 с.

Ковальчук А. М., Рожкова О. О., Савош Г. П. (Дніпро, Україна)

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО РИЗИКУ

У статті розглядаються питання щодо сутнісних характеристик соціального ризику. Визначено основні соціальні ризики у сучасному українському суспільстві.

Kovalchuk A., Rozhkova O., Savosh G. (Dnipro, Ukraine)

CONCEPT OF SOCIAL RISK

The article deals with the essential characteristics of social risk. The main social risks are defined in the modern Ukrainian society.

Усі ризики, які стають на шляху людини протягом її життя, є соціальними, адже вони зумовлені суспільним буттям кожного із нас. Під соціальним ризиком сьогодні слід розуміти події, за яких у людини виникає небезпека втрати матеріальних засобів для задоволення її першочергових (базових) потреб, необхідних для збереження і відтворення повноцінного життя як члена людського суспільства. Соціальні ризики характеризуються наступними ознаками:

- мають об'єктивний характер, наступають незалежно від волі особи;
- виникнення цих обставин зумовлюють соціальну незабезпеченість особи та обмежують її життєвий рівень;
- закріплені у законодавстві як обставини, при яких особа може потребувати допомоги держави чи суспільства;
- є підставою для призначення того чи іншого виду соціального

забезпечення, тобто є обов'язковою частиною юридичного складу, який спричиняє виникнення, зміну або припинення соціально-забезпечувальних правовідносин [1].

Система соціальних ризиків не є постійною, вона змінюється залежно від розвитку держави та цінностей, які вона проголосила. Вся система соціального забезпечення створюється і функціонує для захисту населення від соціального ризику. Сучасний перелік соціальних ризиків, що зумовлюють право особи на соціальне забезпечення, визнаний міжнародним співтовариством (Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Європейська соціальна хартія (1961 р.), Конвенції Міжнародної організації праці) та закріплений у національному законодавстві (ст. 46 Конституції України).

Виходячи з вищенаведених міжнародних актів до соціальних ризиків, які утворюють основу для набуття людиною права на соціальне забезпечення, належать: тимчасова непрацездатність; вагітність і пологи; необхідність догляду за малолітньою дитиною або дитиною-інвалідом, або за інвалідом, престарілим членом сім'ї; хвороба; інвалідність; старість (досягнення пенсійного віку); смерть годувальника; безробіття з незалежних від людини причин; нещасний випадок на виробництві; професійне захворювання; смерть та деякі інші.

У науковій літературі було запропоновано класифікувати соціальні ризики. За критерієм організаційно-правової форми соціального забезпечення соціальні ризики можна класифікувати на страхові, тобто ті, які забезпечуються в рамках системи соціального (державного та недержавного) страхування та нестрахові – забезпечуються за програмою соціальної державної підтримки [2].

В Конституції України окреслюється менш вузьке коло соціальних ризиків, ніж передбачено іншими нормативно-правовими документами. Проаналізувавши сучасне соціально-забезпечувальне законодавство можна зобразити таку систему соціальних ризиків: безробіття, малозабезпеченість, втрата працездатності (постійна, стійка і тимчасова); втрата годувальника (смерть).

Визначення безробіття як соціального ризику, ні в законодавстві, ні в науковій літературі не дається. Пункт 9 ст. 1 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» замість поняття безробіття легалізує поняття «втрата роботи з незалежних від застрахованих осіб обставин».

Безробіття – втрата працездатною особою працездатного віку роботи з об'єктивних чи суб'єктивних причин, яка призвела до втрати заробітної плати або інших, передбачених законом доходів.

Малозабезпеченість як соціальний ризик визначає неспроможність особи чи сім'ї з огляду на об'єктивні чинники забезпечити власний дохід на рівні прожиткового рівня в державі. Малозабезпеченість є нестраховим соціальним ризиком та забезпечується в системі державної соціальної підтримки (за рахунок коштів місцевих бюджетів).

Непрацездатність – це такий соціально-фізіологічний стан людини, що зумовлений втратою чи зменшенням природних функцій організму або зниженням професійної кваліфікації та неможливістю здійснення трудової діяльності відповідно до суспільно значимих вимог.

За тривалістю непрацездатність можна розділити на: постійну, стійку і тимчасову. Юридичним фактом, який резюмує постійну непрацездатність особи є старість (пенсійний вік). Конституція України закріплює право громадян на соціальний захист у разі старості (ч. 2 ст. 46). Наступним видом непрацездатності є стійка, яка традиційно в законодавстві визначається поняттям інвалідність. Під тимчасовою непрацездатністю розуміємо неспроможність особи здійснювати трудову діяльність внаслідок короткотривалих обставин об'єктивного характеру.

Втрата годувальника непрацездатними членами сім'ї, які перебували на його утриманні, є підставою для призначення пенсії в разі втрати годувальника чи щомісячних страхових виплат у випадку смерті годувальника від нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання. Непрацездатними членами сім'ї померлого годувальника вважаються: діти, які не досягли 16 років (сюди також відноситься дитина померлого, яка народилась протягом не більше 10-місячного строку після його смерті); діти з 16 до 18 років, які не працюють, або старші за цей вік, але через вади фізичного чи розумового розвитку самі не спроможні заробляти; діти, які є учнями, студентами (курсантами, слухачами, стажистами) денної форми навчання – до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ними 23 років; жінки, які досягли 55 років; і чоловіки, які досягли 60 років, якщо вони не працюють; інваліди – члени сім'ї потерпілого на час інвалідності; неповнолітні діти, на утримання яких померлий виплачував або був зобов'язаний виплачувати аліменти; один з подружжя або один з батьків померлого чи інший член сім'ї, якщо він не працює та доглядає дітей, братів, сестер або онуків померлого, які не досягли 8-річного віку [3].

Таким чином, дослідження концепції «соціального ризику» відкриває перспективи щодо подальших наукових досліджень у напрямку деталізації опису цього явища шляхом розгляду можливих його видів та пошуку засобів ефективного управління ним з боку державних інститутів.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків: Кол. монографія / [за ред. Е. М. Лібанової]. – К.: Держкомстат України, 2010. – 496 с.
2. Надрага В. І. Соціальні ризики: сутність, аналіз, можливості впливу: Монографія / В. І. Надрага. – К.: Сердюк В. Л., 2015. – 329 с.
3. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР.

Краснянская Н. Д. (Одесса, Украина)

**К ПРОБЛЕМЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
МИГРАЦИИ В УКРАИНЕ**

В тезисах рассматривается образовательная студенческая миграция, ее причины и последствия.

Krasnianskaya N. (Odessa, Ukraine)

**TO THE PROBLEM OF STUDENT EDUCATION
MIGRATION IN UKRAINE**

The thesis deals with educational student migration, its causes and consequences.

Одной из характерных тенденций развития современной системы образования является стремительный рост студенческой миграции. Идет процесс формирования так называемого трансграничного образования, проявляющийся в возрастающей мобильности студентов, преподавателей, учебных программ и образовательных институциональных структур. Глобализация сферы образования проявляется в первую очередь в гармонизации образовательных стандартов и программ, особенно на уровне бакалавров и магистров. Болонский процесс, являющийся одним из ключевых звеньев европейской интеграции в сферах образования и науки, призван способствовать созданию пространства, в границах которого будут действовать единые условия признания дипломов об образовании, трудоустройства и мобильности граждан. Помимо открытости границ, интенсивная миграция студентов внутри европейского региона объясняется наличием соглашений между университетами, унификацией образовательных стандартов и программ, распространенностью практики зарубежных стажировок, предоставлением стипендий и материальных льгот студентам при обмене и другими возможностями, открываемыми интеграционными процессами на континенте. Подобные процессы наблюдаются и в других регионах. По данным OECD, в 2012 году в мире насчитывалось 4,5 млн. студентов, обучающихся за рубежом. За последние 10 лет их количество возросло более чем вдвое, а к 2025 г., по прогнозам, численность учебных мигрантов может достичь 7,2 млн. человек [1, с. 21]. Почти половину потока этой академической миграции принимают американские (16%), британские (13%), немецкие, австралийские и французские (по 6%) университеты. Эти страны считаются наиболее привлекательными для иностранных студентов, последние дают им немалый приток инвестиций и пополняют кадровый потенциал на рынке труда. Среди наиболее предпочитаемых стран для украинских студентов являются: Польша, Германия, Россия, Канада, Чехия, Италия, США, Испания, Франция,

Австралия, Великобритания. В большинстве стран украинцы отдают предпочтение гуманитарным или социальным наукам. Но в Германии, Швейцарии, Швеции и Финляндии пользуются ошутимым спросом инженерия и естественные науки. Украинских студентов за границей стало больше на 19%, или же на 6 501 человека. Более 4/5 этого прироста составили украинцы, которые учатся в польских университетах, они показали наиболее стремительный рост как в абсолютном, так и в относительном показателях – с 9 620 до 15 123 человек [2]. Также значительный относительный и абсолютный прирост украинских граждан демонстрировали австралийские, канадские, британские, чешские и итальянские университеты. Неизменно высоким спросом пользуются немецкие университеты, которые предлагают бесплатное обучение для иностранцев. Говорят ли эти цифры, что наши студенты и их родители все больше недовольны украинскими университетами? Сами по себе – нет, ведь мотивация бывает разная. Кто-то хочет пожить за границей, встретить новых людей, кто-то хочет изучить язык. А кто-то действительно ищет лучшие университеты, чтобы потом найти лучшую работу, часто именно за границей. Вместе с тем существуют другие цифры, например, соотношения учебной эмиграции и иммиграции. Так, в Америку едет учиться в 13 раз больше людей, чем выезжает, в Великобритании – в 16 раз, в Австралии – в 22 раза, Франции в 4 раза, в Чехии в 3 раза, в Украине – лишь на треть. В случае с Украиной существует еще одна тенденция. Выезд нашей молодежи направлен на запад, где, по общему убеждению, образование лучше, в то время как к нам приезжают в основном студенты из стран, где университеты или хуже, или же имеют такие же проблемы, как и украинские вузы. В Польше учится треть всех украинцев, отправившихся за границу на обучение. Кроме географической и языковой близости, возможности учиться бесплатно и даже получать стипендию, существует еще несколько причин. Во-первых, поляки испытывают острый демографический и миграционный спад количества абитуриентов в самой Польше, поэтому активно ищут замену. Во-вторых, широкая рекламная кампания польских частных вузов на украинском рынке – объявления о дипломах европейского образца и трудоустройстве в ЕС пестрят во всех крупных городах Украины. Также влияет рост недоверия к украинским вузам. Не последнюю роль играют различные посреднические рекрутинговые фирмы, активно продвигающие обучение за границей. Чаще реклама нужна именно тем вузам, которые не имеют репутации качественных университетов. С другой стороны, украинская молодежь не встретит там взяточничества, а это очень часто побуждает уехать за границу. Однозначно можно сделать вывод, что для многих польские университеты являются более доступными, чем украинские. Украинские абитуриенты являются стратегически важным источником доходов для польских университетов, ведь составляют 42% от всего количества иностранных студентов в Польше.

Политика государств должна быть направлена на создание условий для возвращения таких мигрантов на родину и использование позитивного

потенциала взаємодіяння с соотечественниками, оставшимися после завершения обучения за рубежом.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Cross-border Tertiary Education: a Way towards Capacity Development. – Paris: OECD, 2007.
2. Полонский А. Миграция студентов в Украине / А. Полонский // Міграція. – 2012. – 31 жовтня.

Павленко Д. С., Радчук В. М. (Чернівці, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ ДРУКОВАНОЇ РЕКЛАМИ
ЕКСТРАВЕРТАМИ ТА ІНТРОВЕРТАМИ**

У статті обґрунтовано специфіку сприймання друкованої реклами споживачами в залежності від їхніх індивідуальних особливостей, а саме психологічних відмінностей людини, крайні полюси якої переважно відповідають спрямованості особистості на світ зовнішніх об'єктів або на явища її особистого суб'єктивного світу (екстравертованості/інтровертованості).

Pavlenko D., Radchuk V. (Chernivtsi, Ukraine)

**FEATURES OF PERCEPTION OF PRINTED ADVERTISING BY
EXTRAVERTS AND INTROVERTS**

The article substantiates the specificity of the perception of printed advertising by consumers depending on their individual characteristics, namely, the psychological differences of a person, whose extremes are mainly in line with the orientation of the individual in the world of external objects or on the phenomena of his personal subjective world (extraversion/introversion).

Для проведення емпіричного дослідження впливу індивідуальних особливостей споживача на сприймання реклами, нами були обрані та проведені методики, призначені для оцінки симптомокомплексу екстраверсії-інтроверсії та анкета на визначення особливостей сприймання реклами, безпосередньо. У процесі роботи нами було проведено емпіричне дослідження впливу таких індивідуальних особливостей споживачів як екстраверсія/інтроверсія, на сприймання рекламних повідомлень у друкованих періодичних виданнях. Нами було досліджено сприйняття рекламних повідомлень в залежності від кольору, що переважає (40% рекламних повідомлень) та змісту рекламного повідомлення (60% рекламних повідомлень).

У результаті дослідження особливостей сприйняття рекламних повідомлень в залежності від кольору, що переважає, екстравертами та інтровертами, ми виявили, що екстравертовані особистості не помітили 49%

рекламних повідомлень, в той час, як інтровертовані особистості не помітили 45%. Помітили обрані нами рекламні повідомлення, не звернувши увагу на рекламований об'єкт 31% екстравертів та 37% інтровертів. 12% екстравертів та 15% інтровертів помітили рекламні повідомлення та звернули увагу на рекламований об'єкт. Помітили рекламні повідомлення різного кольору та прочитали більшу їх частину 8% екстравертів та 3% інтровертів. Отже, порівнявши отримані дані, ми зробили висновок, що така індивідуальна особливість споживачів як екстраверсія-інтроверсія не впливає на сприймання рекламних повідомлень у друкованих періодичних виданнях в залежності від кольору, що переважає.

У ході дослідження особливостей сприймання реклами з різним змістом рекламних повідомлень у друкованих періодичних виданнях екстравертами і інтровертами, нами було виявлено, що 57% екстравертів та 54% інтровертів не помітили обрані нами рекламні повідомлення. Помітили рекламні повідомлення різного змісту, не звертаючи увагу на рекламований об'єкт, 24% екстравертів та 33% інтровертів. 13% екстравертованих особистостей і 12% інтровертованих особистостей помітили запропоновані нами рекламні повідомлення та звернули увагу на рекламований об'єкт. Усього лише 6% екстравертів і 1% інтровертів помітили рекламні повідомлення і прочитали більшу їх частину. Порівнявши отримані дані ми зробили висновок, що екстравертованість-інтровертованість особистості не впливає на особливості сприймання рекламних повідомлень різного змісту, розміщені у періодичних друкованих виданнях.

Отже, при дослідженні особливостей сприймання реклами у друкованих періодичних виданнях, нами було виявлено, що така індивідуальна особливість споживача, як симптомокомплекс екстраверсія-інтроверсія, не впливає на сприймання рекламних повідомлень.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Гете Й. Вчення про колір / Й. Гете. – М.: Ін-т філософії РАН, 2012. – 453.
2. Документ как социокультурный феномен: Сборник материалов IV Всероссийской научно-практической конференции с международным участием / [Под общ. ред. Н. С. Ларькова]. – Томск: Томский государственный университет, 2010. – С. 182.

Богуславська Ю. Ю. (Одеса, Україна)
ТРАДИЦІЙНЕ РУКОДІЛЛЯ ЯК ПРОЦЕС

В тезах аналізується ціннісний вимір ручної праці як активного способу проведення вільного часу.

Boguslavska Yu. (Odessa, Ukraine)
TRADITIONAL NEEDLEWORK AS A PROCESS

In theses the value of manual labor as an active way of spending free time is analyzed.

Питання продуктивного використання вільного часу людини притягують неабияку увагу фахівців різних галузей сучасної гуманітаристики. На жаль, статистичне вивчення бюджетів часу населення, яке дозволило б визначити обсяг вільного часу, основні пріоритетні види дозвілля та відпочинку, диференціацію рекреаційних споживчих послуг по категоріях населення та інші важливі моменти, проводиться переважно у зв'язку із споживанням платних послуг або через врахування інформації про проведення рекламних кампаній. При цьому поза увагою дослідників лишається широкий спектр способів відновлення фізичних та духовних сил індивіда під час відпочинку, для забезпечення яких людина не звертається до сторонніх послуг: від пасивного відпочинку як запланованої бездіяльності до активної аматорської діяльності задля задоволення творчих потреб. Вивчення специфіки цих видів дозвілля стає предметом соціологічних та психологічних студій. Одним із поширених видів праці під час відпочинку залишається традиційне рукоділля.

Важливість та самодостатність процесу створення вручну матеріальних виробів як одна з причин вибору цього виду дозвілля вже розглядалася нами у попередніх роботах [1]. Зупинимось зараз на аналізі аксеологічної значущості рукоділля саме як праці, добровільної активної діяльності без розрахунку на винагороду.

Праця як цінність. Дослідження цінностей, ціннісних орієнтирів займає помітне місце в сучасних наукових розробках. Сформульовано доволі багато різних підходів вивчення цього феномену. Зокрема Ю.Шайгородський, підкресливши різницю між ціннісними орієнтаціями особистості та орієнтаціями особистості на цінності, відмічає, що більшість досліджень присвячується аналізу ціннісних орієнтацій через їх прояви у різних сферах життєдіяльності [3, с. 95]. Розглядаючи поняття особистості, А. Фурман поміж іншим наводить в її структурі й особистісні мотиви поведінкових проявів, в тому числі й вчинкових дій, як таких, що визначають вектор суб'єктивної реалізації людини в актуальній ситуації її ковітального функціонування [2, с. 26]. В цьому аспекті в якості цінності виступає сам феномен праці як такої. Активна діяльність дозволяє індивіду відчувати свою причетність до створення матеріального та актуалізувати креативні та рефлексивні процеси через внутрішню самоцінність процесу праці.

Праця як потреба. Перетворення праці з набору дій, які необхідні для виживання людини на індивідуальному та груповому рівнях, на базову потребу, що надає сенс екзистенції особистості, вимагає змінити ставлення до її характеру. В умовах сучасного мегаполісу рукоділля у вигляді хобі якраз і виступає, на наш погляд, одним з можливих етапів трансформації відношення людини до сутності праці. Така праця, добровільна та економічно необґрунтована, може розглядатися як еволюційний крок на шляху перетворення праці на «першу життєву потребу».

Праця як форма дозвілля. Для міських мешканців, за основним фахом зайнятих в нематеріальній сфері, рукоділля виступає в першу чергу як зміна виду діяльності, перехід від розумової до фізичної праці, що само по собі

надає можливість для відпочинку. Елемент творчості може як бути присутнім у разі втілення власної ідеї, так і бути майже відсутнім, якщо майстриня лише повторює чужий проект (наразі, у вільному доступі наявна безліч різноманітних зразків, схем та готових наборів для рукоділля на будь-який смак та гаманець). Людина отримує задоволення від самого факту діяльності без очікування завершення процесу, що його можна у будь-який момент покинути, якщо зникло бажання продовжувати роботу. Таким чином, рукоділля може сприйматися як розвага через відсутність відповідальності за результат, відсутність обов'язкових винагороди чи покарання в залежності від якості роботи.

Отже, рукоділля як форма активного проведення вільного часу та креативний процес має доволі важливе значення для формування збалансованого дозвілля мешканців сучасного мегаполісу.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Богуславська Ю. Ю. Рукоділля як спосіб відпочинку / Ю. Ю. Богуславська // Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали Восьмої міжнародної наук.-практ. конф. [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (м.Одеса, 17 листопада 2016 р.). – Одеса: ФОП Бондаренко О. М., 2016. – С.49-51.
2. Фурман А. А. Психологія особистості: ціннісно-орієнтаційний вимір: Монографія / А. А. Фурман. – Одеса: ОНПУ; Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 312 с.
3. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації особистості: формалізована модель цілісного, багатоаспектного аналізу / Ю. Шайгородський // Соціальна психологія. – 2010. – № 1 (39). – С. 94–106.

Хееромс Ханс (Гент, Бельгія)

ПОЛИТИКА В. ЮЩЕНКО СКВОЗЬ ПРИЗМУ ИСТОРИИ: ГОЛОДОМОР

В тезисах проанализирован исторический путь украинских президентов по установлению традиции почитания памяти жертв Голодомора. В основном акцентировано внимание на политике украинского президента Виктора Ющенко и представлена точка зрения каким образом его политика оказала влияние на мировоззрение украинцев в отношении Голодомора.

Geeroms Hans (Ghent, Belgium)

YUSHCHENKO'S POLITICS OF HISTORY: THE HOLODOMOR

This article describes the way Ukrainian presidents institutionalized the commemoration of the Holodomor. It focuses mainly on the politics of former Ukrainian president Viktor Yushchenko and takes a look at how his politics influenced the way the Ukrainian people viewed the Holodomor.

The Holodomor started to become a political topic in the middle of the 1980s. While academic debate around the genocidal aspect of the famine is still going on, the first president of Ukraine publicly declared that the famine should be considered a genocide [2, p. 32].

Ukraine's second president, Kuchma, was the first to issue a nationwide commemoration for the victims of the Holodomor in 1993. Up until 2003, not very much attention was paid to the commemoration of the Holodomor and its victims, although the first plans for a memorial dedicated to the victims of the Holodomor were made during this period. In 2003, because of the upcoming 70th anniversary of the famine and the upcoming presidential elections, the Holodomor once again became a political topic. In 2003 parliamentary hearings were held, which led to a special session in the Verkhovna Rada, where the parliament declared the Holodomor a genocide against the Ukrainian people [2, p. 33–35].

It was, however, only during the presidency of Viktor Yushchenko that the Holodomor truly became a hot political topic. He wanted to promote his view on the Holodomor throughout the whole country, in order to create a unified national identity. During his presidency, the Holodomor was officially and by law recognised as a genocide. The denial of the fact that Holodomor had happened was made punishable. Yushchenko tried to criminalize the denial of the genocidal aspect of the Holodomor, but he never succeeded in this endeavour. Because of the 75th anniversary of the famine in 2008, a lot of measures were ordered by Yushchenko to be taken. In public spaces and schools, special lectures on the Holodomor were given. The regions in Ukraine were ordered to investigate the effects of the Holodomor in their region. The Security Service of Ukraine held a special investigation to determine and describe the people responsible for the famine. However, some people and organizations complained about the top-down approach by Yushchenko in relation to the commemorations of the victims of the famine. They complained that they were forced to commemorate the famine in a certain way. Not only did Yushchenko propagate the genocidal interpretation of the Holodomor within Ukraine, but he also led a campaign for international recognition of the famine as a genocide. In this, he was only partially successful. Some countries recognized the famine as a genocide, but major international organisations, like United Nations or the European Union, refused to do this, mainly because of the fear of angering Russia by doing this. During Yushchenko's presidency, the expensive Holodomor-memorial in Kiev was also built, despite the then ongoing financial crisis in Ukraine [1, p. 625–638].

In 2009, a set of surveys were held to investigate the viewpoints of the Ukrainian people on the Holodomor. 49% of the population viewed the famine as a genocide, 30% rejected this vision. However, there were strong regional differences in the acceptance of the genocide-thesis. Regional support for this thesis was much stronger in West-Ukraine and in the centre than in the east and south of Ukraine. 69% of Ukrainians who spoke Ukrainian at home considered themselves as belonging to the Ukrainian nation considered the famine as a genocide. 64% of the ethnic/national Russians opposed the genocide thesis, as well

as 49% of the Russian speaking population, who also opposed this thesis. We can conclude that Yushchenko's Holodomor-policy did raise awareness of the tragedy in Ukraine, however, mostly under the population of the west and the centre of Ukraine. He did not succeed in uniting the de different ethnic and linguistic groups of Ukraine under one national identity [3, p. 58–61].

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Kasianov, G. (2010). *The Great Famine of 1932-1933 (Holodomor) and the Politics of History in Contemporary Ukraine*. na.
2. Kas' Ianov, G. (2010). The Holodomor and the Building of a Nation. *Russian Politics & Law*, 48(5), 25–47.
3. Martyniuk, J. (2010). Public Opinion in Ukraine: attitudes toward the 1932-1933 Holodomor. The level of support for the genocide thesis among Ukrainians. *Holodomor Studies*, 2(1), 53–61.

Онипченко О. І. (*Харків, Україна*)

**ЗАХОПЛЕННЯ РЕБОРНАМИ ЯК ПОРУШЕННЯ
СТАТЕВОРОЛЬОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ЖІНОК**

Стаття висвітлює проблему порушення статевої соціалізації жінок через захоплення штучними іграшками ляльками реборн, що можна цілком вважати імітацією батьківства. У підсумку це може мати негативні наслідки як для самої жінки – виникає психічна залежність, так і для демографічної політики держави.

Onypchenko O. (*Kharkiv, Ukraine*)

**THE FASCINATION WITH REBORN AS A VIOLATION OF
SEX-ROLE SOCIALIZATION OF MODERN WOMEN**

The article highlights the problem of violating the sex-role socialization of women because of the infatuation with artificial doll-toys Reborn, which can be fully considered as an imitation of paternity. In the end, this can have negative consequences for both: the woman herself – there is a mental dependence, and for the demographic policy of the state.

Актуальність вивчення статевої соціалізації сучасних жінок, психологічної готовності до материнства продиктована гостротою демографічних проблем, зумовлених порушенням репродуктивної поведінки: зниженням народжуваності, появою великої кількості однодітних сімей, а також сімей, які взагалі відмовляються від народження дітей, так звана мода на «free child», яка прийшла до нас із Заходу.

Ці явища багато в чому обумовлені недостатньою соціальною цінністю материнства й, як наслідок, психологічно негативним ставленням жінки до ролі матері. Сучасний контекст дослідження феномена материнства значно

зміщений у бік вивчення його девіантних форм – специфічних факторів і умов порушення прийняття материнської ролі, формування неадекватної материнської поведінки.

Психологічна готовність до материнства трактується як здатність матері забезпечувати адекватні умови для розвитку дитини, що проявляється в певному типі материнського відношення (В. Брутман, І. Хамітова, Е. Шулакова) і як специфічне особистісне утворення, основою якого є суб'єктивна орієнтація у ставленні до дитини (С. Мещерякова).

Аналіз наукової літератури, як зарубіжної так і вітчизняної, свідчить про те, що сучасні молоді люди вкрай мало орієнтовані на виконання материнських і батьківських ролей (В. Титаренко, А. Митіль тощо), а функції матері не займають належного місця у самосвідомості сучасної жінки. Розглядаючи материнство як психосоціальний феномен, як частину особистісної сфери жінки Г. Філіпова вважає материнство головним призначенням жінки, І. Брутман, М. Панкратова, Р. Овчарова, С. Еніколопова вважають, що сформована статеворольова ідентичність жінки обов'язково включає роль матері [3, с. 126].

У кожній дівчинки з малечку закладається материнський інстинкт та бажання про когось піклуватися, який вона реалізує під час гри з ляльками. Згодом дитячі забави перетворюються на бажання створити сім'ю й народити власних дітей, оскільки це – одна з головних функцій жінки.

Останнім часом відбувається «імітація батьківства»: жінки, які не можуть, або не хочуть мати власну дитину задовольняють свій материнський інстинкт за допомогою «штучної» дитини – «реборн». Лялька реборн (від англ. «reborn» – та, що отримала нове життя, перероджена) – це лялька, створена на основі фабричних ляльок-малюків, зовнішній вигляд якої максимально наближений до вигляду справжнього немовля [2].

Більшість жінок купують схожих на живих дітей ляльок реборн із бажання колекціонування, вважають художники, що створюють ці іграшки. Психіатри погоджуються з ними, однак попереджають: якщо такі ігри в «дочки-матері» займають у представниць прекрасної статі більшу частину часу, це може свідчити про наявність проблем із психікою.

Як заявляють майстри ляльок реборн, серед їхніх клієнток, яких вони називають між собою «матусями», урівноважені люди, що найчастіше досягли певного соціального статусу, незважаючи на поширену думку про те, що купують таких ляльок тільки бездітні жінки з відхиленнями. При цьому майстри відзначають, що серед їхніх клієнтів є сімейні пари, які просять зробити ляльку, схожу на їхню дитину, вважаючи це до певної міри фото в 3Д.

Дехто з психологів порівнює придбання реборнів з всиновленням, тому часто зустрічаються ляльки реборн з іграшковими свідоцтвами про народження або сертифікатами про всиновлення. Також психологи вважають, що багато власників ляльок реборн, зокрема колекціонери, страждають синдромом порожнього гнізда. Лялька для них це заміна дитини, що завжди залишається дитиною, яка ніколи не буде дорослою. Деякі жінки,

захоплюючись в імітацію батьківства, поводяться з ляльками реборнами як зі справжніми дітьми: переодягають ляльок реборн, миють їм волосся, беруть на прогулянку в колясці й купують для них різні іграшки. З одного боку це здається ненормальним, але з іншого боку – обійми з лялькою реборн замінюють справжніх дітей, іде вироблення спеціального гормону, що дає емоційне благополуччя. Подібну поведінку слід розцінювати винятково як терапію. До того ж, коли в жінки є справжня дитина, у неї йде вироблення гормону відповідального за прив'язаність матері, що пояснює, чому ляльки реборн викликають емоційний зв'язок.

Отже, на наш погляд, не повинно бути надмірного захоплення такими іграшками у здорової, нормальної, фізично розвиненої жінки з відповідною статеворольовою соціалізацією.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCE

1. Живые» куклы: модное увлечение или психическое расстройство [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ria.ru/society/20120124/547489355.html>
2. Куклы Реборн – вред или польза [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www/kramola.info/Blogs/neobyknovennoe/kukly-reborn-vred-Ш-рока>.
3. Филиппова Г. Г. Психология материнства (сравнительно-психологический анализ): дис. ... докт. психол. наук / Г. Г. Филиппова. – М., 2000. – 396 с.

КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ STAFF MANAGEMENT AND MODERN MANAGEMENT TECHNOLOGIES

Борисов В. П., Решетинський С. Г. (Одеса, Україна - Русе, Болгарія)
**РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В
УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

В тезах наголошується, що емоційний інтелект забезпечує здатність розуміти та контролювати власні емоції та емоції інших, створювати ефективне лідерство в організаціях, генерувати та підтримувати ентузіазм, співпрацю та взаємну довіру між працівниками.

Borysov V., Reshetinsky S. (Odessa, Ukraine - Ruse, Bulgaria)
THE ROLE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN MANAGEMENT

This article suggests that emotional intelligence allows to understand and manage emotions in the self and others, create effective leadership in organizations, generate and maintain enthusiasm, cooperation and mutual trust between employees.

The concept of emotional intelligence (EI) was firstly introduced by Salovey and Mayer (1990) as a type of social intelligence, separable from general intelligence, which involves the ability to monitor one's own and others' emotions, to discriminate among them, and to use the information to guide one's thinking and actions. In a later attempt, they expanded their model and defined EI as the ability of an individual to perceive accurately, appraise, and express emotion; the ability to access and/or generate feelings when they facilitate thought; the ability to understand emotion and emotional knowledge; and the ability to regulate emotions to promote emotional and intellectual growth.

The competency-based model of EI by Goleman (2001) has been designed specifically for workplace applications. It is described as an emotional intelligence-based theory of performance that distinguish individual differences in workplace performance. The competencies underlie four general abilities such as self-awareness – the ability to understand feelings and accurate self-assessment; self-management – the ability to manage internal states, impulses and resources; social awareness – the ability to read people and groups accurately; relationship management – the ability to induce desirable responses in others [1].

Research suggests that employees with high level of EI experience more career success (Dulewicz and Higgs, 1998; Weisinger, 1998), feel less job insecurity (Jordan et al., 2002), lead more effectively (Cooper and Sawaf, 1997; Palmer, 2000; Prati et al, 2003; Higgs and Rowland, 2002), are more effective in

team leadership and team performance (Rice, 1999), are more adaptable to stressful events (Nikolaou and Tsaousis, 2002; Slaski and Cartwright, 2002), and with better coping strategies (Bar-On et al, 2000) than those with low EI. Within a management context, there is evidence suggesting that focusing on EI can contribute to competitive advantage (Cooper, 1997; Goleman, 1998b) [2].

The effective work team is communicative and supportive of its members. Thus, EI is basis of effective team interaction and productivity. Emotionally intelligent team members recognize there are established team norms that dictate the level of emotional intensity allowed to be displayed during team member interactions, and act accordingly. These individuals are sensitive to feedback others provide with regard to social acceptance of those expressions. Such individuals effectively regulate the intensity of their emotional displays to be sure the displays do not exceed the bounds set by team standards.

Furthermore, the EI of the team leader is important to the effective functioning of the team. The leader serves as a motivator toward collective action, and facilitate supportive relationships among team members. Such leader provides a transformational influence over the team. Through adhering to team standards, empowering team members, and charismatically encouraging team identity and pride, the leader is able to create an atmosphere of urgency to improve oneself and team process for the collective good.

Team members, with a high level of EI contribute to the overall emotional intelligence of the team. Such members recognize the roles to which they have been assigned within the team relationship, and act in accordance with those roles. Such people, being more prone to empathetic behavior, are better able to form strong relationships, and a cohesive support system is thereby established within the team. Accordingly, these characteristics allow the EI team to function more hardly.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Lisa Gardner, Con Stough. «Examining the relationship between leadership and emotional intelligence in senior level managers». *Leadership & Organization Development Journal* 23/2 (2002): 68–78.
2. Vakola, Maria, Ioannis Tsaousis, and Ioannis Nikolau. «The role of emotional intelligence and personality variables on attitudes toward organizational change». *Journal of managerial psychology* 19.2 (2004): 88–110.

Колот С. А., Христич А. Л. (Одесса, Украина – Женева, Швейцария)

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ЗАЩИТА КАК МЕХАНИЗМ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕФОРМАЦИИ РУКОВОДИТЕЛЯ

Сложные ситуации общения приводят в действие привычные модели поведения и задействуют личностные характеристики. Механизм психологической защиты способствует образованию новых смысловых структур, которые стимулируют жесткое, упорядоченное поведение руководителя. Агрессивные тенденции, возникающие в этих условиях, ведут к профессиональной деформации.

Kolot S., Khristich A. (*Odessa, Ukraine – Geneva, Switzerland*)
PSYCHOLOGICAL PROTECTION AS A MECHANISM FOR
FORMING PROFESSIONAL DEFORMATION OF THE HEAD

Complex situations of communication bring into play the habitual patterns of behavior and involve personal characteristics. The mechanism of psychological defense promotes the formation of new semantic structures that stimulate the rigid, orderly behavior of the leader. Aggressive tendencies arising in these conditions lead to professional deformation.

Професійна діяльність керівника активізує реалізацію таких значимих факторів, як організаційна культура, особливості умов роботи, ситуативне поведіння, соціально-психологічний клімат, ролеві репертуар працівника, його особистісні характеристики. Очевидно, що взаємодія факторів може визначати не тільки позитивне вплив професійної діяльності на індивіда, але і негативне, основою якого стає опора на виробництво стереотипних рішень і комунікацій, які показали свою ефективність в минулому, що стає основою для формування професійної деформації. Професійна деформація розглядається як змінений, відхиляючийся від загальнопризнаних моральних і професійних норм, особистий шлях розвитку, при якому відбувається спотворення, а частіше, спрощення психологічних моделей діяльності і поведінки [2; 3]. Професійна деформація керівника відбувається на неадекватному сприйнятті співробітників і ситуації, результатом чого стає падіння здатності до ефективного спілкування і ефективності діяльності. Модель поведінки набуває захисний характер, що проявляється в нетерпимості до чужого висловлювання, навіть до придушення іншого людини, зменшенні самокритичності, максимальному використанні власних повноважень в шкоду інтересам професійної діяльності. Ситуативна успішність використання моделі поведінки, забезпечуючої індивідуальну безпеку, спрощає структуру управлінського взаємодіяння і формує неоптимальні стереотипи комунікації, які переносяться на функціональну структуру виконуваної діяльності в цілому, зменшуючи її продуктивність. Несомненно, що суттєвий вплив на формування деформації керівника мають професійні характеристики. Але, не менш важливими є і його суб'єктивні якості, які активізуються під впливом об'єктивних причин. Це: неадекватна самооцінка; ригідність, сприяюча фіксації зручного/звичайного стереотипного поведінки; зменшення ролі моральних регуляторів при підвищенні значимості особистих цінностей; мотивація уникання невдачі; професійна агресія в формі покарання, мести, іронічних висловлювань; соціальне лицемірство, приховуюче нещирість почуттів і

отношений и т. п. Рассмотрим их проявление на основе действия механизма психологической защиты.

Основным в психологической защите является перестройка системы установок, направленная на устранение чрезмерного эмоционального напряжения и предотвращающая дезорганизацию поведения. Боль унижения в результате нанесенного человеку оскорбления или вызванная разрушением сложившихся межлических отношений стимулирует возникновение новых истолкований, оценок, планов деятельности. В результате этих процессов вызванное эмоциями напряжение замещается новой упорядоченностью переживаний. Ощущение униженности исчезает, если личность обидчика обесценивается и/или появляется возможность доказать в дальнейшем свою правоту. Переработка неудовлетворяемых установок, обуславливающих эмоциональное напряжение, начинается сразу же, как только субъект встречает незначительное препятствие в своих стремлениях. Создается другая, высокозначимая установка, в рамках которой противоречия между первоначальным стремлением и препятствием устраняются. Механизм бессознательного, охраняющий сознание и личность от тягостных переживаний, начинает выступать как фактор, играющий отрицательную роль. Неосознаваемое или полусознаваемое стремление освободиться от тягостных переживаний становится основным личностным стимулом для замещения переживаний другими, более субъективно адекватными смысловыми структурами, которые способны стимулировать жесткое, упорядоченное поведение руководителя и легко пробуждающиеся в этих условиях агрессивные тенденции, ведущие к профессиональной деформации [1].

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Бассин Ф. В. Проблема бессознательного / Ф. В. Бассин. – М.: Медицина, 1968. – 469 с.
2. Безносков С. П. Профессиональная деформация личности / С. П. Безносков. – СПб., 2004. – 272 с.
3. Дружилов С. А. Психология профессионализма / С. А. Дружилов. - Харьков: Изд-во «Гуманитарный Центр», 2011. – 296 с.

Семенова Л. Ю., Сальник Е. Д. (Дніпро, Україна)
СУЧАСНІ ПЕРСОНАЛ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ
РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ

У тезах розглянуто види персонал –технологій ,які застосовуються в сучасних підприємствах та визначено перспективи їх впровадження у вітчизняних організаціях.

Semenova L., Salnik E. (Dnipro, Ukraine)
**MODERN PERSONNEL TECHNOLOGIES AS AN INSTRUMENT
FOR ORGANIZATION DEVELOPMENT**

The thesis examines the types of personnel technologies that are used in modern enterprises and defines the prospects for their implementation in domestic organizations.

Сучасні тенденції інноваційного розвитку підприємства характеризуються ставленням до системи управління персоналом як одного з ключового чинника підвищення ефективності роботи та конкурентоздатності організації. Використання інноваційних персонал-технологій стає одним із визначальних факторів успіху конкурентоспроможних підприємств.

Наразі необхідним є розгляд сучасних персонал-технологій як фактору інноваційного розвитку підприємства та визначення перспективи їх впровадження на вітчизняному підприємстві.

Технологія управління – це послідовність дій, яка приводить до гарантованого отримання результату. Вона складається із інформаційних, обчислювальних, організаційних операцій, які виконуються менеджерами і фахівцями різного профілю за визначеним алгоритмом.

Під технологією управління персоналом розуміють сукупність прийомів, способів і методів впливу на персонал у процесі його найму, використання, розвитку і вивільнення з метою отримання ефективних кінцевих результатів трудової діяльності [2, с. 52].

У сучасній практиці управління персоналом достатньо активно використовують різноманітні персонал-технології, які у свою чергу, можна об'єднати у такі групи:

- персонал-технології позикової праці (лізинг, аутсорсинг, аутстафінг, ауттрагстактика);
- навчальні персонал-технології (коучинг, тренінг, кейс стаді, самонавчання, e-learning);
- персонал-технології підбору та найму персоналу (хедхантинг, рекрутинг, скринінг, «плетіння мереж», антихедхантинг, профіль посади, executivesearch);
- персонал-технології підвищення ефективності роботи персоналу (реінжиніринг, технологія АКАІ, внутрішній маркетинг);
- персонал-технології контролю праці персоналу (таємний покупець);
- інформаційні персонал-технології (АРМ працівника, гейміфікація, автоматизована інформаційна система управління персоналом) [3, с. 392].

Не дивлячись на те, що підвищення продуктивності праці персоналу підприємства є одним з найбільш важливих резервів підвищення ефективності виробництва, в Україні основна складова технології управління персоналом має саме технічні та виробничо-технологічні аспекти, що є негативним чинником.

Після проведення аналізу законодавства України, приходимо до висновку, що чинна система законів та підзаконних актів, які стосуються управління персоналу в Україні містить досить багато складових, що використовувались ще за часів Радянського союзу. Науковці підтверджують, що зазначена система повністю ігнорує важливі моменти, як: міжособистісні відносини, оптимізація структури робочого часу, надання додаткових соціально-побутових благ (або відшкодування їх вартості) та корпоративна культура [1, с. 188].

Впровадження на підприємствах України нових персонал-технологій надасть змогу сформувати ефективну систему управління персоналом, яка, в свою чергу, зекономить значну частину фінансових ресурсів та часу. Інтеграція системи управління із загальною стратегією підприємства підвищить ефективність бізнесу та націленість на результат роботи персоналу. Звичайно, будь-які нововведення на етапі започаткування потребують залучення додаткових фінансових і людських ресурсів, певного рівня кваліфікації спеціалістів, однак вони є виправданими після отримання результатів. Застаріла практика управління кадрами і нові вимоги ділового середовища сучасності вимагають серйозних змін у технологіях найму та адаптації персоналу підприємства. Створення ефективної системи найму та адаптації персоналу можливе лише із застосуванням сучасних персонал-технологій, які створюють умови для формування потужного трудового потенціалу підприємства. Використання сучасних персонал-технологій надає можливість знизити плинність кадрів підприємства, підвищити професіоналізм персоналу, сформувати високу лояльність співробітників та отримувати пропозиції щодо кращих кандидатів на ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Салова Н. А. Сучасні технології управління персоналом в українських реаліях / Н. А. Салова // Соціально-трудова відносини: теорія та практика. – 2014. – № 2. – С. 187–191.
2. Сочинська-Сибірцева І. М. Розвиток технологій управління персоналом на вітчизняних підприємствах / І. М. Сочинська-Сибірцева // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – Вип. 21. – С. 51–55.
3. Третяк О. П. Сучасні персонал-технології у системі управління персоналом на підприємстві / О. П. Третяк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.4. – С. 389–397.

Голубченко Т. Д. (Миколаїв, Україна)

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОУЧИНГ ЯК ПРОГРЕСИВНИЙ СТИЛЬ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ СЕРЕДНЬОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

У тезах розглянуто питання застосування коучингу в управлінні закладами середньої загальної освіти як прогресивного стилю.

Holubchenko T. (Mykolayiv, Ukraine)
**PEDAGOGICAL COACHING AS PROGRESSIVE STYLE OF
MANAGEMENT BY GENERAL EDUCATION**

The thesis discusses the use of coaching in the management of educational institutions as a progressive style.

Інноваційні процеси в освіті виявили наявність істотних суперечностей між потребами часу та реальним упровадженням прогресивних технологій в управлінні закладами середньої загальної освіти. Над питаннями впровадження інноваційних підходів до управління освітніми закладами, зокрема управління персоналом, працюють вітчизняні науковці В. Гурієвська, В. Жуковська, Н. Лев, Р. Бала, Є. Логвиновський, А. Мазаракі, М. Нагара, В. Павлов, О. Кушнірук та ін. Проте на сьогодні ця проблема потребує детального вивчення та аналізу, особливо, коли йдеться про суб'єкти управління.

Ефективність управління інноваційною діяльністю в умовах сучасного закладу освіти залежить від розвитку та збагачення всіх характеристик системи: оновлення функцій управління та конкретних управлінських дій; удосконалення організаційної системи управління; оптимізації технологій і механізмів управління; саморозвитку й оновлення професійних ролей керівника закладу. Так, у Концепції Нової української школи зазначається, що сучасний керівник є агентом змін, який відповідно до об'єктивних обставин або ситуації виконує професійні ролі педагога-фасилітатора (-тьора, -модератора, -коуча). Сучасному керівнику доводиться виступати в ролі консультанта, наставника й тренера водночас, отже – коуча.

Грунтуючись на аналізі та вивченні даного питання вчені Тімоті Голві, Стівен Р. Кові, Мерилін Аткинсон, Майлз Дауні, Сьюзан Беттлі, Джон Уїтмор доводять, що коучинг у практиці управління – це:

– прикладний інструментарій, що спрямований на досягнення цілей та вирішення управлінських завдань (базується на знаннях і професійному досвіді освітнього менеджера);

– технологія, що передбачає змішаний стиль управління в процесі якого задіяні особи (коуч і колектив) перемішують питання із проблемної зони до зони ефективною, тобто вирішення завдань (базується на організаційній техніці запитань на основі співробітництва);

– компетенція, що зумовлює особистісний розвиток через взаємодію з освітньою командою (базується на певному стилі лідерства менеджера освіти);

– система, що дозволяє відчувати нові можливості, як наслідок – вирішення проблеми нестандартними шляхами.

Вибір інструментів коучингу залежить від формування адресної моделі його використання. Тому вибір моделі коучингу формується з метою подолання різниці між реальним та бажаним рівнем соціально-психологічної компетентності особи та виконує певну роль директиви, за допомогою якої

керівник визначає курс своїх подальших дій. Для розроблення уніфікованої моделі коучингу необхідно опрацювати найкращі елементи з відомих моделей, зрозуміти їх механізм і адаптувати до власної діяльності. Адаптованою моделлю для освітніх установ є G.R.O.W. Дж. Уйтмора (модель ефективних запитань) як найпоширеніший спосіб структурування розмови в коучингу.

Абревіатура GROW означає ключові точки, через які слід провести клієнта: Goal – постановка цілей. Необхідність встановлення цілей для більшості людей подолання перешкод і досягнення цілей є викликом. Reality – визначення реального місця клієнта на шляху до досягнення цілі, встановлення точки відправлення, відповідності моделі цілям та реальності, оцінка можливостей, мотивації, навичок та знань. На цьому етапі потрібний ефективний коучинг, оскільки для визначення прогалів у знаннях часто потрібна авторитетна стороння думка. Options – визначення списку можливостей і стратегії плану дій, щодопомагає клієнтові усвідомити його сили та переваги для полегшення вибору. Way/Will – визначення намірів клієнтів по типу: «що, коли, ким, заради чого?», тобто певних дій та енергій, специфічних дій та мотивацій клієнтів. У цій моделі послідовність наведених кроків є не обов'язковою, тому представлена модель є досить простим, потужним і ефективним інструментом застосування коучингу в процесі управління закладами загальної середньої освіти на сучасному етапі реформування.

Отже, управління в стилі коучинг спрямоване на організацію пошуку максимально ефективних шляхів досягнення мети закладу та втілення її в життя освітньою командою. Результат – здатність співробітників самостійно вирішувати багато завдань, проявляти ініціативу, делегувати повноваження, робити вибір, брати на себе відповідальність і приймати рішення. Варто зазначити, що коучинг як прогресивний стиль управління, є потребує для керівника, який готовий до зміни стилю управління від директивного до управління в стилі коучинг; прагне до створення психологічно сприятливого клімату в колективі; націлений на підвищення рівня привабливості освітньої установи для громади.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Освітній та науковий фандрайзинг в Україні / Т. М. Боголіб // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер. : Економічна. – 2014. – № 5. – С. 11–17.

2. Томашек Н. Системный коучинг. Целеориентированный подход в консультировании / Н. Томашек ; [пер. с нем.]. – Х.: Гуманитарный центр, 2008. – 176 с.

3. Таран М. Задача коуча, как и врача, – не навредит клиенту [Електронний ресурс] / М. Таран // БИЗНЕС. – 2015. – № 22 (1165). – Режим доступу : http://www.business.ua/archive/100418/ELEMENT_ID=100418.

Лубинец К. С. (Одесса, Украина)

**КАДРОВЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ: НАБОР ПРОДУКТИВНЫХ
КАДРОВ НА ПРОИЗВОДСТВО**

В тезисах обосновывается необходимость структурного подхода к набору и взаимодействию с использованием современной методологии по набору продуктивных кадров. Продуктивные кандидаты абсолютно разные по своему поведению и личностным качествам. Они могут быть располагающими к себе, энергичными и разговорчивыми или угрюмыми и молчаливыми. Далеко не все продуктивные люди получают своё рабочее место. По этой причине многие компании упускают ценных сотрудников.

Lybynets K. (Odessa, Ukraine)

**HUMAN RESOURCES MANAGEMENT: PRODUCTION
KIT FOR PRODUCTION**

The thesis substantiates the need for a structured approach to recruiting and interacting with the use of modern methodology for recruiting productive personnel. Productive candidates are completely different in their behavior and personal qualities. They can be dispositive, energetic and talkative or sullen and silent. Not all productive people get their jobs. For this reason, many companies are missing valuable employees.

В современном мире глобализация торговых отношений приводит к все менее загруженному людьми производству (роботизация производства). В связи с этим снижается эффективность «работников», обрабатывающих время, а не нацеленых на результат. Начнем с того, что сотрудник – это человек, который на своем рабочем месте преодолевает трудности кампании, вместе с ней и всецело нацелен на результат. Основное отличие сотрудника от работника в том, что сотрудник ориентирован на работу, сотрудник на результат.

Для эффективного направления сил персонала необходимо четко понимать, каким именно сотрудник должен производить ценный конечный продукт (ЦКП), чтобы в понятной и формализованной форме его преподнести, ибо без этого человек, направленный на результат, не сможет выполнять операционную деятельность в полной мере. Каждый сотрудник производит ЦКП и лишь суммарная деятельность всего персонала принесет прибыль кампании.

Одним из важнейших качеств сотрудника является ответственность, которая состоит из трех элементов: причинности, уровня необходимости, способности к обладанию. Каждый соискатель обладает ею в той или иной мере, что можно проследить посредством простых тестов. Тесты являются классическим методом проверки соискателей (тест IQ и т.д.).

Все, что касается операционной деятельности сотрудника, укладывается в три основных составляющих: быть, делать, иметь. Например: работая на прошлом месте юристом, сотрудник занимался административными делами, победил в деле Кенсли против Батона. Тут имеются все три составляющие, которые можно проследить при изучении резюме. Эта часть резюме четко дифференцирует сотрудников и работников.

Принимая соискателя на собеседовании, обращаем внимание на те факторы, которые нельзя четко отобразить в электронной форме резюме, а именно: эмоциональность тона, общительность, социальный опыт. Все физические и психофизиологические данные можно улучшить при соответствующем обучении сотрудников, необходимом в любой кампании, в организованной систематизированной форме полноценных методических указаний на основе конкретных должностных обязательств.

Резюмируя выше сказанное хочу отметить, что необходимо нанимать сотрудников в кампанию потому, что только с ними кампания начнет расти и крепнуть в современном мире, где рост конкуренции все выше.

Моспан Н. В. (Київ, Україна)

АВТОНОМІЯ УНІВЕРСИТЕТУ В ЄС

У тезах йдеться про автономію університетів як новий спосіб управління системою вищої освіти в Європейському Союзі, представлені її основні типи: організаційна, фінансова, кадрова та академічна.

Mospan N. (Kyiv, Ukraine)

UNIVERSITY AUTUNOMY IN THE EU

The thesis refers to the autonomy of universities as a new way of governing the higher education system in the European Union, and presents its main types: organizational, financial, personnel and academic.

У 2005 році Європейська Асоціація Університетів (EUA) започаткувала існування автономного університету у Декларації Глазго. Передумовою цьому стало запровадження інших підходів до державного управління – Нове Державне Управління (NPM), що викликало нові погляди на управління вищою освітою, чії установи можуть працювати як сервіс-провайдери, відповідаючи на задоволення потреб суспільства, а держава має створити оптимальні умови для конкуренції на ринку [1, с. 2; 2, с.133].

Автономія університетів є одним із способів управління системою вищої освіти. В ЄС останні двадцять років спостерігають тенденцію виокремлення ЗВО від державного контролю, а саме відбувається «процес де-регулювання або ре-регулювання» [2, с.133]. Впровадження дерегуляції та підвищення інституційної автономії на національному рівні країн-членів ЄС

дозволяє закладам вищої освіти (ЗВО) краще реагувати на міжнародні проблеми [1; 2; 3].

Автономія ЗВО призвела до спеціальної організації, де внутрішні академічні та адміністративні структури ЗВО, в основному знаходяться під контролем університету, структури управління та керівники часто обмежені національними законодавчими рамками [1, с. 11]. Серед типів автономії ЗВО виділяють організаційну, фінансову, кадрову та академічну [1; 2; 3].

Фінансова автономія є важливим аспектом автономії ЗВО. Здатність або нездатність університетів встановлювати ціну за навчання впливає на вступ студентів, національні нормативи щодо зарплат для всіх або деяких категорій працівників вимагає автономного кадрового забезпечення і здатність вільно використовувати доходи. У країнах-членах ЄС спостерігається тенденція підписання довгострокових договірних контрактів між Міністерством і ЗВО, в якому визначаються права та обов'язки університетів (наприклад: використання ресурсів і кількості студентів) з можливими щорічними коригуваннями. У Західній Європі відбувається розповсюдження державного фінансування через цільові грошові субсидії від держави, та зниження контрактів на основі постатейного бюджету, що розписані за різними статтями. Фінансова звітність органам державної влади (Міністерству, Парламенту, обласному уряду) є однією з форм забезпечення підзвітності ЗВО своєї фінансової діяльності. Підзвітність забезпечується також шляхом ревізії рахунків ЗВО, яка найчастіше проводиться агентством національного аудиту щорічно [3, с. 20–21].

Кадрова автономія дає можливість ЗВО приймати рішення щодо набору персоналу цілісно пов'язано з їх фінансовою та академічною автономією, оскільки заробітна плата персоналу та контракти в значній мірі визначаються фінансовою угодою між університетом та його спонсорами.

До кадрової автономії також відносять можливість університетів самостійно визначати загальні витрати на оплату праці та індивідуальний рівень заробітної плати, або вона визначається вищим органом – урядом.

У більшості випадків здатність університету визначати витрати на заробітну плату співвідносяться з формою, в якій університет отримує своє фінансування. Якщо університети отримують фінансування від держави як грант (одноразова субсидія), вони, як правило, можуть визначати загальні витрати на заробітну плату самостійно. Якщо фінансування виділено у формі постатейного бюджетного фінансування, тоді, університети не мають автономії визначати витрати на оплату праці [3, с. 29–30].

Під академічною автономією розглядають здатність університетів встановлювати свої академічні профілі (присвоєння ступенів) і можливість вибору студентів. У розподілі числа студентів відповідно програмам-дисциплінам університети в Хорватії, Естонії та Люксембурзі мають велику свободу. Болгарські та турецькі університети, з іншого боку, мають найменше право вирішувати кількість студентів – це повністю визначаються державою. Тим не менш, Бельгія (Фламандське співтовариство), Франція, Італія, Іспанія та Швейцарія обмежують вступ студентів та мають

дисциплінарні квоти, які визначаються державою, а не університетом [3, с. 32].

Таким чином, автономія університетів в ЄС є передумовою для ЗВО мати можливість позиціонувати себе в конкурентному ринковому середовищі. Маючи більше автономії, ЗВО стають здатними визначати свої власні пріоритети, щоб позиціонувати себе стратегічно та знайти відповідну «ринкову» нішу.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Maassen P., Jungblut J. Change Dynamics in Higher Education. Background report (04-12-2014). – 69 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tapahtumakalenteri/2014/12/Kk_johdon_seminaari_liitteet/Peter_Maassen_Report_Change_Dynamics_in_Higher_Education.pdf

2. Nyborn Th. University autonomy: a matter of political rhetoric? Orebro University, SE-701 82, Orebro, Sweden. 2008. – P.133-141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portlandpress.com/pp/books/online/univmark/084/0133/0840133.pdf>

3. University Autonomy in Europe. The European University Association, 2009. – 45p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rkrs.si/gradiva/dokumenti/EUA_Autonomy_Report_Final.pdf

Семенкова А. Н. (Одесса, Украина)

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО СОСТАВЛЯЮЩЕГО КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТА

В тезисах рассмотрено значение кадрового менеджмента в формировании профессиональной компетентности выпускника вуза. Проанализировано привнесение в кадровый менеджмент современных теоретико-методологических достижений социологии.

Semenkova A. (Odessa, Ukraine)

METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE SOCIOLOGICAL CONSTITUENT OF PERSONNEL MANAGEMENT

The thesis considers the importance of personnel management in the formation of professional competence of a graduate of a university. The introduction in the personnel management of modern theoretical and methodological achievements of sociology is analyzed.

Кадровый менеджмент – понятие сложное и многоаспектное, применимое как синоним «управление человеческими ресурсами» и «управление персоналом» [3]. Понимается как целенаправленное воздействие на кадровую составляющую организации, с целью эффективного использования людей (персонала) для достижения целей, как организации,

так и индивидуальных (личностных) [1, с. 10]. Включает разработку концепций и стратегий кадровой политики, принципов и методов управления персоналом; привлечение, отбор, оценку, продвижение и высвобождение персонала; управление карьерой и ряд других аспектов.

В современных условиях социально-политических и экономических реформационных процессов, необходимость повышения эффективности кадрового менеджмента признается на государственном уровне, поддерживается профессиональным и научным сообществом, а также системой образования. Посредством внедрения в вузе изучения курса «Кадровый менеджмент», система обучения способствует устранению сложившегося разрыва между растущими профессиональными требованиями организаций, как и рынка труда в целом, и существующим уровнем профессиональной компетентности выпускника вуза. В связи с этим, приоритетным направлением в области кадрового менеджмента является научно-теоретическое обоснование и практическое внедрение новых подходов в управление персоналом, а также привнесение в него современных достижений смежных научных областей знания. Актуальность этого направления также обуславливается тенденцией формирования современной парадигмы интегративного научного знания.

В трудах современных исследователей справедливо ставится вопрос о социологическом сопровождении кадрового менеджмента [2]. Это позволит наиболее эффективно использовать возможности социологической науки в области теории и практики управления персоналом. При изучении состояния действующей системы управления персоналом организации и построении новой системы используются методы следующих групп: анализа, исследования, формирования, обоснования и внедрения [1, с. 29]. При этом, в современную практику управления персоналом целесообразно применять ряд социологических методов и методик, таких как анкетирование, интервью, экспертные опросы, ситуационный анализ, социальный эксперимент, фокус-группа и др. Социометрические замеры с выявлением индивидуальных и групповых индексов могут сопровождать отбор и набор кадров, аттестации работников и другие направления кадрового менеджмента. В целом, социологическое сопровождение позволит разработать практически ориентированный инструментарий оптимизации технологий и методов кадровой работы. В этой связи на этапе подготовки будущих специалистов в рамках университетского образования, представляется целесообразным осуществлять формирование профессиональных компетенций будущего специалиста с учетом диалектики соединения теоретических и практических основ кадрового менеджмента и социологической науки.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Виноградский М. Д. Управління персоналом: Навчальний посібник – 2-ге вид. / М. Д. Виноградський, А. М. Виноградська, О. М. Шканова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 502 с.
2. Иванова А. А. Социологическое сопровождение кадрового менеджмента государственной гражданской службы [Электронный ресурс] /

А. А. Иванова // Электронный вестник Ростовского социально-экономического института. – 2015. – Выпуск № 3–4 (июль–декабрь). – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru>

3. Щёкин Г. В. Основы кадрового менеджмента / Г. В. Щёкин. – К.: МАУП, 2004. – 280 с.

Попов М. А. (*Шаргород, Україна*)

ІНОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ СКЛАДОМ

У статті розглядаються різноманітні сучасні технології з пошуку та підбору висококваліфікованого та конкурентоспроможного персоналу, можливість його ефективного застосування у практиці вітчизняного менеджменту.

Popov M. (*Sharygorod, Ukraine*)

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF PERSONNEL MANAGEMENT

The article deals with a variety of modern technologies in search and selection of highly skilled and competitive personnel, the possibility of its effective use in the practice of domestic management.

Використання сучасного програмного забезпечення в роботі кадрових працівників значною мірою підвищує ефективність трудової діяльності персоналу на всіх рівнях управління підприємством. Це можна пояснити тим, що в останнє десятиліття в кілька разів збільшилися інформаційні потоки, що робить істотний вплив найбільш обґрунтованих рішень у галузі управління. Для систематизації процесів в управлінні персоналом потрібно зробити огляд програмного забезпечення, яке пропонує ринок керівникам кадрових служб та менеджерам з персоналу, так само, слід визначити, у вирішенні яких завдань будуть незамінними пропоновані сьогодні програмні продукти [3, с. 44].

Розглянемо моделі кадрового менеджменту, що історично послідовно виникали і зумовлювали способи діяльності менеджера з персоналу:

– менеджер з персоналу є попечителем своїх працівників, який допомагає лінійним керівникам проводити ефективну політику корпорації щодо найманих працівників;

– менеджер з персоналу є фахівцем з трудових договорів (контрактів), який відповідає за здійснення адміністративного контролю за дотриманням найманими працівниками умов трудового договору, облік посадових переміщень, а також регулювання трудових відносин при переговорах з профспілками;

– менеджер з персоналу є архітектором кадрового потенціалу організації, який відіграє провідну роль у розробці та реалізації довгострокової стратегії корпорації [1, с. 112].

Щодо комп'ютерної системи управління, то вона являє собою таку автоматизовану систему, що ґрунтується на комплексному використанні технічних, математичних, інформаційних та організаційних засобів для управління складними технічними й економічними об'єктами. Автоматизована система керування (АСК) – це сукупність керованого об'єкта й автоматичних вимірювальних та керуючих пристроїв, частину функцій в якій виконує людина.

На даний час на ринку наявні такі автоматизовані системи керування персоналом: «Бос-кадровик» (компанія Айти), «АІТ: Керування персоналом» (компанія АІТСофт), «TRIM-персонал» (компанія АСК), «Персонал-2000» (Компанія «Центр інформаційних технологій Телеком-Сервіс»), SAP Human Resources, Oracle Human Resources Analyzer, HRM Payroll: ecSpert, «Ділове досє. Персонал» (компанія Астрософт), Персонал Про, Персонал ВНЗ, Персонал – Бізнес, Кадри (компанія електронні офісні системи) тощо.

Впродовж ХХ сторіччя досить чітко виділяються періоди, пов'язані з висуванням принципово нових ідей, доктрин і підходів у кадровій роботі. Нова система кадрового менеджменту передбачає сильну та адаптивну корпоративну культуру, стимулюючу атмосферу взаємної відповідальності найманого працівника і роботодавця, прагнення всіх працівників корпорації зробити її кращою компанією за рахунок підтримки ініціативи на всіх рівнях організації, постійних технічних й організаційних нововведень.

У практиці кадрового менеджменту для діагностики професійної придатності використовуються певні методи: метод вивчення документів, бесіда, анкетування та тестування. Все більшого поширення для оцінки професійної придатності отримує метод професіограм. Актуальність професіоналізації кадрового менеджменту пов'язана з професійною революцією [3, с. 215].

Слід зауважити, що метод тестування в кадровому менеджменті є одним з найбільш ефективних, оскільки дозволяє спростити збір інформації, швидко провести сам процес тестування і обробку його матеріалів, які зазвичай не потребують професійної інтерпретації, адже потрібний висновок міститься в ключі тесту.

Наприкінці зазначимо, що сучасна концепція кадрового менеджменту розвивається в межах гуманістичного підходу до управління, орієнтована на розгляд кадрових функцій в їх цілісності.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Батюк Б. Б. Управління персоналом: Навчальний пос. / Б. Б. Батюк, К. М. Гірняк. – Львів: Сполом, 2014. – 191 с.
2. Травин В. В. Основы кадрового менеджмента / В. В. Травин, В. А. Дятлов. – М., 1995. – 123 с.
3. Співак В. А. Організаційна поведінка і управління персоналом / В. А. Співак. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 280 с.

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ТА ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ SOCIAL CARE AND COUNSELING ISSUES

Машталер Ю. І. (Одеса, Україна) **ХОСПІСНА ДОПОМОГА ЗА КОРДОНОМ**

У тезах обгрунтована проблема надання паліативної та хоспісної опомоги онкологічно хворим, яка дотепер не розповсюджена і вирішується еповноцінно. Хоспісна допомога аналізується на досвіді зарубіжних країн.

Mashtaler J. (Odessa, Ukraine) **HOSPICE ASSISTANCE ABROAD**

The thesis have substantiated the problem of providing palliative and hospice care to oncologically ill dying patients, which is still being addressed in a defective and not universal manner. Hospice assistance is analyzed on the example of foreign countries' experience.

Проблема онкології є загальносвітовою. Щорічно в світі діагностується близько 10 000 000 нових випадків онкології, а на обліку в спеціалізованих установах перебуває понад 35 000 000 осіб. За статистичними даними найбільший відсоток онкологічних пацієнтів знаходиться в Данії. Смертність від раку в світі літніх пацієнтів в 10 разів вище, ніж пацієнтів у віці до 50 років. У той же час, смертність 50-річних хворих вище смертності хворих до 30 років в 25 разів. Саме тому в країнах третього світу (Бразилія, Афганістан), де середня тривалість життя дуже маленька, захворюваність на рак незначна. А в розвинених країнах (Японія, США), де тривалість життя висока, захворюваність на рак, різко підвищується [3].

Початком сучасного хоспісного руху слід вважати відкриття Сесилією Сандерс в 1967 році хоспісу Святого Хрістофера (St. Christopher's Hospice) в Лондоні. Однак у 1975 році Балфор Маунтпри виборі назви для своєї нової клініки в Монреалі звернув увагу на плутанину в термінах, оскільки у франкомовній Канаді слово «хоспіс» вже використовувалося в іншому контексті, що призвело до появи терміну «паліативна допомога».

З тих пір у всьому світі йде боротьба за використання загальної термінології для хоспісної та паліативної допомоги, яка заважає розробці міжнародних стандартів і норм. Нещодавно Європейська асоціація паліативної допомоги (ЄАПП) провела опитування з метою оцінки розвитку паліативної допомоги в європейських країнах. Робоча група з оцінки розвитку паліативної допомоги в Європі під керівництвом Карлоса Сентено і Давіда Кларка опублікувала результати цього опитування в «Атласі розвитку

паліативної допомоги в Європі», в якому вперше була зібрана порівняльна інформація про стан розвитку паліативної допомоги в Європі. Оцінка показала, що поряд з існуванням аналогічних структур, розвиток і форми організації паліативної допомоги, дуже різняться. Ці відмінності, частково обумовлені різним розумінням основних положень і термінів, які використовуються в паліативній допомозі. Для проведення достовірного порівняння треба було розробити загальну термінологію [4].

У зв'язку з цим ЄАПП зараз висуває пропозицію про необхідність прийняття загальної термінології в Європі, яка буде спільно обговорена національними асоціаціями. Норми будуть визначатися на основі такої прийнятої спільно термінології. Керівництво, в якому були б описані норми і стандарти, необхідно не тільки для фахівців охорони здоров'я, які працюють в установах хоспісної та паліативної допомоги, а й для осіб, які приймають рішення в галузі охорони здоров'я, які відповідальні за те, щоб паліативна допомога була доступна пацієнтам.

У зв'язку з триваючим всюди в Європі процесом розвитку паліативної допомоги перед особами, які приймають рішення, постають завдання визначити не тільки де і коли установи паліативної допомоги повинні бути організовані, але також і вирішити питання забезпечення цих установ устаткуванням і кадрами. Грамотна організація установ – необхідна умова для забезпечення високої якості допомоги. Особи, які беруть адміністративні та політичні рішення, зазвичай мають на меті економії коштів і намагаються зменшити витрати за рахунок скорочення ставок / посад і виплат персоналу. Керівникам слід в процесі переговорів домагатися адекватного забезпечення своїх установ кадрами, необхідними для надання допомоги високої якості. Для вирішення цього конфлікту обом сторонам (особам, які приймають рішення і керівникам служб) знадобиться «керівництво / рекомендації» щодо організації служб паліативної допомоги [4].

Хоспіс віддає перевагу якості життя, а не її тривалості, і робить акцент на важливості фізичного і духовного контактів між людьми в умовах, коли життя підходить до свого фіналу. У сучасній практиці допомоги термінально хворим набули поширення 3 головні типи хоспісів: стаціонарні (за типом лікарень); хоспіс в лікарні; домашній (найбільш розповсюджений у США).

Існують також хоспіси для надання допомоги важко або невиліковно хворим дітям та їх сім'ям. Незалежно від різновиду, хоспіс забезпечує певним чином організоване надання медичної, психологічної, соціальної та духовної допомоги [1].

Англійські хоспіси вважаються еталоном паліативної допомоги в світі. Вони першими почали допомагати невиліковно хворим дітям, вирішили, що допомоги потребують не тільки діти, але й вся родина, поняття «загального болю».

В Україні, де паліативна допомога тільки починає зароджуватися, звикли порівнювати свій досвід з розвиненими країнами. Але порівняння не допоможуть. Організаціям потрібно вчитися у досвідчених колег і брати у них, те, що можливо: створювати при лікарнях недорогі (в порівнянні з

хоспісом) виїзні паліативні служби, розробляти разом з професійним співтовариством стандарти якості, не чекати допомоги від держави, підключити суспільство, і навчити його не відвертатися при слові «смерть» [2].

Зараз, за даними організації Hospice UK, в країні відкрито 220 хоспісів. У сфері дитячої паліативної допомоги налічується понад 190 організацій, які так чи інакше допомагають сім'ям і дітям. Хоспіси в країні затребувані: їх допомогу отримують близько 120 тис. британців (всього в країні живе 64,7 млн. осіб: дані перепису 2016 року). Що стосується дитячих хоспісів, то за даними Together for Short Lives, їх допомога щорічно потрібна 49 тис. дітей і молодим людям до 18 років, а також 400 тис. осіб, які потребують підтримки в складний період (це батьки, брати і сестри, няні, родичі та друзі сім'ї). У Великобританії немає жодних норм щодо кількості хоспісних місць. Все, що регулює цей процес – гроші.

Помилково вважати, що паліативна допомога у Великобританії забезпечена держбюджетом. Дитячі хоспіси відкриваються і утримуються за рахунок місцевих громад та меценатів. Держава в середньому забезпечує лише близько 10% бюджету одного хоспісу. Наприклад, річний бюджет Zoe's Place в Ковентрі становить 1,3 млн фунтів, 8% з них дає держава. У хоспісі 6 місць та 35 сімей на піклуванні.

Rainbows hospice for children and young people в Лафборо варто благодійникам 5 млн фунтів в рік. Цей хоспіс обслуговує 5 графств у EastMidland (Восточному Мідленді) та допоміг за минулий рік 369 дітям і молодим людям, 341 горючій родині (підтримка після смерті дитини), 115 сиблінгам (брати і сестри паліативного підопічного) і надав 2975 ночей сім'ям за програмою short break (коротка пауза). Річні витрати Rainbow Trust з Лондона (організація, яка допомагає сім'ям віддалено або приїздить до них на будинок) перевищують 5 млн фунтів. На ці гроші в минулому році Rainbow допоміг 2227 сім'ям [2].

У Великобританії є асоціація Together for short Lives, яка об'єднує сили госпіталів та хоспісів, лобює інтереси всієї галузі, систематизує, стандартизує, висвітлює, виносить в парламент питання паліативної допомоги. Також організація видає інструкції з паліативної допомоги та рекомендації, проводить практичні зустрічі, збирає інформацію про кращі практики, видає посібники для батьків.

Наприклад, після смерті дитини батьки можуть залишитися в хоспісі стільки, скільки їм потрібно. В одному з хоспісів двері сімейної кімнати виходять у Mistral Garden, або сад пам'яті, де можна посидіти на лавці біля невеликого фонтану у вигляді водяної кулі. У це місце можна прийти в будь-який час року, відзначити пов'язану з дитиною пам'ятну дату, і побути наодинці зі спогадами.

Сучасний стан українського суспільства оцінюється різними вітчизняними та міжнародними експертами як незадовільний через низький рівень соціально-медичного обслуговування людей похилого віку та тих, хто не спроможний до самообслуговування або перебуває на межі життя і смерті,

а саме категорія людей, яка потребує паліативної та хоспісної допомоги. Тому вітчизняна соціальна політика повинна базуватися на розробленні ефективних механізмів державного управління паліативною та хоспісною допомогою із запозиченням кращих практик зарубіжного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Синицына Е. Чем полезен Украине опыт британских хосписов [Электронный ресурс] // Здоровье. – Режим доступа: <https://life.pravda.com.ua/>
2. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідеміологічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України / [за ред. О. Квіташвілі; МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України»]. – К., 2015. – 460 с.
3. Юнгер С. Белая книга: стандарты и нормы хосписной и паллиативной помощи в Европе. Рекомендации Европейской ассоциации паллиативной помощи / С. Юнгер – Европейская ассоциация паллиативной помощи, 2012. – 46 с.

Нєвєйкіна Г. І. (Одеса, Україна)

**ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДЕВІАНТНОЇ
ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ**

В статті проводиться теоретичний аналіз психологічних передумов девіантної поведінки підлітків на основі сучасних психологічних досліджень. Розкривається сутність понять «девіантна поведінка», «девіантна особистість», «девіантна поведінка підлітків». Досліджуються причини та особливості девіантної поведінки підлітків.

Nievieikina H. (Odessa, Ukraine)

**PSYCHOLOGICAL PRECONDITIONS OF DEVIANT
BEHAVIOR OF ADOLESCENTS**

The article deals with theoretical analysis of the psychological preconditions of deviant behavior of adolescents on the basis of modern psychological research. The essence of concepts of «deviant behavior», «deviant personality», «deviant behavior of adolescents» is revealed. The causes and peculiarities of deviant behavior of adolescents are studied.

На сьогоднішній день сучасна соціальна ситуація набуває рис вираженої нестабільності, спостерігається руйнування державної системи суспільного виховання, ускладнення умов життєдіяльності, зміна моральних цінностей, послаблення виховання та духовної функції сім'ї тощо. Ці чинники призводять до поширення безпритульності неповнолітніх, зростання дитячої злочинності та інших соціальних явищ. Проблема девіантної поведінки підлітків набуває актуального характеру та потребує особливої уваги.

Саме тому нагальним завданням психологічної науки стає вивчення психологічних чинників та механізмів формування нормативної поведінки підлітків, психологічних причин їх вчинків із відхиленнями від соціальної норми, на основі аналізу сучасного стану виховання підростаючого покоління.

Слід відзначити, що у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі розглядаються проблеми, які присвячені девіантній поведінці, пов'язані головним чином з важкими дітьми та підлітками, які являють собою групу підвищеного соціального ризику. Серед українських дослідників проблему відхилень у поведінці неповнолітніх вивчали такі відомі вчені, як А. Г. Антонова, І. С. Дьоміна, О. В. Киричук, Н. Ю. Максимова та ін.

Для встановлення психологічних передумов девіантної поведінки підлітків розглянемо сутність поняття девіантної поведінки та різноманітні фактори, які обумовлюють це явище.

Девіантна поведінка являє собою систему вчинків особистості, що відхиляється від загальноприйнятої норми. Девіації у поведінці можуть трактуватися як позитивні, так і негативні. У разі позитивних девіацій йдеться про нестандартну особистість, для якої характерними є оригінальні, творчі ідеї, що мають суспільну значущість і, загалом, свідчать про успішний процес соціалізації та відіграють позитивну роль у прогресивному розвитку суспільства. Негативні девіації поведінки пов'язані з тим, що особистість не засвоює позитивного соціального досвіду, не може адаптуватися до моральних цінностей і норм поведінки, які відповідають вимогам суспільства, хоча й може досить добре знати ці норми. У цьому випадку процес соціалізації особистості є порушеним, що проявляється у незбалансованих психічних процесах, неадаптованості, порушенні процесу самоактуалізації або у вигляді уникання морального і естетичного контролю за власною поведінкою, яка стає соціально дезадаптованою. У зв'язку з цим можна говорити про девіантність особистості – сукупність засвоєних особистістю асоціальних, аморальних поглядів на життя, які не відповідають соціальним очікуванням та за певний час стають її соціальною позицією, що перешкоджає самоактуалізації особистості, її особистісному зростанню, спричиняє девіантний спосіб життя.

Існують різноманітні взаємопов'язані фактори, що обумовлюють генезис девіантної поведінки. Індивідуальний фактор, який діє на рівні психобіологічних передумов девіантної поведінки та ускладнює соціальну та психологічну адаптацію індивіда. Педагогічний фактор, що виявляється в дефектах шкільного, сімейного та трудового виховання. Психологічний фактор який розкриває несприятливі особливості взаємодії індивіда з оточенням і який проявляється в активно-вибірковому ставленні індивіда до середовища, до норм та цінностей, до психолого-педагогічного впливу та саморегуляції своєї поведінки. Соціальний фактор визначається соціальними, економічними, політичними та іншими умовами існування суспільства.

На формування девіантності підлітків впливає два основних фактори. Перший з них пов'язаний з педагогічною занедбаністю, коли батьки не приділяють уваги інтелектуальному, моральному розвитку дитини і вона виявляється інтелектуально-пасивною. Відсутність необхідних культурно-етичних уявлень та навичок заважає підлітку правильно орієнтуватися в спілкуванні з однолітками, веде до конфліктів, відчуження. Другий фактор зумовлений тим, що девіантність є відповіддю на несприятливі зовнішні дії (грубі, образливі дії батьків, нетактовність вчителя, переживання несправедливості, образи, страху, пригноблення тощо, або проблеми, які виникають у зв'язку з особливостями перехідного періоду). Ці труднощі тимчасові, які зазвичай проходять та не призводять до серйозних негативних вчинків, якщо вони не фіксуються і не посилюються неправильними діями батьків, вчителів.

Проблема девіантної поведінки вивчається давно, але незважаючи на це, в сучасному світі вона не стає менш актуальною. Річ у тому, що девіантна поведінка, як правило, закладається в підлітковому віці, адже впродовж цього періоду відбувається своєрідний перехід від дитинства до дорослості, від незрілості до зрілості, який пронизує всі сторони розвитку підлітка. Отже, якщо не займатися виявленням і профілактикою девіантної поведінки в підлітковому віці, то ця проблема не зникне, незважаючи на велику кількість наукових розробок.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій / О. І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2006. – 88 с.
2. Кон И. С. Психология ранней юности / И. С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.
3. Максимова Н. Ю. Виховна робота з соціально дезадаптованими школярами: Методичні рекомендації. – К.: ІЗМН, 1997. – 132 с.

Гордієнко І. О., Кримова Н. О. (Одеса, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ КОНСУЛЬТУВАННЯ КЛІЄНТІВ
У КРИЗОВОМУ СТАНІ

В тезах розглянуто феномен психологічної кризи та особливості здійснення психологічного консультування клієнтів у кризовому стані.

Hordiienko I., Krymova N. (Odessa, Ukraine)
FEATURES OF CONSULTING CLIENTS IN CRISIS

Theses present the phenomenon of psychological crisis and features of psychological counseling of clients in a crisis experience.

На даний час поняття кризи є центральним у багатьох теоретичних та експериментальних дослідженнях у галузі психології та соціальної роботи.

Різноманітність труднощів, специфічні джерела їх виникнення, складність психологічних і соціальних наслідків для сучасної людини обумовлює пильну увагу до проблеми аналізу кризи.

Так, психологічний феномен криза розглядається як гострий емоційний стан, що виникає в результаті зіткнення з перешкодами на шляху задоволення особистістю найважливіших життєвих потреб, внутрішнє порушення емоційного балансу, який настає в результаті загрози, створеної під впливом зовнішніх обставин [2]. У дослідженнях криза розглядається у таких аспектах: 1) як соціально-психологічна ситуація; 2) як особливий стан, що має свої суб'єктивні і об'єктивні характеристики; 3) як процес переживання.

Кризовий стан насичено найрізноманітнішими емоціями і переживаннями: пригніченість, страх, почуття провини, образа, злість, беспорядність, безнадійність, самотність та ін. Людина, що знаходиться в кризі, часто відчуває бажання піти з життя, яке в свою чергу нерідко співіснує з не менш сильним бажанням жити.

За силою впливу на психіку можна умовно виокремити три ступені кризи: поверхову, поглиблену і глибинну. Поверхова криза виявляється у зростанні неспокою, тривоги, роздратування, нестриманості, незадоволеності собою, своїми діями, планами, взаєминами з навколишніми. Відчувається розгубленість, напруженість, очікування нещасливого розвитку подій. Апатія безпосередньо впливає на зниження працездатності. Поглиблена криза виявляється у відчутті безсилля перед тим, що відбувається. Втрачається можливість контролювати події, діяльність, яка завжди була легкою, тепер потребує значних зусиль. Спостерігається підвищений рівень втомлюваності, порушення сну, апетиту. Усі ці симптоми ускладнюють контакти, звужують коло спілкування, сприяють зростанню відчуженості. Глибинна криза супроводжується почуттям безнадійності, розчарування в собі та інших. Гостро переживається власна неповноцінність та беспорядність, стан відчаю, який змінюється апатією чи почуттям ворожості. Поведінка втрачає гнучкість, стає ригідною. Усе, що оточує, здається нереальним, несправжнім. Сенс існування втрачається.

Кожна криза – це завжди несвобода, вона обов'язково стає тимчасовою перешкодою у розвитку, самореалізації. Інколи криза містить реальну загрозу існуванню, повноцінному буттю. Звичний спосіб життя розпадається, необхідними стають вихід в іншу реальність, пошук нової стратегії розв'язання драматичної колізії. Кризова ситуація у сприйнятті людини являє складну психологічну проблему, що вимагає свого рішення або подолання.

Динаміка протікання кризи може бути розглянута за моделлю Є. Кюблер-Росс: 1) початковий період; 2) період накопичення напруги; 3) критичний період, або період «гострих» переживань; 4) період виходу (прийняття рішення з подальшою стабілізацією).

Кожен з цих етапів характеризується своїм специфічним змістом і вираженими формами поведінкових реакцій. Подолання кризового стану особистості людини відбувається шляхом застосування певних копінг-

механізмів, які є активними усвідомленими зусиллями людини, спрямованими на оволодіння ситуацією чи проблемою шляхом перетворення ситуації чи пристосування до неї. Психологічне подолання запускається проблемною ситуацією і вважається завершеним тоді, коли ситуація втрачає свою значимість для суб'єкта і звільняється енергія для вирішення інших завдань. Критерієм ефективності форм подолання та їх завершенням вважається досягнення психічного благополуччя, зниження рівня невротизації особистості, зняття психосоматичної симптоматики, станів тривожності, дратівливості, депресії і ослаблення почуття особистої вразливості щодо стресу. Детермінантою рішення кризового стану виступає самозміна особистісної сфери людини, яке є наслідком саморозвитку особистості.

Певна важлива роль у допомозі індивіду подоланні кризи у напряму само змін і саморозвитку належить психологу-консультанту. Діяльність психолога-консультанта в проходженні кризи полягає в наступному: на першому етапі консультування – створення атмосфери психологічної безпеки для супроводу у світ його власних думок, переживань, почуттів, пов'язаних з кризовою ситуацією; на другому – сприяння поглибленню самопізнання людини за допомогою точного і диференційованого розуміння і відтворення емоційного змісту висловлювань; на третьому етапі – в центрі уваги виявляються безпосередньо переживання людини в діалозі з психологом, що й дозволяє вивільнити сили зцілення і розвитку.

Отже, криза є одним з неминучих і необхідних моментів життя, який надає можливість для вибору з декількох можливих альтернатив, вибором між регресом або прогресом.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Роджерс К. Клиент-центрированная психотерапия: Теория, современная практика и применение / Г. Роджерс ; [пер. с англ.]. – М.: Психотерапия, 2007. – 560 с.
2. Юрьева Л. Н. Кризисные состояния / Л. Н. Юрьева. – Днепропетровск: Арт-Пресс, 1998. – 156 с.

Пелісьє Ю. П., Міткова К. В. (Одеса, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ, ЯКІ УТРИМУЮТЬСЯ В СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ

В тезах проаналізовано та окреслено психологічні особливості підозрюваних (обвинувачених), які утримуються в слідчих ізоляторах.

Pelissier J., Mitkova K. (Odessa, Ukraine)

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PERSONS RESPONSIBLE IN REMAND CENTERS

The theses have analyzed and outlined the psychological peculiarities of suspects (accused) who are held in remand centers.

Пенітенціарна система – це система спеціально уповноважених органів і установ, діяльність яких спрямована на формування та реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації. Метою пенітенціарної системи є захист суспільства від злочинності, її діяльність не має каральної спрямованості та направлена на ресоціалізацію та реінтеграцію особистості. Установами для утримання осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано тримання під вартою або до яких застосовано тимчасовий або екстрадиційний арешт, є слідчі ізолятори. Утримання осіб, взятих під варту, відповідно до завдань кримінального судочинства, здійснюється на принципах неухильного додержання Конституції України, вимог Загальної декларації прав людини, інших міжнародних правових норм і стандартів поводження з ув'язненими і не може поєднуватися з навмисними діями, які завдають фізичних або моральних страждань та принижують людську гідність [1].

Нове мікросоціальне оточення, в яке потрапляє підозрюваний (обвинувачений), викликає у будь-якої людини, яка знаходиться під вартою в незвичних для неї умовах соціальної ізоляції, природне прагнення адаптуватися до таких умов.

Дослідження показують, що адаптація підозрюваних (обвинувачених) протікає індивідуально, відповідно до психологічних особливостей і багато в чому залежить від особливостей нервової системи, темпераменту, психічного стану, здоров'я, попереднього кримінального та життєвого досвіду, авторитету та характеру обвинувачення [3]. А. І. Мокрець, І. В. Шмаров виділяють наступні психологічні форми адаптації підозрюваних (обвинувачених) до нового мікросоціального середовища слідчого ізолятора: активна (прагнення до досягнення певного авторитету та статусу); пасивна (декларативна узгодженість поведінки); обережна (установка на вивчення формальної та неформальної умов утримання); пристосувальна (підпорядковування структурі формального та неформального об'єднань).

Постійне психологічне напруження підозрюваних (обвинувачених) знижує волюву активність, посилює емоційну пригніченість, викликає стани фрустрації, відчаю, апатії, невизначеності, очікування, тривоги, безнадійності, приреченості, туги, нудьги. Під впливом означених психологічних станів у підозрюваних (обвинувачених) в місцях попереднього ув'язнення нерідко притупляється пам'ять, виявляється безініціативність, нездатність зосередити увагу на будь-якій діяльності, небажання боротися з негативними наслідками існування, тривалість терміну слідства викликає почуття постійного роздратування та відчаю. Умови соціальної ізоляції від суспільства, колективу, друзів та сім'ї впливають на об'єктивність та сприйняття у підозрюваних (обвинувачених) навколишніх явищ, подій, фактів, вчинків, дій та висловлювань оточуючих про їхню долю (охорони, вихователів, психологів, лікарів).

Зазначені психологічні стани нерідко виражаються у підозрюваних (обвинувачених) в умовах слідчого ізолятора в тьмяному погляді, бідності

мови, а в осіб з багатим кримінальним минулим – у втраті індивідуальності і початку розпаду особистості [2].

Тому зусилля психологів і вихователів слідчого ізолятора повинні бути спрямовані на попередження у підозрюваних (обвинувачених) виникнення безнадійності, безвихідності, туги, приреченості. Фахівці зобов'язані вчасно подавати надію в уявній таким особам безвихідній ситуації, формувати правильне ставлення до слідчого процесу і труднощів, що виникають у зв'язку з цим і не створювати негативних реакцій у вигляді психогенних травмуючих ситуацій.

Фахівці різних галузей зобов'язані будувати свою роботу з контингентом слідчих ізоляторів з урахуванням кримінально-слідчої психології, індивідуально-психологічних особливостей підозрюваних (обвинувачених), більше уваги приділяти формуванню морально-психологічної готовності осіб, взятих під варту, жити в нових умовах, попереджати та знімати гостроту факту перебування в місцях попереднього ув'язнення, не допускати переростання звичайних психологічних станів і можливих конфліктів в розлади психіки.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Волков В. Н. Юридическая психология: учебник / В. Н. Волков. – М.: Изд-во Академии экономической безопасности, 2007. – 324 с.

2. Закон України «Про пенітенціарну систему» від 24.11.2017 № 7337 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://shag.com.ua/zakon-ukrayini-pro-penitenciarnu-sistemu.html>

3. Основы пенитенциарной психологии: учебное пособие / [А. И. Ушатиков, Б. Б. Казак ; под общей ред. С. Н. Пономорева]. – Рязань: Академия права и управления Минюста России, 2001. – 536 с.

Ван Цяньци (*Харбин, Китай*)

СОЦИАЛЬНАЯ ПОМОЩЬ ПОСЛЕ ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЯ В ВЭНЬЧУАНЬ В КИТАЕ

В статье раскрываются последствия землетрясения Вэньчуань, результатом которого стали огромные человеческие жертвы и разрушения в зоне бедствия. Дано описание различных форм поддержки и социальной помощи со стороны Международного сообщества и правительства Китая.

Wang Qianqi (*Harbin, China*)

SOCIAL HELP AFTER WENCHUAN EARTHQUAKE IN CHINA

This article is considered the consequences of Wenchuan Earthquake which has brought tremendous loss of life and property to the people in the disaster area. Provided the description various forms of support and assistance from the international community and the Chinese government.

Wenchuan Earthquake occurred at Beijing time (UTC+8), May 12, 2008, at 14:28:04, the epicenter was located in Wenchuan County, Sichuan Province, People's Republic of China. According to the data from the China Seismological Bureau, the surface wave magnitude of the earthquake reached 8.0 Ms, and the area severely damaged exceeded 100,000 square kilometers. The earthquake affected more than half of the China and many countries in Asia. Since then, the Chinese State Council has decided to hold national morning days for the compatriots in the disaster area (19th-21st May).

As of 12:00 on September 18, 2008, the Wenchuan earthquake caused a total of 69,227 deaths, 374,643 injuries, 17,923 disappearances, and the economic loss exceeded 500 billion yuan. It was the earthquake that caused the greatest damage after the founding of the People's Republic of China. The State Seismological Bureau issued an earthquake news, ten minutes after the earthquake. The Prime Minister went to the frontline of the earthquake relief effort, and the Earthquake Relief Headquarters was formally established. In the evening, the Standing Committee of the Political Bureau of the CPC Central Committee held an emergency meeting. Professional rescue teams also quickly arrived in the disaster area. On the one hand, rescue teams were striving to search for survivors trapped in the rubble. On the other hand, the medical forces were doing their best to treat the wounded.

Due to the huge earthquake damage, the Chinese government has adopted series of policies to actively assist in the reconstruction of the affected areas and take care of the people in the affected areas. Psychologists and volunteers from around the world provided individualized treatment for different groups of people. They regularly provided counseling for survivors and used long-term psychological counseling for minor children to use art therapy such as music and fine arts, to save the trauma of the victims after the earthquake. The scale of the damage caused by this earthquake was large and the scope of impact was wide. Reconstructions were arduous projects with a long time span and large capital investment. The state supported the earthquake-stricken areas and provided support for such policies as finance, taxation, investment, land, industry, poverty alleviation and development, and created a favorable environment for the development of the disaster-stricken areas.

During Wenchuan emergency rescued, the assistance of governments and international organizations to the disaster areas in China was deeply imprinted in the hearts of every Chinese. Rescue teams and medical teams are dispatched by Hong Kong, Taiwan, the United Kingdom, Singapore and other countries; the International Olympic Committee, the United Nations, the World Bank, Saudi Arabia, the United States, Ukraine and other international organizations and national governments donated to the affected areas; such as Peru, Bangladesh, North Korea and other countries flags flying at half-mast to mourn earthquake victims. At the same time, various provincial and municipal governments in China prepared a total of 13.975 billion yuan for earthquake relief funds, accepted domestic and international donations of 21.416 billion yuan. In addition, a total of 403,300 tents, 2,350,884

quilts and 3.505 million pieces of clothing were sent to the disaster area, and the first batch of 388.4 million tons of national reserve grain was shipped to the disaster area. It has been 10 years since the earthquake that occurred on May 12, 2008. I think of the Wenchuan earthquake and my mood is still very heavy. Here, on behalf of the citizens of the People's Republic of China, I would like to pay tribute to the soldiers of the PLA soldiers, medical personnel, and volunteers who had gone to the front line and expressed their deep gratitude and appreciation to the governments and international organizations.

Моїсеєва Т. М. (*Одеса, Україна*)

**БЛАГОДІЙНІСТЬ В АНГЛІЇ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ
«ВЕСТНИК БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТИ»**

В тезах розглядаються деякі аспекти благодійності в Англії на основі аналізу матеріалів журналу «Вестник благотворительности».

Moiseeva T. (*Odessa, Ukraine*)

**CHARITY IN ENGLAND IN THE JOURNAL
«BULLETIN OF CHARITY»**

In article deals with some aspects of charity in England, based on analysis of materials of the journal «Bulletin of charity».

Важлива інформація для дослідників як вітчизняної, та і іноземної благодійності в історичній ретроспективі міститься на сторінках журналу «Вестник благотворительности» (в подальшому – «Вестник», авт. скороч.), який виходив з 1897 по 1902 рр. Журнал видавався в Петербурзі Центральним управлінням дитячих притулків Відомства установ імператриці Марії. В кожному номері журналу окремий розділ був присвячений питанням іноземної благодійності.

Спираючись на матеріали журналу, ми проаналізуємо деякі аспекти благодійності в Англії. В сучасних українських реаліях актуальним є проблема допомоги безхатькам, кількість яких, на наш погляд, постійно зростає. В цьому сенсі представляє інтерес вивчення історичного досвіду діяльності Армії Спасіння наприкінці ХІХ століття в Лондоні. Публікація, присвячена цьому питанню розміщена в № 3 «Вестника» за 1897 р. під назвою «Ночлежные дома и народные столовые армии спасения в бедных кварталах Лондона».

Армія Спасіння – це міжнародна християнська (методистська) і благодійна організація, заснована в 1865 році у Великій Британії для надання допомоги нужденним. У найбільш бідніших частинах міста нею було влаштовано безліч нічліжних будинків та дешевих їдалень. Нічліжні будинки поділялися на декілька категорій, де рівень комфорту та сервісу, залежали від плати (від

4-х до 24-х копійок за нічліг). У 1895 р. ці заклади надавали притулок для чотирьох тисяч осіб щоденно.

Дешеві їдальні створювалися для «лондонских бедняков», в тому числі, для незаможних сімей. Як свідчить публікація, багато бідних сімейств не готували їжу вдома. Це пояснювалося двома факторами: 1) всі дорослі члени родини змушені були працювати, «стряпать для них значит потерять рабочий день»; 2) накладним для сімейного бюджету було придбання дров та вугілля.

Для цих категорій підопічних Армією Спасіння було організовано 13 їдальень, з яких у 1895 р. було видано 3.396.078 обідів. Харчуватися можна було в закладі, або ж брати їжу додому. Що стосується цін, то, в цілому, за 8 коп. лондонський бідняк міг отримати ситний обід.

Окрім згаданих напрямків діяльності, допомога бідним здійснювалася шляхом: відкриття бюро «для приискания работы», майстерень для жінок і чоловіків; колоній «на теплых берегах» для лікування хворих, «усталых, изломанных тяжелою трудовою жизнью, в надежде сделать из них снова способных к работе людей» [2].

Повідомлення «Дешевые квартиры в Англии» (№ 4 Вестника» за 1898 р.) знайомить нас з практикою англійських благодійників у справі заснування дешевих квартир для «холостого труженика, особенно мелкого». Початок цієї новації пов'язують з ім'ям відомого філантропа лорда Раутона, яким було відкрито три готелі для бідних: у 1893 р. – на 475 осіб, 1895 р. – на 677 осіб і в 1897 р. – на 805 осіб. Плата за користування послугами готелю становила 24 коп. в сутки. Внутрішнє облаштування готелів виглядало наступним чином: «общие спальни разделены не доходящими до потолка перегородками на множество отдельных помещений, каждое со своим окном; в каждом из них имеется кровать с матрасом, подушкой, простынями и одеялами». Навряд чи ці умови можна назвати комфортними, але навіть вони давали шанс тисячам робітників, що не мали власної домівки, отримати хоч якийсь притулок. Окрім житлових приміщень, на території готелю знаходилися їдальні, де постояльці могли готувати для себе блюда самостійно (кухонний та столовий посуд надавався безкоштовно), гігієнічні блоки, продуктова лавка, читальня, перукарня, шевська і кравецька майстерні, комори.

Як ми можемо судити з наведеної інформації, соціальна діяльність як Армії Спасіння, так і лорда Раутона важко назвати благодійністю в «чистому» вигляді, оскільки послуги надавалися за плату. В той же час, слід зазначити, що плата ця була помірною, що обумовлювало затребуваність послуг, робило можливим охопити ними тисячі людей, які потребували подібної допомоги [1].

Стаття «Участие английских женщин в деле общественного призрения», в № 7–8 за журналу 1899 р. дає бачення еволюції жіночого благодійного руху в Англії. Вивчення матеріалу дозволяє зробити висновок, що до певного часу участь англійок у справі суспільної опіки, в силу низки обставин, була досить обмеженою. Пожвавлення її відбувається наприкінці XIX ст. з утворенням гуртка дам-патронес на чолі з пані Морган, та

створенням в 1857 р. зусиллями Луїзи Твінінг товариства дам-патронес. Головна увага, на цьому етапі приділялася «робочим будинкам» та їх підопічним. Поява в цій справі жінок дозволила кардинально змінити стан речей, за якого цими закладами могли опікуватися лише чоловіки.

Товариство Л. Твінінг відіграло значну роль і в проведенні медичної реформи, зокрема – у зміні підходів до формування лікарняного персоналу: «место больничных служителей из числа больных, заняли опытные, получивши известное медицинское образование, сиделки».

У 1975 р., з ініціативи пані Нассау, першої інспектриси товариства, було започатковано новий напрямок роботи, який представляє, на наш погляд, не лише науковий, а й практичний інтерес. В цьому році було засновано особливий столичний комітет «попечения о молодых девушках, служащих на местах». Комітет брав під свою опіку 14-15-річних випускниць шкільних притулків (щорічно близько 300). Кожна дівчина, до досягнення 20 років, поручалася одній з дам-патронес, яка відстежувала долю підопічної, знайомила її з місцем її служіння, допомагала в складних ситуаціях. Окрім цього, комітет допомагав дівчатам одягом та притулком (якщо вони втрачали місце роботи). Для реалізації завдань, товариство мало у своєму розпорядженні 24 сховища; кількість дівчат, що знаходилися під патронатом близько тисячі дам-членів комітету, доходила до восьми тисяч.

Новий етап активізації участі англійських жінок у справі суспільної опіки пов'язаний з декількома важливими подіями. У 1882 р. було засновано товариство сприяння обранню жінок на посади попечительок про бідних; 1894 р. було прийнято закон, який урівнював виборчі права жінок та чоловіків; особливим General Order від 1893 та 1894 рр. місцевим управлінням дозволялося допускати відвідування закладів для бідних і тим жінкам, які не займали посади попечительок. Завдяки цьому сформувався досить великий прошарок жінок-ревізорів, які не маючи відношення до управлінь суспільної опіки, здійснювали зовнішній громадський контроль і, тим самим, підвищували довіру суспільства к «постановке управления заведениями призрения бедных».

Енергійне залучення англійок до справи суспільної опіки супроводжувалося більш ґрунтовними підходами до підготовки на посади попечительок благодійних закладів. З цією метою влаштовувалися лекції, видавалася спеціалізована література, зокрема – за авторством Софії Лондаль, міс Лебок, Гертруди Теквіль [3].

Отже, розміщений на сторінках журналу «Вестник благотворительности» матеріал щодо благодійності в Англії, не розкриває вичерпно цього питання, але, в той же час, представляє цікаву інформацію, як для вивчення історії благодійності, так і, при критичному осмисленні, для можливості практичного застосування певного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Дешевые квартиры в Англии // Вестник благотворительности. –1898. – № 4. – С. 104–105.

2. Ночлежные дома и народные столовые армии спасения в бедных кварталах Лондона // Вестник благотворительности. – 1897. – № 3. – С. 58–60.

3. Участие английских женщин в деле общественного призрения // Вестник благотворительности. – 1899. – № 7–8. – С. 136–139.

Канцер Т. В., Кримова Н. О. (Одеса, Україна)

РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

У тезах розглядаються особливості волонтерської роботи на різних етапах становлення в країні.

Kantser T., Krymova N. (Odessa, Ukraine)

DEVELOPMENT OF VOLUNTEER MOVEMENT IN UKRAINE

The thesis examines the peculiarities of volunteer work at different stages of becoming a country.

У багатьох розвинутих країнах світу волонтерський рух є основою системи саморегуляції у суспільстві, що є актуальним питанням і для нашої країни. Еволюцію волонтерської роботи в Україні досить складно простежити, оскільки формальне фіксування таких дій та їх вивчення розпочалося порівняно недавно. Однак, традиції милосердя склалися в Україні сторіччями, утворюючи основи благодійництва, прагнення допомогти певним верствам населення.

Як окремий феномен вияву благодійності (XVII–XVIII ст.), стало меценатство видатних людей України, а саме, гетьмана Петра Сагайдачного, Івана Виговського, Івана Мазепи, Кирила Розумовського та ін., котрі сприяли поширенню освіти та просвітництва, створюючи нові навчальні заклади (Києво-Могилянська академія й культурні центри). У XIX – на початку XX ст. добродійництво набуло особливого поширення серед відомих українців (Григорій Галаган, родина Симиренків, Євген Чикаленко, батько й син Рильські, брати Бродські, Сергій та Михайло Грушевські, кілька поколінь Терещенків та ін.), зокрема меценатів Катеринославщини (М. Корф, М. Родзянко, П. Міклашевський, Я. Савельєв та ін.), які зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної культури, освіти, промисловості та поліпшення медичної справи [2]. Простежувались різні форми благодійної роботи в Україні і у XX столітті. Наприклад, поширеними були форми шефської роботи: шефство старших школярів над молодшими, шефство молоді над педагогічно занедбаними дітьми та інше [1].

Розвиток волонтерського руху в Україні відбувається за кількома напрямками: 1) педагогічно спрямована волонтерська діяльність як засіб розвитку особистості, її соціалізації та духовного ставлення; 2) добровільна безкоштовна робота волонтерів у громадських та некомерційних

організаціях, яка має на меті допомогу категоріям населення у будь-яких видах діяльності, навчання, потенційному розвитку; 3) добровільна систематична або епізодична допомога державним установам у здійсненні соціальної політики: допомога шкільним та позашкільним закладам у навчально-виховній роботі, закладам соціального забезпечення в роботі з молоддю з особливими потребами; 4) обмін групами молодих добровольців, які мають на меті транслявання власної культури (історії, традицій, мови) та засвоєння аналогічно культури тієї країни, до якої за домовленістю виїжджає волонтер [3].

Так, волонтерська робота включає різноманітні види соціально-педагогічної діяльності: надання соціально-педагогічної допомоги, підтримки, послуг; реалізація планів, проектів та програм; створення, розвиток і координація соціальної мережі (волонтерських організацій, громадських формувань соціально значущої спрямованості, груп самопомоги тощо); організація виховних та благодійних заходів й акцій за різним спрямуванням, тематичними напрямками та інше) [2].

На сучасному етапі в Україні волонтерська діяльність здійснюється кількома шляхами. Це надання допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах (за місцем проживання особи, у реабілітаційних установах та закладах); залучення пенсіонерів, дітей та молоді до участі у волонтерській діяльності; встановлення зв'язків з міжнародними волонтерськими організаціями [1]. Однією з особливих ознак, притаманних волонтерському руху, що часто стихійно розвивається при різних установах, організаціях та об'єднаннях в Україні, є залучення до добровільної діяльності молоді віком від 15 до 25 років [3].

Відчуття особистої відповідальності перед суспільством, усвідомлення нерозривного зв'язку з державою стали головним лейтмотивом благодійності в Україні. Так, у надзвичайно складний період країни саме волонтерський рух об'єднав суспільство, створив дієву структуру громадських організацій, груп людей, готових взяти на себе вирішення найбільш нагальних та болючих проблем держави.

В Одесі існує велика кількість волонтерських організацій та фондів: «Бджілка», «Парус Надії», «Дорога додому», «Союз Захисту Тварин ОО», «Відродження життя в Україні», «Суспільство Червоного Хреста», «Мое місто» та інші. Вони мають різноманітну спрямованість діяльності, але їх об'єднує спільна мета – допомога тим, хто її потребує.

Таким чином, волонтерський рух в Україні стає більш поширеним з кожним роком. На сучасному етапі українські волонтери займаються просвітництвом, профілактикою шкідливих звичок та негативних соціальних явищ, організацією дозвілля дітей та молоді, соціально-правовим захистом населення.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді: Зб. статей. – К.: Християнський Дитячий Фонд, 2006. – 96 с.

2. Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні: Науковий навчально-методичний посібник / [Ред. С. Я. Харченко]. – Луганськ: ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2008. – 319 с.

3. Ларіонова Н. Історико-феноменологічний аналіз волонтерства / Н. Ларіонова, В. Кратінова, О. Караман // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 3. – С. 99–105.

Музика Ю. О., Єргієв І. М. (Одеса, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧУВАННЯ ТА ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

В тезах представлені результати аналізу основних особливостей харчової поведінки студентів ОНПУ.

Muzyka Y., Ierhiiev I. (Odessa, Ukraine)

FEATURES OF NUTRITION AND FOOD STYLE OF YOUNG STUDENTS

The theses present the results of analysis of the main features of the food behavior of students of ONPU.

Вивченню психологічних аспектів харчової поведінки, її розладів та порушень присвятили свої роботи багато дослідників, зокрема Г. Ш. Ашурова, А. В. Вахмістров, Т. Г. Вознесенська, Б. А. Девіс, Х. Е. Долл, Н. Ю. Красноперова, І. Г. Малкіна-Пих, А. А. Марков, В. Д. Менделевич, П. Норман, Кетлін М. Пайк, Ю. Л. Савчікова, В. Я. Семке, Дж. Терренс Уілсон, І. І. Федорова, С. Дж. Фрайберн та ін. Але, незважаючи на те, що накопичено багатий досвід із вивчення особливостей харчової поведінки, ця проблема ще не достатньо вивчена. Під харчовою поведінкою розуміється ціннісне ставлення до їжі і її прийому, стереотип харчування в звичайних умовах і в ситуації стресу, поведінка, орієнтована на образ власного тіла, і діяльність по формуванню цього образу. Харчова поведінка включає в себе установки, форми поведінки, звички і емоції, що стосуються їжі, які є індивідуальними для кожної людини. До порушень харчової поведінки можна віднести обмежувальну, емоціогенну та екстернальну харчову поведінку. «Довідник з діагностики та систематики психічних розладів» Американської психіатричної асоціації (DSM-IV) передбачає такі види порушень харчової поведінки: нервову анорексію, нервову булімію та інші. Отже, розглянемо види розладів харчової поведінки. Серед всіх розладів найбільш вивченими є нервова анорексія та нервова булімія [1].

Пілотажне дослідження проводилося на базі Одеського національного політехнічного університету з метою виявлення особливостей харчування та харчової поведінки у студентів 4-го курсу Гуманітарного факультету, спеціальність «Соціальна робота» (n = 15) віком 20-21 рік жіночої статі та та

студентів 1-го курсу Інституту інформаційної безпеки, радіоелектроніки та телекомунікацій, спеціальність «Кібербезпека» (n =15) віком 17-18 років чоловічої статі. Інструментарієм виступили методики «Опитувальник харчової поведінки, розроблений Grunert» та «Діагностична шкала порушень харчової поведінки (EDDS)».

На першому етапі було проведено дослідження особливостей харчової поведінки. Згідно з даними, було з'ясовано, що 34% дівчат перевищують нормативні показники за шкалою зовнішнє обумовленого споживання їжі, ігнорування внутрішніх сигналів організму (ЗО), що може свідчити про екстернальну харчову поведінку, під час якої бажання їсти стимулює не реальне відчуття голоду, а зовнішній вигляд самої їжі, її аромат або вигляд інших людей, які споживають їжу, показники 66% знаходяться у нормі, показники 6% юнаків перевищують нормативні, а відповідно показники 94% знаходяться у нормі. За шкалою обмеження в їжі, ігнорування біологічно обумовленого рівня насичення (ОБ) показники 54% дівчат перевищують нормативні показники, що може свідчити про обмежувальну харчову поведінку, яка характеризується зусиллями, направленими на досягнення або підтримку бажаної ваги за допомогою обмеження у харчуванні, показники 46% дівчат знаходяться у нормі, показники 14% юнаків перевищують нормативні, а відповідно показники 86% знаходяться у нормі. За шкалою емоційна обумовленість споживання їжі (ЕО) 94% дівчат перевищують нормативні показники, що може свідчити про емоціогенну харчову поведінку, під час якої бажання їсти виникає в результаті негативного емоційного стану, показники 6 % знаходяться у нормі, показники 16% юнаків перевищують нормативні, а відповідно показники 84% знаходяться у нормі. Отримані результати можна пояснити тим, що харчова поведінка є більш вираженою у дівчат, в силу багатьох обставин, таких як: контролюючі та деструктивні або гіперопікаючі стосунками з матір'ю, слідування модним тенденціям стрункої та «ідеальної» фігури, роллю матері та звичним для жінок способом відходу від реальності, для юнаків ця проблема є менш вираженою, хоча певна симптоматика є присутньою, чоловіки частіше, ніж жінки замовчують та заперечують власні проблеми та адикції, переважно перенаправляючи їх у інші сфери життєдіяльності, наприклад у спорт-варіант обмежувальної харчової поведінки або у інші адикції – алкоголізм, наркоманію, куріння, які є більш характерними для чоловіків. На другому етапі було проведено діагностика за шкалою порушень харчової поведінки (EDDS). Згідно з отриманими даними наявність схильності до нервової анорексії присутня у 46% дівчат, відповідно показники 54% знаходяться у нормі, наявності схильності до нервової анорексії у юнаків виявлено не було. Наявність схильності до нервової булімії присутня у 40% дівчат, відповідно показники 60% знаходяться у нормі, наявності схильності до нервової булімії у юнаків виявлено не було. Наявність схильності до компульсивного переїдання присутня у 40% дівчат, відповідно показники 60% знаходяться у нормі, наявності схильності до компульсивного переїдання у чоловіків виявлено не було. Варто зазначити, що наявність схильності – це

відповідність хоча б двом критеріям для визначення харчової залежності. Також за допомогою відсоткового співвідношення вдалося наочно продемонструвати схильність респондентів до анорексії, булімії та компульсивного переїдання за трьома основними критеріями для кожного виду харчових адикцій, проте не вдалося виявити наявності або схильності до нервової анорексії, нервової булімії та компульсивного переїдання у жодного з респондентів-юнаків, це можна пояснити тим, що опитувані – студенти ПБРТ – хлопці і для них проблема харчових адикцій є менш характерною та менш актуальною, ніж для дівчат-студентів ГФ, що підкріплюється теоретичними положеннями.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Розлади та порушення харчової поведінки / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://problemps.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/58/2017/01/25-2.pdf>

Куцолапська А. М. (Шаргород, Україна)
**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО
КОНСУЛЬТУВАННЯ**

У статті автор розкриває теоретичні засади психологічного консультування як складової професійної діяльності у галузі соціальної роботи. Консультування визначається як стратегія, технологія та метод професійної допомоги.

Kutsolapska A. (Sharygorod, Ukraine)
**CHARACTERISTIC OF THE ORGANIZATION
OF PSYCHOLOGICAL COUNSELING**

The author of this article reveals theoretical principles of social and psychological counseling as component of professional activity in the field of social work.

Насамперед варто визначити, що поняття «психологічне консультування» висвітлює сферу практичної професійної діяльності психолога, пов'язану з наданням допомоги потребуючим її людям у вигляді порад, рекомендацій щодо вирішення життєвих психологічних проблем [2, с. 18].

Філософи (Сократ, Платон, Аристотель) і пророки виступали як консультанти, що стимулювали особистісне, емоційне та інтелектуальне зростання своїх послідовників і учнів. Саме від них успадковані такі важливі принципи, на які і сьогодні спирається консультативна психологія: відсутність єдиного правильного виходу, абсолютної істини при пошуку відповіді на життєво важливі питання; наявність безлічі альтернатив, можливостей для вирішення однієї і тієї ж проблеми.

До видів консультування відносять інформаційно-мотиваційне, орієнтоване на вирішення певного завдання за принципом «рівний – рівному», психологічне, кризове; до методів консультування – індивідуальне; групове, сімейне; до форм консультування – контактне (віч-на-віч); дистанційне (телефонне, он-лайн) [1, с. 23].

На нашу думку, фахівці-управлінці з експертно-консультативної діяльності у галузі освіти передусім мають володіти такими видами та методами консультування:

- інформаційно-мотиваційним, що має на меті надання інформації та підтримки, яка допомагає прийняти усвідомлене рішення й оцінити ресурси щодо бажаних поведінкових змін;

- орієнтованим на вирішення завдання, що передбачає короточасний консультативний процес, покликаний допомогти у подоланні певних складних життєвих обставини через постановку послідовних задач, виконання яких забезпечує досягнення бажаної мети;

- індивідуальним, зумовленим персональною допомогою, спрямованою на розвиток компетентності щодо подолання складних ситуацій, мобілізацію ресурсів й потенціалу для подальшого запобігання їх виникненню;

- груповим, за якого учасниками є дві чи більше осіб з подібними складними ситуаціями чи зі спільним запитом щодо очікуваної допомоги.

Зміст психологічного консультування складають такі основні напрями діяльності: надання інформації з різних питань; допомога в аналізі життєвої ситуації, визначення основних проблем; надання підтримки у складанні плану виходу зі складної життєвої ситуації та прийняття рішень для розв'язання основних проблем; надання рекомендацій щодо отримання правової допомоги [3, с. 2].

Відомі психологи в галузі консультування (С. В. Васьківська, Р. Кочюнас, О. М. Лисенко, Т. О. Молодиченко, О. Є. Сапогова та ін.) виокремлюють такі універсальні цілі психологічного консультування:

- сприяти змінам поведінки, щоб клієнт міг жити продуктивніше, відчувати задоволеність життям;

- розвивати навички подолання труднощів у разі появи нових життєвих обставин та вимог;

- забезпечити ефективне прийняття життєво важливих рішень: здійснювати самостійні вчинки, правильно розподіляти час та енергію, оцінювати наслідки ризику, досліджувати поле цінностей, в межах яких відбувається прийняття рішень;

- розвивати вміння налагоджувати і підтримувати міжособистісні стосунки; підвищувати рівень самоповаги та конструктивних соціальних навичок з метою побудови спілкування та міжособистісних взаємин;

- підвищувати тенденцію до самоорганізації та сприяти зростанню особистісного потенціалу людини; активізувати розвиток прагнення клієнта до максимальної свободи та розвивати його здатність контролювати власне оточення та свої реакції.

ЛІТЕРАТУРА// ЛИТЕРАТУРА//REFERENCES

1. Абрамова Г. С. Психологічне консультування: теорія і досвід / Г. С. Абрамова. – М.: Академія, 2003. – 240
  2. Братищенко І. В. Управлінське консультування як інструмент організаційного розвитку навчального закладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib2.znaimo.com.ua/docs/400/index-981895.html>
  3. Державний стандарт консультування, затверджений Міністерством соціальної політики України 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article/art_id=153555&cat_id=102036
-

Мишковський Р. В. (*Чернівці, Україна*)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ФУНКЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У РОБОТІ З УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ

У тезах обґрунтовано сутність та можливості реалізації професійних функцій соціального працівника в соціальній роботі з учасниками бойових дій.

Myshkovskiy R. (*Chernovtsy, Ukraine*)

REALIZATION OF PROFESSIONAL FUNCTIONS OF THE SOCIAL WORKER IN WORK WITH PARTICIPANTS OF MILITARY ACTION

In the theses, the essence and possibilities for realizing the professional functions of the social worker in social work with participants in military operations are justified.

Сучасний етап розвитку українського суспільства потребує посиленої уваги до категорій населення, що перебували в екстремальних ситуаціях. До таких категорій належать учасники бойових дій, зокрема учасники антитерористичної операції, яких з початку подій на сході України налічується майже двісті тисяч. Саме ця категорія населення потребує реалізації низки професійних функцій соціального працівника.

Окремі питання соціально-психологічної роботи з учасниками бойових дій досліджували вчені В. Стасюк, С. Харченко, Є. Шустов, О. Тополь, В. Іванов, М. Лямин, В. Березовець, Н. Крюков, О. Філатова та ін., аналіз професійних функцій соціального працівника для організації діяльності з цією категорією населення, залишилися поза увагою дослідників.

Працівники соціальної сфери, здійснюючи соціальну роботу з метою задоволення потреб та інтересів окремих осіб чи суспільних груп, виконують певні професійні функції

За структурою професійної діяльності соціального працівника можна виокремити низку функцій, які мають реалізовуватись згідно законів,

законодавчих актів та відповідно до розподілу праці у сфері соціального захисту населення.

Функція вченими розглядається як діяльність в рамках деякої системи; роль, яку виконує той чи інший елемент соціальної системи [2].

В сучасних умовах професійна діяльність соціального працівника складається із низки взаємопов'язаних функцій, що взаємодоповнюють одна одну. До цих функцій належать: діагностична, прогностична, превентивна, правозахисна, соціально-педагогічна, соціально-психологічна, соціально-побутова, соціально-медична, комунікативна, рекламно-пропагандистська, морально-гуманістична, організаційна [1]. Кожна із функцій має місце у роботі з учасниками бойових дій (УБД).

Так, реалізація *діагностичної функції* відбувається через вивчення соціальним працівником особливостей окремих учасників бойових дій чи їх соціальних груп з метою виявлення потреб, інтересів, труднощів та ступеня впливу соціального середовища на етапі реадаптації після повернення до мирного життя.

Прогностична функція спрямована на прогнозування впливу державних та недержавних соціальних інститутів на УБД, як об'єктів соціальної роботи, та вироблення відповідної моделі їхньої соціальної поведінки.

Здійснення *превентивної (соціально-профілактичної) функції* відбувається у процесі приведення в дію різноманітних соціально-правових, психологічних, соціально-методичних, освітніх та інших засобів з метою попередження і подолання негативних явищ, що можуть проявлятися у соціумі щодо УБД та їхньої поведінки.

У професійній діяльності *правозахисна функція* реалізується через використання законів, відповідних правових норм для організації соціальної допомоги, підтримки, захисту УБД, що потребують її чи з певних причин перебувають поза її межами.

Важливою є *соціально-педагогічна функція*, яка здійснюється у процесі виявлення інтересів УБД (чи їх окремих груп) у певних видах діяльності (освітній, культурній, оздоровчій, творчій тощо) та залучення до роботи з ними відповідних фахівців, освітян, тренерів, представників громадських організацій і творчих об'єднань.

Розповсюдженою у соціальній роботі з УБД є реалізація *соціально-психологічної функції*, яка проявляється в організації соціальної реадаптації та реабілітації, психологічного консультування, психокорекції особистісних якостей та міжособистісних відносин тих, хто цього потребує.

Не менш значимою для УБД є реалізація у професійній діяльності соціальних працівників *соціально-побутової функції*, яка полягає у сприянні щодо наданні необхідної допомоги певним категоріям населення з метою покращення побутових умов їхнього життєзабезпечення.

Соціально-медична функція соціального працівника виявляється в організації робіт з профілактики захворювань, оволодіння основами надання

первинної медичної допомоги, популяризації здоров'язберігаючих технологій, методик культури харчування, планування сім'ї тощо.

Комунікативна функція у роботі соціального працівника реалізується у процесі налагодження контактів та комунікативної взаємодії з тими УБД, хто потребує певного виду допомоги (підтримки), консалтинг, всебічне залучення різних соціальних державних та недержавних інститутів до діяльності соціальних служб.

У процесі соціальної роботи доцільною є *рекламно-пропагандистська функція*, яка спрямована на організацію реклами соціальних послуг, пропаганду ідей соціального захисту, можливостей надання соціальної допомоги УБД.

Морально-гуманістична функція соціального працівника здійснюється через організацію соціальної роботи з УБД на гуманістичній основі, сприяння реалізації моральних принципів при реалізації соціального захисту цієї уразливої категорії населення.

Здійснення *організаційної функції* відбувається через сприяння діяльності соціальних служб підприємств і установ за місцем проживання, широке залучення до їх роботи громадськості, спрямування роботи соціальних служб на надання адекватної допомоги УБД.

Таким чином, професійна діяльність соціального працівника пронизана низкою функцій, кожна з яких є соціально важливою для соціального захисту та надання соціальної допомоги учасникам бойових дій.

ЛІТЕРАТУРА//ЛИТЕРАТУРА//REFERENCES

1. Кривоконь Н. І. Соціально-психологічне забезпечення соціальної роботи: Монографія / Н. І. Кривоконь. – Харків: вид-во ФОП Олійник, 2011. – 480 с.
2. Хміль Ф. І. Управління персоналом / Ф. І. Хміль. – К.: Академвидав, 2006. – 488 с.

СУЧАСНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ CONTEMPORARY THEORY AND PRACTICE OF SOCIAL WORK

Коваль Г. В., Левченко Є. М. (Миколаїв, Україна)

СУТНІСТЬ АРТ-ТЕРАПІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У тезах обґрунтовано сутність арт-терапії, досліджено думку різних вчених щодо класифікації методів арт-терапії, а також зазначено важливість її використання в діяльності соціальних працівників.

Koval G., Levchenko Y. (Mykolayiv, Ukraine)

ESSENCE OF ART THERAPY IN THE ACTIVITY OF SOCIAL WORKERS

The thesis substantiates the essence of art therapy, investigates the opinion of various scientists on the classification of methods of art therapy, as well as the importance of its use in the activities of social workers.

В сфері соціальної роботи будь-який аспект життя є вагомим. Соціальний працівник кожен день займається з тією чи іншою категорією клієнтів. Ряд методів, засобів та методик допомагають вирішувати проблеми клієнта. Одним з таких методів є арт-терапія. Саме вона допомагає розібратись у собі, вирішити психологічні проблеми та налагодити відносини з іншими, адже через мистецтво і завдяки йому ми пізнаємо не тільки себе, але і світ навколо себе, суспільство, в якому ми живемо та розвиваємося.

У науковій літературі питанням класифікації методів арт-терапії приділяється належна увага, разом з тим існує потреба в більш детальнішому вивченні даного феномену. Серед науковців, які висвітлювали у своїх працях аспекти, пов'язані із класифікацією методів арт-терапії, наявні різні погляди щодо цього питання. Так, О. Копитін, досліджуючи тенденції розвитку арт-терапії за кордоном, розуміє під нею лікувальне застосування образотворчої творчості клієнта (пацієнта), що припускає взаємодію між автором художньої роботи, самою роботою і фахівцем [2, с. 7]. Тобто, дослідник наголошує на тому, що до методів арт-терапії слід відносити не лише зображувальну терапію, а саме малювання.

В розумінні підходів щодо суті арт-терапії ми спостерігаємо певні відмінності, які зазначені в поглядах науковців. М. Наумбург вважала, що «за допомогою образотворчих проєкцій арт-терапія забезпечує

символічну комунікацію пацієнта і психотерапевта» [3, с. 19]. Е. Крамер же відзначала, що «головна мета арт-терапевта – допомогти хворій людині пережити радість і задоволення від творчості» [2, с. 5]. Таким чином, два основні теоретики – М. Наумбург і Е. Крамер – по-різному визначають сутність арт-терапії і, тим самим, багато в чому зумовили дискусію, що продовжуються до цього дня. Відстоюючи ту або іншу позицію сучасні арт-терапевти висловлюються або за вузьке, або за широке розуміння професії, яке в останньому випадку включає обидва підходи.

М. Янг вважала, що арт-терапія – це лікування мистецтвом, а саме малюванням, тому коли арт-терапія почала розвиватися в різних напрямках і різні вчені почали відносити до арт-терапії різні види творчості, дослідниця заявила лише, що арт-терапевтичні програми «зрадили» образотворчому мистецтву, хоча це було явним перебільшенням» [1, с. 281]. Тому, думка М. Янг, відрізняється від бачення арт-терапії багатьма іншими фахівцями. Відносити до арт-терапії тільки образотворче мистецтво означає, тим самим, зменшувати кругозір і різноманітність арт-терапевтичної діяльності.

Отже, існують різноманітні підходи до класифікації методів арт-терапії в сучасній науці. Різні науковці і вчені трактують той чи інший метод по-своєму. В ХХІ ст. існує безліч методів і форм роботи з дорослими і дітьми, якими ми можемо користуватися у повсякденному житті задля вирішення проблем та спірних життєвих питань. Ми вважаємо, що до арт-терапії відносяться такі види мистецтва, як: ізотерапія, фототерапія, терапія творчим самовираженням, музична терапія, ігрова терапія, драматерапія, казкотерапія, бібліотерапія, танцювальна терапія, тілесно-рухова терапія, кінотерапія тощо.

Соціальні працівники використовують арт-терапію як один із ефективних методів допомоги у вирішенні складних життєвих ситуацій, а тому арт-терапія повинна й надалі розвиватися та впливати на вирішення проблем різних категорій клієнтів.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Зинкевич-Евстигнеева Т. Проективная диагностика в сказкотерапии / Т. Зинкевич-Евстигнеева, Е. Тихонова. – СПб. : Речь, – 2003. – 208 с.
2. Зязюн А. Педагогічна майстерність: Підручник / А. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос. – К. : Вища шк., – 2004. – 422 с.
3. Іванова В. Арт-терапія : проблеми становлення і розвитку / В. Іванова // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. Педагогіка. – 2009. – Т. 108, Вип. 95. – С. 43–46.

Чубук Р. В. (*Миколаїв, Україна*)

**СОЦІАЛЬНО-ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПІДЛІТКАМИ
ІЗ НЕПОВНИХ СІМЕЙ**

У тезах актуалізується значущість соціально-превентивної діяльності з підлітками із неповних сімей, що спрямована на: подолання зовнішнього соціального тиску і внутрішнього психологічного дискомфорту; створення системи самодопомоги і взаємної підтримки підлітків.

Chubuk R. (*Mykolaiv, Ukraine*)

**SOCIAL PREVENTION ACTIVITY WITH ADOLESCENTS
FROM SINGLE-PARENT FAMILIES**

This article foregrounds the importance of social prevention activities with adolescents from single-parent families, which aim at overcoming external social pressures and psychological discomfort as well as creating a system of mutual support and self-help for adolescents.

Однією із провідних умов для здійснення цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу на особистість вважається встановлення контактної взаємодії, особливо це стосується підлітків і молоді девіантної поведінки. Саме ця категорія молоді досить конкретно уявляє процес проведення профілактичної бесіди з працівником міліції, соціальної служби або учителем, оскільки до них і раніше застосовувалися деякі стереотипні засоби соціально-педагогічного, психологічного і морального впливу. Оскільки всі засоби впливу спочатку передбачали низку претензій і звинувачень по відношенню до підлітків і молоді стосовно їхньої девіантної поведінки, то викликали у них супротив, навіть агресію або неприязнь і прагнення не допустити втручання будь-кого у їхнє приватне життя.

Отож, налагодження контактної взаємодії може бути одним із вагомих аргументів виходу з цієї ситуації, оскільки після встановлення контакту молода людина стає відкритою до порозуміння, у неї виникає бажання спілкуватися, відповідати на запитання, сприймати поради тощо.

Контактна взаємодія представляє собою таку модель поведінки ініціатора налагодження контакту, яка викликає бажання і посилює потребу в контакті з іншою людиною, а саме: до подальшого розвитку міжособистісних відносин, продовження спілкування і порозуміння з оточуючими людьми; необхідності мати моральну і психологічну підтримку від авторитетної людини, настанови якої сприятимуть правильності дій, висловлювань тощо. Методика контактної взаємодії у започаткованому дослідженні служить інструментом вивчення, аналізу, корекції та реабілітації; представляє собою сукупність особливих процедур, послідовно-спланованих дій соціального працівника (ініціатора контакту) з метою встановлення стосунків довіри з

молодою людиною девіантної поведінки, позитивно підтримуючи рівновагу її психічного стану.

Вважаємо за необхідне поділитися практичним досвідом використання модернізованої методики позитивної контактної взаємодії Л. Філонова з молоддю девіантної поведінки, спеціальні дослідження за якою показали: процес контактування (наближення позицій) можна зробити керованим, що дає змогу встановити психологічний контакт між співрозмовниками за рахунок скорочення дистанції та саморозкриття особистості під час спілкування [1].

Модернізована методика контактної взаємодії передбачає необхідність логічно-послідовного переходу: від упередженості на початку спілкування до взаємного прийняття – *відбувається зміна установок*; від невизначеності та тривоги, до спокою і впевненості у співрозмовникові – *відбувається зміна почуттів, емоційних станів*; від підвищеного контролю, недовіри, до виникнення спонтанних реакцій довіри – *відбувається зміна дій*. Послідовно-логічний перехід ми вибудовували у формі умовно-поетапної соціальної роботи, причому так, щоб: клієнт не відчув ніякого нав'язування йому думок; використання деяких прийомів соціально-педагогічного і психологічного впливу було дуже обережним і коректним. Контактна взаємодія соціального працівника змолодою людиною девіантної поведінки відбувалася за етапами:

Перший етап – знаходження спільної згоди – на початку спілкування використовувалися загальноприйняті висловлювання з метою нейтралізації негативних установок і бар'єрів, що могли б заважати встановленню контакту. У зв'язку з цим, доцільно розпочати спілкування з обговорення будь-яких тем, які можуть зацікавити клієнта (спорт, кіно, погода, здоров'я тощо). Розмова має відбуватися без напруження, спокійно, не викликаючи ніяких заперечень.

Після першого етапу, очікували на такі результати: зміна установки: від упередженості на початку спілкування до зародження спільної зони первинної згоди та взаємного прийняття; зменшення емоційної напруги у відносинах, сприяло встановленню спокійної атмосфери, довіри та впевненості; скорочення пауз між запитаннями та відповідями, поява спонтанних фраз, вислів бажань.

Другий етап – пошук спільних інтересів – для встановлення справжнього контакту недостатньо було визнавати можливість «вільно говорити». Соціальному працівнику необхідно було знайти спільний інтерес з клієнтом, який зможе стати підґрунтям для розвитку спілкування. Обговорення спільних проблем сприяло: виникненню відчуття порозуміння і первинного об'єднання; появі позитивного емоційного відгуку, можливості зробити спілкування неофіційним, без статусних обмежень. Після другого етапу соціальний працівник очікував на такі результати: пробудження у клієнта відчуття спільності, позитивно-емоційної забарвленості від спілкування з клієнтом.

Третій етап – обговорення позитивних особистих якостей. Соціальний працівник пропонував для спільного обговорення ті якості особистості, які

позитивно вплинуть на розвиток подальших стосунків з клієнтом: чесність, надійність, відповідальність, повага, відвертість, діловитість тощо. При цьому, тактика соціального працівника полягала у тому, щоб підтримати активність клієнта: не проявляти ніяких сумнівів щодо наявності у нього позитивних якостей (які насправді недисципліновані клієнти приписують собі); акцентувати увагу на подібності поглядів, оцінок; підкреслювати особисті якості клієнта, на зразок: «Я не сумніваюсь у тому, що ти можеш ...»; «Я також люблю ...», «Погоджуюсь з тим, що...». Як наслідок цього: клієнт ставав більш впевненим, розуміючи, що у нього і соціального працівника не лише схожі інтереси, але й спільні погляди, а риси характеру також подібні.

У результаті проведеної соціальної роботи на цьому етапі соціальний працівник очікував на те, що клієнт буде оперувати висловлюваннями на зразок: «Мені подобається ...»; «Я вважаю ...», «Звичайно, я думаю, що ...» тощо. Якщо такі реакції у клієнта з'явилися, то їх необхідно сприймати адекватно і без застережень, причому однозначно підтверджуючи згоду з клієнтом на зразок: «Я теж вважаю ...» «Мені також подобається ...» тощо.

Четвертий етап – виявлення рис характеру, що негативно впливають на розвиток контактної взаємодії. Для вирішення цього завдання соціальний працівник повинен був дуже коректно і виважено спрямувати спілкування з клієнтом у такому ракурсі, щоб клієнт добровільно признався, які саме якості та риси характеру він вважає у себе негативними.

Зміст соціальної роботи, проведеної на четвертому етапі, переконав, що цей етап є переломним, оскільки визначав ступінь готовності клієнта до саморозкриття. Це означало про: початок ведення дискусії; прийняття клієнтом своїх негативних якостей і рис характеру, а водночас, бажання їх позбутися; наміри клієнта продовжити і ні в якому випадку не припиняти бажане спілкування, оскільки визнав його корисним і перспективним.

П'ятий етап – адаптація партнерів, готовність до змін. Враховуючи попередні етапи спілкування соціального працівника з клієнтом, можна резюмувати, що вони достатньо добре пізнали один одного, а тому були готовими налагоджувати подальшу контактну взаємодію. Підґрунтя для цього було підготовлено: не дивлячись на те, що клієнт мав негативні якості та риси характеру, він їх визнав і готовий позбутися. На підставі цього, соціальний працівник активно застосовував саме ті прийоми, які сприяли формуванню у клієнта готовності до змін, до перебудови власної життєдіяльності. Тактика соціального працівника полягала у тому, що він відверто спілкувався з клієнтом, відкрито повідомляв йому про те, які конкретно зміни мають у нього відбутися тощо. У результаті наполегливої спільної роботи відбувалося поступове формування почуття «Ми», виникло прагнення до позитивних змін особистісних якостей і характеру в цілому.

Шостий етап – спільне узгодження взаємодії – усвідомлення контактної взаємодії, порозуміння, ефективної співпраці, як результат спільних зусиль.

Тактика дій соціального працівника полягала у тому, щоб дуже коректно надати можливість клієнту проявити максимум власної самостійності, шляхом занурення у глибину проблем, які необхідно вирішити; водночас, радився з ним, пропонуючи та коментуючи варіанти певних рішень, проте, коли дійшли певної згоди, кінцеві рішення приймали спільно. Для закріплення навичок узгодженої взаємодії, можна запропонувати такі прийоми: повторення визначених та погоджених зразків поведінки, а саме: «Як ми вже з тобою домовилися ...»; «Ми ж з тобою не можемо порушувати погоджені принципи щодо ...»; переконливе наголошення на спільності поглядів; нагадування і повторення прикладів, які сприяли формуванню навичок узгодженої взаємодії; погодження, порада і консультації з клієнтом для прийняття правильного рішення (можна запропонувати варіанти рішень та прокоментувати їх); передбачення позитивного результату, прогноз ефективної співпраці; звернення до клієнта за доцільною порадою на зразок: «Як ми вже з тобою домовилися ...».

Резюмуючи вищевикладене, зазначимо: у результаті проведення такої соціальної роботи, була налагоджена контактна взаємодія, клієнт все частіше при спілкуванні використовував слова: «ми», «у нас»; починав усвідомлювати, що його розуміють і підтримують. Отож, маючи такого надійного радника, як соціальний працівник, клієнт ставав більш упевненим. Саме впевненість у собі, стала провідною умовою змін: від невизначеності (що сказати та як діяти), які були на початку їхньої спільної роботи – клієнт сам став ініціатором узгодженості дій. Прийняття спільних рішень, сприяли впевненості, моральному піднесенню, вдосконаленню напрямів подальшої взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Клімкіна Н. Проблеми формування культури родинного виховання підлітків в умовах неповної сім'ї // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Вип. XXII. – Івано-Франківськ: Плай, 2008. – С. 170–176.

Азаркіна О. В. (Одеса, Україна)

НАСТАВНИЦЬКІ СТОСУНКИ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

У тезах обґрунтовано необхідність впровадження наставницьких стосунків як, умови успішної соціалізації дітей, визначені особливості спілкування з дітьми, позбавлених батьківського піклування.

Azarkina O. (Odesa, Ukraine)

THE MENTORIAL RELATIONS AS A CONDITION OF SUCCESSFUL SOCIALIZATION OF CHILDREN RELATED TO THE FAMILY CARE

The thesis substantiates the necessity of introducing mentoring relations as well as the conditions for the successful socialization of children, the features of communication with children deprived of parental care.

Побудова позитивних наставницьких стосунків є важливим процесом, як і встановлення будь-яких людських контактів. Водночас, наставницькі взаємовідносини відрізняються від особистісних, так як вони ґрунтуються на професіоналізмі.

Наставник – повнолітня дієздатна особа, яка здійснює діяльність з надання дитині, яка проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя. Основною ціллю наставництва є підготовка дитини-сироти до самостійного життя шляхом розвитку її потенціалу, впевненості у власних силах, визначення життєвих цілей, формування людських взаємовідносин, культурних, моральних, духовних цінностей[1]. Наставники несуть відповідальність за передачу і впровадження норм, цінностей і цілей.

Наставницькі стосунки - особистісні відносини між наставником та його підопічною дитиною, над якою встановлено наставництво відповідно до договору[1]. Діти, які виховуються в державних установах, часто страждають від дефіциту спілкування, особливо з дорослими. Внаслідок цього їх особисті навички спілкування формуються повільно і не завжди правильно.

Створення сприятливого середовища для розвитку дитини, зміцнення виховного потенціалу української родини, реалізація права дитини на проживання у сім'ї – саме це є пріоритетними напрямками державної політики та орієнтирами соціальної роботи[2]. Підготовка дітей, позбавлених батьківського піклування до самостійного життя шляхом розвитку їх потенціалу, впевненості у власних силах, визначення життєвих цілей є актуальною проблемою та надзвичайно важливою умовою якості соціальних послуг вразливим категоріям населення. Як процес впливу Наставництво є успішним з точки зору і короткострокових цілей (зосередженість на наданні необхідної допомоги дитині на певний період), і довгострокових цілей (підтримка дитини протягом життя). Для дитини-сироти навички і знання більш досвідченої людини можуть бути дуже важливими при виборі успішного життєвого шляху. Особливої підтримки дитина потребує на таких вагомих етапах як закінчення школи, пошук роботи, пошук житла, створення сім'ї.

Наставництво – добровільна безоплатна діяльність наставника з надання дитині, яка проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі цілодобового перебування, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя [1]. Завданнями наставника є: формування емоційно довготривалих, стабільних стосунків в житті дитини-сироти, підтримка і розвиток позитивних цінностей дитини; допомога дитині в розвитку потенціалу та розкритті своїх сильних сторін; сприяння у визначенні дитиною власних індивідуальних цілей і шляхів їх досягнення; передача досвіду та знань дитині; стимулювання правильного життєвого вибору; підтримка успіхів у навчанні; сприяння формуванню у дитини та у підлітка

навиків самостійного життя. Найбільш ефективними стають ті Наставники, котрі пропонують підтримку, проявляють терпіння та ентузіазм, ставлять високі цілі, ведуть інших до нових досягнень. Успішний Наставник, на наш погляд, повинен мати такі особисті риси: відповідальність, повага до дитини, дружелюбність, щирість, відкритість, рішучість і впевненість, доброзичливість у спілкуванні з дитиною, толерантність. Вважаємо, що Наставник повинен володіти такими навиками: допомагати дітям розвивати особистий інтерес до оточуючого світу; бути хорошим прикладом; вміти бути уважним та активним слухачем; бути зацікавленим у взаємодії з дитиною і вчасно приходити на зустрічі; говорити дітям, що завжди є надія; допомагати дитині ставити перед собою коротко і довгострокові цілі; формувати у дитини розуміння «доброго» і «злого», допомагати знаходити позитивні моменти в її житті. Думається, що Наставник повинен бути готовим присвячувати себе дитині не чекаючи подяки. Можна виділити такі форми Наставництва: індивідуальне, в групі, за допомогою електронної пошти. Завдяки спільному проведенню часу та іграм Наставник відкриває для Вихованця нові знання та досвід, стимулює прийняття дитиною рішень щодо правильного життєвого вибору, підтримує успіхи у навчанні, тим самим підвищуючи її самооцінку. Наставнику важливо стати другом та порадиником, бути достойним прикладом для наслідування, допомогти дитині розвивати свої здібності та таланти. В розвитку наставницьких стосунків можна виділити чотири етапи розвитку: знайомство, постановка цілей і написання індивідуального плану, досягнення цілей та етап завершення взаємодії. Спілкування – це двосторонній або багатосторонній процес встановлення і розвитку контактів між людьми, який викликаний їхньою потребою в спільній діяльності. На початку розмови потрібно створити атмосферу психологічного комфорту: не треба квапити вихованця, після привітання краще витримати невеличку паузу, щоб дати йому зосередитися, заспокоїтися. Наставник має демонструвати свою небайдужість до проблем співрозмовника, зацікавленість і готовність допомогти. Встановлення контакту відбувається в перші 3-4 хвилини бесіди. Під час бесіди важливо «побачити», зрозуміти життя вихованця в цілому, а не обговорювати лише конкретну проблему. Якщо з перших хвилин спілкування з дитиною-сиротою проявити максимум уваги, доброзичливості, знайти правильний підхід до побудови діалогу, то шанси на встановлення подальшого емоційного контакту будуть досить високими. Слід пам'ятати, що кожна негативна оцінка, «комунікативний бар'єр» у разі високої тривожності, емоційності дитини, викликані, наприклад, нещодавно пережитою травмою і втратою родинного середовища, віддаляють Наставника від дитини. Необхідно зауважити, що стиль спілкування з дитиною значно відрізняється від стилю спілкування з дорослими. Розмову з дитиною потрібно здійснювати у простий, прийнятний для неї спосіб, що відповідає її віковим особливостям. При необхідності доцільно повторювати, спрощувати, пояснювати детальніше суть свого запитання; дозволяти дитині, у свою чергу, задавати багато запитань. Ставлячи дитині запитання, Наставник має бути впевненим

у адекватному розумінні нею усіх слів і термінів, що використовуються. Не завжди доцільно задавати прямі запитання. Дитина має розуміти, що до неї ставляться як до особистості. Крім того, для вибудовування позитивних і ефективних стосунків з дитиною, позбавленою батьківського піклування дуже важливо розуміти особливості життя і пережиті нею травми. Дуже важливо, щоб Наставник був максимально об'єктивним, для того, щоб допомогти дитині самій розібратися в своїх почуттях, потребах, здобути нові цінності в житті.

Таким чином, наставницькі стосунки допомагають дітям, позбавленим батьківського піклування розвивати їх комунікативні здібності, вирішувати конфлікти, будувати стосунки з різними людьми, навчають самостійно приймати рішення, сприяють формуванню вміння контролювати свої емоції, а також успішній соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Гладченко П. П. Наставництво крок за кроком / П. П. Гладченко. – К.: Знання, 2014. – 80 с.
2. Соціальна робота в Україні: Навч. пос. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Марченко та ін. ; [за заг.ред. І. Д. Зверевої, Г. М.Лактионової]. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 256 с.
3. Тюптя Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика: Навч. пос. – 2-ге вид. / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – К.: Знання, 2012. – 574 с.

Відющенко М. Д. (Київ, Україна)

ПРОФІЛАКТИКА КОНФЛІКТІВ МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ-ПІДЛІТКАМИ

Стаття присвячена розкриттю сутності поняття «конфлікт між батьками та дітьми-підлітками» та поясненню основних причин конфліктів.

Vidyushchenko M. (Kiev, Ukraine)

PREVENTION OF CONFLICTS BETWEEN PARENTS AND TEENAGERS

The article opens the essence of the concept of «conflict between parents and teenagers children» and an explanation the main reasons of conflict situations.

Проблема конфлікту завжди була в тому чи іншому ступені актуальна для будь-якого суспільства. Життя доводить, що конфлікт не належить до тих явищ, якими можна ефективно керувати на основі життєвого досвіду і здорового глузду. Конфлікт – найбільш гострий спосіб усунення протиріч, які виникають у процесі взаємодії, що полягає в протидії суб'єктів конфлікту і звичайно супроводжується негативними емоціями.

Сім'я грає надзвичайну роль у життєдіяльності суспільства – через фізичну й соціокультурну зміну поколінь забезпечує можливість його

існування. Без сім'ї неможливе відтворення населення, соціалізація дитини і, нарешті, неможливе утворення всіх інших соціальних інституцій. Саме рівень розвитку сім'ї разом з характером праці зумовлюють суспільний порядок, за яким живуть люди в різних державах, за різних історичних умов.

Водночас функціонування сім'ї є результатом специфічних соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві. Особливо актуальною темою сьогодення є вивчення конфліктів в сім'ї.

Конфлікти у взаємодії батьків і дітей – одна із самих розповсюджених соціально-педагогічних проблем. Однак вона деякою мірою обійдена увагою фахівців – психологів і педагогів.

Загальними факторами, що можуть стати причинами конфліктів між батьками та дітьми-підлітками є: деструктивні типи сімейних стосунків; деструктивність сімейного виховання; вікові кризи; особистісні фактори.

Найбільш часто конфлікти в батьків виникають з дітьми підліткового віку. Психологи виокремлюють наступні типи конфліктів дітей-підлітків з батьками: конфлікт нестійкості батьківського ставлення (постійна зміна критеріїв оцінки поведінки дитини); конфлікт гіперопіки; конфлікт неповаги батьків до прав дитини на самостійність (тотальність вказівок і контролю); конфлікт батьківського авторитету (прагнення домогтися свого у конфлікті з дитиною за будь-яку ціну).

Сімейна діяльність регулюється і спрямовується традиціями, звичаями, нормами, що панують у суспільстві за певних історичних умов. Як складова суспільства, сім'я зазнає впливу з боку усіх тих змін, що в ньому відбуваються. Економічна та соціальна криза, безробіття, соціальна незахищеність – усе це справляє негативний вплив на сім'ю, зумовлює її сучасну кризу в Україні. Криза інституту сім'ї проявляється в утраті орієнтації молоді на створення власної сім'ї, у низькій народжуваності, малодітній сімейній орієнтації, зростанні кількості розлучень, зростанні кількості позашлюбних дітей тощо.

Одним з основних факторів кризи сім'ї є її матеріальні труднощі, розчарування внаслідок невиправданих сподівань на досягнення певного достатку, брак життєвих перспектив.

Сімейні конфлікти завжди залишають важкі негативні емоційні наслідки у вигляді дискомфорту, стресів і депресій як у батьків, так і у дитини. Тому їх краще попереджати.

Перш за все, психологи та соціальні педагоги рекомендують дотримуватись певних правил поведінки у сім'ї. Але, на нашу думку, успішність розв'язання конфлікту залежить від конструктивного пошуку спільних цілей та інтересів, зниження негативних емоцій опонента, об'єктивного обговорення проблеми, що виникла, вибору оптимальної стратегії розв'язання конфлікту. Безпосереднє розв'язання конфлікту надає можливість зберегти психічне здоров'я усіх членів сім'ї, теплі стосунки між ними.

Отже, предметом нашого подальшого емпіричного дослідження є умови профілактики сімейних конфліктів між батьками та дітьми – підлітками.

Конфлікти у сім'ях стосовно нашого дослідження доцільно розглядати у взаємозв'язку із загальним станом українського суспільства, у конкретному соціальному просторовому і часовому вимірі.

Отже, найчастіше, на думку підлітків, конфлікти з батьками виникають через їхніх друзів та через домашні обов'язки. В ході дослідження нами було зібрано 10 анкет, заповнених батьками та підлітками у соціальній службі для дітей, сімей та молоді Голосіївського району.

Після аналізу даних виявлено: 73,3 % підлітків – респондентів задоволені стосунками в сім'ї, 56% підлітків – позначили, що в них непогані стосунки з батьками. Однак, 76,7 % батьків – респондентів, відповіли, що відчувають незадоволеність у стосунках з дітьми.

Конфлікти, як зазначали опитані, і батьки, і підлітки, виникають в сім'ях не досить часто.

На запитання «Хто найчастіше є ініціатором сімейного конфлікту?» 43,3 % підлітків-респондентів відповіли, що вони; 53,3 % – вважають, що гарні стосунки залежить і від батьків.

Найчастіше (57,5% відповідей) конфлікти з батьками виникають у підлітків через їхніх друзів та через неузгодженість домашніх обов'язків.

Більшість підлітків-респондентів(53,3%)на запитання «Чого не вистачає у ваших стосунках з батькам?» відповіли, що їм не вистачає взаємопорозуміння, причиною якого є недостатність часу для спільного дозвілля з батьками. Причиною браку часу батьків на дітей, на думку більшості підлітків, є їхня зайнятість.

За умов ринкової економіки сім'я потребує не благодійних заходів, а радикальних змін її статусу в суспільстві. Звичайно, кожна родина має сама дбати про свій добробут, але держава має створити для цього належні економічні та правові умови.

Проведене дослідження доводить, що батьки приділяють не досить достатньо уваги своїм дітям через брак часу та через те, що не знаходять з ними спільної мови.

Виходячи з цього, основними напрямками профілактики конфліктів батьків з дітьми можуть бути наступні:

1. Підвищення педагогічної культури батьків, що дозволяє враховувати вікові психологічні особливості дітей, їхні емоційні стани.

2. Організація родини на колективних початках. Загальні перспективи, визначені трудові обов'язки, традиції взаємодопомоги, спільні захоплення є основою виявлення і дозволу виникаючих протиріч.

3. Підкріплення словесних вимог обставинами виховного процесу.

4. Інтерес до внутрішнього світу дітей, їхнім турботам і захопленням.

Отже, на основі вищенаведеного можна зробити висновок, щоб зменшити конфліктність між батьками та дітьми-підлітками треба

вдосконалити соціально-профілактичну роботу фахівців соціальних служб у цьому напрямі.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Роль сім'ї у формуванні агресивної поведінки підлітків: Підруч. для учнів вищих навч. закл. / Л. Л. Хоружа, Г. М. Лактіонова, О. В. Безпалько, – К.: Вища освіта, 2006. – 478 с.

2. Сергеева К. В. Впровадження програм профілактики агресивної поведінки підлітків у центрах соціально – психологічної реабілітації / К. В. Сергеева, О. О.Любар, М. Г. Стельмахович, А. Т.Федоренко. – К.: Знання, 2006. – 447 с.

3. Сергеева К. В. Соціально – психологічні особливості підлітків з агресивною поведінкою: результати дослідження у центрах соціально – психологічної реабілітації дітей: Навч. пос. для студ. / К. В. Сергеева, О. П. Мінцер, Ю. В. Вороненко, В. В. Власов. – К.: Вища школа, 2016. – 86 с.

Балабан Д. М. (Одеса, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ

У тезах проаналізовано поняття «молода сім'я», систематизовано основні блоки проблем, з якими молоде подружжя стикається після оформлення шлюбу, а також визначено мета, завдання та напрями соціальної роботи з молодими сім'ями.

Balaban D. (Odessa, Ukraine)

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF SOCIAL WORK WITH YOUNG FAMILIES

The theses analyze the concept of «young family», systematized the main blocks of young couple problems after the registration of marriage, and defined the purpose, tasks and directions of social work with young families.

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в українському суспільстві актуалізують проблему формування у молодого покоління готовності до створення в нових умовах сім'ї та сімейного існування.

Молода сім'я являється особливо чутливою до змін, оскільки в ній розмиті межі владних сімейних відносин, ще не сформована чітка рольова структура, не узгоджена внутрішньо-сімейна взаємодія, не має чіткого сімейного сценарію.

Закон України «Про сприяння соціального становленню та розвитку молоді в Україні» визначає, що молоді сім'ї – це пара, яка прожила разом не більше трьох років, а вік такого подружжя не перевищує 28 років, або неповна сім'я, в якій мати (батько) віком до 28 років. Такий вік обґрунтовується як психологічними, так і демографічними умовами [1].

Молода сім'я знаходиться в процесі свого становлення, інтенсивного розвитку, нестабільності відносин між її членами, освоєння молодими соціальних ролей, а також соціалізації сім'ї в суспільстві як самостійного соціального суб'єкта та виконання функцій як соціального інституту [2].

Є багато завдань, яка молода родина повинна вирішити під час етапу свого становлення, основними з них є: подолання стресових ситуацій, зв'язаних з очікуванням і народженням дитини; досягнення сумісності на різних рівнях; оволодіння навичками сімейного виховання та урегулювання конфліктних ситуацій; досягнення економічної стабільності; формування активності та суб'єктності в сімейних взаємовідносинах, в спілкуванні як з іншими сім'ями, так і з суспільством [3].

Аналіз літератури дозволяє визначити та систематизувати типові соціальні проблеми молодих сімей у сучасному українському суспільстві (табл. 1).

Таблиця 1

Соціальні проблеми молодих сімей

Проблеми	Характеристика проблем
Соціально-економічні	– Проблема матеріальної забезпеченості та працевлаштування; – житлова проблема.
Соціально-психологічні	– Психологічні проблеми, пов'язані з адаптацією до нових умов життя; – конфлікти, пов'язані з розподілом сімейних ролей та обов'язків; – конфлікти та проблемні ситуації, пов'язані з різницею у поглядах на сімейне життя, системою цінностей; – проблеми сексуального характеру; – складнощі із батьками подружжя; – проблеми розподілу влади та впливу (організація побуту, розподіл домашніх обов'язків турбота про малолітніх дітей); – дефіцит близькості, довіри та спілкування; – проблеми, які пов'язані з наявністю у подружжя або одного з його членів хвороби та з адаптацією до неї.
Соціально-педагогічні	Недостатність знань щодо інформованості з важливих питань життєдіяльності сім'ї.
Соціально-правові	– Проблеми правового виховання молодих людей (недостатня обізнаність молодих людей про свої права та обов'язки); – недостатня правова підтримка молодої сім'ї.
Медико-соціальні	– Несформованість культури інтимних відносин; – загострення проблем репродуктивної сфери у молоді.

Соціальна робота з молоддю сім'єю – це система, яка взаємодіє з соціальними органами держави, суспільством та сім'єю і орієнтована на вдосконалення умов її життєдіяльності, забезпечення повноцінного фізичного, морального й духовного розвитку всіх її членів, прилучання до трудового, суспільно-творчого процесу, поширювання можливостей в реалізації прав, визначених міжнародними та державними документами [2].

Пріоритет у соціальній роботі з молоддю сім'єю належить центрам соціальних служб для молоді, які здійснюють соціальну профілактику, соціальну діагностику, соціальне консультування, соціальну реабілітацію, соціальний патронаж.

Законодавством передбачені основні напрями соціальної роботи з молодими сім'ями:

- своєчасне виявлення та запобігання негативних тенденцій у психологічному, соціальному розвитку дітей та молоді, підтримку і захист їх нормального рівня життя та здоров'я;

- допомога у подоланні кризових станів сімейних взаємовідносин;

- підготовка молоді до сімейного життя;

- вирішення різноманітних сімейних конфліктів;

- подолання дисгармонії у подружніх відносинах, які являються наслідками важких захворювань, майнових витрат, нервово-психологічних захворювань;

- надання допомоги та підтримки подружжю або одному з його членів, що мають стійку залежність від алкогольних або наркотичних речовин;

- надання допомоги одному з членів подружжя, який повернувся з місць позбавлення волі;

- надання підтримки та допомоги одному з членів подружжя в разі його повернення з місць проходження військової служби .

- супровід сімей, яким необхідна систематична підтримка, підтримання нормальних умов життєдіяльності, які необхідні для функціонування родини [3].

Подальшого розвитку потребує розробка реально діючих комплексів соціально-психологічної допомоги молодим сім'ям.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURE // REFERENCES

1. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» Верховна Рада України; Закон від 05.02.1993 р. № 2998–XII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

2. Комплексная поддержка молодой семьи: Уч.-метод. пос. для ст-тов вузов, обучающихся по специальности «Организация работы с молодежью» / О. А. Коряковцева, М. И. Рожков. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2008. – 204 с.

3. Ляшенко Т. С. Соціальний та правовий захист молодих сімей в Україні / Т. С. Ляшенко // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції з соціології (Київ, 3-4 червня 2015р.) «Соціальні та політичні конфігурації модерну: політична влада в Україні та світі»: тези доп. [Уклад.

Г. Дерлуг'ян, А. А. Мельниченко, П. В. Кутуєв, А. О. Мігалуш] – К.: Талком, 2015. – С. 368–369.

Зарецька В. С. (Херсон, Україна)

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ
МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЄЮ В СКЛАДНИХ
ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ**

У тезах обґрунтовано необхідність застосування системно-екологічної моделі соціальної роботи з сім'єю в складних життєвих обставинах у діяльності Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Зазначено широкий спектр навколишніх умов, що може як сприяти, так і перешкоджати функціонуванню сім'ї. Визначено, що за допомогою даної моделі відбувається оцінювання становища сім'ї, через баланс між стресовими і підтримуючими чинниками, ризиками та захисними факторами.

Zaretska V. (Kherson, Ukraine)

**THE PECULIARITIES OF THE APPLICATION OF THE SYSTEM-
ECOLOGICAL MODEL OF SOCIAL WORK WITH THE FAMILY IN
DIFFICULT LIVING CONDITIONS**

The thesis justifies the necessity of using the systemic and ecological model of social work with the family in the activities of the Centers is Social Services for family, children and young people. A wide range of environmental conditions are mentioned, which can promote and prevent the functioning of the family. We identify that this model appreciates the situation of the family, due to the balance between stress and supporting factors, risks and protective factors.

Економічні та соціально-політичні зміни в українському суспільстві поставили питання практичного удосконалення моделей соціальної допомоги сім'ям в складних життєвих обставинах. Потреба в докорінних змінах, особливо в аспекті використання технологій та методів соціальної роботи з даною категорією населення є актуальною на даному етапі розвитку суспільства. Активна, творча природа людського існування по-різному інтерпретується та враховується у різноманітних технологіях соціальної роботи, які об'єднуються навколо соціальних моделей.

Тому особливої уваги заслуговує питання необхідності застосування системно – екологічної моделі соціальної роботи з сім'єю в діяльності Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Традиційно діяльність Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді здійснюється відповідно структурно-функціональної моделі, яка передбачає сприяння соціальним працівником в реалізації прав клієнта шляхом здійснення адвокації, а також, задоволення потреб через залучення

додаткових ресурсів. Часто поза увагою залишаються зв'язки сім'ї або її члена з системами, елементами яких вони є.

З урахуванням зазначеного, специфічні підходи до вирішення проблем сім'ї в складних життєвих обставинах пропонує системно-екологічний підхід. Відповідно до нього, проблема розглядається як наслідок руйнування внутрішньосімейних, сусідських, професійних та інших формальних чи неформальних зв'язків об'єкта соціальної роботи [1, с. 114].

Модель застосовується у випадках, коли стоїть завдання зміни ситуації, коли основна мета втручання полягає у покращенні взаємовідносин «людина – навколишнє середовище» [2, с. 118].

А тому, при здійсненні будь-якої діяльності у надання соціальної допомоги сім'ї, яка знаходиться в складних життєвих обставинах необхідно зважати на вплив середовища. Фізичні і соціальні умови можуть бути джерелами стресу, інструментами допомоги тощо. Взаємний обмін між особистістю і навколишнім середовищем є безперервним процесом, де кожна сторона постійно щось змінює.

Системно-екологічна модель соціальної роботи фокусує увагу на зв'язках з навколишнім середовищем родини, де відбувається прямий вплив однієї особистості на іншу, який може бути як позитивним, так і негативним [2, с. 116].

Тобто, модель соціальної роботи розкриває те, що широкий спектр навколишніх умов може як сприяти, так і перешкоджати функціонуванню сім'ї. Відбувається фокусування уваги на зміну навколишнього середовища, прямого впливу однієї особистості на іншу, а не прихованих думок і почуттів, визнання можливості досягнення бажаного результату різними шляхами.

Дана модель характеризується впливом на зміну умов оточення з тим, щоб соціальне і фізичне середовище якомога більше відповідало правам, потребам і життєвим цілям особистості [3, с. 48].

Надання допомоги сім'ям в складних життєвих обставинах полягає у виявленні факторів оточення родини, фіксації впливу на них інших людей, соціальних факторів тощо. Модель дозволяє зрозуміти, яким чином на функціонування людини впливає її множинна взаємодія з іншими людьми, їхніми сім'ями, громадами, суспільством [2, с. 120].

Відбувається оцінювання становища сім'ї, через баланс між стресовими і підтримуючими чинниками, ризиками та захисними факторами. Відтак наголос робиться на суб'єктивному осмисленні людьми власного життя, бо індивідуальна інтерпретація своєї ситуації пов'язана з думками інших членів суспільства.

Отже, системно-екологічна модель соціальної роботи передбачає необхідність виявлення складного «павутиння» соціальної взаємодії, що позначається на індивідуальній поведінці й яке потрібно брати до уваги при роботі з сім'єю в складних життєвих обставинах. Фізичні чи соціальні умови можуть бути як джерелами стресу, так і інструментами допомоги (житло, родина, друзі, родичі), що зумовлює необхідність використання системно-

екологічної моделі соціальної роботи. Взаємний обмін в системі «особистість – навколишнє середовище» є безперервним процесом, де кожна сторона постійно змінюється під впливом тих чи інших чинників. З методологічної точки зору системно – екологічна модель є інтегрованою, оскільки передбачає одночасну роботу і з окремими індивідами, і з соціальними групами, спільнотами, в які вони включені. Адже, для ефективного розв'язання складної життєвої ситуації сім'ї та отримання стійких змін недостатньо працювати тільки з даною родиною, а необхідно розширити роботу, знайти витoki проблеми та вирішити її через найближче оточення родини.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Лукашевич М. П. Теорія і практика соціальної роботи: Навч. пос. / М. П. Лукашевич, Т. В. Семигіна – К.: ІПК ДСЗУ, 2007. – 341с.
2. Кабаченко Н. Особливості застосування екологічного підходу в практиці соціальної роботи / Н. Кабаченко // Наукові записки НаУКМА. – Т. 33. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – К.: КМ Академія, 2004. – С. 73–78.
3. Черепанова Г. Л. Соціальна робота (теорія і практика): Навч. пос. / Г. Л. Черепанова, М. П. Лукашевич, Т. В. Семигіна. – К.: ІПК ДСЗУ, 2007. – 341 с.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ SOCIAL POLICY AND HUMAN RIGHTS

Лисенко О. М. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

У тезах розглянуто взаємозв'язок соціальної політики з формуванням соціального капіталу.

Lysenko O. (Odessa, Ukraine)

SOCIAL POLITICS AS A BASIS OF SOCIAL CAPITAL DEVELOPMENT

In the theses, the interaction of social policy with the formation of social capital.

Період існування України як самостійної держави пов'язаний з пошуком моделей державного устрою в цілому, а також шляхів організації окремих галузей життя суспільства, зокрема економіки, соціальної сфери, духовних процесів. Модель соціальної політики складається з системи макроекономічних, соціально-економічних і соціальних показників. Вони демонструють певний стан економіки країни, який, в свою чергу, обумовлює й певний політичний режим, а також залежну від перших двох факторів соціальну політику. Економічні та політичні чинники слід розглядати як головне знаряддя поліпшення існування людини, вирішення її життєвих проблем.

Соціальна політика є одним з найважливіших напрямів державного регулювання економіки і частиною внутрішньої політики держави, спрямованої на забезпечення добробуту і всебічного розвитку громадян і суспільства загалом [1]. Соціальна політика – це система управлінських, регулятивних, організаційних, саморегулятивних заходів держави, які спрямовані на захист громадянських, економічних, соціальних, культурних прав людини, закріплених в міжнародних правових актах, законах і Конституціях держав. Дотримання останніх, їх реалізація сприяють створенню умов для розвитку соціального потенціалу особистості («людського капіталу»), соціальної безпеки людини, її соціального захисту. Необхідно відмітити, що соціальна політика в Україні надмірно залежить від рівня економічного розвитку країни. Відсутність можливостей широкого вибору громадянами форм соціального захисту (видів страхування, допомоги, обслуговування); фактичне зводить соціальну політику до її соціально-захисної функції.

Цілі соціальної політики повинні бути зумовлені двома постатями суспільства: людиною і соціальною групою, до якої людина належить. Розробка перспективної політики спрямована на здійснення соціально-захисної діяльності по відношенню до тих груп, які її потребують в першу чергу; адресність по відношенню до всіх груп. Сучасне суспільство потребують розуміння наявності великого різноманіття потреб, частину з яких людина повинна задовольняти самостійно, спираючись на свою активну економічну діяльність, а частину потреб має забезпечити держава, або створені при її сприянні громадські організації. Важливо зауважити, що і в першому, і в другому випадку на долю державних органів влади випадає створення економічних, політичних, правових, соціальних і культурних умов для вільної діяльності людини, проявів підприємництва, самодіяльності в усіх сферах життя. Індивід повинен мати змогу взяти відповідальність за своє існування на себе, але при підтримці держави. Приблизно такий зміст мають ключові категорії соціальної політики: «соціальний капітал» і «людський розвиток».

Соціальний капітал має дві основні характеристики: 1) існує тільки у взаємостосунках індивідів, тобто це якість соціальних зв'язків; 2) здатний до саморозвитку. Схожість соціального капіталу з іншими формами капіталу в тому, що для його зберігання і поповнення необхідні інвестиції, крім того, у процесі його використання, він зростає.

Соціальний капітал – це перш за все відносини між людьми, моральні і правові підвалини цих відносин. Соціальний капітал, що базується на узгоджених нормах поведінки як на рівні сім'ї, так і на рівні держави, є основою стабільності та прогресу суспільства. Змістовно процес утворення соціального капіталу в Україні здійснюється через механізм ідентифікації людини з тими чи іншими угрупованнями, через утворення різних асоціацій, через розвиток громадянського суспільства. Його результатом є формування певної соціальної структури, утвореної з груп, інститутів, організацій, що повинні будувати відносини один з одним, а головною турботою держави в цьому аспекті повинна стати соціальна політика підтримки рівноваги на всіх суспільних рівнях» [2, с. 1–5.].

Державну соціальну політику можна визначити як певну орієнтацію держави та систему заходів з оптимізації соціального розвитку суспільства, відносин між соціальними та іншими групами, створення умов для задоволення життєвих потреб їхніх представників [1, с.10]. Такий підхід до соціальної діяльності держави конкретизує останню, роблячи її більш гнучкою та адресною. Принцип індивідуальної соціальної відповідальності закладений в основу здійснення соціальної політики в Україні. Він означає, що кожен громадянин повинен передусім самостійно дбати про власний добробут, не перекладаючи цих обов'язків на державу.

Низький рівень усвідомлення громадянами механізмів самоорганізації у процесі розв'язання суспільних проблем зумовлений відсутністю усталеної демократичної практики. Перешкодами розвитку є також несформована громадянська культура, низький рівень усвідомлення суспільством таких

базових понять, як «громадянське суспільство», «демократія», «верховенство права», розуміння принципу поділу влади, узгодження інтересів, толерантності та пошуку консенсусу, багатоконфесійності і поваги до прав меншин. Досить високим є й рівень суспільної підтримки патерналістського характеру держави.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Деріга В. В. Соціальна і гуманітарна політика / В. В. Деріга. – Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. - 178 с.
2. Сила децентралізації. Україна. Звіт з людського розвитку за 2003 рік. – К.: ПРООН, 2003. – С. 1–5.

Ракова А. Ю., Коваль Г. В. (Миколаїв, Україна)

МІГРАЦІЯ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

У тезах обґрунтований підхід до вивчення міграції на основі прав людини, який передбачає орієнтування міграційної політики та управління на мігрантів, а також особливу увагу до становища маргіналізованих і малозабезпечених груп мігрантів.

Rakova A., Koval H. (Nikolaev, Ukraine)

MIGRATION AND HUMAN RIGHTS

The thesis justifies the approach to the study of migration based on human rights, which envisages the orientation of migratory policy and management of migrants, as well as special attention to the situation of marginalized and low-income groups of migrants.

Міграція з історичного погляду – доволі давнє явище. Економічні негаразди, військові конфлікти, національні протиріччя, екологічні катастрофи та інші проблеми постійно штовхають багатьох людей до переміщення по планеті. Під міграцією розуміють переміщення людей, пов'язані, як правило, зі зміною місця проживання. Вона поділяється на безворотну (з остаточною зміною постійного місця проживання), тимчасову (на доволі тривалий термін) та сезонну (на певний період року). Розрізняють зовнішню (за межі країни) та внутрішню (із села в місто тощо) міграцію. До зовнішньої належать еміграція та імміграція.

Порушення прав мігрантів, включаючи відмову в доступі до основних прав, зокрема, права на освіту або здоров'я, часто тісно пов'язані з дискримінаційними законами і практиками, а також з вкоріненими забобонами і ксенофобією щодо мігрантів. Захист прав мігрантів потребує активної діяльності з боку дипломатичних представництв і консульських установ України за кордоном [2].

Особливо важливими в усьому комплексі державних заходів у сфері міграції є ті, які забезпечують повернення мігрантів в Україну. Йдеться не

про формальне право на повернення на Батьківщину, яким користується будь-який громадянин України, а про створення певних умов для повернення, про зміну ситуації, яка спонукала до виїзду за кордон.

Надзвичайно важливо забезпечити надійні й дешеві канали переказу валюти, до того ж у межах певних сум на умовах конфіденційності. Потреба в цьому велика, оскільки українські мігранти здебільшого або перевозять зароблене самі, або передають гроші сім'ям через приватних осіб. Водночас послуги, надані банком, захищають заробітчанин від прямого пограбування. Крім того, їх надання українськими фінансовими установами створило б умови для акумуляції заробітку мігрантів, спрямування його на розвиток найбільш охоплених міграцією регіонів. В інтересах держави та мігрантів необхідно запровадити спеціальне добровільне страхування від ризиків міграції перед виїздом. Адже практика показує, що аж ніяк не всі заробітчани є успішними, деякі з них повертаються додому не з коштами, а з боргами та поганим здоров'ям.

Для забезпечення комплексного підходу до захисту прав українських трудящих-мігрантів необхідно прийняти закон щодо правового статусу громадян, працевлаштованих за кордоном. Такий закон має визначити обов'язки осіб, котрі виїжджають на заробітки за кордон, захист їхніх прав, обов'язки відповідних органів влади, їхню відповідальність за забезпечення прав і свобод заробітчанин. У ньому неодмінно мають бути закріплені вимоги до діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, встановлено відповідальність посередників та визначено роль державних установ у процесі працевлаштування громадян поза межами України. Окремі норми повинні визначати механізм страхування мігрантів, зокрема порядок пенсійного страхування й зарахування часу роботи за кордоном до загального трудового стажу. Не менш важливим і проблемним напрямом у сфері захисту прав мігрантів є надання притулку.

Необхідно також вирішувати освітні проблеми мігрантів, організовувати для них професійно-технічне навчання й перепідготовку. Велике значення для отримання роботи, особливо для спеціалістів, має знання мови, у вивченні якої також повинна надавати підтримку міграційна служба, організуючи відповідні курси. Особливо гострим є питання освіти дітей. Законодавство України прирівнює право мігрантів на освіту до права громадян України, однак реалізувати його багато з них не можуть через скрутне матеріальне становище. Разом з тим невідвідування школи часто пов'язано із незнанням мови, недостатньою попередньою підготовкою учня тощо. Отже, школярі потребують спеціального підходу. Для роботи з ними школа, вчителі повинні мати певні знання, програми, навчальні посібники.

Одним із нагальних завдань для нашої держави є створення мережі пунктів тримання нелегальних мігрантів, а також системи їхньої депортації. Поки що ані першого, ані другого фактично не існує, насамперед через відсутність коштів для вирішення названих проблем. Це призводить до фактично катастрофічних умов перебування мігрантів у непристосованих приміщеннях без належного харчування, санітарно-гігієнічних умов,

медичної допомоги тощо, а також до кругообігу нелегальних мігрантів в Україні, оскільки вони, не депортовані додому, знову і знову роблять спроби перетину її західного кордону.

Зазначено, що захист прав громадян України, які працюють за кордоном, передбачає обов'язок держави створювати правові, соціально-економічні та духовні умови для реалізації їхніх прав і свобод, за яких можливо захистити права зазначених осіб, а також діяльність міжнародних і державних організацій із захисту прав людини [1].

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Захист трудових прав українських мігрантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11251/1/Burova268-273.pdf>.

2. Миграция и права человека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [ресурсу:http://www.ohchr.org/RU/Issues/Migration/Pages/MigrationAndHumanRightsIndex.aspx](http://www.ohchr.org/RU/Issues/Migration/Pages/MigrationAndHumanRightsIndex.aspx).

Камара Балла Мусса (Конакри, Гвінея)

СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА ГВИНЕИ

В тезисах представлен анализ основных направлений социальной политики по правам человека Гвинеи на современном этапе. Включены статистические данные и нормативно-правовая база, раскрывающие суть социальной политики и конкретные шаги ее дальнейшего развития на государственном уровне.

Kamara Balla Mussa (Conakry, Guinea)

SOCIAL POLICY OF GUINEA

This thesis is introduced analysis the main directions of social policy in human rights of Guinea at the present stage. In the thesis are also included statistics and regulatory framework revealing the essence of social policy and concrete steps of its further development at the state level.

The year 2016 has seen many political and social upheavals. In February, the two main trade union centers launched a general strike demanding, among other things, that the Government cut prices of petroleum products and improve the living and working conditions of civil servants and workers of certain joint enterprises. The negotiations resulted in a reform of the classification system within the civil service and the upgrading of the civil service pay grid.

In March and April, political parties in the so-called «Republican Opposition» coalition, led by the Union of Democratic Forces of Guinea, called on citizens to observe «dead city» days in order to force the government to lower hydrocarbon prices.

In August, the Republican opposition organized a peaceful march to invite its activists and supporters as well as «all Guinean citizens who are in love with freedom and justice to participate in a peaceful march scheduled for August 16, in order to express, through their massive presence on public roads and squares, their rejection of current practices in political, economic and social governance». This march was authorized by the authorities and organized in coordination with the governorate of the city of Conakry and the security forces.

The Minister of Justice and Guinean Human Rights are on Tuesday before the UN Human Rights Council to take stock of the reforms undertaken in Conakry to reform the judiciary and put an end to recurrent impunity in Guinea. On this occasion, the International Federation of Human Rights Leagues, the Guinean Human Rights Organization and the NGO «Same Rights for All» publish a report entitled «Justice, Reconciliation and Legislative Reforms». Balanced report which highlights in particular the progress made in recent years.

The human rights worksite is immense in Conakry and much remains to be done. But the authors of the report point out that the Guinean authorities have made a number of commitments and are committed to keeping them.

According to the law, it is illegal to arrest people at their homes between 9 pm and 6 am nevertheless, arrests took place during the night. The authorities must inform detainees of the charges against them within 48 hours. Discrimination, societal abuse and human trafficking Status of women: Rape and domestic / family violence: Rape and domestic violence are criminal offenses; however, they have occurred frequently and their perpetrators have rarely been prosecuted. The law does not deal with marital rape. Rape is punishable by five to ten years in prison. If it is committed against a pregnant woman, using a firearm or the involvement of an accomplice or if it is incestuous, the sentence goes to 20 years in prison. According to a 2011 official survey, 91% of women were victims of gender-based violence and 49% of sexual assault. At the end of June, the Office for the Protection of Gender, Childhood and Morals (OPROGEM), police division, had forwarded the cases for investigation in 20 cases of rape, including 17 rapes of minors.

Sexual Harassment: In 2014, the government adopted a new Labor Code that prohibits all forms of workplace harassment, including sexual harassment; the Constitution prohibits harassment based on sex, race, ethnicity, political opinion or other motives.

Education: Government policy provides for free and compulsory primary education for all children up to the age of 16. Only 56% of girls attending primary school compared to 66% of boys. Official figures indicated that 11% of girls completed high school, compared to 21% of boys. Housework chores, child marriages and other factors were responsible for lower school attendance among girls. Given that the minimum age for admission to employment is 16, children aged 14 and 15 were particularly vulnerable to the worst forms of child labor, having probably completed primary school but not yet the age required by law to work.

Forced marriage and early marriage: The legal age of marriage is 21 for men and 17 for women; however, tradition allows marriage at 14 years of age. Early marriage was a problem. According to UNFPA, 63% of women aged 20 to 24 had been married before the age of 18. Parents have arranged the marriage of very young girls, sometimes only 10 years old, in Middle Guinea and Forest Guinea.

People with Disabilities: The Ministry of Social Action, Women's Empowerment and Childhood is responsible for protecting the rights of people with disabilities, but it has not been effective. There was an educational institution for the blind in N'Zerekore and one for handicapped children in Conakry. The public authorities did not provide support for schooling these children in mainstream schools.

Workers' rights: The law gives workers the right to form independent unions and to organize, strike and bargain collectively, but it also restricts the free exercise of these rights. In February, the government passed a new Labor Code that requires unions to gain the support of 20 percent of the workers in the company, region or sector that they claim to represent.

The Labor Code protects trade union representatives from anti-union discrimination. It prohibits employers from considering union membership or union activities in their hiring, firing and employee conduct decisions. It also gives workers the right to appeal within 30 days of any employment decision.

Summing up, there are many political and economic developments concerning human rights in Guinea and they realize at the state level.

Эльфадил Хамза (*Касабланка, Марокко*)

СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА НАСЕЛЕНИЯ В МАРОККО

В тезисах проанализировано, что произошло, когда в 2016 г. В Марокко были приняты законы, которые продвигали свободу слова и права домашних работников, жертв торговли людьми и людей с ограниченными возможностями. Однако власти ограничивали деятельность местных правозащитных ассоциаций и распространяли ограничения на международные правозащитные группы.

Elfadil Hamza (*Casablanca, Morocco*)

SOCIAL LEGAL DEFENCE IN MOROCCO

This thesis showed an analysis of what happened when Morocco enacted laws in 2016 that advanced free expression and the rights of domestic workers, victims of human trafficking and persons with disabilities. However, authorities restricted the activities of local human rights associations and extended restrictions on international human rights groups.

Morocco granted temporary legal status to United Nations-recognized asylum-seekers and thousands of economic migrants, pending an overhaul of its laws on asylum and foreigners on Moroccan soil. On July 26, the parliament adopted a new Press and Publications Code. One advance over the 2002 press code was the elimination of prison time as punishment. But the new code still punishes many nonviolent speech offenses with fines and court-ordered suspensions of publications or websites. Separately, the penal code maintains prison as a punishment for a variety of nonviolent speech offenses. Five days before adopting the new press code, parliament added to the penal code provisions, imposing prison on those who cross Morocco's long-standing «red lines» – «causing harm» to Islam, the monarchy, the person of the king and the royal family, and Morocco's «territorial integrity» (a reference to its claim to Western Sahara). The legal overhaul left intact prison as punishment for insulting state institutions and for «praising» terrorism, while eliminating prison for defaming persons and insulting foreign dignitaries, and for malicious publication of «false news».

Authorities tolerated numerous marches and rallies demanding political reform and protesting government actions while forcibly dispersing some, despite their being peaceful. Officials continue to arbitrarily prevent or impede many associations from obtaining legal registration, although the 2011 constitution guarantees freedom of association. On March 31, an Agadir Appeals Court upheld a decision closing the Ifni Memory and Rights Association, partly on grounds that the association harmed Morocco's «territorial integrity» by the way that it asserted the rights and identity of the population in the Ifni region. Among the many associations arbitrarily denied legal registration were scores of charitable, cultural, and educational associations whose leadership included members of al-Adlwal-Ihsan (Justice and Spirituality), a nationwide movement that advocates an Islamic state and questions the king's spiritual authority. Authorities have kept sealed since 2006 houses belonging to the movement's leader and another member in eastern Morocco, without providing a legal basis.

Moroccan courts continued to jail persons for same-sex conduct under article 489 of the penal code, which prohibits «lewd or unnatural acts with an individual of the same sex». A Beni Mellal court convicted two men of homosexuality after a group of youths on March 9 burst into the home of one and pushed the two men naked into the street, filming the assault and later posting the clip online. The two men were freed after spending one month in prison; in April, a court imposed prison terms on two of their attackers. On October 27, police in Marrakesh arrested two girls aged 16 and 17 who were reported for cuddling in a private home. They were jailed for one week and then provisionally released prior to a trial scheduled for November 25 on charges under article 489. Criminalization of adultery and sex outside marriage has a discriminatory gender impact, as rape victims face prosecution if they file charges that are not sustained. Women and girls also face prosecution if they are found to be pregnant or have children outside marriage.

Implementation continued of a 2013 national strategy to overhaul national policies toward migrants and asylum-seekers, including by providing certain basic rights. While a draft of Morocco's first law on the right to asylum had yet to be

adopted, Morocco's refugee agency granted one-year renewable residency permits to more than 500 UNHCR-recognized refugees. At time of writing, Morocco had not determined the status of more than 1,700 Syrians whom UNHCR recognizes as prima facie refugees. Morocco also granted one-year renewable residency permits to thousands of sub-Saharan migrants who were not asylum-seekers but who met criteria set forth in the 2013 plan. Some Syrians also obtained one-year residency permits under this procedure. Parliament adopted in May a law that defines and criminalizes human trafficking and provides measures to protect its victims.

Краснянська Н. Д. (*Одеса, Україна*)

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

У тезах розглядаються питання соціального захисту прав дитини, шляхи забезпечення можливостей та сприятливих умов щодо повноцінного їх розвитку.

Krasnianska N. (*Odessa, Ukraine*)

TO THE PROBLEM OF PROTECTION OF THE CHILD RIGHTS IN UKRAINE

Theses consider the issues of social protection of the rights of the child, ways of providing opportunities and favorable conditions for their full development.

Проблема соціально-правового захисту дітей є актуальною для України особливо сьогодні, в часи економічної та соціальної нестабільності. Тому головним завданням є удосконалення правового забезпечення захисту прав дітей і молоді, кожна дитина повинна знати свої права, обов'язки, щоб ними оперувати в потрібній ситуації. Сьогодні питанням, пов'язаним з теорією та практикою соціального захисту прав дитини присвячені роботи: В. Бочарової, Т. Василькової, Н. Заверико, А. Капської, Л. Коваль, Г. Лактіонової, Л. Міщик, А. Мудрика та ін. У Конвенції про права дитини наголошується, що «дитиною є будь-яка людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, стосовно даної дитини вона не досягає повноліття раніше» [3, с. 136]. Дитинство-стадія життєвого циклу людини, на якій продовжується становлення організму, розвиток його найбільш важливих функцій, найбільш активно здійснюється соціалізація індивіда, яка включає засвоєння певної системи знань, норм і цінностей, оволодіння соціальною роллю, що дозволяє дитині формуватись та функціонувати як повноцінний член суспільства, цілісна особистість. В складних умовах розвитку України важливо не лише своєчасно констатувати чи передбачити можливі негативні наслідки для дітей в результаті різних соціальних змін, а й протистояти цим наслідкам через систему соціального захисту. Соціальний захист слід розуміти як систему заходів, спрямованих на відновлення зовнішніх соціально-економічних, політичних, медико-екологічних,

правових, психолого-педагогічних умов, які забезпечують на сучасному рівні виживання і розвиток дітей, на подолання ситуації, коли дії окремих осіб чи інститутів наносять безпосередню шкоду здоров'ю, психічному, моральному, інтелектуальному розвитку дитини. Найбільш істотним актом щодо захисту дітей, прийнятим за підтримкою Ліги націй, стала Женевська декларація 1924 року. Не менш важливими у плані захисту прав дітей є створення міжнародних організацій: Дитячий фонд ООН (1946 р.), ЮНІСЕФ – міжнародна міжурядова організація, Міжамериканський Інститут дитини в США (1919 р.), Всесвітня рада з питань обдарованих і талановитих дітей в Англії, Міжнародний комітет дітей і юнаків у Женеві (1957 р.); Європейське Бюро з питань дітей і молоді (1949 р.) та ін. «Світовою конституцією прав дитини» називають Конвенцію про права дитини, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року. В цьому документі зафіксовані особисті, соціальні, культурні і політичні права дитини. До особистих відносяться права: на життя, на 119ім'я, на набуття громадянства, на піклування з боку батьків, на збереження своєї індивідуальності, право на свободу совісті та релігії, право на особисте та сімейне життя, на недоторканість житла, таємницю кореспонденції, на рівень життя, необхідний для її розвитку, на освіту, на відпочинок, на особистий захист від викрадень та продажу, від фізичних форм експлуатації, фізичного та психічного насильства, участі у військових діях, право на вжиття державою всіх необхідних заходів щодо сприяння фізичному, психічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка стала жертвою зловживань або злочину [2, с. 19–25]. Основним правовим принципом захисту дітей є рівність прав усіх дітей. У Законі України «Про охорону дитинства» сказано, що всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану або стану здоров'я та народження дітей та їх батьків (чи осіб, які їх замінюють) або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи [1, с. 14]. Політика держави щодо питань соціально-правового захисту дітей, формується, в першу чергу, на законодавчому рівні. За активною участю міністерств, дитячих та молодіжних організацій, наукових закладів проведено роботу щодо підготовки нормативно-правової бази, яка знайшла своє втілення в законодавчих актах Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Указах Президента та інших нормативно-правових документах. Не зважаючи на досить велику кількість документів, що забезпечують юридичну підтримку дитинства в Україні, діти продовжують залишатися однією з найменш захищених категорій населення. На дітях позначаються хворобливі наслідки суспільно-політичних та соціально-економічних процесів, що відбуваються в суспільстві. Захистити і зберегти дитинство здоровим психічно і фізично – потенційна передумова стійкого економічного і соціального розвитку будь-якої країни.

Соціально-правовий захист дитини передбачає: здійснення державної соціальної політики з питань дитинства; проведення спеціальних державно-громадських комплексних і цільових дитячих програм, як державного так і

місцевого рівня; удосконалення законодавчого забезпечення і захисту прав дітей; створення соціальної служби або спеціальних служб з питань захисту прав дитини.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист: Збірник документів: Ч. 1. – К.: Вид-во «Столиця», 1998. – 248 с.
2. Соціальна педагогіка: Навчальний посібник / [За ред. А. Й. Капської]. – К., 2000. – 264 с.
3. Соціальна педагогіка: Підручник / [За ред. А. Й. Капської]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА SOCIAL PEDAGOGICS

Глушкова Н. М. (Одеса, Україна)
**ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

В тезах розглядається роль педагогічного процесу як важливого фактора соціалізації студентської молоді в період навчання у вищому закладі освіти.

Glushkova N. (Odessa, Ukraine)
**PEDAGOGICAL PROCESS AS MEAN OF SOCIALIZATION
FOR YOUNG STUDENTS**

In the article is examined the role of pedagogical process as an important factor of socialization for young students during education period in higher educational establishment.

Період навчання у вищих закладах освіти – це важливий етап соціалізації особистості, тобто процесу її формування в певних соціальних умовах, засвоєння соціального досвіду, перетворення його у власні цінності, норми поведінки, які прийняті в соціальній групі та суспільстві.

Особливість педагогічного процесу у вищих навчальних закладах полягає в тому, що його центром є інтелектуальна та емоційна взаємодія між викладачами і студентами. Щоб педагогічний процес набув ефективності, діяльність викладача, його вплив на студентів має відповідати їхнім пізнавальним можливостям і характеру діяльності.

В методологічній літературі [3] педагогічний процес розглядається як спеціально організована *взаємодія* його учасників *впродовж певного часу*, у межах *певної виховної системи* і спрямована на досягнення поставленої *мети*. Зрозуміло, що виховна система у нашому випадку – це система вищої освіти, це вищі навчальні заклади, де протягом чітко обмеженого часу (періоду навчання) відбувається процес формування особистості студента як майбутнього фахівця вищої кваліфікації. Отже сутність педагогічного процесу вищої школи – в органічному поєднанні з процесом навчання, оволодіння основами наук, професійними знаннями.

Педагогічний процес у вищому закладі освіти має вищий рівень взаємодії його учасників: викладачі та студенти є рівноправними в цьому процесі, між ними встановлюються суб'єкт-суб'єктні відносини, що мають особистісний характер. Педагогічною метою таких відносин є виховання кожного студента як високоморальної, творчої, активної та соціально зрілої особистості. Педагогічний процес у вищій школі знаходиться у постійному

русі, удосконаленні та розвитку. Головним напрямком цього розвитку є підвищення активності, самостійності та свідомості студентів, збільшення в їх роботі ваги самовиховання, самоосвіти, елементів наукового дослідження.

Рушійними силами розвитку педагогічного процесу у вищих навчальних закладах є мотиваційно-цільові установки його учасників, які знаходяться під впливом нової сучасної ідеології. Ця ідеологія передбачає розвиток у напрямку формування самосвідомості особистості, яка сама відповідає за своє життя та кар'єру, прагне до розкриття свого інтелектуального, творчого потенціалу, намагається поєднувати навчання із саморозвитком, досягати успіхів у науково-дослідницькій діяльності, ставати компетентним фахівцем тощо. Отже, навчання у вищій школі повинно мати не лише освітню орієнтацію, але й обов'язкову виховну спрямованість. Навчально-виховний процес покликаний формувати у студентів високу культуру, гуманістичний і демократичний світогляд, високі моральні якості, виховувати їх інтелегентними, творчими й цілеспрямованими спеціалістами.

Звичайно, що вирішення таких задач неможливе без урахування фізичної, психічної, інтелектуальної зрілості особистості студента, тобто без урахування його вікових особливостей. *Вікові особливості* – це комплекс фізичних, інтелектуальних, мотиваційних, емоційних властивостей, які притаманні більшості людей одного віку. Студентський вік (17–22 роки) припадає на другий період юності і характеризується певною зрілістю в розумовому, моральному та соціальному плані [2]. В цей період завершується формування як психофізичних, так і особистісних якостей, посилюються свідомі мотиви поведінки.

Молода людина визначає свій майбутній життєвий шлях, здобуває професію і починає випробувати себе в різних сферах життя; самостійно планує свою діяльність та поведінку; активно відстоює самостійність суджень та дій. Саме в цьому віці на основі здобутих знань, власного життєвого досвіду і самостійних міркувань формується світогляд, морально-етичні та естетичні погляди, професійно-трудова вміння і навички. Разом з тим, саме цей період характеризується максималізмом та категоричністю оцінок, негативним ставленням до думки дорослих, неприйняттям їх порад, що може призводити до конфліктів.

Психологічними дослідженнями встановлено [1], що різні періоди студентського віку визначаються різними темпами та швидкістю розвитку психічних функцій та інтелекту в цілому. В свою чергу одним із чинників, що впливають на інтелектуальний розвиток студента є *навчання*, яке керує процесом розвитку пізнавальної діяльності.

Таким чином, ми бачимо, що студентський вік характеризується прагненням самостійно й активно обирати той чи інший життєвий стиль та ідеали, а це відповідає умовам соціалізації і обрання активної життєвої позиції. Отже, навчання у вищих навчальних закладах є важливим фактором соціалізації особистості студента і цей процес продовжується протягом всього періоду взаємодії студентів і викладачів. Задача викладачів в цих

умовах – знати вікові психофізичні особливості студентського віку, враховувати і максимально використовувати їх в педагогічному процесі.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Ананьев Б. Г. Личность, субъект деятельности, индивидуальность / Б. Г. Ананьев. – М.: Директмедиа, 2008. – 134 с.
2. Глушкова Н. М. Психологія і педагогіка вищої школи: Конспект лекцій / Н. М. Глушкова. – Дніпропетровськ: «Економіка», 2006. – 108 с.
3. Основи педагогіки вищої школи: Навч. пос. / [Упорядники Р. І. Хмелюк, І. М. Богданова, З. Н. Курлянд, О. М. Яцій]. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д.Ушинського, 1998. – 399 с.

Сторож В. В., Хлебнікова О. О. (Одеса, Україна)

СОЦІАЛЬНА КРЕАТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

У тезах обгрунтовано необхідність дослідження соціальної креативності студентів-психологів, як один із пріоритетів розвитку вищої професійної психологічної освіти.

Storozh V., Khlebnikova O. (Odessa, Ukraine)

SOCIAL CREATIVITY OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS

The thesis substantiates the need to study the social creativity of students-psychologists as one of the priorities of the development of higher professional psychological education.

Ускладнення і мінливість сучасного світу обумовлює запит суспільства на особистість з креативними характеристиками. Творчість сьогодні все більше сприймається як основа суспільного прогресу. Потреба в творчому потенціалі є природною необхідністю, яку усвідомлює і окрема людина, що прагне до повноцінного буття. Можливість специфікації креативності вузько вирішує проблему позначення властивості в конкретних сферах буття людини. Складно уявити особистість в інноваційній діяльності без наявності творчих здібностей, а професійну діяльність психолога - без соціальної креативності.

Варто зазначити, що для професій «людина-людина» соціальна творчість яка забезпечує його соціальну креативність – необхідні професійно важливі якості фахівців для вирішення швидко мінливих умов професійного спілкування. Безсумнівно, соціальною креативністю повинні володіти психологи, направляючи свої професійні зусилля на формування умов для зміни життя клієнта. Чим раніше в процесі професіоналізації студенти-психологи придбають означені якості, тим ефективнішою буде їх професійна діяльність згодом.

Вивчення соціальної креативності має велике значення не тільки для суспільства в цілому, але і для професійних співтовариств, а створення умов

для розвитку соціальної креативності може стати одним із пріоритетів розвитку вищої професійної психологічної освіти. Для коректної постановки задач навчання майбутніх психологів має сенс уточнити теоретичний зміст необхідної для них компетенції – соціальної креативності.

Реальний процес навчання характеризується досить високим ступенем невизначеності, складності, непередбачуваності, неповнотою і суперечливістю умов, звідси психологічне мислення повинно бути творчим процесом. Креативність як властивість мислення виявляє себе в межах спілкування, має свою специфіку і вимагає самостійного вивчення та аналізу.

Досить часто креативні прояви особистості виявляються в сфері спілкування. Критерієм новизни щодо міжособистісної взаємодії є процес виходу за межі традиційного. Процес творчості – це співтворчість у вирішенні проблем-протиріч, а гармонійні відносини спів-творчі. Творче спілкування трактується їм як встановлення глибинної універсальної спільності між суб'єктами.

Поняття «креативність в спілкуванні» розглядається в широкому і вузькому розумінні. Так, широке розуміння даного виду креативності має на увазі творче ставлення до спілкування, вузьке – його включеність в це відношення. Сутність цього явища, полягає в умінні і здатності модифікувати свою поведінку, готовність перетворити існуючу ситуацію [2].

Інший напрямок досліджень креативності в сфері спілкування пов'язано з експериментальними процедурами на матеріалі безпосередньо міжособистісних взаємин суб'єктів. У структурі міжособистісного спілкування виділяють продуктивний і репродуктивний компоненти. Творчий, продуктивний потенціал особистості підключається в ході вирішення проблемних ситуацій спілкування. Загальна творча здатність в комунікативному процесі включає здатність пластично і адекватно змінювати досвід відносин який перестав бути продуктивний, а також створення нових цілей, оригінальних засобів і способів взаємодії, вихід за межі бар'єрів, стереотипів, установок, принципів і звичок.

Співвідношення високих креативних можливостей в сферах «людина–людина» і «людина–предмет» свідчать про те, що здатні індивіди відрізняються особливою емоційною вразливістю. Володіння винятковими творчими якостями створює складні психологічні бар'єри в соціальних відносинах.

Поняття «соціальна креативність» охоплює продуктивні процеси, які беруть участь у вирішенні проблемних ситуацій, що виникають в соціальній сфері життя людей, в політиці, в освіті, в управлінні та ін. Або, іншими словами, соціальна креативність – здатність до гнучкої організації нових форм соціальної взаємодії: успішної інноваційної діяльності колективу або соціальної творчості окремого індивіда [3].

Креативність в сфері спілкування відрізняється від предметної креативності рядом особливостей, зумовлених, перш за все, специфікою його об'єкта – людини. У предметній діяльності суб'єкт має справу з цілком реальними матеріальними об'єктами, властивості і закономірності яких

вписуються в природничо-наукову парадигму світу. Суб'єкт-суб'єктна схема взаємодії характеризується рівністю психологічних позицій учасників, спільною активністю сторін, при якій кожна не тільки відчуває взаємодії, але і сама в рівній мірі сприяє іншій, взаємним проникненням партнерів у світ почуттів і переживань один одного.

Відмінна особливість соціальної креативності має важливе значення для кожної людини, оскільки проблемні завдання психологічного змісту є більш поширені серед людей, ніж предметні. У реальних життєвих обставинах вони часто вимагають невідкладного прийняття рішення, тому в порівнянні з предметною креативністю тут гостріше постає проблема наслідків цих рішень, які при невдачах супроводжуються більш глибокими переживаннями.

Досліджувані види креативності мають відмінності в функціонуванні. Предметна креативність має бути добре розвинена у інженерів, архітекторів, механіків, біологів та інших представників сфери «людина-предмет». Комунікативна креативність необхідна для представників людинознавчих професій: педагогів, лікарів, практичних психологів, соціальних працівників і та ін.

Креативність в сфері спілкування на ряду з загальними характеристиками володіє низкою відмінних рис від предметної креативності: за змістом, рівнем складності вирішуваних завдань, походженням, динаміці розвитку, функціонального простору та ін. Можна зробити висновок про специфічність шляхів створення умов для розвитку соціальної креативності у студентів психологів.

Динамічні перетворення, що відбуваються в соціокультурному, економічному житті нашої країни, посилюють потребу в діяльнісних, творчих фахівцях, здатних самостійно вирішувати різноманітні завдання в нестандартних умовах.

З-поміж проблем філософських та психологічних в усі віки вирізнялися такі, що заслуговують на статус вершинних, взірцевих, еталонних. Це проблеми, науковий та буттєвий потенціал яких охоплює та пронизує всі рівні існування сутнього: від найбуденніших і детальних до найвеличніших і всезагальних. Проблема творчості, проблема особистості як творця, проблема людського життя як творчого сходження до власного «Я», – безумовно, серед них. Особливо це стосується системи підготовки професіоналів загалом, і психологів зокрема, адже розвиток творчої особистості студентів ЗВО як майбутніх фахівців-психологів є вкрай актуальним завданням сучасної системи національної освіти, оскільки від повноти його вирішення залежить якість підготовки та ефективність їхньої професійної діяльності у сфері різних за цілями і завданнями психологічних служб.

Психологічне вивчення механізмів і закономірності творчості показує, що всі риси-якості людини як особистості та індивідуальності, потрібні для творчої діяльності, розвиваються, а точніше – «вирощуються», у процесі навчання та опанування структурною динамікою її поетапного становлення.

До того ж така діяльність доступна кожній людині, що головним чином зумовлено її працелюбством і самоосвітою.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Боксгорн В. В. Формування професійної креативності в майбутніх соціальних педагогів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Віта Василівна Боксгорн. – Луганськ, 2012. – 20 с.
2. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – Санкт-Петербург: Питер, 2009. – 448 с.
3. Креативность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://master777.ru/kreativnosty.htm>

Крим Абделькарим (*Касабланка, Марокко*)

**РЕАЛИЗАЦИЯ, СОПРОТИВЛЕНИЕ И ОБСУЖДЕНИЕ РЕФОРМЫ
ОБРАЗОВАНИЯ В МАРОККАНСКИХ СРЕДНИХ ШКОЛАХ**

В тезисах представлен анализ того, что произошло, когда глобальные образовательные реформы были реализованы в контексте местной марокканской культуры.

Krim Abdelkarim (*Casablanca, Morocco*)

**IMPLEMENTATION, RESISTANCE, AND NEGOTIATION OF
EDUCATIONAL REFORMING AT MOROCCAN MUNICIPAL UPPER-
SECONDARY SCHOOLS**

This thesis showed an analysis of what happened when global educational reforms were implemented in a local Moroccan culture context.

Morocco is a low income Muslim country, which during the first half of the 20th century was a French protectorate. The formal educational system has to a large extent been built up by the French, and the French influence within the educational system is still considerable. French is in general the first foreign language children learn in school. The country is currently undergoing extensive educational reforms, aiming to eradicate illiteracy as well as preparing the citizens for globalization and an international and flexible job market. According to the aims of the Ministry of Education (1999), language skills in general and English in particular, are strongly advocated in order to be able to compete in the global market. A previously strict teacher-centered education is now to be reshaped to one more individualized and student-centered.

National reforms are globally becoming more and more similar, and organizations such as the World Bank, the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), UNESCO, and the European Union play a more important role in the processes than before (Rizvi & Lingard 2010).

Therefore, Rizvi & Lingard claim that educational policy analyses need to take into consideration the pressure from outside the nation, as well as the colonial past and present; the expressions of globalization have, from a historical point of view, grown out from a set of colonial practices.

Common to many national reforms is the focus on Gender Mainstreaming, alongside with claims that national and economic development are two main goals of education. An increased focus is put on student-centered pedagogy, school choice, standardized testing and core subjects, as well as an enhanced focus on language skills and particularly English.

In the last decades it is argued that schools in Morocco have been alienated from real life, which Boubkir&Boukamhi (2005) claim to be the cause of poor performances on behalf of both students and teachers, and one of the aims with the new reforms is to change this. The reform has had little impact on the economic growth; and the current elevated unemployment rate in the last decades is to be seen as a result of this (Boubkir&Boukamhi, 2005). The language of instruction at a university level is an important issue in Morocco, some preferring it to be French and others Arabic. According to Boubkir&Boukamhi, the reform launched in 2000 is also opening up for the use of English. One aim with the new reform is to eradicate illiteracy, and provide schooling for children of all ages. The Ministry of Education (1999) has given directives for considerable changes from the point of view of education and learning in Morocco. The new guidelines for the country's education emphasizes that the importance of the new national curriculum in general, and the one about foreign languages in particular, should respond to the perpetual changeable financial, social, and cultural needs in Morocco (Ministry of National Education, 1999). Learning foreign languages, in particular English, is considered a key factor in the inexorable striving for access to the globalized world. Here, the importance of *learning how to learn*, is considered as a guarantee for the citizens' lifelong learning.

The importance of the individual is underlined. Some of the aims the schools are to achieve are to promote the Islamic and Moroccan identity, enhance the pupils' understanding of the values of democracy, develop learner autonomy and critical thinking, and to promote their desire to learn (Ministry of National Education, 1999).

The decade 2000-2009 was declared as the national decade for education and training. The aim was that by the end of 2005, 90% of children should be enrolled in primary schools, and that by 2008, 80% should be enrolled in middle-school. After middle school, 60 % of the pupils should be in either high schools or job training schools by 2011. 40% of these were presumed to pass the A-level exam in

2011 (Ministry of Education, 1999). In 2009, an "Emergency Plan", was launched in order to further speed up the implementation of the reform started in 2000, to have «almost 100% of six-year-old children enter primary school and stay in formal schooling until the age of 15» (Ministry of Education, 2008). To reinforce the teachers' competence was another aim of this addition to the 2000 reform.

According to Moroccan statistics (Ministry of Education, 2012), more girls than boys study the last year of upper-secondary in urban areas, and more boys than girls repeat the year. Further more the private schools have increased from representing 5% of the upper-secondary schools in 2003-2004, to representing 9 % by 2011-2012. In the region of Great Casablanca, more girls than boys study in municipal upper-secondary schools. However, more boys than girls study in private schools.

There is an international educational reform movement, which is powerful both in regards to political and ideological influence through financial aid. In spite of this something happens when global reform meets a local context – both in terms of resistance and support. A discourse on the analytical understanding of power states that power never is total, and this is what the Moroccan examples show; reform – even if global – is implemented and made locally. The cultural model of educational reform emphasizes that local forces respond to the effects of the global reforms in ways that are not predictable, and thus result in a crossing between the local and the global. Hence the example with Morocco gives some insights about national as well as international reform contexts.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Boubkir, A. & Boukamhi, A. (2005). Educational Reform in Morocco: Are the new directions feasible? (pages 19-37); from the book International Education systems and contemporary education reforms (Red.) Al-Bataineh, A.T. & Nur-Awaleh, M.A., University Press of America.

2. Larhouasli Marrakchi, N., (2008). A case study of women's education within the Moroccan development model, The Journal of North African Studies, 13:1, 55–73.

Дроздова К. Є. (Вінниця, Україна)

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ У ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ

У тезах обґрунтовано виховний потенціал української народної пісні та її роль у вихованні національної самосвідомості учнів.

Drozdova K. (Vinnytsya, Ukraine)

THE ROLE OF THE UKRAINIAN FOLK SONG IN RAISING THE NATIONAL CONSCIOUSNESS OF THE STUDENTS

The theses have substantiated the educational potential of the Ukrainian folk song and its role in the education of students' national consciousness.

В умовах сьогодення вкрай важливого значення набуває виховання духовності, патріотичних почуттів, національної самосвідомості підростаючого покоління. В часи економічної нестабільності, широкого

поток інформації виникає небезпека виснаження української нації та втрати ідеалу культурної особистості.

Важливу роль у вихованні національної самосвідомості учнів відіграє українська народна пісня, яка має чималий виховний потенціал для духовного розвитку особистості, формує характер, національний склад мислення.

Проблема виховання національної самосвідомості підростаючого покоління знаходиться в полі зору вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як Г. Гуменюк, Н. Копиленко, Ф. Харісова та ін. Питання про роль української народної пісні в духовному житті народу знаходить відбиток у наукових працях Г. Ващенко, Ф. Колеси, О. Дея, І. Зязюна, В. Сухомлинського, Д. Федоренка та ін. Осмислення та визначення ролі української народної пісні у вихованні національної самосвідомості учнів не знайшло належного вивчення у науковій літературі.

Метою нашої роботи є прагнення розкрити роль української народної пісні у вихованні національної самосвідомості учнів; виділити виховне значення української народної пісні як яскравого вираження української культури.

Відомо, що у формуванні духовності, моральної культури, національної самосвідомості велику роль відіграє українська народна пісня. Саме вона допомагає оцінити історичне минуле свого народу, красу природи, світ народної мудрості. В українських народних піснях простежується вся доля України: періоди піднесення та падіння, епохи творчої праці, національно-визвольної боротьби і соціальних перетворень. Саме українські народні пісні надихають слухачів на високі людські почуття поваги до людських цінностей, героїчного минулого нашого народу та сприятимуть вихованню національної культури, усвідомленню своєї приналежності до рідної держави.

До українських народних пісень можна віднести календарно-обрядові (колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, купальські, жнивварські), родинно-звичаєві, родинно-побутові пісні. Багатозначність вищезазначених українських народних пісень говорить про їх універсальність, вони виконують свою виховну функцію, зокрема впливають на виховання національної самосвідомості не тільки дітей, але й дорослих.

У загальноосвітніх навчальних закладах діти не завжди розуміють значення тої чи іншої пісні. Тому учитель музичного мистецтва має уважно підбирати музичний матеріал, що є близьким та зрозумілим для учнів, пояснювати зміст та особливості української пісні, викликати у дітей інтерес до навчання, виховувати національну самосвідомість та патріотичні почуття.

Талановитий вітчизняний педагог В. Сухомлинський у своїй педагогічній роботі майстерно використовував народну пісню. Про невичерпні можливості пісні щодо виховання історичної пам'яті, патріотичних почуттів педагог наголошував: «Для дітей стало потребою збиратися разом, щоб поспівати. Пісня входила в їхнє духовне життя, надавала яскравого емоційного забарвлення думкам, пробуджувала почуття

любіві до Батьківщини, до краси навколишнього світу». Вчитель наголошував, що велике враження на дітей справила українська народна пісня «Ой на горі та й жінці жнуть». Вона пробуджувала яскраві уявлення про далеке минуле нашого народу, про його героїчну боротьбу проти загарбників. Мелодія пісні ніби переносила дітей у суворі обставини боротьби за незалежність батьківщини, вони бачили світ таким, яким його бачили наші далекі предки кілька століть тому [3, с. 50].

Відомо, що без народної пісні, яка осяває дитячу свідомість, випробовує й розвиває голосові здібності, емоційну рухливість людини, закладає драматичні основи душі, а найголовніше – дає почуття належності до рідного народу, його духовних скарбів, без пісні немає не те що митця, а просто людини [2, с. 484].

Отже, українська народна пісня відіграє важливу роль у вихованні національної самосвідомості учнів. Важливими умовами ефективного виховання національної самосвідомості учнів є правильне використання кращих зразків народних пісень, пояснення учителем музичного мистецтва змісту та головних особливостей української пісні.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – С. 162.
2. Мохорчук Н. Якби не рідна пісня... / Н. Мохарчук // Музика. – 1990. – № 4. – С. 28–29.
3. Сухомлинський В. О. Сердце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 189.

Ріклезон В. С. (Одеса, Україна)

СПЕЦИФІКА ПРОФІЛАКТИКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ 1-го КУРСУ ВНЗ

У тезах проаналізовані труднощі, що можуть виникати у студентської молоді на першому курсі навчання, які можуть стати причиною суїцидальної поведінки, розглянуто методики діагностики, що дозволяють виявити ступінь ризику виникнення суїциду, а також описані основні заходи щодо профілактики суїцидальної поведінки студентів першого курсу під час адаптації до навчального процесу у ВНЗ.

Riklezon V. (Odessa, Ukraine)

SPECIFICS PRECAUTIONS OF SUICIDE BEHAVIOR OF THE FIRST COURSE STUDENTS AT THE UNIVERSITY

The thesis analyzes the difficulties that may arise in the student's youth in the first year of study, which may be the cause of suicidal behavior, examine diagnostic methods that can determine the degree of risk of suicide, and also describes the main measures to prevent the suicidal behavior of first-year students during the adaptation to the educational process in the university.

В умовах динамічних змін, які відбуваються у системі вищої освіти та призводять до виникнення великого навантаження на студентів під час засвоєння навчального матеріалу, формування особистості студента знаходиться під великим тиском. Адже, нове середовище вищого навчального закладу та зміна стилю життя призводять до серйозних внутрішньо-особистісних перетворень студентської молоді. Це проявляється у змінах в поведінці, в стилі спілкування, у взаємодії з однокурсниками, викладачами. Особливо важко адаптуватися до нового середовища студенткам, які мешкають у гуртожитках. Все це обумовлює ступінь соціально-психологічних ризиків, в яких опиняється студент, однак з якими не завжди взмозі успішно впоратися, тому тема дослідження актуальна.

Дослідження суїциду досліджується з початку 20 століття. Ще Е. Дюркгейм визначав суїцид як навмисне позбавлення себе життя або самогубство, а суїцидент – це людина, яка вчинила самогубство [1, с. 215].

Основними ознаками суїцидальної поведінки молоді є: втрата інтересу до звичних видів діяльності та навчання; незвичне зниження активності, нездатність до вольових зусиль; погана поведінка у навчальному закладі; незрозумілі дії або такі, що часто повторюються; зникнення з дому і прогули; збільшення споживання тютюну, алкоголю або наркотичних речовин; інциденти із залученням правоохоронних органів. Основними мотивами суїцидальної поведінки серед молоді є такі: переживання образи, самотності, відчуженості; реальна або уявна втрата батьківської любові, нерозділене кохання, ревності; переживання, пов'язані зі смертю одного з батьків, розлучення батьків; почуття провини, сорому, образи, незадоволення собою; страх перед ганьбою, глузуванням, приниженням; страх перед покаранням; любовні невдачі, вагітність; почуття помсти, шантажу; бажання повернути до себе увагу, викликати жаль, співчуття; співчуття або наслідування приятелів, героїв книг [3, с. 27].

У студентському середовищі суїцидальна поведінка пов'язана з кризами навчання. Класифікацію найбільш типових криз, пов'язаних з навчанням у вищому навчальному закладі та орієнтовні шляхи виходу із кризової ситуації розробила Н. Хазратова. Автор виділила низку криз, а саме: криза адаптації до умов навчання у вузі (1 курс); криза «середини» навчання (2–3 курси); криза завершення навчання і переходу на інший; соціальний статус (5 курс – початок трудової діяльності); криза відрахування з вузу, яка створює депривацію необхідного у 20-річному віці почуття причетності.

Найбільш гостро труднощі адаптації до навчання проявляються насамперед у приїжджих (частіше – у вихідців з села) і зумовлюється не тільки незвичною ситуацією вузівського навчання, але й незвичністю нового місця проживання, не адаптованістю до умов не лише самотійного життя, але і життя в метрополісі. До вступу у вищий навчальний заклад ці діти мали міцні емоційні зв'язки з батьками, не мали досвіду самотійного життя і вибрали фах (також заклад освіти) не самотійно, а з допомогою батьків. Звикнувши до повсякденної опіки батьків, до стабільного життя не

перенасиченого інформацією, вони опиняються під впливом сильнодіючих на психіку факторів.

Це, насамперед, травмуюча розлука з близькими, необлаштованість побуту, відчуття ізольованості та втрати дружніх зв'язків (що є наслідком відриву від звичної життєвої ситуації). Крім того, необізнаність з умовами проживання в місті, так само як і з умовами навчання спричиняє відчуття власної безпорадності, дезорієнтації в ситуації. А це, в свою чергу, призводить до побоювання стати об'єктом кепкувань з боку інших. Цей страх обмежує дії новачка, робить його замкнутим, сором'язливим, скутим, змушує занурюватись і як наслідок може призводити до важких криз і патологічних наслідків.

Ефективною допомогою у таких випадках, за умови, якщо студенти вчасно звернулись за допомогою до психолога, може бути психологічний тренінг, в якому беруть участь (крім самих першокурсників) студенти старших курсів, з якими в результаті неофіційного спілкування можна обговорювати питання, що турбують, знаходити вирішення для поставлених проблем.

Для включення студентської молоді до тренінгу необхідно провести діагностику, яка дозволить виявити ступінь ризику виникнення суїциду. До методик виявлення суїциду відносять: 1) карту визначення ризику суїцидальності (В. М. Прийменко); 2) тестову методику на виявлення суїцидального ризику СР-45; 3) тестову методику на виявлення суїцидальних намірів (Н. Шавровська, О. Гончаренко, І. Мельникова); 4) методику вивчення схильності до суїцидальної поведінки (М.В. Горська) [2, с. 145].

Профілактика самогубств полягає в діагностиці схильності індивіда до суїцидальної поведінки, організації корекційної роботи з особами з «групи ризику» своєчасному виявленні ознак пресуїцида, кваліфікованому втручанні в кризову ситуацію, соціально-психологічної реабілітації індивідів, які вчинили замах на власне життя, створення в соціальних і трудових колективах, сім'ях здорового, життєствердного морально-психологічного клімату.

Система роботи з профілактики суїциду передбачає: психологічну просвіту; створення позитивного психологічного клімату у навчальному закладі і сім'ї; психологічну та педагогічну діагностику суїцидальних тенденцій; психологічне консультування; психолого-педагогічну корекцію суїцидальних тенденцій; систематичний контроль і врахування динаміки змін в особистості та поведінці студентів; переадресування у разі необхідності суїцидальної справи спеціалістам медичного профілю [4, с. 12].

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Дюркгейм Е. Самогубство: Соціологічні дослідження / Е. Дюркгейм ; [пер. з фр. Л. Кононович]. – К.: «Основи», 1998. – 519 с.
2. Кондратенко В. Г. Девиантное поведение у подростков / В. Г. Кондратенко. – Минск: «Беларусь», 1988. – 204 с.

3. Рибалка В. В. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій в учнівської молоді: Методичні рекомендації / В. В. Рибалка. – К.: ІПППО АПН України, КФ ВМУРоЛ «Україна», ПП Щербатих О. В. 2007. – 68 с.

4. Силяхіна В. И. Система работы попрофилактике суицида: Методические рекомендации / В. И. Силяхіна. – Кривой Рог: Изд-во «Школа», 2005. – 34 с.

Ордіна Л. Л. (Біла Церква, Україна)

**СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНА ФУНКЦІЯ КУЛЬТУРОТВОРЧОГО
СЕРЕДОВИЩА ВИЩОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**

У тезах обґрунтовано важливість соціально-виховної функції, яка виражає якісний стан культуротворчого середовища вищогозакладу освіти, сприяє соціалізації студентів та виявляється у індивідуальній і колективній поведінці суб'єктів освітнього простору, що має соціально-відповідальний характер.

Ordina L. (Bila Tserkva, Ukraine)

**SOCIO-EDUCATIONAL FUNCTION OF THE CULTURAL
ENVIRONMENT OF A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION**

The thesis substantiates the importance of the socio-educational function, which expresses the qualitative state of the cultural environment of a higher educational institution, promotes the socialization of students and manifests itself in the individual and collective behavior of subjects of the educational space, which has a socially responsible nature.

Сучасна освітня ситуація, що характеризується посиленням культурологічних підстав педагогічної науки і практики, формуванням єдиного загальноєвропейського освітнього простору, прагненням до діалогу культур, потребою в актуалізації педагогічного знання обумовлює тенденцію до «культуроцентричної» організації освіти, тому що саме культура, за твердженням П. А. Флоренського, є середовищем, яке вирощує і живить особистість [2].

Вищий заклад освіти – це важливий соціальний інститут, в якому створюються освітні послуги і нормативи, зразки поведінки, взаємовідносини у колективі та з зовнішнім середовищем. Культуротворче середовище вищого закладу освіти спроможне реалізовувати нові моделі освіти, направлені на посилення в них особистісної домінанти та пріоритетність творчої самореалізації, на впровадження активних методів навчання, можливість демократизації навчання, відновлення соціокультурної освітньої інфраструктури та розвитку співробітництва з іншими ВНЗ.

Соціально-виховна функція КТС сприяє формуванню у студентів найбільш повного уявлення про навколишній світ і соціум у їх природному

розвитку, пояснює непорушні закони та духовно-етичні цінності нашого світу, вказує місце у ньому людини як індивіда і людської спільноти в цілому, сприяє формуванню знань, умінь і навичок, необхідних в практиці життя, сприяє формуванню розуміння своїх життєвих цілей і завдань.

В. Сазонов у своїй концепції «Виховання на основі потреб людини» розглядає цілі та завдання виховання як створення необхідних умов для задоволення базових потреб особистості: збереження здоров'я, самоствердження в суспільно-корисній діяльності, оптимістичний погляд на життя; формування сприятливого етично-психологічного клімату та ін. [1].

Культуротворче середовище вищого закладу освіти виступає як зразок соціального устрою, модель соціальних зв'язків і відносин, що існує в державі та розглядається як суб'єкт соціальних змін. Як відомо, у середовищі людина соціалізується. Соціалізація відбувається у процесі спільної діяльності та спілкуванні викладачів та студентів. Сутнісну сторону соціалізації відображають власні сенси особистості, що формують відносини індивіда до світу, його соціальну позицію та вказують на те, що саме освіта повинна закласти механізми адаптації, життєтворчості, рефлексії виживання, збереження своєї індивідуальності.

Особливості соціалізації у культуротворчому середовищі вишу визначаються як внутрішніми (викладацький склад, соціально-психологічний клімат у колективі, матеріально-технічна база ВНЗ, методичне забезпечення навчального процесу, студентське середовище і т.ін.), так і зовнішніми чинниками (політичний і соціально-економічний стан в країні та регіоні, престижність вищої освіти, громадська думка про даний навчальний заклад). У процесі навчання у вищій школі молодь досягає необхідної для професійної діяльності компетентності, освоює норми професійної культури, підвищує свої адаптаційні можливості, формує уявлення про бажаний спосіб життя. Поєднання праці та навчання може сприяти освоєнню професійних ролей (у випадку роботизації фахом) або чинити негативний вплив (у разі великих тимчасових витрат на працю не за фахом).

Соціально-виховна функція культуротворчого середовища виявляється у трьох рівнях: індивідуальній поведінці суб'єктів вищого закладу освіти; колективній поведінці суб'єктів і стратегії поведінки ВНЗ в суспільстві, що має соціально-відповідальний характер.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Сазонов В.П. Воспитание на основе потребностей человека / В. П. Сазонов // Педагогика. – 1993. – № 2. – С.28–32.
2. Флоренский П. А. Обратная перспектива / П. А. Флоренский. – Соч. в 4-х т. – М.: Мысль, 1999. – Т. 3(1). – С. 46–98.

Романова Т. М. (Абакан, Російська Федерація)
**ТЕХНИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ЦЕНТРОВ
ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

В тезисах рассмотрена техническая направленность центров дополнительного образования, целью которой является развитие инновационного потенциала техносферы, формирование инженерно-технических компетентностей учащихся.

Romanova T. (Abakan, Russian Federation)
**TECHNICAL ORIENTATION OF THE CENTERS OF ADDITIONAL
EDUCATION**

In the theses the technical orientation of the centers of additional education is considered. The goal is to develop the innovative potential of the technosphere, the formation of engineering and technical competencies of students.

Инфраструктура дополнительного образования детей в области прикладных инженерных знаний является инновационной площадкой для поиска и поддержки талантов, основой профессионального самоопределения подростков и молодежи. Развитие техносферы деятельности учреждения дополнительного образования способствует формированию инженерно-технических, конструкторских компетентностей учащихся. Это связано с необходимостью повышения качества кадрового потенциала специалистов инженерно-технического профиля, а система научно-технического творчества детей является площадкой для их развития, воспитания будущих инженеров.

В широком понимании, техносфера как среда обитания, возникла с целью наилучшего соответствия среды социально-экономическим потребностям человека. В течение многих столетий люди совершенствовали технику, чтобы обезопасить себя от естественных опасностей, а в результате пришли к наивысшим техногенным опасностям, связанным с производством и использованием техники и технологии.

В узком понимании, в рамках образовательного процесса, формирование техносферы предполагает создание условий для развития современных систем дополнительного технического и естественно-научного образования для детей. Это должно способствовать повышению качества образования детей, формированию новых личностных качеств, профессиональных знаний; сформировать востребованность инновационных дополнительных общеобразовательных общеразвивающих программ исследовательской, инженерной, технической и конструкторской направленности у учащихся и их родителей.

В Центре детского творчества города Абакана 19 педагогов (10 – штатных) реализуют дополнительные общеобразовательные

общеразвивающие программы технической направленности, развивающие компетенции в области мехатроники, робототехники, электроники, программирования, конструирования и в других областях технического творчества, с охватом в 560 детей в возрасте от 7 до 18 лет.

В настоящее время в рамках работы «Педагогической мастерской» происходит обновление программ, которое заключается не только в пересмотре содержания, но четком определении целей и задач на каждый год обучения, корреляции (взаимного соответствия) задач (обучающих, развивающих, воспитательных), содержания и результатов (предметных, личностных, метапредметных).

Наряду с пересмотром и обновлением содержания имеющихся программ разрабатываются и внедряются новые востребованные современным социумом программы: «IT-Квант» (развитие интеллектуального потенциала творческой личности, способной четко и быстро формулировать техническую задачу и выбирать из множества решений наиболее оптимальное и эффективное); «Цифровое искусство» (компьютерная графика); «Архитектурно-конструктивное проектирование» (учащиеся получают знания об особенностях проектирования жилых зданий; изучают принципы строительства зданий из деревянных, каменных и железобетонных конструкций; знакомятся с различными стилями архитектуры, историей архитектуры; с тенденциями современного проектирования); «Обработка конструкционных материалов» (конструирование и моделирование из современных материалов); «Юные авиаторы» (развитие технического, конструкторского мышления, формирование знаний по эксплуатации самолётов – в рамках сетевого взаимодействия с ОАО «Аэропорт Абакан»). Задача педагогов состоит в том, чтобы создать условия для развития личности, способной к самореализации, экспериментированию, творчеству и поиску.

Наш Центр получил статус Специализированного центра компетенции «Мобильная робототехника» (СЦК) Junior Skills. Мы осуществляем обучение наставников и участников команд РХ по компетенции «Мобильная робототехника» и подготовку команд к чемпионатам JuniorSkills. JuniorSkills это ресурс для выявления и поддержки талантливых детей и молодежи в области технического творчества; для развития у обучающихся навыков практического решения задач в конкретных профессиональных ситуациях и работы с техническими устройствами; создание системы наращивания профессионализма педагогов по реализации программ технической и технологической направленности в организациях основного и дополнительного образования детей; создание новых возможностей для профориентации и освоения школьниками современных и будущих профессиональных компетенций.

В конце 2016 года Республика Хакасия стала одним из победителей конкурса на получение субсидии из федерального бюджета на создание детского технопарка. Технопарк – кванториум это система (среда) ускоренного развития технических способностей детей с целью выращивания

инженеров и ученых нового типа, способных решать не только сугубо технические задачи, но и умеющих мыслить экологично, т. е. решать на высокотехнологическом уровне экологические задачи, с целью минимизации антропогенного загрязнения окружающей природной среды.

Это новая эффективная модель системы дополнительного образования детей в сфере инженерных наук, которая основана на проектной командной деятельности. Это также глобальная система выявления и сопровождения одарённых в инженерных науках детей.

Реализация нового поколения программ дополнительного образования детей, технопарки предназначены для подготовки будущих поколений учёных и ведущих инженеров страны в ближайшем будущем с последующей работой на предприятиях с высоким уровнем технологичности.

Таким образом, дополнительное образование переживает новый этап развития, который характеризуется переходом от парадигмы разностороннего развития детей и взрослых, к подготовке профессионалов, востребованных на рынке труда с учетом перспектив научно-технического, экономического развития страны, и мы не остаемся в стороне.

Хозраткулова І. А. (Миколаїв, Україна)

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УСПІШНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ АДАПТАЦІЇ ПЕДАГОГІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

У тезах визначається значущість проблеми формування соціального інтелекту для працівників освітньої галузі. Соціальний інтелект розглядається як чинник успішної професійної адаптації педагогів – початківців.

Khodzratkulova I. (Mykolayiv, Ukraine)

THE ROLE OF SOCIAL INTELLIGENCE FOR SUCCESSFUL PROFESSIONAL ADAPTATION OF THE TEACHERS-BEGINNERS

The theses determine the significance of the problem of formation of social intelligence for employees of the educational branch. Social intelligence is considered as a factor of successful professional adaptation of the teachers-beginners.

Пріоритетним напрямком нового змісту української освіти є формування компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві, Так розвинутий соціальний інтелект є умовою розвитку комунікативної компетентності та показником профпридатності у професіях типу «людина-людина» (М. О. Амінов, М. І. Бонева, Г. Гарднер, Ю. М. Ємельянов, М. В. Молоканов, О. Л. Южанінова).

Проблема соціально-психологічної адаптації молодих педагогічних кадрів пов'язана з професійним самовизначенням, формуванням готовності

педагогів до швидкого засвоєння професійних навичок на основі соціальної зрілості. Одними з головних критеріїв соціально-психологічної адаптації педагога є – реалізація стратегій, які забезпечують задоволеність процесом професійної діяльності; активність та інтерес до педагогіки; результативність у навчанні учнів; можливість повної самореалізації в педагогічній діяльності та самоприйняття себе як особистості.

Нові підходи до вивчення соціального інтелекту (Ю. М. Емельянов, О. В. Калягіна, Н. Кантора, Дж. Кільстрома, В. М. Куніцина, М. Малер, А. І. Савенков, О. О. Смирнова, Д. В. Ушаков, М. Форд) дозволили зробити висновок, що інформативним показником адаптованості в педагогічному середовищі є рівень сформованості соціального інтелекту вчителя. Експериментальним шляхом доведено вплив соціального інтелекту на характер взаємовідносин у референтних групах та на самореалізацію людини в цілому. Соціальний інтелект проявляється у спроможності формувати ставлення до самого себе, розуміти свою поведінку і поведінку оточуючих, що дає можливість активної соціальної й професійної адаптації.

Погляди багатьох вчених на феномен соціального інтелекту (Е. Торндайк, Дж. Гілфорд, Г. Олпорт, К. О. Альбу ханова-Славська, Г. М. Андрєєва, Р. Стернберг, К. Ебромс) мають схожі ознаки і розглядають цей феномен як інтелектуальну здатність розуміння поведінки людей та бачення перспективи у процесі спілкування.

Досвід роботи з молодими вчителями в інституті післядипломної педагогічної освіти, а також статистика частотої зміни їхнього місця роботи, довели, що молоді фахівці потребують психологічної підтримки особливо у перші три роки діяльності. Результати наших досліджень виявили недостатній рівень розвитку соціального інтелекту у молодих вчителів. Спостерігається низка типових помилок учителя-початківця: невміння знайти індивідуальний підхід до учня; правильно сприймати мотиви поведінки дитини; проблеми у встановленні дисципліни в класі; труднощі в спілкуванні з батьками, адміністрацією школи. Усе це призводить до утворення дезадаптаційних механізмів. Відомо, що умовою продуктивності й задоволеності діяльністю є благополучний психологічний мікроклімат у колективі – середовищі адаптації особистості. Особливо важливими для молодих педагогів є вміння вибудовувати позитивні взаємовідносини для плідної співпраці (вчителі, батьки, діти). Відповідно, чим вище соціальний інтелект, тим ефективніше складається багатостороння комунікація. Як доводить практика, сакепроблеми у спілкуванні часто є причиною зниження якісного виконання професійних задач.

Формування і розвиток у педагогів-початківців соціального інтелекту є динамічним процесом поступового переходу від нижчого (інтуїтивно-емпіричного) до вищого (професійно-креативного) рівня, коли сформована відповідна готовність, що забезпечується впровадженням в педагогічну діяльність нових інтерактивних технологій. На наш погляд впровадження в практику післядипломного навчання інтерактивної тренінгової програми, спрямованої на формування соціального інтелекту вчителів, які працюють у

школі перші 3 роки є умовою ефективною професійної адаптації. Саме на тренінгових заняттях, через механізми активізації, творчого та словесно-логічного мислення, у комунікативних техніках можна реалізовувати задачі з розвитку соціального інтелекту. З метою аналізу емоцій, дій і установок, які проявляються у складних неоднозначних епізодах повсякденного шкільного життя – використовувати ігрові ситуації, які сприяють формуванню нових способів сценаріїв поведінки. Чимало технік арт-терапії орієнтовано на розвиток спеціальних умінь і навичок у сфері спілкування: умінню вести переговори, дискусію, структуровані дебати, вирішувати конфлікти, приймати рішення.

Значущім в адаптаційному процесі молодого фахівця до педагогічної діяльності виступає розвиток системи інтелектуальних здібностей, які забезпечують розпізнавання мотивів вчинків і дій учнів, вербальної і невербальної експресії, здатність до розуміння поведінки дитини у межах соціального контексту, а також прогнозування результатів педагогічної взаємодії.

Виходячи із вищезазначеного, спостерігається детермінуючий зв'язок соціального інтелекту та соціально-психологічної адаптації педагога. Отже, соціальний інтелект виступає як професійно значуща якість фахівця педагогічної сфери. Так, система післядипломної освіти може сприяти розвитку соціального інтелекту через реалізацію інтерактивних технологій навчання для становлення педагога-професіонала.

Ляхова В. П. (Николаев, Украина)

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ КАК АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН

В тезисах рассматривается категория ответственности как фактор выработки стандартов социального поведения.

Liakhova V. (Mykolayiv, Ukraine)

RESPONSIBILITY AS A TOPICAL PROBLEM AND PSYCHOLOGICAL PHENOMENON

The theses considers the category of responsibility as a factor in developing standards for social behavior.

В разные исторические периоды развития цивилизации были востребованы личности с разным набором способностей и особенностями характера. Во времена социальных потрясений (войны, военные конфликты, революции и т. п.) становились затребованными мужество, отвага, чувство долга, храбрость. Мирные, социально благополучные периоды, как правило, были отмечены повышенным интересом к процессам формирования

общечеловеческих норм, ценностей и качеств характера таких как честность, благородство, великодушие, обязательность, духовность.

Что же касается наших испытуемых современников (школьная молодежь – 9-11 классы) они, в целом, отмечают позитивное для данного периода развития общества значение названных черт характера и человеческих качеств для построения социальной среды обитания личности.

На вопросы исследователя: «За что уважают сегодня своего соученика одноклассники?», испытуемые, в ряду других предпочитаемых черт характера, таких как: правдивость, преданность в дружбе, отсутствие лицемерия и угодничества, назвали *ответственность*.

Ответственность, как психологический феномен, имеет логическую корреляцию со многими социальными качествами, в том числе и с теми, которые дети назвали в качестве предпочитаемых.

Ответственность как психологическое образование представляет собой системное качество, которое питается и поддерживается другими моральными качествами. Делая акцент на понятии *ответственность* мы понимаем необходимость целостного подхода в вопросах морально-нравственного становления личности.

В расширенной философско-психологической трактовке в понятие *ответственность* входят многие человеческие качества, отражающие отношения человека к обществу, во всем их разнородстве и многомерности.

Мы сегодня оказались на перекрестке времени между войной и миром, между разрухой и созиданием – это не могло, не отразится на культурном своеобразии нашего сообщества.

Учитывая, что среди молодежи имеет значительное место социальная дезадаптация, для которой характерна высокая степень внушаемости, а также ориентируясь на положения теории социального научения, мы полагаем, что особенно ответственными должны стать публичные люди («звезды» – разных видов деятельности: политики, шоумены, спортсмены...).

Анализируя содержание юмористических шоу, ответы участников учебного процесса (на вопросы «Над чем сегодня смеется молодежь?», «И что вам показалось особенно забавным?»), в конкретной шоу-программе мы пришли к выводу, что забавными, смешными ученикам кажутся эпизоды выступлений, в которых отражены абсурдистская манера поведения, бессодержательные поступки с логической точки зрения, грубейший натурализм во взглядах на интимную сторону жизни человека, выпячивание постыдного. Особого внимания заслуживает осмеяние молодых женщин, девушек, («блондинок») с их беспробудно-корыстной глупостью и бессмысленностью существования, низким уровнем самоуважения и бездуховностью.

Вопрос не в том, что эти явления не заслуживают смеха или хотя бы иронично-отстраненного осуждения. Речь в том, что вместо когнитивно-эмоционального осуждения мы видим эмоционально-чувственное

восхищение. Причину этому мы видим в слепом подражании образу жизни «звезд», пусть даже придуманному образу.

Ответственность имеет разные уровни своего развития. Уровень который удовлетворил бы нравственно духовные запросы человечества – это ответственность за себя и окружающих. На этой ступени уместно говорить о должностной, ролевой, корпоративной, профессиональной, гражданской ответственности.

Уровень условно называемый «За все в ответе» – высшая форма ответственности предполагающая высокий уровень самосознания и планетарность мышления.

На наш взгляд такой ответственностью должны обладать социальные «звезды».

Как нравственное личностное образование, ответственность, взращивается совестью, честью, достоинством, любовью к миру и к своей семье, к своему ребенку и к своим родителям. Это чувство предполагает требовательность к себе и опыт осмысления определенных знаний, суждений, мнений связанных с пониманием психологического феномена ответственности.

Поскольку ответственность регулирует поведение человека и является средством его социализации, а также выступает в роли стимула непрерывного развития личности, она(ответственность) как чувство и черта характера должна войти в круг первостепенных забот педагогов.

Півень Г. Г. (Миколаїв, Україна)
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ
СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У тезах актуалізовано увагу на психологічних особливостях розвитку емоційного інтелекту соціального працівника.

Piven G. (Mykolayiv, Ukraine)
DEVELOPMENT OF THE EMOTIONAL INTELLIGENCE
OF SOCIAL WORKER

In the theses, attention was paid to the psychological peculiarities of the development of the emotional intelligence of a social worker.

Загальновідомо, що емоції є фундаментальною основою життя людини. За останні роки в теорію та практику психологічної науки міцно ввійшло поняття «емоційний інтелект». За дослідженнями американського психолога Д. Гоулмана, емоційний інтелект набагато більше впливає на потенціал життєвого успіху людини, ніж пізнавальний інтелект, що вимірюється тестом IQ. Більшість учених під емоційним інтелектом розуміють здатність людини

розуміти власні емоції та управляти власними почуттями для ефективного вирішення завдань.

Коли ми розуміємо, що відчувають інші, ми краще налаштуємося на реалізацію життєвих завдань. Розвинуте почуття емпатії блокує агресивність, жорстокість. Емоційно розвинені люди створюють навколо себе позитивну атмосферу, вступають у конструктивний діалог, володіють своїми почуттями та враховують почуття інших людей.

В умовах гуманізації сучасного суспільства зростає необхідність організації спілкування учасників соціального процесу на суб'єкт-суб'єктному рівні. Суб'єкт-суб'єктний характер спілкування виражається, в тому числі, і в проникненні у світ почуттів та переживань співбесідника, співпереживанні, емпатії. Роль емоцій у процесі міжособистісної взаємодії багатогранна: це і перше враження, і певний вплив на того, хто є суб'єктом сприйняття емоцій, і відчуття емоційних станів та переживань інших людей. Емоції беруть участь у встановленні, підтримці і розвитку контактів із іншими людьми, у впливі на них.

При виконанні своїх функціональних обов'язків, соціальний працівник багато часу витрачає на професійне спілкування з особами, які перебувають у складних життєвих обставинах (інвалідність, самотність, сирітство, безпритульність, зневажливе ставлення та негативні стосунки в сім'ї тощо) та підтримує їх повноцінну життєдіяльність.

Із цієї причини соціальному працівнику потрібно постійно вдосконалювати вміння усвідомлювати й управляти власними емоціями, ставити себе на місце іншого, розуміти і приймати почуття кожного з ким будеш взаємодію, надавати і примати зворотну інформацію, рішуче та культурно протидіяти деструктивній поведінці клієнтів.

У сучасній науці емоційний інтелект розглядається в різних аспектах: емоційне здоров'я (С. І. Болтівець), емоційне благополуччя (Т. І. Шамова, Л. І. Божович), емоційні особливості формування особистості в дитинстві (Г. М. Бреслов), емоційна стійкість (Л. Г. Дика, Л. М. Мітіна).

Сучасна наука має фундаментальні дослідження в галузі емоцій: фізіологія емоцій (В. Вундт), теоретичні аспекти виникнення емоцій (К. Роджерс, Д. Гоулман, Дж. Мейер, П. Селовей), зв'язок емоцій та мотивації (К. Ізард), регуляторна роль емоцій у здійсненні психічних функцій (С. Л. Рубінштейн, Д. Н. Узнадзе, Б. М. Теплов).

У наукових дослідженнях останнім часом є підтвердження того, що успішність людини, професійне життя якої пов'язане із міжособистісними стосунками, переважно визначається її емоційною складовою.

Разом з тим в сучасних дослідженнях недостатньо приділено уваги розробці спеціальних загальнодоступних методик, технологій розвитку емоційного інтелекту та вимірювання емоційного стану соціальних працівників. Із цієї причини існує потреба у розробці зазначеного напрямку.

Стосовно розвитку емоційного інтелекту дорослих людей однозначної думки дослідників не існує. З цього приводу думки психологів розділяються.

Дж. Майер вважає, що підвищити рівень емоційного інтелекту мало ймовірно. Д. Гоулман, – що емоційний інтелект розвивається впродовж життя. У контексті цього дослідження цікавою є проблема пошуку шляхів розвитку емоційного інтелекту дорослої людини, в тому числі соціального працівника.

На думку І. Андрєєвої, найбільш продуктивними методами розвитку емоційного інтелекту є арт-терапія, психогімнастика, поведінкова терапія, дискусійні методи, моделювання, тренінги тощо. Ці методи ґрунтуються на прийомах соціально-психологічної рефлексії та соціально-психологічної перцепції – осмислення власних переживань, переживань інших у процесі комунікативної взаємодії.

Наприкінці зазначимо, що людина, яка розвиває власний емоційний інтелект, готує себе до подальшого розвитку величезної життєвої програми, до формування нового мислення, що відповідає внутрішнім потребам, фізичному благополуччю та уявленням про соціальний добробут. На нашу думку, слід продовжити пошуки шляхів розвитку емоційного інтелекту у соціальних працівників, перевіряючи на ефективність інструментальні засоби його вимірювання.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Андреева И. Н. Понятие и структура эмоционального интеллекта / И. Н. Андреева // Социально-психологические проблемы ментальности: 6-я Международная научно-практическая конференция. – Смоленск: СГПУ, 2004. – Ч. 1. – С. 22–26.

2. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ / Д. Гоулман. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 1998. – 480 с.

Зичков А. К. (*Кривий Ріг, Україна*)

ПРИНЦИПИ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА З НЕБЛАГОПОЛУЧНИМИ СІМ'ЯМИ ТА ЇХ ДІТЬМИ

У тезах розкриваються принципи профілактично-виховної роботи серед батьків і учнів неблагополучних сімей.

Zychkov A. (*Kryvyi Rih, Ukraine*)

THE PRINCIPLES OF PREVENTIVE WORK OF THE CLASS TEACHER WITH DISADVANTAGED FAMILIES AND THEIR CHILDREN

The principles of preventive and educational work among parents and children from disadvantaged families are disclosing in theses.

Враховуючи те, що превентивна педагогіка як наука формується і триває творчий пошук основних її положень, змісту, форм, методів та ефективних засобів, деякі важливі аспекти актуальної проблеми сьогодення

ще як слід не розроблені. Особливо це стосується принципів превентивної роботи класного керівника з неблагополучними сім'ями та їх дітьми. Їх відсутність негативно впливає на її ефективність і результативність і потребує якнайшвидшого вирішення поставленої життєвої проблеми.

Процес перевиховання складний вже тому, що він спрямований на переробку, «перекування» неправильно сформованої особистості. На виправлення тих її якостей, звичок і рис, що суперечать моральним нормам і вимогам суспільства – з одного боку. З іншого – він передбачав активізацію позитивної поведінки учня шляхом підсилення виховного процесу, в тому числі і профілактичної роботи. А також усунення причин сімейного неблагополуччя, що породжують глибоку педагогічну занедбаність і важковиховуваність – провідні джерела делінквентної поведінки. Серед них можна виділити, перш за все недоліки пов'язані з вихованням. Так як «правопорушення і злочинність, – за об'єктивним висновком В. Сухомлинського, – найяскравіші показники слабкості виховання» [1, с. 105].

Тому профілактично-виховна робота класних керівників з батьками неблагополучних сімей і їх дітьми може бути ефективною при умові, якщо цілеспрямована організація здійснюється на науково обґрунтованих принципах, що відбивають вихідні положення, якими вони повинні керуватись у повсякденній превентивній діяльності. Спираючись на них сім'я і школа добирають зміст і засоби, необхідні для вирішення даної конкретної задачі.

У відповідності з принципами превентивної роботи створюються необхідні умови для формування бажаних відношень, що складаються між вихованцями неблагополучних сімей і вчителями, учнями та їх батьками. Крім того, ці принципи допомагають класним керівникам і вчителям усіх структурних ланок школи разом з батьками точніше і більш правильно оцінювати результати всього профілактично-виховного процесу з категорією дітей «групи ризику» – вихованців з неблагополучних сімей. А також об'єктивно визначати шляхи, засоби і методичку, спрямовану на попередження і подолання девіантності у поведінці учнів загальноосвітніх шкіл.

Виходячи із закономірностей профілактично-виховного процесу, вони допомагають не тільки класному керівникові, класоводу й батькам, але й спеціалістам служб у справах неповнолітніх, працівникам кримінальної міліції та інших профілактичних органів, причетних до складної попереджувальної роботи з неповнолітніми, своєчасно і правильно виявляти притаманні превентивному процесу протиріччя, орієнтуватись в багатогранному профілактично-виховному процесі щодо шляхів його ефективності, завжди бачити зв'язок між проміжними і підсумковими цілями.

Водночас проблему принципів виховання в педагогічній науці не можна вважати вирішеною, наголошують сучасні фахівці (Н. Волкова, О. Вишневський, В. Кузь, Ю. Руденко, М. Фіцула, З. Сергійчук Г. Щукіна, М. Ярмаченко та інші). У рівній, але ще більш гострій мірі, це відноситься і

до принципів превентивної роботи класного керівника з неблагополучними сім'ями та їх дітьми. Це пояснюється тим, що довгий час сфера превентивної педагогіки, яка б спеціально вивчала шляхи і способи попередження соціальних відхилень серед молоді, не виділялась.

Якщо ж врахувати, що характерною рисою підліткового віку є пошук сенсу буття, криза втрати якого є серйозною передумовою деяких видів делінквентної поведінки, то із засобів виходу з кризи для неповнолітніх може бути проведення школою і батьками широкого спектру освітньої роботи: обговорення світоглядних питань, кваліфіковане роз'яснення найбільш складних положень. Але для цього світоглядний педагогічний рівень сім'ї треба систематично підвищувати шляхом включення батьків як в освітню роботу, здобуття знань шляхом самоосвіти, так і в профілактичну діяльність по вихованню й перевихованню дітей.

Перевиховання педагогічно занедбаних та важковиховуваних дітей неблагополучних сімей не може бути правильно організовані у відриві від загальної системи виховання, що здійснюється з усіма школярами без винятку. Вона доповнює виховання, вирішуючи специфічні задачі щодо подолання педагогічної занедбаності дітей неблагополучних сімей.

Разом з тим треба підкреслити, що принцип превентивної роботи класного керівника з неблагополучними сім'ями та їх дітьми – це не готові рецепти в універсальні правила. Вони не замінюють ні спеціальних знань з проблем превентивного виховання, ні досвіду, ні таланту, ні енергії класного керівника. Профілактично-виховна робота саме тим і відрізняється, що в ній, як і у всьому освітньому процесі, знання загальних закономірностей і принципів реально поєднується педагогічною майстерністю, яка завжди носить творчий характер.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы / В. А. Сухомлинский. – Изд. 2-е. – М.: Просвещение, 1982. – 206 с.

Музика Ю. О. (Одеса, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ КЛУБНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ З МЕТОЮ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ

В тезах розглядається проектна пропозиція щодо створення молодіжного клубу з метою організації дозвілля студентів та профілактики ВІЛ/СНІДУ.

Muzyka Y. (Odessa, Ukraine)

ORGANIZING CLUB ACTIVITIES FOR THE STUDENT YOUTH WITH THE AIM OF PREVENTION HIV/AIDS

The thesis examines the project proposal for the creation of a youth club in order to organize student leisure and HIV/AIDS prevention.

Засобами профілактики ВІЛ/СНІДу, можуть стати різноманітні форми дозвільної діяльності, якщо надати їм специфічне інформаційне навантаження. За даними анкетного опитування для 90% респондентів проблема проведення вільного часу являється актуальною, що може свідчити про недостатній рівень знань у сфері організації дозвілля [1]. Виходячи з цього, пропонується запровадження на базі Одеського національного політехнічного університету проекту створення молодіжного клубу, з метою організації дозвілля студентів та профілактики ВІЛ/СНІДу. Актуальність проекту полягає в тому, що клуб є ефективною формою соціально-педагогічної діяльності, оскільки дає можливість поєднати велику групу людей, та створити необхідний простір і атмосферу для застосування різних форм роботи. Окрім того, в ОНПУ така форма роботи відсутня, а анкетне опитування виявило, що більшість опитаної студентської молоді (68%) проявляє інтерес до клубної діяльності [1]. Цільова група: студенти, ОНПУ, які мають бажання розширити свої соціальні контакти та отримати повну інформацію про проблему ВІЛ/СНІД. Опис окремих заходів наведений в табл. 1.

Таблиця 1

Заходи профілактики ВІЛ/СНІДу серед студентської молоді

Проблема, на вирішення якої спрямована робота	Форми роботи	Очікувані результати (мета)
1. Низький рівень інформованості з проблем ВІЛ/СНІДу	<ul style="list-style-type: none"> – Тренінг-семінар «ВІЛ/СНІД/ІПСШ: знайомство з проблемою». – Тренінг-семінар «Шляхи зараження і методи захисту». – Фільми та ігри за тематикою. – Лекторій. 	<ul style="list-style-type: none"> – Сформованість у учасників знань про проблему ВІЛ/СНІД, шляхи та способи передачі інфекції. – Сформованість знань про методи захисту від ВІЛ/СНІД. – Знання про органи роботи з молоддю.
2. Безпечна поведінка. Формування здорового способу життя.	<ul style="list-style-type: none"> – Тренінг-семінар «Життя і життєві навички». – Тренінг-семінар «Будуємо рівноправні стосунки». – Тренінг-семінар «Вчимося приймати рішення». – Тренінг-семінар «Як протидіяти тиску і маніпуляціям». – Тренінг «Талант говорити «НІ»». – Тренінг-семінар «Цінність 	<ul style="list-style-type: none"> – Безпечна поведінка та здоровий спосіб життя учасників. – Негативне ставлення учасників до наркотиків та алкоголю. – Знання про методи формування здорових стосунків та сім'ї.

Продовження таблиці 1

	<p>родини».</p> <ul style="list-style-type: none"> – Тренінг-семінар «Безпечні стосунки – відверта розмова». 	
3. Толерантність до людей, які живуть з ВІЛ.	<ul style="list-style-type: none"> – Тренінг «Ні дискримінації». – Тренінг-семінар «Підтримка людей, які живуть з ВІЛ». – Зустріч з ВІЛ-інфікованою людиною. – Екскурсії до закладів, які працюють з хворими на ВІЛ. – До тестове та після тестове консультування. 	<ul style="list-style-type: none"> – Толерантне ставлення учасників до ВІЛ-інфікованих. – Бажання учасників перевіритися на ВІЛ.
4. Проведення дозвілля.	<ul style="list-style-type: none"> – Тренінг комунікативних навичок. – Тренінг формування міжособистісних стосунків «Прелюдія у відносинах». – Тренінг навичок раціональної організації вільного часу «Мистецтво жити сьогодні». – Тренінг навичок релаксації та якісного відпочинку «Гарний відпочинок-запорука продуктивної роботи». – Тренінг самопізнання «Мистецтво перевтілення». – Організація та проведення свят. – Організація спортивних заходів. 	<ul style="list-style-type: none"> – Розширення соціальних контактів учасників. – Самопізнання та розвиток особистості учасників. – Сформованість у учасників навичок раціональної організації вільного часу. – Отримання додаткових знань про альтернативні форми дозвілля. – Додаткові культурні знання. – Якісний та ефективний відпочинок.

Очікувані результати проекту для цільової групи: безпечна поведінка та здоровий спосіб життя молоді; підвищення рівня інформованості студентської молоді ОНПУ з проблеми ВІЛ/СНІДу; сформованість у молоді толерантного ставлення до людей, які живуть з ВІЛ/СНІД; підвищення рівня компетентності учасників з питань міжособистісних відносин та проблем комунікативної сфери; можливість отримати своєчасну кваліфіковану психологічну допомогу; придбання наочно виражених умінь і навичок спілкування; корекція комунікативних установок; адекватне сприйняття себе та інших в ситуації спілкування; підвищення самооцінки внаслідок розширення кола соціальних контактів.

Очікуванні результати для організації-замовника: зниження відсотка захворювання на ВІЛ/СНІДу серед студентської молоді; підвищення

соціальної активності молоді; можливість структурувати надалі роботу кураторів студентських груп; підтвердження в суспільстві значущості статусу соціального працівника.

Основні показники, за якими будуть оцінюватися результати реалізації проекту: кількість молодих людей, що відвідують заняття в клубі; кількість людей, задоволених діяльністю клубу; рівень інформованості щодо проблеми ВІЛ/СНІД; кількість членів клубу, які здали тест на ВІЛ.

Таким чином, запропонований проект спрямований на вдосконалення форм і методів організації соціально-педагогічної діяльності з профілактики ВІЛ/СНІДу серед студентської молоді, що дозволить оптимізувати, прискорити та поліпшити процес означеної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Музыка Ю. О. Дослідження особливостей сприйняття студентами ВІЛ/СНІД як соціальної проблеми / Ю. О. Музыка // Одеський національний політехнічний університет: матеріали Четвертої міжнародної наук.-практ. конф. [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (Одеса, 17 листопада 2014 р.). – Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2014. – С. 99-102.

2. Профілактика ВІЛ/СНІД в учнівському та молодіжному середовищі: Довідник для соціальних працівників, вчителів, шкільних психологів, батьків / О. Т. Баришполець, І. Ф. Ільїнська, Б. П. Лазаренко, І. М. Пінчук, С. І. Хаїрова, А. М. Щербінська ; [за ред. І. Ф. Ільїнською, Б. П. Лазаренко]. – К.: Держслужба, 2005. – 204 с.

3. Україна на порозі епідемії СНІДу / В. С. Степанко, А. М. Щербінська, Ю. В. Куглов, Б. П. Лазаренко, Л. І. Андрушак. – К., 1999. – 24 с.

Чепурна О. О. (*Харків, Україна*)

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В АДАПТИВНІЙ СИСТЕМІ НАВЧАННЯ

У тезах особлива увага приділяється умовам, що забезпечують підвищення ефективності та якості організації освітнього процесу в адаптивній системі навчання в закладі загальної середньої освіти. Визначено сутність адаптивного навчання та основні відмінності та подібності адаптивної і традиційної систем навчання.

Chepurna O. (*Kharkiv, Ukraine*)

ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS IN ADAPTIVE SYSTEM OF TEACHING

In the theses special attention is paid to the conditions ensuring an increase in the efficiency and quality of the organization of the educational process in the adaptive system of education at the institution of secondary education. The essence of adaptive learning and the main differences and similarities between adaptive and traditional learning systems are determined.

Підвищення ефективності та якості освітнього процесу – одне з основних завдань, що стоїть сьогодні перед загальною середньою освітою. У статті 5 Закону України «Про загальну середню освіту» визначені завдання загальної середньої освіти: «Формування особистості учня (вихованця), розвиток його здібностей і обдарувань, наукового світогляду, виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, підготовка учнів (вихованців) до подальшої освіти і трудової діяльності» [1, с. 2]. Зазначене дає підстави стверджувати, що основним критерієм якісного аналізу діяльності вчителя повинні бути реальні результати освітнього процесу, ступінь глибини і міцності засвоєння учнями навчального матеріалу.

Одним із важливих напрямків вирішення цих завдань, – визначає Г. Ю. Ксензова, – є розробка та впровадження нових педагогічних технологій, основною ознакою яких можна вважати ступінь адаптивності всіх елементів педагогічної системи, а саме: мети, змісту, методів, засобів, форм організації пізнавальної діяльності учнів, прогнозів відповідності результатів навчання вимогам гуманістичної школи [2, с. 3–4]. Здійснити таку організацію освітнього процесу є можливим за рахунок застосування адаптивної системи навчання.

Визначимо основні відмінності і подібності адаптивної і традиційної систем навчання. Подібність полягає в єдності мети – використання одного і того базового змісту освіти та всебічний розвиток особистості дитини. Відмінності організації освітнього процесу в адаптивній системі навчання: зміни в структурі освітнього процесу, в якому кожний компонент має своє особливе призначення, а в цілому всі працюють на спільну мету; обов'язковим є відстеження рівнів навченості, вихованості, загального розвитку та стану здоров'я дитини; індивідуалізація навчання спрямована на повну реалізацію учня в навчанні з урахуванням його відмінностей у дієво-практичній, інтелектуальній, емоційно-вольовій сферах; в усіх формах освітнього процесу домінуючим є розвиваючий метод; створення умов для раннього виявлення обдарованих дітей і розвитку їхніх здібностей; виховний та освітній процеси органічно взаємопов'язані і забезпечують розвиток дитини в цілому. Найбільш значущі відмінності відбуваються в адаптивній системі навчання у відношеннях «учитель» – «учень», а саме: учень за допомогою вчителя сам здобуває знання, самореалізується і самостверджується в найбільш значимих для нього сферах життєдіяльності, де максимально розкриваються його здібності і можливості, здійснює самоаналіз, самооцінку навчальної діяльності, домінуючою є внутрішня мотивація; учитель – направляє освітній процес, забезпечуючи при цьому самостійну роботу учнів, мотивацію навчання, співпрацює з учнями, розділяє відповідальність за результати освітнього процесу з учнями, застосовує рефлексійне управління пізнавальною діяльністю, використовує рівень складності навчального матеріалу відповідно до індивідуальних здібностей, задатків кожної дитини та інтегрованість у процесі викладання навчальних предметів.

Перехід від традиційної до адаптивної системи навчання вимагає не тільки психологічної готовності дитини до нових способів навчання, а й кардинальної зміни відносин педагога й учня в освітньому процесі, стилю поведінки вчителя, де дитина буде навчатися сама, а педагог здійснюватиме всебічне управління його навчанням.

Адаптивна система навчання – система, що суттєво змінює в освітньому процесі відношення «учитель» – «учень» та «учень» – «учитель», ураховує індивідуальні психофізіологічні особливості дітей, пристосовується до них і гнучко сприяє подальшому їхньому інтелектуальному розвитку. Це створення ситуації під час освітнього процесу, коли учень навчається сам, а вчитель здійснює всебічне керівництво його навчанням. Адаптивна система навчання – двосторонній процес пристосування: по-перше, це освітня система певного закладу загальної середньої освіти, що активно пристосовується до індивідуальних особливостей учнів; по-друге, сам учень пристосовується до цієї системи, в результаті чого відбуваються його якісні психофізіологічні та особистісні зміни.

Організація освітнього процесу в адаптивній системі навчання забезпечить максимальний інтелектуальний розвиток кожної дитини на основі її природних задатків і здібностей, готовність її до діяльності в мінливому світі, здатність до самостійного прийняття й реалізації рішень. Це досягається шляхом створення в закладі загальної середньої освіти адаптивної педагогічної системи та максимально сприятливих і комфортних умов для всебічного повноцінного розвитку особистості кожної дитини, її самоактуалізації.

Г. Ю. Ксензова підкреслює: «Сформувати мислячу, творчу, активну, здорову людину може тільки творча, мисляча і – як неодмінна умова – гуманна школа. Тому впровадження «адаптивної системи навчання» на сучасному етапі набуває статусу основоположної педагогічної концепції» [2, с. 63].

Визначимо сутність адаптивного навчання:

– по-перше, як такий освітній процес, що створює умови для задоволення освітніх потреб кожної дитини з використанням різноманітних освітніх програм і узгоджених із ними освітніх технологій з урахуванням індивідуальних особливостей та інтересів дитини; виводить учня на більш високий потенційно можливий рівень розвитку, адаптуючи його до своїх вимог; дозволяє в повній мірі здійснити індивідуальний підхід до кожного учня з урахуванням його індивідуальних особливостей; надає дитині реальні можливості самоствердження в найбільш значущих для її сферах життєдіяльності, де в максимальному ступені розкриваються її здібності, можливості та нахили;

– по-друге, має такі ознаки: гнучкість, відкритість, індивідуалізація навчальної діяльності; повноцінність емоційно-морального, інтелектуального, фізичного розвитку; навчання учнів прийомам самостійної роботи, самоконтролю, взаємоконтролю, дослідницької діяльності, вмінню здобувати знання, узагальнювати і робити висновки, фіксувати головне в

згорнутому вигляді; підвищення мотивації навчання; суттєве збільшення часу самостійної роботи на уроці, і як наслідок цього, нормалізація завантаженості учнів домашньою самостійною роботою; здатність учня самостійно пристосовуватися до змін в освітньому процесі під час засвоєння знань;

– по-третє, має переваги: максимальна адаптація до учнів та їхніх індивідуальних особливостей; забезпечення високого рівня складності навчального матеріалу відповідно до індивідуальних здібностей кожної дитини та інтегрованості в процесі викладання навчальних дисциплін; зниження перевантаження учнів; можливість навчання у закладі загальної середньої освіти всіх дітей без винятку, незалежно від їхніх індивідуальних відмінностей, здібностей і нахилів; учень перетворюється з об'єкта навчання на суб'єкт навчання, тобто разом з учителем стає співавтором освітнього процесу, що передбачає його участь в організації і проведенні навчального заняття, його особисту зацікавленість у досягненні позитивних результатів; у сільській місцевості, де немає можливості створити спеціалізовані заклади та заклади корекційно-розвивального навчання, впровадження адаптивного навчання забезпечить варіативність освіти.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Закон України «Про загальну середню освіту», 2017. – 12 с.
2. Ксензова Г. Ю. Перспективные школьные технологии. Учебно-методическое пособие / Г. Ю. Ксензова. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 224 с.

Дереш В. С. (Херсон, Україна)

ВІДОБРАЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ДРУКОВАНИХ ПРАЦЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У тезах здійснено аналіз друкованих праць другої половини ХХ – початку ХХІ століття, у яких висвітлена проблематика сімейної соціалізації особистості.

Deresh V. (Kherson, Ukraine)

THE REPRESENTATION OF THE PROBLEM OF A FAMILY SOCIALIZATION IN PUBLICATIONS IN THE SECOND HALF OF XX - THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

In theses reviewed published works concerning the family socialization of children in the second half of XX – the beginning of XXI century.

Виокремлення сімейної соціалізації із загальної теорії соціалізації припадає на 60-70-ті рр. ХХ століття. У даний період з'являються перші праці, присвячені аналізу конкретних проблем сімейної соціалізації,

представлені, насамперед, зарубіжними дослідниками. Найбільшого опрацювання набули проблеми моделювання виховної діяльності батьків (К. Бродерік, М. Корнуолл, Т. Парсонс, М. Хоффман), відносин у системі «батько – дитина» (М. Ламб, Ф. Педерсен), «мати – дитина» (М. Левіс, В. Крейчберг, Б. Роллінс, Д. Томас), здійснення батьками функції контролю, підтримки (Дж. Роттер, Р. Хілл), впливу батьків на розвиток соціальної компетентності дітей (Д. Баумрінд, Л. Маккобі, Д. Мартін). Важливим для нашої роботи є дослідження М. Шаффер, присвячене виявленню зв'язку між емпатією, стилем виховання у сім'ї і розвитком антисоціальної поведінки. Відсутність теплих дитячо-батьківських відносин, суперечності, авторитарний, ліберальний і вільний стилі виховання розглядаються як фактори, що зумовлюють формування в дитини антисоціальної поведінки [3]. Загалом М. Шаффер виокремлює три типи батьківських стилей виховання: дозволяючий, авторитарний та авторитетний. За дозволяючого типу батьки встановлюють слабкий контроль за дітьми, рідкокарають їх. За авторитарного – батьки виявляють суворість і часто карають своїх дітей. Авторитетний стиль характеризується теплими взаєминами з дітьми, запровадженням поміркованої дисципліни. Результати проведеного дослідження дали дослідниці змогу встановити суттєвий зв'язок між антисоціальною поведінкою дитини і низьким рівнем сформованості в неї когнітивної та емоційної емпатії. Доведено, що саме модель дозволяючого стилю виховання, а не авторитарного, спричинює високий рівень антисоціальної поведінки.

У 80-их роках ХХ ст. подальшого визнання набувають ідеї підготовки батьків до виховання дитини у сім'ї. У соціально-педагогічному аспекті на увагу заслуговують погляди І. Комановського, який наголошує на необхідності диференційованого підходу до здійснення педагогічної освіти батьків, що сприяє врахуванню таких чинників: соціальний (врахування особливостей сільської, міської, робітничої, колгоспної сімей, сімей інтелігенції, змішаних сімей); демографічний (врахування віку і освіти батьків, віку і статі дітей, структури сімей, батьківського стажу); ідеологічний (врахування світоглядної позиції батьків, стилю внутрішньосімейних відносин, ставлення до суспільно корисної праці, школи, громадськості, суспільства) та етнографічний (врахування ступеня загальної, професійної та педагогічної культури батьків, сімейних традицій та культури домашнього побуту) [2]. Педагогічна діяльність батьків цього періоду поділялася на конструктивну (проектування особистості дитини, визначення мети виховання, форм та методів); організаторську (організація життєдіяльності дітей – режим дня, гра, праця, домашня навчальна робота, спорт, домашнє читання тощо); організація батьками власної діяльності та відпочинку – робота в домашньому господарстві, догляд за дітьми, читання, дозвілля); комунікативну (встановлення відносин між дітьми і батьками, членами сім'ї і оточуючими); гностичну (вміння аналізувати свої дії та якості, вдосконалювати їх і перебудовувати, розглядати власну виховну діяльність з метою її педагогічної корекції тощо) [2, с. 5].

На початку ХХІ століття виходить друком значна кількість книг, методичних рекомендацій, посібників, присвячених аналізу особливостей сімейного виховання та рекомендаціям щодо його поліпшення; роботі соціальних педагогів із сім'ями задля успішної соціалізації дітей. Серед них слід назвати такі, як: Т. Кравченко, І. Трубавіна «Допомога батькам у вихованні дітей», Я. Мицельський «Буквар для батьків», Р. Мухамедрахімов «Мати і немовля», «Педагогічний словник для молодих батьків», Н. Слюсаренко і Н. Султанова «Етика соціально-педагогічної діяльності», І. Трубавіна «Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю», В. Федяєва «Сімейне виховання в історичній ретроспективі (друга половина ХІХ – ХХ століття)», Л. Царик «Форми і методи педагогічної активізації батьків», К. Щербакова «У сім'ї росте дитина: родина і становлення особистості» та ін. Так, у праці З. Замараєвої та В. Новоселова розкрито трансформацію батьківства у радянський період, що відбувалася внаслідок партійно-державної політики стосовно сім'ї, проаналізовано вплив законодавства СРСР на зміну ролі батька в радянській сім'ї, становище радянського батьківства [1].

Отже, аналіз друкованих праць другої половини ХХ – початку ХХІ століття дає можливість отримати узагальнену картину щодо особливостей сімейної соціалізації, виявити особливості детермінації цього впливу соціокультурними реаліями, що мали місце протягом другої половини ХХ століття.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Замараєва З. П. Особенности трансформации института отцовства в советский период / З. П. Замараева, В. М. Новоселов // Теория и практика общественного развития. – 2012. – № 6. – С. 53–56.
2. Педагогічний всеобуч у мікрорайоні школи: методичні рекомендації / [упор. І. В. Комановський]. – К.: РУМК, 1987. – 48 с.
3. Shaffer M. The role of empathy and parenting style in the development of antisocial behavior / M. Shaffer // Crime & Delinquency. – 2008. – Vol. 20. – P. 1–14.

Северинюк Т. О. (Одеса, Україна)

ЧИННИКИ УСПІШНОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ У СОЦІАЛЬНИЙ ПРОСТІР

У статті визначаються ознаки успішності процесу інтеграції випускників інтернатних закладів у соціальне середовище.

Severinyuk T. (Odessa, Ukraine)

SUCCESS FACTORS OF INTEGRATION GRADUATING STUDENTS OF BOARDING SCHOOLS IN SOCIAL SPACE

The article defines the signs of the success of the integration process of the graduating students of boarding-schools of in the social environment.

Рівень цивілізованості суспільства, авторитет нації безпосередньо залежить від становища дітей та глибини турботи про них держави і суспільства в цілому. Захист дитинства є перш за все пріоритетним напрямом кожної країни. Україна також, виконуючи приписи Конвенції про права дитини зобов'язалася перед країнами-учасницями ООН забезпечити кожній дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживати всіх відповідних заходів. Один з ключових принципів цієї стратегії – особлива увага до вразливих категорій дітей, які потребують особливої турботи держави. До такої категорії належать діти-сироти та діти, які залишилися без піклування батьків.

За статистичними показниками в Україні на фоні зменшення дитячого населення в країні зростає чисельність дітей в інтернатних установах. У 2000 році їх було 99 тис., зараз – 106 тис. При цьому кількість сиріт скоротилася з 40% до 8%, а кількість дітей з родин зросла з 60% до 92%.

Аналіз наукової літератури з проблеми сирітства підтверджує, що існуюча організація життєдіяльності інтернатних закладів достатньо часто деформує розвиток вихованців, не сприяє їх соціальній зрілості. Все це призводить до кола труднощів, з якими стикаються вихованці інтернатних закладів після їх закінчення. Низький рівень адаптації колишніх вихованців закладів опіки до життя в суспільстві, зумовлює необхідність підтримки випускників інтернатних закладів у період входження у доросле самостійне життя, створюючи умови для інтеграції їх в соціумі.

Згідно короткому енциклопедичному словнику з соціології, соціальна інтеграція – процес і стан поєднання складових частин соціуму, передусім індивідів і груп, в єдину соціальну цілісність або систему. Має два значення: по-перше, характеризує процес і стан поєднання різних за якістю соціальних елементів у функціонально єдиний організм, систему, цілісне утворення; по-друге, ним фіксується процес входження до певної системи (цілісності), яка вже утворилася, тієї чи іншої соціальної частки (групи, індивіда), що зливається з системою і набуває ознаки її структурного, складового елемента. Отже, у першому випадку мова йде про множинність взаємодіючих у процесі з'єднання елементів, у другому – про надходження до системи й злиття з нею поодиноких елементів чи явищ (інтегрування в систему) [1].

Можна припустити, що успіх процесу інтеграції випускника інтернатного закладу в соціальній прості, в значний мірі залежить від якості індивіда, що інтегрує, та якості системи, в яку інтегрує індивід, тобто готовності самого випускника інтегрувати в суспільство (компетентності та особистісні властивості випускника), та готовності суспільства прийняти випускника (підтримка через створення сприятливих умов для інтеграції). Серед ознак успішності процесу інтеграції випускників інтернатних закладів в соціальну систему можна назвати такі: наскільки успішно випускник зміг далі продовжити свою освіту, отримати професійну підготовку; наскільки успішно випускник інтернату працює; наскільки успішно він зміг створити свою сім'ю, виховати своїх дітей; відсутність девіантної поведінки тощо.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / [Укладачі: В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін. ; під заг. ред. В. І. Воловича]. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://subject.com.ua/sociology/dict/72.html>

Радчук В. М., Скутар І. С. (Чернівці, Україна)

**ДОСЛІДЖЕННЯ СИМПТОМІВ ВИНИКНЕННЯ СТРЕСУ У
СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ**

У статті представлено матеріали дослідження вплив стресових перевантажень на психологічний стан та поведінку старшокласників.

Radchuk V., Skutar I. (Chernivtsi, Ukraine)

**INVESTIGATION SYMPTOMS OF STRESS IN STUDENTS IN
GENERAL LEARNING SCHOOL**

The article presents the research materials of the influence of stress fulover load on the psychological state and behavior of senior pupils.

Стрес як стан психофізіологічної та емоційної напруги виникає у людей під впливом дії сильних, значуще загрозливих, стихійних фізичних, хімічних та побутових психологічних чинників і є процесом, рухом, складовою вияву самого життя. Життєдіяльність сучасного школяра протікає в родині, де насичується особливостями її побуту, взаємовідношень, ставленням до навколишнього світу; сферами діяльності (навчання, участь у гуртковій роботі й под.), де набувають досвіду суспільної самореалізації; до цього додається масований інформаційний вплив медіа-середовища і, що важливо, широкого соціального світу (політичного, економічного, екологічного, суспільного), який виступає зовнішнім середовищем, де має вибудовуватися теперішнє і майбутнє нового покоління [5, с. 41]. Усі зовнішні впливи насичують особистість молоді людини спалахами психічної напруги, нервового перевантаження, негативних емоцій, які з часом призводять до розвитку стресових перевантажень.

Навчальні або академічні стреси в учнівської молоді досліджували S. Agarwal, L. Cheng, L. Cohen, Q. Wei, P. Wong, Б. Ананьев, Д. Андреева, В. Бодров, О. Бондаренко, О. Варес, Н. Горст і В. Горст, І. Єсауленко, Л. Китаєв-Смик, Л. Ковальова, М. Коврова, Б. Коган, І. Коровайко, Н. Наєнко, Н. Пейсахов, М. Плеханова, В. Пономаренко, М. Расулова, Ю. Сосновікова, О. Фаустов, Є. Федорова, В. Шарай, Ю. Щербатих та ін. Проте, на думку В. Лутфуллін, питання стресостійкості та соціальної захищеності школяра, хоч і має стародавнє походження, й досі є актуальним в умовах сьогодення [3].

Мета статті – висвітлити результати дослідження симптомів виникнення стресу, пов'язаного з навчанням старшокласників загальноосвітньої школи.

Навчання – особливий та найбільш перевантажений вид діяльності школяра, що характеризується інформаційною насиченістю, хронічною втомою, підвищеною тривогою та іншими етіологічними чинниками, дія яких у більшості випадків викликає перенапругу й дезадаптацію, виснаження функціональних резервів організму, зниження працездатності. За рахунок цих чинників розвиваються різноманітні патологічні психофізичні порушення – неврози, хвороби органів дихання, серцево-судинної системи, органів травлення тощо. У зв'язку з цим, забезпечення відповідності сукупного (з усіх предметів) обсягу і складності навчальних завдань учнів їхнім віковим особливостям і можливостям є виключно актуальною проблемою, яка має вирішуватися спільними зусиллями педагогів, гігієністів, лікарів різних спеціальностей [1, с. 6–7].

Розглядаючи особливості сприйняття школярем навчальної ситуації, Я.-А. Коменський спробував описати вплив навчальних перевантажень на його здоров'я. Так, чеський педагог уважав шкільні заняття тортурями для юнацтва, «якщо його примушують щоденно вчитися по шість, сім, вісім годин класних занять і вправ та, крім того, декілька годин вдома; якщо воно буває переобтяженим до запаморочення й до розумового розладу (як це часто ми бачимо) диктантами, складанням вправ і заучуванням напам'ять надзвичайно великих уривків» [2, с. 347]. Тому обґрунтована ним у «Великій дидактиці» класно-урочна система навчання передбачала повне усунення перевантажень учнів: «Ніхто не буде переобтяженим надмірною кількістю матеріалу, що підлягає вивченню. В усьому будуть рухатися вперед, не поспішаючи» [2, с. 339].

Негативний вплив надмірних навчальних навантажень на нервово-психічне здоров'я школярів викликає гостре занепокоєння фахівців колективної монографії «Школа і психічне здоров'я учнів» [6], українських дослідників Н. Лебединець, С. Максименко, О. Савченко, М. Редчиц [4, с. 166].

За екстремальних обставин природно відбувається поділ учасників подій на адаптованих, стресостійких, неадаптованих, стресонестійких осіб [5, с. 41–43], для кожної із цих груп характерні особливості швидкості й адекватності орієнтуванню в несподіваних загрозливих ситуаціях, мобілізації зусиль у опануванні емоціями, здатність прийняття відповідальних рішень. Тоді як біологічні чинники особистості є першорядними передумовами у формуванні концентрування уваги школяра та здійсненні розумових операцій, терпляче контролювати свою поведінку.

У ЗОШ № 6 м. Чернівці протягом лютого- травня 2018 року нами було проведено дослідження, в якому взяли участь 100 старшокласників (10-11 клас). Згідно навчального плану учні обох класів мали однакове навантаження в навчальній діяльності. Для діагностування були використані методики – Спілберга-Ханіна для дослідження симптомів виникнення стресу,

пов'язаного з навчанням, а саме – реактивної та особистісної тривожності; В. І. Розова для виявлення рівень адаптаційних здібностей до стресу.

Усі досліджувані склали дві групи – експериментальну (надалі – ЕГ; 50 учнів) та контрольну (надалі – КГ; 50 учнів). Дослідження складалося з трьох етапів.

I етап – проведення діагностичного дослідження в обох групах (ЕГ, КГ), що дозволило з'ясувати первинні дані дослідження на початку навчального семестру.

II етап – проведення корекційної роботи щодо подолання стресогенності в старшокласників та проведення діагностичного дослідження. Останнє мало на меті з'ясувати вплив корекційної програми на протікання стресу в учнів. Корекційна робота в повній мірі проводилась в ЕГ (10 занять) з метою простежити вплив корекції на етапі практичної роботи із старшокласниками та з'ясувати, чи матиме ефективність профілактична робота вказаного змісту на усунення критичного рівня стресогенності в учнів у передекзаменаційний період. У контрольній групі корекційна робота не проводилась.

III етап – виявлення змін за досліджуваними симптомокомплексами та порівняння даних а початку навчального семестру та в період підготовки до випускних іспитів.

Результати виявлення рівня тривожності в обох групах представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Рівень тривожності учнів 10-11 класів ЗОШ № 6 м. Чернівців
на початок II семестру 2017-2018 н. р.

	<i>I етап дослідження</i>		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	10% – 5 уч.	42% – 21 уч.	48% – 24 уч.
КГ	8% – 4 уч.	40% – 20 уч.	42% – 21 уч.
<i>III етап дослідження</i>			
ЕГ	26% – 13 уч.	66% – 33 уч.	8% – 4 уч.
КГ	10% – 5 уч.	44% – 22 уч.	36% – 18 уч.

Аналіз результатів діагностування дає можливість констатувати ефективність проведеної корекційно-психологічної роботи та підвищення рівня стресостійкості учнів 10–11 класів у відповідності: від 10% (5 уч.) до 26% (13 уч.) – високий; 42% (21 уч.) до 66% (33 уч.) – середній; 48% (24 уч.) до 8% (4 уч.) – низький. Тобто загальний показник стресостійкості учнів ЕГ підвищився в середньому на 28,3%. Натомість стихійність процесу формування стресостійкості характеризується не лише повільністю, а й відносно непомітними якісними показниками – протягом трьох з половиною місяців збільшилися відповідно: з 8% (4 уч.) до 10% (5 уч.) – високий; 40% (20 уч.) до 44% (22 уч.) – середній; 42% (21 уч.) до 36% (18 уч.) – низький. Загальний показник стресостійкості учнів ЕГ підвищився в середньому у 7

разів, а відповідно – у 7 разів повільніше проходить адаптованість учнів 10–11 класів до стресових ситуацій навчальної діяльності.

Констатуємо також розбіжність у показниках адаптованості учнів експериментальної та контрольної груп. Адаптованість учнів ЕГ значно вища після проведеної корекційно-психологічної роботи, причому показники обох груп ЕГ та КГ майже були однаковими до початку організованої нами роботи.

За даними досліджень було виявлено, що на початку навчального семестру в учнів-випускників рівень тривожності відповідав низькому чи середньому рівні, адаптаційні можливості до стресу – середньому чи вище середнього рівням. Після початку процесу підготовки учнів до складання іспитів спостерігалися зменшення показника адаптаційних можливостей, порушувався сон, знижувались оптимістичні настрої та збільшувалась тривожність, хоча активність учнів була майже незмінна. На основі цих та інших даних можна стверджувати про розвиток стресу, у якому головним стресогенним чинником виступає підготовка до випускних іспитів.

Оскільки психологічні діагностичні методики проводились у дні з невеликим навчальним навантаженням, то можна відкинути можливість вагомого впливу поточного навчання на отримані результати.

Нами було проведено низку корекційних занять щодо зниження рівня стресу в старшокласників. Корекційна програма складена на основі власної розробки, та спрямована на підвищення рівня активності, самопочуття, настрою, оптимістичності в поглядах, адаптаційного мислення, впевненості в своїх силах, самоорганізації власного часу.

Отже, під час діагностичного зрізу на III етапі експериментального дослідження було з'ясовано позитивного впливу корекційних занять на формування рівня оптимістичності, адаптації до стресових ситуацій, зниження тривожності в екзаменаційний період, а також покращення настрою, активності й самопочуття учнів та учениць. Водночас було встановлено, що у групі, де не проводились тренінгові заняття, рівень симптомокомплексів, що характеризують стрес, збільшився, знижувався рівень оптимістичності, самоорганізації часу, впевненості у своїх силах, погіршувався настрій, самопочуття, знижувався рівень як реактивної, так і особистісної тривожності.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Киколов А. И. Обучение и здоровье / А. И. Киколов. – М.: Высшая школа, 1985. – 104 с.
2. Коменский Я. А. Избр. педагог. соч. В 2-х т. – Т. 1. / Я. А. Коменский ; [Под ред. А. И. Пискунова]. – М.: Педагогика, 1982. – 656с.
3. Лутфуллин В. С. Теоретико-методичні засади усунення навчальних переважань учнів / В. С. Лутфуллин. – Полтава: Видавець Шевченко Р. В., 2011. – 336 с.
4. Писарев Д. И. Школа и жизнь / Д. И. Писарев // Избранные педагогические сочинения. – М.: Педагогика, 1984. – 368 с.

5. Самоконструювання соціально-психологічної адаптованості особистості як шлях запобігання стресовим перевантаженням у юнацькому віці / Л. А. Лепіхова, В. В. Савінов // Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу : методичні рекомендації ; [за наук. ред. Т. М. Титаренко]. – К. : Міленіум, 2010. – С. 41–52.

6. Ярмаченко М. Д. Актуальні питання педагогічної науки. / М. Д. Ярмаченко. – К.: Знання, 1978. – 48 с.

Платаш Л. Б. (*Чернівці, Україна*)

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА
ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ**

У статті розглянуто окремі аспекти організаційної структури діяльності асистента вчителя закладу загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання. Визначено чинники якості діяльності асистента вчителя інклюзивного класу.

Platash L. (*Chernivtsi, Ukraine*)

**ORGANIZATIONAL ACTIVITIES OF ACADEMIC ACADEMY OF
INCLUSIVE GENERAL LEARNING SCHOOL**

In the article some aspects of the organizational structure of the teacher's assistantship of the institution of general secondary education with an inclusive learning foma are considered. The factors of the quality of activity of the assistant teacher of the inclusive class are named.

Основним механізмом успішного функціонування інклюзивного освітнього середовища у закладі загальної середньої освіти є якісна робота фахівців, залучених в міждисциплінарну команду. Особливо значущою особою для успішного навчання дитини з особливими освітніми потребами є асистент вчителя, діяльність якого регламентована низкою нормативних документів державного рівня:

– наказом Держспоживстандарту № 327 від 28.07.2010 р. посада «асистент вчителя інклюзивного закладу» внесена у Державний Класифікатор професій;

– наказом Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 р. № 1205 передбачена типовими штатними нормативами загальноосвітніх навчальних закладів;

– постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (забезпечує особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу, бере участь у розробці та виконанні індивідуальних навчальних планів та програм, адаптує навчальні

матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами);

– постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 р. «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України № 346 від 14.04.1997 р. та № 963 від 14.06.2000 р.» посада «асистент вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням» внесена у «Перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників», чим забезпечено конституційні права і державні гарантії педагогічним працівникам, які працюватимуть у ЗНЗ з інклюзивним навчанням на посаді асистента вчителя;

– листом МОНмолодьспорту від 28.09.2012 № 1/9-694 «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням» визначено кількість ставок асистента вчителя на клас, його педагогічне навантаження, оплата праці та посадові обов'язки;

– законом України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» № 1324 від 5 червня 2014 р. «абзац десятий частини першої статті 25 після слів «вихователя загальноосвітньої спеціальної школи (школи-інтернату)» доповнити словами «та асистента вчителя інклюзивних класів загальноосвітніх навчальних закладів». Педагогічне навантаження вихователя загальноосвітнього навчального закладу становить 30 годин, вихователя загальноосвітньої спеціальної школи (школи-інтернату) «та асистента вчителя інклюзивних класів загальноосвітніх навчальних закладів» – 25 годин на тиждень, що становить тарифну ставку.

Діяльність асистента вчителя інклюзивної загальноосвітньої школи має бути мотивованою із сформованим розумінням необхідності якісної реалізації соціально-педагогічних завдань, принципів та підходів до навчання й виховання дитини з особливими освітніми потребами.

Особливу роль у структурі компетентності асистента вчителя виділимо професійну компетентність у певній професії (педагог, соціальний педагог, психолог, юрист, економіст та ін.) і спеціальну (інклюзивну) компетентність як складову професійної компетентності. Причому інклюзивну компетентність, інклюзивну майстерність та інклюзивну зрілість вчений розглядає як послідові етапи особистісно професійного зростання працівника інклюзивного закладу освіти, вираженого такими ключовими змістовними компонентами: мотиваційним, когнітивним, рефлексивним, операційним (М. Чайковський) [3, с. 17–18].

Однак А. Колупаєва, Е. Данілавічюте, С. Литовченко переконані, що фахівець інклюзивного освітнього середовища з достатнім рівнем технологічної культури є технологічно компетентним у компонентах: ціннісно-мотиваційному, когнітивно-процесуальному, креативному, рефлексивному [1, с. 40–41].

Професійне співробітництво як одна з форм кооперування і взаємодії асистента вчителя із педагогічними працівниками, «соціально залежної

самостійності» (Ш. Амонашвілі), спрямованої на досягнення індивідуальних цілей кожного фахівця та загальних цілей спільної діяльності, базується на нормах професійної моралі; розподілі єдиного процесу діяльності між її учасниками, змін діяльності кожного з учасників, реалізацію творчих здібностей співробітників [1, с. 26–28]. Усі педагогічні працівники навчального закладу, залучені до організації інклюзивного середовища мають усвідомити власну значущість участі та роль «агента впливу» на процес, що відбувається.

Вважаємо, що якість діяльності асистента вчителя, її успішність як складової командній взаємодії фахівців навчального закладу залежить від чинників [2]:

– ступінь усвідомлення учасників взаємодії необхідності професійного співробітництва, наявність можливості обмірковувати та обговорювати питання щодо розробки і впровадження нової технології навчання (за А. Колупаєва, Е. Данілавічюте, С. Литовченко) [1, с. 46];

– дотримання принципів педагогіки співробітництва (розвитку, демократичності, колективної спрямованості, гуманізації педагогічного процесу) у ході реалізації фаз співробітництва через відповідні форми: 1) долучення – розподіл обов'язків; обговорення імітованих дій; 2) динаміки спільної діяльності – саморегульовальні дії працівників; самоорганізуючі дії педагогічних працівників, учнів; самостимулювання до діяльності) (за В. Ляудис);

– спільне вирішення завдань (предметно-пізнавальних, предметно-комунікативних, предметно-рефлексивних) в умовах навчального співробітництва (Ю. Ємельянов, 1991; Е. Маргуліс, 1990) здійснюється в три етапи: знайомство з умовами, вирішення і контроль (А. Колупаєва, Е. Данілавічюте, С. Литовченко) [1, с. 49];

– сформований характер взаємин (асистента вчителя з колегами, учнями, батьками, соціальними працівниками) спрямований на встановлення сприятливого психологічного клімату, оптимізацію діяльності, стосунків; забезпечення швидкого й раціонального вирішення навчально-виховних питань, формування ціннісних орієнтацій під час обміну думками (А. Колупаєва, Е. Данілавічюте, С. Литовченко) [1, с. 35];

– стиль взаємовідносин (цілеспрямований взаємообмін та взаємозбагачення змістом діяльності, досвідом, емоціями, установками, позиціями), викликаний характером професійного педагогічного співробітництва. Ознаками правильно обраного стилю взаємовідносин є довіра, розкутість, відсутність страху, наявність доброзичливого взаєморозуміння (І. Зимня);

– особливості комунікативних можливостей учасників. Демократичний стиль спілкування є ознакою ефективного професійного співробітництва, найоптимальнішим і водночас найскладнішим у реалізації на практиці, оскільки заходи плануються, пропонуються, обговорюються в умовах невимушеної обстановки та високого рівня сформованості культури взаємодії учасників інклюзивного освітнього середовища (І. Кан-Калік,

А. Кузьмінський, В. Омеляненко);

– творча індивідуальність кожного учасника. Своєрідність організації та перебігу діяльності професійного співробітництва в навчальних закладах полягає в наскрізному «обслуговуванні» педагогічного процесу, у його багатогранних навчальних та виховних проявах; зовнішня регламентація діяльності учасників взаємодії відбувається через розподіл ролей, реалізацію завдань, способів спільної діяльності (А. Колупаєва, Е. Данілавічюте, С. Литовченко) [1, с. 49];

– особливості колективу – усвідомлення поняття «командний підхід», позитивне сприйняття директором «колегіальних взаємостосунків з учителями», розподіл між ними «лідерства, влади і права прийняття рішень» (за Д. Рейні); перехід від професійної зрілості до обміну досвідом, колективної творчості та рефлексії; наявність умов підтримки діяльності професійного співробітництва [40, с. 56];

– соціально-психологічний клімат колективу (атмосфера оптимізму, цілеспрямованості, творчого пошуку, інтелектуальної активності, єдність, злагода, задоволення, дружба, згуртованість).

Асистент вчителя як учасник мільтидисциплінарної команди фахівців загальноосвітньої школи що діяльність асистента вчителя інклюзивного класу ґрунтується на спеціальній компетентності, що розглядаємо як сукупність знань і вмінь учасників процесу інклюзії виражається у здатності здійснювати професійні функції з урахуванням особливих потреб осіб з вадами здоров'я і забезпечувати їх включення в середовище загальноосвітнього закладу, створюючи умови для розвитку і саморозвитку.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Колупаєва А. А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, Е. А. Данілавічюте, С. В. Литовченко. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 192 с.

2. Платаш Л. Б. Моделювання безпечного інклюзивного середовища якісної освіти осіб з особливими потребами / Якість вищої медичної освіти (60-річчя ТДМУ) : монографія / [А. В. Вихрущ, І. М. Кліщ, Н. О. Федчишин Н.О. та ін.] / За ред. А. Г. Шульгая та Н.О. Федчишин. – Тернопіль ТДМУ, 2017. – С. 267–312.

2. Чайковський М. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу / М. Чайковський // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 2012. – № 2. – С.15–21.

**ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ
THE PROBLEMS OF TRAINING SPECIALISTS
AT THE UNIVERSITY**

Корнешук В. В. (Одеса, Україна)

**ПЕДАГОГІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ В СИСТЕМІ МАГІСТЕРСЬКОЇ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ**

В тезах обґрунтовано роль педагогічних дисциплін в системі магістерської підготовки фахівців соціономічних професій. Схарактеризовано знання, вміння та загальні компетенції, що формуються у студентів в процесі вивчення таких дисциплін. Висвітлено дидактичні засоби, спрямовані на підвищення пізнавальної активності студентів в процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Korneshchuk V. (Odessa, Ukraine)

**PEDAGOGICAL DISCIPLINES IN THE SYSTEM OF MASTER'S
DEGREE PREPARATION OF THE SPECIALISTS OF
SOCIONOMIC PROFESSIONS**

Thesis is explained the role of pedagogical disciplines in the system of Master's Degree preparation of the specialists of socionomic professions. Knowledge, skills and common jurisdictions, which can be formed for students in the process of studying such disciplines are also characterized. Didactic facilities are presented directed on the increasing of cognitive activity of students during the process of studying pedagogical disciplines.

Згідно з чинним Законом України «Про вищу освіту» магістерський рівень вищої освіти передбачає здобуття студентами поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

Загальними компетенціями, якими можуть оволодіти студенти в процесі вивчення педагогічних дисциплін, є зокрема такі: «навички міжособистісної взаємодії», «професійні етичні зобов'язання», «здатність бути критичним і самокритичним». Водночас призначення педагогічних дисциплін в системі магістерської підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій є набагато ширшим, адже такі дисципліни насамперед мають на меті ознайомлення студентів з основними педагогічними і психологічними законами та закономірностями, категоріями педагогіки і психології;

усвідомлення дидактичних засад процесу навчання, закономірностей, методів, принципів і засобів навчання, видів і форм його організації; визначення основних положень процесу виховання, його видів і домінуючих методів.

Серед педагогічних дисциплін, що їх вивчають майбутні фахівці-соціологи ОНПУ під час навчання магістратури, є дисципліна «Професійна підготовка фахівців соціологічної сфери», що базується на теоретичних знаннях і практичних вміннях, отриманих студентами в процесі вивчення таких навчальних дисциплін, як «Психологія», «Психологія особистості», «Психологія спілкування», «Соціальна психологія», «Соціальна педагогіка», «Методологія і методи соціальних досліджень», передбачених їх професійною підготовкою в межах бакалаврату.

Завданнями дисципліни «Професійна підготовка фахівців соціологічної сфери» є такі: ознайомити студентів з психолого-педагогічними особливостями навчально-виховного процесу у вищій школі, сучасними педагогічними технологіями, методами і формами його організації, засобами виховання та розвитку особистості; формувати в студентів інтерес і готовність до самостійного пізнання проблем дидактики, теорії і методики професійної освіти, сучасних тенденцій розвитку освіти та інтеграційних процесів у ній шляхом опанування засад загальної методології педагогічного знання та методики психолого-педагогічної діагностики; розвивати педагогічні здібності студентів; причепити навички застосування набутих знань у процес професійної підготовки фахівців соціологічної сфери у вищій школі, втілення їх в подальшу викладацьку діяльність тощо.

Поряд із вказаними вище загальними компетенціями, зазначена дисципліна спрямована на формування у майбутніх фахівців-соціологів знань щодо структури системи освіти України, законодавчих актів України про освіту; методологічних і теоретичних засад професійної підготовки фахівців соціологічної сфери у вищій школі; основних категорій педагогічного процесу у вищій школі; структури педагогіки як галузі знань, її зв'язку з іншими науками; специфіки організації педагогічного процесу у вищій школі; сучасних педагогічних технологій та можливостей їх застосування в процесі професійної підготовки фахівців соціологічної сфери у вищій школі; психологічних і характерологічних особливостей людини та їх впливу на ефективність професійної підготовки фахівців соціологічної сфери у вищій школі; методів педагогічного дослідження, особливостей організації і проведення педагогічного експерименту тощо.

В процесі вивчення дисципліни студенти набувають умінь застосовувати різноманітні методи, форми навчання та сучасні педагогічні технології в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціологічної сфери у вищій школі; враховувати психологічні і характерологічні особливості студентів для підвищення ефективності навчально-виховного процесу; використовувати психолого-педагогічні знання як засіб пізнання основних законів і закономірностей освіти, навчання й виховання особистості; проводити педагогічні експерименти,

впроваджувати результати наукових педагогічних досліджень у власну педагогічну діяльність; працювати із сучасними науковими джерелами в галузі професійної освіти та враховувати інноваційні тенденції її розвитку у власній педагогічній діяльності.

Ефективність набуття зазначених знань, умінь і загальних компетенцій забезпечується використанням різноманітних методів активного навчання, що робить студентів безпосередніми учасниками педагогічного процесу. Так, наприклад, в процесі вивчення дисципліни «Професійна підготовка фахівців соціономічної сфери» студенти виконують РГР, що має на меті навчити їх методиці підготовки та проведення заняття і передбачає укладання методичної розробки навчального заняття за певною темою. Завданнями розрахунково-графічної роботи є такі: 1) добір та аналіз навчально-методичної літератури за темою заняття; 2) виокремлення навчальних питань заняття (побудова плану заняття) та підготовка навчальної інформації для кожного з них з урахуванням відведеного часу; 3) розробка методичних рекомендацій щодо викладу навчальної інформації за кожним навчальним питанням; 4) розробка унаочнюючого або роздаткового матеріалу; 5) розробка заходів контролю засвоєння навчального матеріалу за темою заняття; 6) оформлення методичної розробки заняття; 7) узгодження змісту методичної розробки з викладачем; 8) проведення заняття відповідно до методичної розробки.

Активізації пізнавальної діяльності студентів на практичних заняттях з дисципліни слугують розв'язання педагогічних ситуацій, побудованих на власному навчальному досвіді студентів, а також спеціально дібраних викладачем різноманітних педагогічних задач. Особливий інтерес для студентів викликає аналіз відеофрагментів вітчизняних і зарубіжних кінофільмів педагогічного змісту, що їх готують студенти в межах самостійної роботи з дисципліни.

Вище висловлене дозволяє констатувати, що педагогічні дисципліни посідають чільне місце в системі магістерської підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій, адже сприяють передусім розвитку навичок спілкування і взаємодії, на яких базуються професійна діяльність в соціономічній сфері.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Корнєщук В. В. Етична компетентність педагога : навчально-методичний посібник / В. В. Корнєщук, С. В. Ткаченко. – Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2017. – 36 с.

2. Корнєщук В. В. Підготовка магістрантів до викладацької діяльності / В. В. Корнєщук // Науковий вісник Чернівецького університету, 2011. – Вип. 570. Педагогіка та психологія. – С. 67–72.

Тодорцева Ю. В. (Одеса, Україна)
СПЕЦИФІКА СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У тезах обґрунтовано специфіку соціономічної сфери професійної діяльності. Надається характеристика професій соціономічного типу, представлена сутність професійної діяльності фахівців соціономічних професій крізь призму професійної підготовки студентів соціономічних спеціальностей.

Todortseva J. (Odessa, Ukraine)
SPECIFICITY OF SOCIONOMIC SPHERE OF
PROFESSIONAL ACTIVITY

In thesis substantiated the specificity of socionomic sphere of professional activity. The professions of socionomic kind are characterized, the essence of professional activity specialists of socionomic professions is presented in aspect of the professional preparation of students of socionomic specialities.

Основна роль забезпечення оптимального розвитку та адаптації особистості до змінних умов, а також стимулювання її до самореалізації, відводиться працівникам соціономічної сфери.

Соціономічні професії – це професії, які в процесі діяльності ґрунтуються на спілкуванні типу «людина-людина». Людина або група людей для представників соціономічних спеціальностей є не соціальним середовищем виробничої сфери, а предметом професійної діяльності. Згідно з таким твердженням, соціономічні професії асоціюються з вивченням і поясненням соціальних стосунків, соціального розвитку суспільства, впливом на соціальні процеси на різних рівнях соціальної взаємодії. Професії типу «людина-людина» відрізняють особливості умов, засобів, предмета й продукту праці. Діяльність у професіях соціономічного типу орієнтована на інших людей або їх групи, які володіють власною активністю та оцінкою, можуть сприяти або протидіяти діям суб'єкта праці. Віднести професію до групи соціономічних дозволяють такі критерії: мета діяльності (наприклад, виховання, управління, контроль, оцінювання, обслуговування); засоби діяльності (невербальні і вербальні форми, безпосередні та опосередковані контакти); умови праці і функції, які здійснюються працівником (соціально-психологічні, режимно-гігієнічні й техніко-економічні).

Соціономічні професії характеризуються відсутністю єдиних і жорстких вимог до процесу професійної діяльності і до продукту праці. Водночас до представників таких професій застосовуються високі психологічні, професійні, особистісні вимоги, відповідно до того, що об'єктом праці є інші люди [2, с. 204]. В. Ісаєв акцентує, що професійна діяльність фахівців соціономічних професій – це діяльність, під час якої професійні компетенції усвідомлено використовуються фахівцями при

безпосередній взаємодії з людиною, що звернулася за допомогою, з метою надання фізичної, соціальної та психологічної допомоги для поліпшення якості її життєдіяльності [2]. Більшість дослідників проблеми ефективної професійної діяльності фахівців соціономічних професій звертають увагу на наявність певних спеціальних здібностей до даного виду діяльності. До таких здібностей Є. Лінник відносить: позитивне сприйняття світу; альтруїстичну спрямованість; бажання працювати з людьми та для людей; вміння слухати та чути співрозмовника; вміння знайомитися та спілкуватися з новими людьми; схильність організовувати діяльність інших людей та ін. [4, с. 50].

Специфіка соціономічної трудової діяльності полягає, на думку Ю. Платонова, в предметному змісті соціальної спрямованості особистості, через призму значень яких відбувається переломлення смислоутворюючих мотивів. Автор вважає, що потреби, які пов'язані з даною діяльністю мають свою структуру: практичні потреби, економічні, психологічні, креативні та соціальні. Останню групу потреб виділяють тому, що саме діяльність дозволяє особистості реалізувати свої прагнення до цілеспрямованої взаємодії з соціальним середовищем і в самоствердженні у власному безпосередньому оточенні.

В. Корнешук зазначає, що специфіка професійної діяльності типу «людина-людина» в тому, що вона здійснюється в умовах постійного й безперервного спілкування, тому спеціаліст повинен бути професіоналом в умінні налагоджувати соціальні контакти, управляти собою та людьми [3, с. 24].

На зміст і якісні характеристики професійної підготовки студентів соціономічних спеціальностей здійснюють регулятивний вплив індивідуально-особистісні властивості, соціально-психологічні умови діяльності, функціональні обов'язки, професійно-психологічне зорієнтування та мотивація діяльності. Так, Н.Селезньова вважає, що уявлення фахівця соціономічної сфери як кваліфікованого спеціаліста має діяльнісну природу, де задіюється п'ятий «квазівимір» – система значень, сенсове поле, яке в дослідженні визначається психологічною культурою і подається ціннісно-функціональним семантичним простором особистісного конструкта Я-професіонала [1]. Усвідомлення себе як креативного спеціаліста, спричиняє внутрішню узгодженість, цілісність, стійкість в складних життєвих умовах, а відчуття індивідуальності та неповторності підтримується єдністю: досвіду з минулого, переживаннями теперішнього і надіями на майбутнє, неперервність яких породжує його гармонійну Я-концепцію.

Що стосується студента, який обрав для себе одну із соціономічних спеціальностей, то у нього має бути сформований безпосередній інтерес до процесу діяльності, а усвідомлення соціальної значимості результатів його функціонування повинно супроводжуватися відчуттям відповідальності. Адже соціономічна діяльність – це суспільно-необхідна діяльність, певна модель соціальної допомоги, яка спрямована на соціальну захищеність особистості, прав людини та є певним гарантом соціальної стабільності суспільства.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Бочарова В. Г. Профессиональная социальная работа: личностно-ориентированный подход / В. Г. Бочарова. – М.: ИПСРРАО, АСОПиР РФ, 1999. – 184 с.
  2. Исаев В. П. Психологические особенности будущей профессиональной деятельности специалистов социономического профиля / В. П. Исаев // МНКО. Мир науки, культуры, образования. – 2013. – № 4(41). – С. 203–206.
  3. Корнешук В. В. Категорія надійності в теорії і практиці підготовки фахівців соціономічних професій: Монографія / В. В. Корнешук. – Одеса: «ВМВ», 2009. – 308 с.
  4. Линник Е. О. Сущностная характеристика понятия «субъект-субъектное взаимодействие»: психолого-педагогический аспект / Е. О. Линник // Инновационные образовательные технологии. – 2013. – № 4(36). – С. 48–54.
-

Мороз Г. М. (*Харків, Україна*)

**КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ
ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ПЕРЕДУМОВА
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

У даних тезах розкриваються основні підходи до визначення педагогічних умов формування професійної компетентності у майбутніх фахівців будь-якої галузі щодо формування їхньої професійної компетентності. Нижче вказані характеристики педагогічних умов достатньо повні та деталізовані і, отже, можуть бути використані для аналізу різних видів педагогічної діяльності, зокрема і для формування професійної компетентності майбутнього фахівця будь-якої галузі.

Moroz G. (*Kharkiv, Ukraine*)

**COMPETENCE OF STUDENTS OF A HIGHER EDUCATIONAL
INSTITUTION AS A PREFACE TO THE FORMATION OF THE
COMPETITIVENESS OF FUTURE SPECIALISTS**

The thesis reveal the main approaches for determining the pedagogical conditions for the formation of profession competence of future specialists for any field of activity regarding the formation of their professional competence. The above characteristics of pedagogical conditions are sufficiently complete and detailed, and also, can be used to analyze different types of pedagogical activity including the formation of a professional competence of the future specialist any field of activity.

Основною метою професійної освіти сьогодні є підготовка

кваліфікованого фахівця відповідного рівня та профілю, що вільно володіє своєю професією, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, здатного до ефективної праці на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Соціально-економічні зміни, які відбуваються на сьогодні в Україні, визначили нові напрями формування професійної компетентності майбутніх фахівців будь-якої сфери. Сучасна система підготовки студентів у вищій школі є однією з активних проблеми сьогодення, адже вона повинна відповідати оновленим вимогам і забезпечувати належний рівень готовності майбутніх фахівців до ефективної професійної діяльності. Професійна компетентність фахівця – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, що передбачає досконале володіння теоретичними і практичними знаннями, навичками, вміння застосовувати їх у процесі професійної діяльності, здатність творчо і нестандартно вирішувати галузеві проблеми, нести відповідальність за наслідки своєї роботи а також професійне зростання шляхом постійного саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців у будь-якій галузі можливе при дотриманні певних умов. Виникає необхідність визначення та обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх молодих спеціалістів будь-якої сфери діяльності.

Таким чином, навчання майбутніх фахівців повинно відбуватися на основі компетентісного підходу, який є провідним чинником сучасної вищої освіти і базується на зв'язку сфери освіти зі сферою праці.

Тези мають на меті визначення та теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності фахівців для будь-якої галузі у процесі професійної підготовки.

Важливим кроком у формуванні компетентності майбутнього фахівця у будь-якій галузі є створення таких педагогічних умов у процесі професійної підготовки, за яких майбутні професіонали вмітимуть виявляти високі знання, вміння і навички у професійній діяльності.

Сутність поняття «умова» визначається як необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь [1, с. 1506]. А «обставина» характеризується як сукупність умов, за яких що-небудь відбувається [1, с. 818]. Також використовують поняття «фактор» як умову, рушійну силу будь-якого процесу, явища; чинник [1, с. 1568]. У дослідженні явищем є процес професійної підготовки майбутніх компетентних фахівців у будь-якої галузі, який залежить від певних умов, чинників, які є причиною – явищем, що породжує інше явище та визначає його характер [1, с. 1601], є приводом для певних дій, спонукою, мотивом, які зумовлюють певні вчинки [1, с. 1140].

Під педагогічними умовами ми розуміємо процес формування фахівця, який навчатиметься за визначеною сукупністю умов, створених педагогічною діяльністю у процесі професійної підготовки викладачами ВНЗ.

Одним з ефективних засобів підвищення якості освіти є впровадження

в освітній процес компетентнісного підходу, який означає практичну реалізацію зв'язку сфери освіти зі сферою праці. Отже, в процесі реалізації компетентнісного підходу знання спрямовуються на вдосконалення загальногалузевих компетентностей особистості, що сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

«Компетенція – приналежність за правом – коло повноважень будь-якого закладу або посадової особи, коло питань, в яких ця особа володіє знаннями, досвідом. А компетентність – це властивість суб'єкта діяльності, яка характеризує його відповідальність об'єкту діяльності компетенції» [2, с. 23].

Таким чином, умови розглядатимемо як сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети.

За результатами дослідження можна визначити наступні педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього фахівця будь-якої галузі, а саме: забезпечення систематичної позитивної мотивації в оволодінні майбутньою професією; проектування змісту дисциплін циклу фахової підготовки; використання інноваційних технологій в процесі формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів; формування особистісних та професійних якостей особистості майбутнього фахівця; оволодіння практичним досвідом майбутньої професійної діяльності; спрямованість професійної діяльності, що є усвідомленням прагнення до самовдосконалення.

Отже, кожна педагогічна умова має забезпечувати ефективне формування професійної компетентності майбутніх фахівців будь-якої галузі.

Педагогічні умови є важливими обставинами, що визначають досягнення високого рівня сформованості компетентності майбутнього фахівця. З точки зору змісту і технології не кожна педагогічна діяльність забезпечує досягнення позитивних результатів в освіті особистості. Найкращих результатів можна досягти тільки в тому випадку, коли для цього створені оптимальні умови. Педагогічні умови, виступаючи як один з компонентів педагогічної системи, відображають сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, впливають на особистісний і процесуальний аспекти даної системи, і забезпечують її ефективне функціонування і розвиток.

Головною ідеєю дослідження є те, що спеціально організована підготовка майбутнього фахівця як компетентного фахівця у процесі професійної діяльності сприяє становленню його як конкурентоспроможного професіонала будь-якої галузі економіки і є передумовою його успішної праці у будь-якій сфері.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Гриньова В. М. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу як результат сформованості його педагогічної культури.

Педагогіка і психологія: журнал Вісник Дніпропетровського університету економіки та права ім. А. Нобеля / В. М. Гриньова. – 2011. – № 1. – С. 22–26.

Глушкова Н. М. (Одеса, Україна)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В тезах розглядається питання впливу інформації на людину і визначається необхідність включення нових напрямків в систему підготовки фахівців екологічного профілю.

Glushkova N. (Odessa, Ukraine)

PROFESSIONAL PREPARATION OF ENVIRONMENTAL SPECIALISTS IN CONDITIONS OF MODERN INFORMATIVE SOCIETY

In the article is examined the question of influence of information on a human and the necessity of including new directions is determined in the system of preparation of the specialists from ecological profile.

Головним визначальним чинником ХХІ століття є формування інформаційного суспільства як специфічного соціокультурного середовища. Роль інформаційних технологій в процесі підготовки майбутніх фахівців вже не викликає жодного сумніву, оскільки інформаційне суспільство – це вимога часу, це об'єктивно зумовлений ступінь розвитку людства, який не зводиться лише до технологічних аспектів. Адже інформація має універсальний характер і здатність пронизувати всі сфери життя і діяльності людини.

Питанням розвитку інформаційного суспільства присвячено багато публікацій, але в даному випадку ми звернули увагу саме на такі, що розглядають соціокультурні та екологічні аспекти проблеми – це роботи В. А. Смакової, Е. Г. Дьякової та ін. Особливу увагу привертають дослідження соціальних аспектів впливу Інтернету та соціальних мереж на суспільну структуру взагалі і молодь зокрема (Д. В. Вінник, В. І. Рожков, А. Л. Єрбомін).

Підготовка фахівців будь-якої галузі передбачає використання сучасних інформаційних технологій, потребує від студентів використовувати медійну інформацію не тільки в навчальному процесі, а й в майбутній професійній діяльності. Якщо звернутися до екологічної складової процесу інформатизації, то можна побачити, що людина перебуває під впливом потоку інформації і навіть залежить від нього. Соціологічними та медичними дослідженнями встановлено, що надмірна інформація в різноманітних сферах негативно впливає на людину, її здоров'я та діяльність. Зокрема, під впливом інформаційних стрес-факторів виникає емоційне перенапруження, стрес та його наслідки у вигляді захворювань серцево-судинної, нервової, травної, імунної системи і навіть онкологія. Несподівана раптова інформація,

наприклад, про зміни у фінансово-економічній галузі призводить до збільшення інсультів, інфарктів, дорожньо-транспортних пригод, травматизму.

Враховуючи результати таких спостережень про негативний вплив інформації, А. Л. Єрьомін пропонує розглядати це питання в контексті нової дисципліни – *інформаційної екології*, яка має вивчати закономірності впливу інформації на формування і функціонування людини і суспільства в цілому, на здоров'я фізичне і психічне, а також розробляє заходи з оздоровлення навколишнього інформаційного середовища. Автор не тільки аналізує зміни, які відбуваються в природі і фізіології людини, а й пропонує норми і заходи для формування інформаційної стратегії і тактики в соціальній, економічній, політичній та інших сферах, які впливають на стан здоров'я людини і соціуму. В основу такою стратегії пропонується покласти дозування інформації, регулювання інформаційних потоків. Тобто інформація розглядається як зовнішній відносно людини фактор, що викликає внутрішні фізіологічні зміни, які, в свою чергу, виявляються в різноманітних рефлекторних реакціях, стресових станах, стимулюють виникнення і розвиток хвороб.

Постає питання: чи існують в природі і фізіології людського організму бар'єри і фільтри, здатні обмежити потоки сприйнятої інформації, захистити від її негативного впливу, знайти певний баланс, навіть гармонію в стосунках людини та інформаційного середовища. Саме такі питання прикладного характеру має вирішувати інформаційна екологія, розробляти і пропонувати конкретні заходи пристосування людини до інформаційного середовища з метою зменшення її негативного впливу. Адже надмірне надходження, накопичення і домінування аналізу будь-якої інформації блокує сприймання і аналізування іншої інформації, а це, в свою чергу, може спричинити неадекватні дії і вчинки.

Як бачимо, обсяг проблем дослідження інформаційної екології досить великий, тому деякі дослідники пропонують визначити такі розділи інформаційної екології: інформаційна екологія людини, інформаційна екологія соціуму, інформаційна екологія флори і фауни та ін. Таким чином, інформаційну екологію пропонується розглядати як міждисциплінарну науку на межі біології, фізіології, медицини, інформаціології, загальної екології, соціології, психології, політології та ін.

Отже майбутній фахівець в галузі екології має бути не тільки традиційним захисником навколишнього природного середовища, а й захисником соціального середовища, конкретної людини від негативного впливу нерегульованих інформаційних потоків. Це вимагає застосування нових форм і методів в процесі професійної підготовки, включення нових міждисциплінарних курсів, формування соціально зорієнтованої мотивації, різнобічного професійного мислення. Підготовка фахівців екологів такого широкого профілю має здійснюватись на базі оволодіння сукупністю знань, умінь, навичок, компетентності, які б сформували готовність до обраної професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Глушкова Н. М., Попик О. В. Интегральное увеличение информационных потоков как социокультурный и экологический факторы: Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної Інтернет конференції, присвяченої 200-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка. 31 січня 2014 р. Донецьк: ДонНУЕТ, 2014. – С. 169–174.
  2. Еремин А. Л. Природа и физиология информационной экологии человека / А. Л. Еремин // Экология человека. – 2000. – № 2. – С. 55–60.
  3. Колодюк А. В. Інформаційне суспільство: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні / А. В. Колодюк. – К.: НАН України, 2005. – 20 с.
-

Фокша О. М. (Одеса, Україна)

**ФУНКЦІЙНА РОЛЬ ФАСИЛІТАЦІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

У тезах висвітлено функційну роль фасилітації в системі підготовки фахівців соціономічної галузі. Визначено механізми фасилітації у професійній діяльності фахівця – фасилітаційна підтримка та фасилітаційний супровід учасників міжособистісної взаємодії.

Foksha O. (Odessa, Ukraine)

**FUNCTIONAL ROLE OF FACILITATION IN THE SYSTEM OF
SOCIONOMIC SPECIALISTS' TRAINING AT THE HIGHER
EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS**

The research deals with the problem of the functional role of facilitation in the system of socionomic specialists' training. Mechanisms of facilitation in the professional activity of the specialist are determined – facilitative support and facilitative convey of interpersonal relationship.

На сучасному етапі модернізації системи підготовки майбутніх фахівців у вишах відбувається переорієнтація концептуальних засад та принципів конструювання освітнього середовища вишу, зокрема, поступово упроваджуються інноваційні підходи та технології вибудови взаємодії в системі «викладач-студент». На нашу думку, вдосконаленню системи підготовки фахівців у вишах, зокрема – фахівців соціономічної галузі, сприятиме переорієнтація рольових позицій викладача з авторитарної директивної позиції «транслятора знань» на позицію «фасилітатора», «наставника». Майже всі наукові концепції та підходи до розбудови системи підготовки фахівців у закладах вищої освіти рясніють різними термінами та поняттями, які безпосередньо чи дотиково пов'язані з феноменом «фасилітація», як-от: «педагогічна підтримка» та «педагогічний супровід», «фасилітаційна підтримка» або «фасилітаційний супровід».

Прослідкуємо еволюцію поглядів учених на феномен фасилітації та різних її терміноформ у контексті підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери – вчителів, перекладачів, дипломатів-політологів, психологів тощо.

У нашій країні феномен фасилітації активно досліджувався наприкінці 20-го століття, переважно у психології, в аспекті екофасилітативного підходу (П. Лушин); у зв'язку зі здатністю психолога здійснювати фасилітаційний вплив на людину (Г. Балл, О. Кондрашихіна) та набуття ним певного виду професійної компетентності – фасилітаційної компетентності (О. Левченко, Т. Сорочан) на основі розвитку певної властивості особистості – фасилітативності (М. Казанжи).

До зв'язку між психологічними механізмами педагогічної підтримки/супроводу особистості учня/вихованця зверталась у своїх наукових працях І. Авдєєва (2009 р.). Вчена трактує *фасилітаційну підтримку* як спільно-пасивну взаємодію, характеристику фасилітатора як фахівця незацікавленого, нейтрального і такого, що не має права приймати рішення, який «не втручається в суть питання і не пропонує яких-небудь ідей». До переліку наведених характеристик учена додає опис фасилітації як одного із стилів роботи психолога чи педагога-модератора, розкриваючи зміст фасилітації через перелік етичних норм і прийомів конструктивного спілкування [1].

У дослідженнях Ц. Хуана також використовується поняття *фасилітаційна підтримка* (2017 р.). Досліджуючи своєрідність підготовки майбутніх учителів мистецького профілю, вчений стверджує, що фасилітаційну підтримку становлення творчої особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва можна тлумачити як взаємодію викладача та студента, з метою його професійного розвитку як вчителя та творчого розвитку як фахівця-митця, що уможлиблюється шляхом його занурення у специфічне естетично насичене навчально-виховне середовище, у якому викладач систематично застосовує різноманітні засоби педагогічної підтримки навчальних досягнень майбутніх педагогів та елементи педагогічного супроводу їх творчого зростання, що забезпечує повноцінне формування майбутніх учителів образотворчого мистецтва [4].

У дослідженні О. Сніговської (2013 р.) використано термін *фасилітаційний супровід*. Досліджуючи специфіку підготовки майбутніх фахівців-дипломатів, перекладачів, авторка тлумачить фасилітаційний супровід мовної підготовки студентів як специфічну діяльність куратора з нарощення обсягу специфічних фахово орієнтованих знань, занурення студентів у професійно-орієнтоване навчальне середовище, з метою становлення їх як фахівців [3].

Як бачимо, у сучасних наукових джерелах феномени «фасилітаційна підтримка», «фасилітаційний супровід» ще не набули остаточних термінологічних меж.

Підсумовуючи вищезазначене можна стверджувати, що для фахівця соціономічної галузі вирізняється значним потенціалом фасилітація, як

своєрідний тип професійної діяльності спеціаліста, який здійснює супроводжувальну та підтримувальну функцію особистісного та професійного розвитку іншої особи (учня, вихованця, підопічного, клієнта тощо). Механізмами фасилітації, на нашу думку, можуть виступати фасилітаційна підтримка та фасилітаційний супровід, як прийоми увиразнення різних рольових позицій фахівця – фасилітатора, модератора, наставника.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Авдєєва І. М. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академгрупи: навчальний посібник / І. М. Авдєєва, І. М. Мельникова. – К.: Професіонал. – 320 с.

2. Сніговська О. В. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. В. Сніговська. – Умань, 2014. – 22 с.

3. Хуан Цзіншен. Педагогічні умови формування естетичного світогляду в майбутніх учителів образотворчого мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Хуан Цзіншен. – Хмельницький, 2017. – 20 с.

Кравченко О. О. (*Умань, Україна*)

ДО ПИТАННЯ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У тезах здійснено оцінку ставлення студентів до якості освітніх послуг, що дозволило визначити взаємозалежні компоненти (умови, процес і результат освітньої діяльності) у контексті забезпечення якості професійної підготовки фахівців соціальної сфери.

Kravchenko O. (*Uman, Ukraine*)

TO QUESTION OF EDUCATIONAL QUALITY ASSESSMENT IN THE PROCESS OF SOCIAL WORKER TRAINING

The theses assesses the attitude of students to the quality of educational services, which all owed to identify interrelated components (conditions, process and result of educational activity) in the contex to fensuring the quality of professional training of specialists in the social sphere.

У професійній підготовці важливим є ставлення студентів – майбутніх соціальних працівників, до якості освітніх послуг, які вони отримують за роки навчання.

Для чого була використана методика вимірювання якості у сфері послуг, яка для сфери освіти отримала назву «Качобрус» (від рос. «качество образовательной услуги») [1]. До анкети для студентів були включені два розділи, які містили 18 питань-стверджень. Питання були представлені у вигляді шкали Лайкерта, у відповідях на які студенти формують свої очікування і сприйняття якості освітніх послуг, а також важливість для них

запропонованих 18 критеріїв. Для кожного із критеріїв було вираховано його середнє значення очікування, сприйняття і важливості, що склали рейтинги коефіцієнтів очікування, сприйняття і важливості відповідно. Нульове значення кожного коефіцієнта якості означає співпадіння рівня очікування якості і рівня сприйняття якості з цього критерію. Негативні значення вказують на те, що рівень очікувань перевищує рівень сприйняття. Задовільним результатом вважались негативні коефіцієнти якості, максимально наближені до нульового значення.

В анкетуванні взяли участь 18 студентів четвертого курсу денної форми навчання факультету соціальної та психологічної освіти УДПУ, які завершують навчання за освітнім рівнем «бакалавр».

У табл. 1 представлено результати вивчення рейтингів очікування та сприйняття студентів. Ранжування цих критеріїв за очікуваннями студентів (табл. 2) свідчить про досить високу практичну орієнтованість майбутніх фахівців соціальної сфери.

Таблиця 1

Результати опитування студентів за методикою «Качобрус»

№	Критерій	Очікування	Сприйняття	Коефіцієнт якості
1.	Якість викладання лекцій	4.53	4	-0.53
2.	Якість проведення практичних і семінарських занять	4.06	3.6	-0.46
3.	Якість проведення лабораторних занять	3.6	3.4	-0.2
4.	Зміст і практичне значення навчального матеріалу	4.13	4	-0.13
5.	Захопленість професією	4.4	4	-0.4
6.	Інтелектуальний потенціал	4.2	4	-0.2
7.	Комунікативність	4.4	4.26	-0.14
8.	Вимогливість	4.33	4.06	-0.27
9.	Забезпечення навчально-лабораторною базою	3.73	3.93	0.2
10	Забезпеченість комп'ютерною базою	4.46	4.26	-0.2
11	Забезпеченість навчальною літературою	4.06	3.66	-0.4
12	Зручність розкладу	3.6	3.53	-0.7
13	Забезпеченість місцями у гуртожитку	3.13	3.33	-0.2
14	Престижність диплома вуза	4.46	4.46	0
15	Престижність диплому вишу за спеціальністю	4.26	4	-0.26
16	Престижність навчання у виші за спеціальністю	4.13	3.93	-0.19
17	Можливість працевлаштування за спеціальністю	3.93	3.73	-0.2
18	Сприяння вишу у працевлаштуванні	4.06	3.53	-0.53

Таблиця 2

Рейтинг критеріїв якості за методикою «Качобрус» у студентів

№	Критерій	Важливість для студентів
1.	Забезпеченість комп'ютерною базою	4.53
2	Комунікативність	4.46
3	Зміст і практичне значення навчального матеріалу	4.4
4	Вимогливість	4.33
5	Престижність диплому вишу	4.33
6	Забезпеченість навчальною літературою	4.26
7	Престижність диплому вишу за спеціальністю	4.26
8	Якість викладання лекцій	4.2
9	Престижність навчання у виші за спеціальності	4.13
10	Можливість працевлаштування за спеціальністю	4.13
11	Захопленість професією	4
12	Інтелектуальний потенціал	4
13	Забезпечення навчально-лабораторною базою	3.86
14	Якість проведення практичних і семінарських занять	3.8
15	Зручність розкладу	3.73
16	Сприяння вишу у працевлаштуванні	3.66
17	Якість проведення лабораторних занять	3.4
18	Забезпеченість місцями у гуртожитку	3.33

Визначення мотивації здобуття вищої освіти засвідчило, що студенти УДПУ прагнули: стати висококваліфікованим фахівцем (73%), набути глибокі і міцні знання (67%), забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності (67%), отримати диплом (40%). Такий результат свідчить про зорієнтованість випускників на майбутню професійну діяльність, прагнення реалізуватися і зарекомендувати свої знання і вміння, і, врешті-решт, свідчить про готовність до виконання професійних функцій.

Отримані під час дослідження результати засвідчують, що використання практико-орієнтованих технологій у процесі підготовки соціальних працівників цілком відповідає сучасним нормативним вимогам щодо забезпечення якості вищої освіти. Це дозволяє сформулювати професійну ідентичність, відповідність майбутніх фахівців вимогам соціальної роботи, конкурентоспроможність у подальшій професійній діяльності. При цьому особливо важливо враховувати специфіку професійних обов'язків майбутнього соціального працівника, як вимагають постійної комунікації; діяльність спрямована на надання різноманітних соціальних послуг у напрямі активізації потенційних можливостей клієнта, що передбачає одночасну мобілізацію професійних знань і вмінь залежно від його проблем тощо.

Все це вмотивовує використання відмінних від традиційних технологій підготовки фахівців, які дозволяють організувати навчальний процес із врахуванням професійної спрямованості спеціальності «Соціальна робота», з орієнтацією на особистість студента, його інтереси, здібності, кар'єрні установки на самореалізацію у подальшій професійній діяльності. Власне студент у процесі навчальної діяльності виступає у якості суб'єкта поряд із

викладачем, а його особистісний розвиток стає однією з головних освітніх завдань. Оцінюючи ставлення студентів до якості освітніх послуг, отримуєш результати, які підтверджують, що забезпечення якості професійної підготовки фахівців соціальної сфери пов'язане із взаємозалежними компонентами: умови, процес і результат освітньої діяльності.

Наразі проведено дослідження дає підстави визначити, до складових процесу забезпечення якості професійної підготовки фахівців соціальної сфери можна віднести: якість підготовки потенційного абітурієнта; якість освітніх програм, робочих навчальних програм та навчально-методичного забезпечення дисциплін; якість освітніх технологій, що сприяють формуванню професійних компетентностей; якість організаційного та навчально-методичного забезпечення практичної підготовки, яка дозволяє в умовах реальної соціальної діяльності вдосконалити і закріпити ці компетентності; якість підготовки фахівців.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Лыфенко А. В. Анализ отношения студентов к качеству образовательных услуг / А. В. Лыфенко, Т. Н. Субботина // Политика, экономика и социальная сфера. – 2015. – № 1. – С. 132–137.

Кудрявцева О. А. (Одеса, Україна)

ПРИНЦИПИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАТЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У тезах проаналізовано різні підходи вчених щодо визначення принципів оцінювання якості знань студентів. Запропоновано ефективні принципи оцінювання якості педагогічних знань майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Kudryavtseva O. (Odessa, Ukraine)

EVALUATION PRINCIPLES OF QUALITY PEDAGOGICAL KNOWLEDGE OF FUTURE EDUCATORS IN PRESCHOOL EDUCATION ESTABLISHMENTS

In theses are analyses different approaches of scientific in relation to determination principles of evaluation of quality of knowledge of students. Effective principles of evaluation of quality of pedagogical knowledge of future educators of establishments of preschool education are proposed.

Необхідною складовою освітнього процесу у сучасних закладах вищої освіти України є педагогічний контроль, під час якого відбувається оцінювання якості знань студентів. Проблему педагогічного оцінювання рівня навчальних досягнень студентів досліджували А. В. Бардась, Н. О. Гапченко, А. І. Горова, М. І. Іванова, Т. П. Медведовська, О. А. Пащенко, Т. В. Раціна, В. В. Процив, Ю. Т. Хоменко, Є. Г. Шаніна та ін.

Педагогічне оцінювання знань студентів передбачає наявність сформованих умінь викладача визначати якісний рівень набутих знань відповідно до встановлених стандартів, а також уміння обґрунтувати виставлені оцінки і стимулювати студентів до адекватного самооцінювання результатів їхньої навчальної діяльності [2, с. 10].

Зокрема, питання принципів оцінювання знань студентів розглядали О. В. Дашковська, І. М. Зварич, Т. О. Письменкова, В. О. Салов, П. І. Сікорський та ін. Принцип – це основні ідеї, правила чи вимоги до тієї чи іншої діяльності, в тому числі – контрольної-оцінювальної [3, с. 46].

Розглянемо різні підходи вчених щодо визначення принципів оцінювання якості знань студентів.

О. В. Дашковська, Т. О. Письменкова, В. О. Салов зазначають, що процедури оцінювання знань студентів повинні здійснюватися за такими принципами: не покладатися на судження лише одного екзаменатора; бути здатними визначити, в якій мірі досягнуті заплановані навчальні результати; забезпечувати поточний, модульний, семестровий та підсумковий контроль; мати чіткі та оприлюднені критерії виставлення оцінок; гарантувати належну безпеку процесу оцінювання та його відповідність до задекларованих процедур; підлягати адміністративним перевіркам на точність здійснення виписаних процедур; забезпечувати зрозумілість алгоритму оцінювання; надавати можливість оцінювання результатів навчання за всіма формами; забезпечувати трансформацію визначеного рівня навчальних досягнень в оцінки за різноманітними шкалами; бути адекватними нормативній базі ЄКТС [1].

І. М. Зварич найбільш плідно діючими педагогічними принципами оцінювання знань вважає: об'єктивність, регулярність, переконливість і усвідомленість, вимогливість та науковість, індивідуальний підхід, доброзичливість, заохочення і стимулювання, творче володіння виховними засобами оцінювання, творчо-емоційний взаємозв'язок викладача і студента, педагогічну майстерність [2].

Цікавим є підхід П. І. Сікорського щодо обґрунтування принципів, спираючись на які можна моделювати ефективні контрольні-оцінювальні системи:

– принцип природовідповідності оцінювання якості знань (передбачає створення такої контрольної-оцінювальної системи, яка б відповідала природі самої навчальної дисципліни і яку б студенти були здатні сприйняти і усвідомити);

– принцип науковості оцінювання знань (передбачає відповідність кількості і складності навчальних завдань, які пропонуються студентам для контролю і оцінювання, вимогам навчальних програм та інтелектуальним можливостям студентів);

– принцип доступності оцінювання знань (передбачає зрозумілість, простоту і надійність оцінювальної системи для студентів, які повинні бути переконаними, що система є об'єктивною і буде спонукати до систематичної навчальної праці);

– принцип демократичності оцінювання знань (передбачає повне ознайомлення студентів з усіма елементами оцінювальної системи, її відкритість, право студентів вільно висловлювати свої думки, позицію стосовно запропонованої системи оцінювання);

– принцип наступності під час оцінювання знань (передбачає поступовий перехід від найпростіших контрольно-оцінювальних систем до все складніших, поступовий перехід від безпосереднього оцінювання до опосередкованого) [3].

На основі теоретичного аналізу наукових досліджень вчених вважаємо доцільним виокремити такі ефективні принципи оцінювання якості педагогічних знань майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти:

– принцип гласності оцінювання (завчасне ознайомлення студентів з системою оцінювання знань, ще на початку вивчення педагогічної дисципліни, своєчасне доведення всіх результатів оцінювання до відома кожного студента, право студентів обговорювати запроповану систему оцінювання);

– принцип систематичності оцінювання (методичне і послідовне здійснення оцінювання якості знань на протязі усього періоду навчання на факультеті дошкільної педагогіки та психології);

– принцип цілеспрямованості оцінювання (визначення чіткої мети кожного виду перевірки);

– принцип індивідуальності оцінювання (оцінювання якості педагогічних знань кожного студента, при цьому враховуючи його індивідуальні особливості);

– принцип диференційованого оцінювання (оцінювання знань майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на основі різнорівневого підходу);

– принцип різноманітності оцінювання (використання різних видів (попередній, поточний, періодичний, підсумковий, взаємоконтроль, самоконтроль), форм (індивідуальна, фронтальна, групова) педагогічного контролю, інтерактивних методів оцінювання (модульні контрольні роботи, різні види тестувань, методи аутентичного оцінювання навчальних досягнень);

– принцип вмотивованості оцінювання (стимулювання майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійного зростання, пропозиція цікавих завдань для самостійної роботи студентів (написання творів-есе, підготовка до ділових ігор, розробка індивідуальних навчально-дослідних завдань та ін.), позитивна мотивація до отримання високих балів);

– принцип об'єктивності оцінювання (оцінювання знань студентів за науково розробленими об'єктивними критеріями і показниками, попередження суб'єктивних і помилкових оцінних суджень викладача).

Вважаємо, що виокремлені принципи будуть сприяти ефективному оцінюванню якості педагогічних знань майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці нових форм оцінювання якості педагогічних знань студентів.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Дашковська О. В. Процедури та принципи оцінювання навчальних досягнень студентів/О. В. Дашковська, Т. О. Письменкова, В. О. Салов // Удосконалення системи моніторингу забезпечення якості вищої освіти України: зб. тез доповідей наук.-практ. конф., квітень 2013 р., Дніпропетровськ. – Д.: ДВНЗ «НГУ», 2013. – С. 123–130.
2. Зварич І. М. Педагогічні засади оцінювання знань студентів у вищих навчальних закладах США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти»/ І. М. Зварич. – К., 2008. – 23 с.
3. Сікорський П. Принципи моделювання нових контрольних оцінювальних систем і їх застосування у середніх і вищих навчальних закладах / П. Сікорський // Вища освіта України. – 2016. – № 2. – С. 44–50.

Бубнов І. В. (Одеса, Україна)

**АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ
ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

У тезах аналізується основні завдання формування постіндустріальної освіти в Україні в контексті актуальних світових інноваційних процесів.

Bubnov I. (Odessa, Ukraine)

**ACTUAL TASKS ON FORMATION OF POST-INDUSTRIAL
EDUCATION IN MODERN UKRAINE**

The thesis analyzes the main tasks of the formation of post-industrial education in Ukraine in the context of topical world innovation processes.

Одним з важливих напрямків суспільної трансформації, що відбуваються в сучасній Україні, є процес реформування національної системи освіти, що спрямований на формування інноваційної моделі її розвитку і має відповідати загальносвітовій тенденції руху до інформаційного суспільства. Це знаходить свій прояв у підвищенні знаннєємності сучасного виробництва, зростанні популярності різних форм та рівнів освіти у населення, підвищенні вимог працедавців до освітнього рівня і кваліфікації працівників.

Перехід до постіндустріальної фази розвитку суспільства зумовив відповідні зміни в характері системи освіти, зокрема, її орієнтацію не на репродуктивні підходи, а на інноваційний розвиток, де серед пріоритетних її функцій постали такі, як: створення умов задля забезпечення виживання людства на природному, соціальному та духовному рівнях; трансформацію освіти в невід'ємний елемент життєдіяльності людини, коли зміст безперервної освіти напряму визначає характер людських потреб;

перетворення освіти в своєрідний засіб соціально-інтелектуальної селекції людства.

Актуальною і важливою в цілому в світі стала проблема нарощування інтелектуального капіталу через розвиток освітнього потенціалу суспільства, оскільки формування глобальних конкурентних переваг дедалі більше базується на підготовці спеціалістів, здатних забезпечити адаптивність до інноваційних процесів. Інтелектуальний ресурс, створений на базі освітнього потенціалу, стає визначальною складовою національного багатства, рушійною силою суспільного прогресу в постіндустріальну епоху.

Яскравим прикладом, що ілюструє залежність суспільного прогресу від освіти та науки, є досвід азійських гігантів. Зокрема, в Індії основним важелем економічного зростання став розвиток сервісу, базований на індустрії інформації, науки та системи освіти. Упродовж 1990–2003 рр. частка сфери послуг у ВВП Індії збільшилася відповідно від 40,6% до 50,8%, завдяки чому ВВП країни зріс на 62%. Застосовуючи інформаційну модель розвитку, Індія досягла феноменальних результатів, тим самим довівши, що наука, освіта, інформація стали пріоритетними складовими продуктивних сил [2, с. 27].

Сьогодні технологічні новації швидко пронизують в усі сфери суспільного життя, а потенційні роботодавці дедалі вимогливіше підходять до підготовки кандидатів на працевлаштування саме за критерієм їхньої компетентності в оволодінні та застосуванні цих інновацій. Як відповідь на такий виклик часу освітній ринок все частіше починає пропонувати різноманітні нові короткострокові вузькопрофесійні курси і програми, в тому числі онлайн форматі. За таких умов традиційному університетському навчанню, що розраховане на декілька років, загрожує поступова втрата конкурентоспроможності. Тим більш, що визначити заздалегідь набір знань, необхідних на роки вперед, стає практично неможливо. Тобто знання застарівають швидше, ніж встигають потрапити у підручник.

У сучасному світі, за влучним зазначенням американського футуролога О. Тоффлера, «знання стає все більш смертним. Сьогоднішній факт стає завтрашньою помилкою. Однак суспільство, в якому індивідуум змінює роботу, місце проживання, соціальні зв'язки і т. ін., надає величезне значення ефективності освіти. Школа завтрашнього дня повинна давати не тільки інформацію, а й способи роботи з нею. Школяри та студенти повинні вчитися відкидати старі ідеї, знати, коли і як їх замінювати. ...вони повинні навчитися вчитися, відчуватися та переувчатися» [4, с. 125].

Знання, уміння та навички, що формує традиційна система освіти не гарантують людині успіху на все життя. І навіть за умови періодичного підвищення своєї кваліфікації людина не може бути повною мірою впевненою в тому, що вона залишатиметься затребуваним професіоналом, який відповідає сучасним вимогам виробництва. Отже, у сучасному процесі навчання виникає необхідність формування уміння вчитися, розширяти свої знання, здобувати нові навички.

Актуальною світовою тенденцією розвитку освітніх процесів є всілякий розвиток технологій донесення освітніх послуг до споживача. Це зумовлено поширенням концепції безперервної освіти, або навчання протягом всього життя (lifelong learning). В умовах гіпертрофованої динаміки економічних і соціальних процесів, зростання цінності інформації, високої мобільності індивідів, за твердженням експертів з персоналу, знання, одержані 5–7 років тому, вже не відображають дійсність та незатребувані на ринку праці [1, с. 129]. За таких обставин феномен навчання протягом усього життя породив попит на освіту з боку майже всіх вікових прошарків населення.

Перетворення процесу навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовки в норму життя кожної людини зумовлює трансформацією її знань у своєрідний капітал. Цю тезу, на думку О. А. Комарової, можна обґрунтовувати виходячи з інформаційних переваг, які надають їх власникам знання. Індивіди, які володіють інформацією та можуть швидше інших її обробляти, здатні одержувати додатковий прибуток, який можна розцінювати як своєрідну премію за краще використання інформації. Завдяки тому, що кожна людина може мати відносну перевагу перед будь-якою іншою людиною завдяки володінню новими знаннями, одержаними на підставі обробки певних обсягів інформації, ці знання стають не тільки елементом конкурентної боротьби, а й джерелом одержання інноваційного надприбутку, чинником, що збільшує ефективність праці та капіталу [3, с.53].

Досвід роботи сучасних рекрутингових агентств свідчить, що у підготовці і відборі майбутніх кадрів їх фокус уваги зосереджений не лише на знаннях і вміннях, а на особистих якостях потенційних кандидатів на працевлаштування, таких як розвинений інтелект, внутрішня свобода, культурно-психологічна чутливість та лідерські риси. Саме такий висновок було підтверджено і на нещодавньому Світовому економічному форумі, де було визначено ключові компетенції, необхідні у XXI ст., та деякі тенденції у площині їхніх близьких змін.

Неодмінною умовою виконання освітою такої ролі має бути відповідна свобода, і саме університети мають стати її осередками. Адже первинне призначення університетів у суспільстві полягало не у стандартизації й уніфікації, а у зіткненні ідей. Це робило навчальні заклади небезпечними як для авторитарних урядів, що воліють жорстко контролювати програми і дослідження, так і незручними в управлінні для ієрархічної бюрократії в самих університетах. Нажаль в освітньому просторі сучасної України, внаслідок явних і прихованих процесів, орієнтованих на збереження застарілих підходів, склалася система, якій притаманні пасивність, конформізм, низька самооцінка і, врешті-решт, низька конкурентоспроможність економіки країни, найактивніша частина жителів якої при цьому намагається емігрувати.

Усвідомлюючи актуальність демократизації і модернізації освіти для майбутнього України, слід зосередити зусилля на вирішенні певних конкретних завдань, серед яких, в тому числі має бути формування цифрових

компетенцій і культури майбутніх фахівців. Адже оволодіння існуючими мобільними технологіями, робить саму освіту більш самостійною та персоніфікованою.

Розв'язання таких завдань дуже часто нашоухується на необхідність подолання протиріччя, коли студенти вже сьогодні мають вищий рівень компетенцій, порівняно з викладачами, у технічному, соціальному та інформаційному аспектах використання цифрових технологій. І це підтверджує, що домінуюча в сучасній освітній сфері України модель «студент як особа, що пасивно отримує знання від викладача» суперечить реальному стану справ і є гальмом для розкриття талантів і справжнього постіндустріального навчання.

Таким чином, трансформаційні процеси у сучасному світі висувають принципово нові вимоги до системи освіти. Серед принципових змін, що мають відбуватися в системі освіти України, можна виділити такі:

- акцентування уваги на виробленні та опануванні технологіями безперервного набуття нових знань та вмінь вчитися самостійно, замість звичайного засвоєння значних обсягів інформації;
- опанування вмінь і навичок самостійного мислення, роботи з різномірною інформацією;
- пріоритетне формування професійної компетентності, поряд із традиційним розвитком знань, умінь та навичок;
- розвиток цінностей демократичного самовираження, зростання як індивідуальної конкурентоспроможності молоді, так і якості її внеску в розбудову країни в цілому.

Отже, означені проблеми формування постіндустріальної освіти мають стати відповідними точками для подальших досліджень необхідних ціннісних та інституціональних змін в освітній сфері сучасної України.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Балыхин Г. А. Управление развитием образования: организационно-экономический аспект / Г. А. Балыхин. – М. : Экономика, 2003. – 428 с.
2. Білорус О. Цивілізаційні межі атлантичної глобалізації та проблеми інтелектуалізації розвитку / О. Білоус // Економічний часопис-XXI. – 2005. – № 1–2. – С. 44–48.
3. Комарова О. А. Освіта у вимірі інформаційного суспільства / О. А. Комарова // Економічний часопис-XXI. – 2011. – № 7–8. – С. 50–53.
4. Тоффлер О. Будущее труда на Западе / О. Тоффлер. – М. : Прогресс, 1986. – 642 с.

Чернишев В. Г., Шинкаренко В. М. (Одеса, Україна)
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

У тезах обґрунтовано необхідність удосконалення системи підготовки сучасних фахівців з управління та адміністрування з метою максимальної відповідності їх кваліфікації вимогам ринку праці.

Chernyshev V., Shynkarenko V. (Odesa, Ukraine)

**WAYS TO INCREASE QUALITY OF PREPARATION
PROFESSIONALS ON MANAGEMENT AND ADMINISTRATION**

The article grounded the need to improve the system of training modern managers in management and administration in order to maximally match their qualifications to the requirements of the labor market.

Проблемам підготовки фахівців у вищій школі, а зокрема методиці математичної підготовки студентів різних спеціальностей ВНЗ присвячено низку робіт українських вчених. Незважаючи на велику кількість публікацій з проблем викладання математики майбутнім фахівцям з управління та адміністрування, сучасні вимоги до рівня професійної підготовки студентів цього профілю вимагають нових наукових досліджень з метою переструктурування змісту та системи навчання. Найважливішою задачею сучасної вищої освіти є підготовка фахівців, здатних до активної творчої інноваційної діяльності, спроможних до вирішення надважких проблем, що спіткали українське виробництво та економіку.

Дисципліни фундаментального, зокрема математичного циклу повинні створювати ґрунтовну основу для майбутніх професійних знань. В сучасних умовах недостатньої кількості аудиторних навчальних годин пропонуємо три напрямки, що сприяють інтенсифікації навчального процесу: прикладна та професійна спрямованість викладання, використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, запровадження дуального навчання.

Перші два напрямки досліджено авторами у наукових розробках [1] та [2]. У роботі [1] описано методику використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі викладання вищої математики майбутнім фахівцям з економіки та управління. Працю [2] присвячено новітнім педагогічним методикам проведення практичних занять з математичних дисциплін.

Актуальним є питання реформування освіти в напрямку її наближення до практичних проблем економіки. У новому Законі України «Про вищу освіту» дуальна є однією з форм здобуття освіти. Як визначає закон «дуальна форма здобуття освіти – це спосіб, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору». Дуальна освіта бере свій початок з Німеччини і була зароджена в 70-х роках ХХ століття. Ця система освіти передбачає отримання студентами теоретичних знань у ВНЗ лише 1–2 дні на тиждень, а також самостійне опрацювання матеріалу. Рештою підготовки є робота на підприємстві. Німецька система з того часу поєднує державну професійну школу з виробничим навчанням та вважається зразковою. Згодом цей досвід повторила Канада й ряд країн Європи.

Українські студенти вечірньої та заочної форм навчання, якщо працюють за фахом, завжди відрізняються підвищеною цілеспрямованістю ніж студенти денної форми навчання.

У 2014 році ВГО «Українська Асоціація Маркетингу» та представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні на базі НТТУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського» організували Міжнародну науково-практичну конференцію «Дуальна освіта як відповідь на виклики, що стоять перед сучасною системою української освіти», на якій розглядалися різні питання щодо її запровадження. У якості доброго прикладу була наведена інноваційна платформа, що застосовується у Національному університеті «Львівська політехніка», де вже протягом 14 років відбувається партнерська взаємодія за ланками ланцюга «школа – коледж – університет – підприємство». Л. Гриневич звернула увагу на значущість організації незалежної системи кваліфікаційних іспитів у співпраці з працедавцями. У 2017 році в КНУ імені Тараса Шевченка відбувся семінар на тему «Система вищої дуальної освіти в Німеччині та її досвід для України» в рамках Європейського проекту «Duale Ausbildung im Dialog» («Дуальна освіта в діалозі»), що є складовою програми «Східне партнерство», прийнятого Бундестагом ФРН.

У опублікованому на сайті Міністерства освіти та науки України Проекті Концепції підготовки фахівців у вищій освіті за дуальною системою від 06.07.2017 року наголошується, що на даний час оперативного вирішення потребують такі проблеми: удосконалення системи підготовки сучасних фахівців, які б максимально відповідали вимогам ринку праці, шляхом розроблення науково обґрунтованих методологічних основ їх навчання; вивчення існуючого законодавства та визначення шляхів його вдосконалення для забезпечення підготовки фахівців за дуальною системою; розроблення механізмів підвищення мотивації соціально-економічних партнерів (навчальних закладів, підприємств, студентів) до співпраці; забезпечення якісного та прозорого оцінювання кваліфікаційного рівня випускників університетів із залученням роботодавців.

Водночас, ВНЗ не повинні ідеалізувати дуальну форму здобуття освіти. Її впровадження потребує низки заходів, пов'язаних з фінансовим забезпеченням учбового процесу, матеріально-технічною базою тощо. Потрібно знаходити компроміс між традиційними формами навчання та дуальною освітою.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Чернишев В. Г. Щодо проведення практичних занять з математичних дисциплін / І. Ковальова, Є. Орлов, В. Шинкаренко, В. Чернишев // Управління якістю підготовки фахівців: XXII Міжнародна науково-методична конференція. Одеса: ОГАСА, 2017. – С. 227-229.

2. Шинкаренко В. М. Інноваційна методика викладання вищої математики майбутнім економістам / В. Г. Чернишев, В. М. Шинкаренко, Д. В. Окара, Л. В. Шинкаренко // Международный научный журнал

«International Scientific Jurnal Acta Universitatis Pontica Euxinus» (м. Відень, Австрія), 2017. – С. 157-162.

Окара Д. В., Шинкаренко Л. В. (Одеса, Україна)

**НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ**

У тезах обґрунтовано необхідність проведення докорінної та системної реформи системи освіти в Україні з метою задоволення рівня сучасних суспільних потреб і відповідності світовим стандартам.

Okara D., Shynkarenko L. (Odesa, Ukraine)

**DIRECTIONS FOR REFORM
UKRAINIAN EDUCATIONAL SYSTEM**

The thesis substantiates the need for radical and systemic reform of the education system in Ukraine in order to meet the level of modern social needs and compliance with world standards.

В найбільш розвинутих країнах світу наука та освіта виступають у якості виробників потужного економічного чинника виробництва – людського капіталу. Професійний рівень трудового населення є найважливішим чинником забезпечення глобального конкурентного лідерства держави, тому головною метою освітнього процесу визначено підготовку затребуваних фахівців, яким притаманні загальноосвітні, фахові, інноваційні знання і компетенції. Українська освітня система не задовольняє рівню сучасних суспільних потреб і потребує докорінних змін з метою відповідності підготовки спеціалістів світовим стандартам. Детальний аналіз впливу соціально-економічних чинників на якість освіти проведено у роботі [2].

Сьогоднішня система освіти України не мотивує учнів до системного і систематичного навчання. Незалежно від того як учні закінчать середню школу, вони зможуть продовжити навчання у тому чи іншому виші. Так, у 2017 році поріг «склав/не склав» з тестів зовнішнього незалежного оцінювання знань (ЗНО) з математики становив 11 тестових балів (з максимальної кількості 62 бали), що відповідає 100 рейтинговим балам. За даними інформаційної системи «Конкурс» цього було достатньо для вступу у більшість університетів.

За ступенем охоплення населення вищою освітою Україна займає 10 – 12 місце в світі. Нині вітчизняні ВНЗ приймають на навчання 79% випускників шкіл. Для порівняння приведемо результати щодо відсотку продовження навчання після школи у розвинених країнах Європи: у Фінляндії лише 16%, у Німеччині – 30%. За думкою професора П. Сікорського наша освітня система неприродовідповідна. Народжується

середньо 2-3% обдарованих дітей і тільки 17-18% – здібних, тобто лише для 19-21% випускників шкіл є посиленою університетська освіта [1].

У 2018 році Україна вперше долучиться до Програми міжнародного оцінювання освітніх досягнень учнів – PISA (Programme for International Student Assessment), що координується Організацією економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD). Програма була заснована 1997 року. Задачею оцінювання є отримання порівнюваних даних про рівень знань і вміння їх застосовувати на практиці учнів віком 15 років з метою підвищення якості викладання і організації систем освіти. Однак PISA не перевіряє рівня навчальних досягнень учнів, натомість оцінює наскільки учень зможе використовувати знання й уміння, отримані в школі, за можливих життєвих труднощів і викликів.

Участь України в дослідженні PISA має кілька важливих аспектів. Зокрема, отримання об'єктивної інформації про готовність молодих громадян до повноцінного життя в сучасному суспільстві відповідно до міжнародних стандартів; розуміння чинників, які впливають на ефективність освіти в країні; можливість приймати рішення та формувати національну освітню політику на основі реальних даних про стан вітчизняної системи освіти. Крім того, завдання PISA та методологія оцінювання їхнього виконання слугуватимуть практичним орієнтиром для освітян у становленні компетентнісної парадигми освіти в Україні. Виконання завдань дослідження щодо створення вибірки учасників, а також підготовки національного звіту за результатами дослідження покладено на Інститут освітньої аналітики.

Кабінет Міністрів України у грудні 2016 року оприлюднив текст Концепції «Нова українська школа». Документ визначає мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року. Метою Концепції є забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти.

Автори Концепції зазначають, що реалізація документа створить умови для реформування середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу. Зокрема, будуть розроблені нові стандарти змісту загальної середньої освіти, що ґрунтуватимуться на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання. Також передбачено перехід до 12-річної середньої школи із трирічною профільною школою, що матиме академічне або професійне спрямування.

Згідно Концепції «Нова українська школа», планується реформувати систему управління середньою освітою, зокрема, школа має отримати право розробляти і впроваджувати власні освітні програми. Концепція передбачає також стимулювання особистого і професійного зростання педагога, надання йому академічної свободи, матеріального стимулювання, зокрема шляхом підвищення розрядів у Єдиній тарифній сітці.

Час покаже наскільки українське суспільство та уряд здатні до проведення справді корисних реформ, які б дозволити зробити українську

систему освіти більш інклюзивною, а знання, що вона дає – більш практичними.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Сікорський П. І. Як швидко і якісно реалізувати ідеї концепції «Нова українська школа» / П. І. Сікорський // Освіта. – 2017. – № 21–22. – С. 5–20.

2. Шинкаренко Л. В. Аналіз впливу соціально-економічних чинників на якість освіти / Д. В. Окара, В. Г. Чернишев, Л. В. Шинкаренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2017. – Вип. 24. – Ч. 2 – С. 163–166.

Мороз Г. М. (Харків, Україна)

**ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ — ЯК ПЕРЕДУМОВА
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ
МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ**

У даних тезах автор зазначає, що для підвищення компетентності майбутніх фахівців, у будь-якої сфері діяльності на внутрішньому та світовому ринках праці, треба ґрунтуватися на зарубіжному досвіді інтеграції освіти, науки, виробництва та бізнесу, оскільки інтеграція є не тільки вдалою моделлю підготовки компетентного фахівця, а й каналом упровадження в сферу економіки, що сприяє розвитку компетентності майбутнього фахівця. Так реалізується найважливіша вимога сучасної освіти – формування у суб'єктів освітнього процесу індивідуального стилю професійної діяльності для набуття рис компетентності майбутнім фахівцем, щоб стати конкурентоспроможним професіоналом у будь-якої сфері діяльності економіки.

Moroz. G (Kharkiv, Ukraine)

**IMPROVING THE COMPETENCE OF STUDENTS
IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION
AS A PREREQUISITE FOR THE FORMATION
OF THE COMPETITIVE FUTURE YOUNG PROFESSIONALS**

In these thesis the author states that for advancing of future specialists' competence in any field of activity in the Domestic and World's Exchange it is necessary to hold on the foreign experience in science, education, manufacture and business integration as integration is not only a successful model of the competent specialist's preparation but also a way to implement Innovations into the sphere of economy, that helps to develop the competence of a future specialist. So the most important requirement is implemented by the modern education-development the subjects of the educational process of an individual style in the professional activity for acquiring the features of competence by a future competent specialist in order to become the competitive professional in any field of the Economy.

Актуальність означеної проблеми зумовлена необхідністю реалізації основних напрямів розвитку вищої освіти в Україні, серед яких одним із пріоритетних є створення педагогічного підґрунтя для якісної професійної підготовки майбутніх фахівців із числа студентів будь-якого вищого навчального закладу, як іноземних так і місцевих, як умови набуття конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Основною метою професійної освіти є підготовка кваліфікованого фахівця, який вільно володіє своєю професією, компетентісного на ринку праці і здатного до ефективної праці, на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Підготовка майбутніх компетентних фахівців до професійної діяльності передбачає формування компетентності в світлі вивчення індивідуальності і творчої природи людини, особливостей індивідів у конкретних обставинах суспільного життя, вияву методів, впливів, надання допомоги індивідуумам у розв'язанні їхніх проблем.

Таким чином, більшість наведених трактувань пов'язують феномен конкурентоспроможності із певними здатностями, якостями особистості, що саме особистісні показники є гарантом конкурентоспроможності особистості.

Тези мають на меті розгляд педагогічних умов, що сприяють формуванню конкурентоспроможності майбутніх фахівців у будь-якій галузі.

Важливим кроком у формуванні конкурентоспроможності майбутнього фахівця у будь-якій галузі є створення таких педагогічних умов у процесі професійної підготовки, за яких майбутні професіонали вмітимуть виявляти високі знання, вміння і навички у професійній діяльності.

Сутність поняття «умова» визначається як необхідна обставина, що уможливує здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь [1, с. 1506]. А «обставина» характеризується як сукупність умов, за яких що-небудь відбувається [1, с. 818]. Також використовують поняття «фактор» як умову, рушійну силу будь-якого процесу, явища; чинник [1, с. 1568]. У дослідженні явищем є процес професійної підготовки майбутніх компетентних фахівців у будь-якої галузі, який залежить від певних умов, чинників, які є причиною – явищем, що породжує інше явище та визначає його характер [1, с. 1601], є приводом для певних дій, спонукою, мотивом, які зумовлюють певні вчинки [1, с. 1140].

Педагогічними умовами вважають обставини, що сприяють розвитку навчально-виховного процесу, та які визначають як комплекс засобів для якісного здійснення навчально-виховного процесу.

Для підвищення якості освіти є необхідним користуватися компетентісним підходом, який означає практичне здійснення зв'язку сфери освіти зі сферою праці.

Компетентісний підхід сприяє практичній діяльності студентів на основі накопичених знань, навичок, умінь, які вони набули у вищих навчальних закладах. Отже, в процесі реалізації компетентісного підходу знання спрямовуються на вдосконалення загальногалузевих компетентностей особистості, що сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Конкуренція – це суперництво між виробниками товарів і послуг за ринок збуту, завоювання певного сегмента ринку, це змагання за максимальне збільшення власних переваг у володінні обмеженими благами: конкуренція є рушійною силою розвитку суб'єктів професійної діяльності, супроводжується їхнім взаємним розвитком, зміною їхньої поведінки, діяльності, відносин, установок. Поняття «конкурентоспроможність» тлумачиться переважно як «здатність до конкуренції» (В. Бусел) [1]. А компетентність – це властивість суб'єкта діяльності, яка характеризує його відповідальність об'єкту діяльності компетенції» [2, с. 23].

Перед викладачами стоїть вимога створити такі педагогічні умови підготовчого процесу для студентів, за яких вони вмітимуть виявляти вміння та знання у виконанні професійної діяльності, і це буде крок у визначенні певного рівня професійної компетентності майбутнього фахівця.

Сучасні вимоги ринку потребують виокремлення таких педагогічних умов, які сприятимуть підвищенню якості професійної підготовки майбутніх компетентних фахівців до використання інтерактивних технологій.

Першою педагогічною умовою є мотивація діяльності для досягнення конкретної мети та забезпечення її якості в освітній галузі.

Другою педагогічною умовою є спрямованість професійної діяльності, що є усвідомленням прагнення до самовдосконалення.

Третьою умовою є використання інтерактивних технологій у ході проведення занять, які є важливою рисою підготовки майбутніх фахівців до використання цих же технологій у будь-якої галузі у професійній діяльності.

Застосування інтерактивних ігрових технологій у вищій школі формує у студентів уявлення про майбутню професійну діяльність, її когнітивно-функціональне заповнення і динамічний розвиток, набуття майбутніми працівниками, для будь-якої професійної галузі, проблемно-професійного досвіду в прийнятті рішень.

Поняття «гра» розуміється як заняття, яке підпорядковане сукупності правил і прийомів або базується на певних умовах, що розкриває її процесуальний зміст. Багатогранність ігрової діяльності, яка виховує, розвиває та концентрується на конкретній меті, полягає у збагаченні особи знаннями, уміннями, досвідом та є процесом опанування знань, набуття навичок, умінь виконувати певні дії [1, с. 706].

Уважається, що перші ігри дорослих людей були військовими іграми, а гра в шахи є попередником сучасних імітаційних ігор.

Застосування ігор як засобу навчання бере початок із давнини – із змагальних навчально-виховних занять у Афінах (VI–IV ст. до н.е.) В епоху Відродження і реформації Т. Кампанелла та Ф. Рабле пропагували принцип ігрового навчання для опанування учнями основ наук.

Активні ігрові методи навчання можна назвати засобом повернення в освіту «олюднених знань», чому надав великого значення В. Сухомлинський.

Таким чином, повинно відбуватись упровадження таких педагогічних умов у процесі професійної підготовки: які сприяють підвищенню компетентності майбутніх фахівців на ринках праці – факторів, що

визначаються й усвідомлюються учасниками педагогічної взаємодії, реалізуються в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу: мотиваційних; професійної спрямованості; використання на навчальних заняттях інтерактивних технологій.

Концепція дослідження ґрунтується на осмисленні упровадження необхідних педагогічних умов для утворення процесу формування майбутнього фахівця як компетентного професіонала у процесі професійної діяльності, що важливо в системі неперервної професійної освіти, яка забезпечує досягнення високого рівня професійної майстерності. Отже, компетентність спеціаліста дає йому можливість конкурувати на ринку праці через реалізацію особистих та професійних якостей, характеристик і є показником його професійної підготовки.

Таким чином, організація практичної професійної підготовки молодих фахівців у ВНЗ здійснюється як під час вивчення професійно спрямованих теоретичних дисциплін, так й під час виробничої практики. Вища освіта базується на підготовці високопрофесійних та креативних фахівців, здатних пристосовуватись до сучасних вимог економіки та ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Гриньова В. М. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу як результат сформованості його педагогічної культури. Педагогіка і психологія: журнал Вісник Дніпропетровського університету економіки та права ім. А. Нобеля / В.М. Гриньова. – 2011. – № 1. – С. 22–26.
3. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / [упоряд. Л. Галіцина]. – К.: Ред. загальнопед. ГАЗ, 2005. – 128 с.

Юрченко Н. С. (*Миколаїв, Україна*)

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЗВО

У тезах обґрунтовано необхідність розвитку лідерських якостей у студентів в умовах закладів вищої освіти. Розглянуто теорії лідерства.

Yurchenko N. (*Mykolayiv, Ukraine*)

QUALITY DEVELOPMENT LEADERSHIP OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article is based the necessity of development of leadership qualities in students in the conditions of higher education institutions. The theory of leadership is considered.

Вища освіта в Україні швидкими темпами інтегрується у європейський простір. Це впливає на реформування вищої професійної освіти,

впровадження в процес виховання нових технологій та інновацій. Які в свою чергу пов'язані з розвитком науково технічного прогресу та роблять процес навчання більш легким та доступним. Саме через такі інноваційні процеси суспільство потребує кваліфікованих фахівців, які є ініціативними, активними та обізнаними у різних сферах. На сьогоднішній день завданням сучасної вищої освіти є в першу чергу створення умов, які допоможуть виховати фахівця – лідера з активною життєвою позицією, фахівця, здатного приймати управлінські рішення у будь-яких сферах діяльності.

Тему лідерства досліджували велика кількість вітчизняних та зарубіжних науковців з різних сфер. Поняття лідерство використовувалося в багатьох науках, а саме в педагогіці, психології, соціології, філософії та ін. Досить складно дати повністю обґрунтоване та цілісне визначення для явища лідерства.

Проаналізувавши визначення різних науковців можна зробити висновок, що лідерство – це керівний тип поведінки людини у будь-якому колективі, який заснований на певних якостях та здібностях.

Розглянемо класифікацію теорій лідерства за С. Калашніковою:

– Теорія емоційного лідерства стверджує, що в умовах змінного середовища для реалізації та розвитку лідерської ролі необхідно володіти емоційним інтелектом.

– Теорія якостей особистості намагалася з'ясувати, які якості допомагають людині стати лідером.

– Теорія обміну розглядає лідерство як функцію групи та процес організації міжособистісних стосунків у групі.

– Теорія об'єднувального лідерства наголошує, що сучасний лідер повинен уміти встановлювати зв'язки між своїми бажаннями та цілями, а також бажаннями та цілями інших [1, с. 10].

На нашу думку така класифікація теорій є найбільш влучною щодо визначення рівня лідерських якостей у студента закладу вищої освіти. Адже студенти у своїй навчальній діяльності проявляють емоційний інтелект, особистісні якості, взаємодіють у групі та встановлюють зв'язки з іншими членами групи. На сьогоднішній день саме закладу вищої освіти мають формувати та розвивати лідерські якості студентської молоді.

Н. Сушик у своїй науковій роботі проаналізувала поняття «лідерські якості особистості» різних вчених і сформулювала власне визначення: «Лідерські якості – це риси, які забезпечують ефективне лідерство, тобто здатність виділитися в конкретній справі й приймати відповідальні рішення в значущих ситуаціях; використовувати інноваційні підходи для розв'язання проблеми; успішно впливати на послідовників у напрямі досягнення спільних цілей; створювати позитивну соціально-психологічну атмосферу в колективі» [2, с. 113].

Науковець О. Тихомирова визначила загальні та специфічні якості особистості лідера:

1) загальні якості (ними володіють не тільки лідери, а й ті, хто прагне ними стати): компетентність; організованість; працездатність; активність;

ініціативність; товариськість; наполегливість; самостійність; самовладання; спостережливість; кмітливість;

2) специфічні якості лідера (своєрідні індикатори лідерських здібностей): організаторська проникливість; здатність до активного психологічного впливу; здатність до організаторської роботи, лідерської позиції, потреба брати відповідальність на себе [3, с. 20].

Отже, одним з основних завдань закладів вищої освіти є сприяння розвитку лідерських якостей у студентської молоді. Саме в цьому віці людина самовизначається у професії, в неї формується життєва позиція та з'являється необхідність в корисній діяльності для суспільства. Це може відбуватися шляхом впровадження різних інноваційних методик та педагогічних технологій.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Калашнікова С. Розвиток лідерського потенціалу сучасного університету: основи та інструменти: Навчальний посібник / С. Калашнікова. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. – 44 с.

2. Сушик Н. Теоретичні основи формування лідерських якостей учнівської молоді / Н. Сушик // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. – 2013. – № 7. – С. 110–115.

3. Тихомирова О. Виховання лідера / О. Тихомирова // Шкільний світ. – 2009. – № 8. – С. 19–23.

Стрельбицька С. М. (Одеса, Україна)

ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У тезах обґрунтовано важливість виробничої практики як однієї з умов формування базових компетентностей майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки у ЗВО. Розкрито мету та завдання виробничої практики.

Strelbitskaya S. (Odessa, Ukraine)

MANUFACTURING PRACTICE AS THE CONDITION FOR FORMING THE BASIC COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORKERS

The article is based the the importance of the manufacturing practice as one of the conditions of education of the formation of the basic competencies of future social workers in the process of professional training at the university. The purpose and problems of manufacturing practice are revealed.

Перехід системи вищої освіти України на нові державні стандарти, розроблені на основі компетентнісного підходу, зумовив необхідність появи висококваліфікованих, компетентних фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, які вільно володіють своєю професією на рівні світових стандартів, готових до постійного професійного зростання й саморозвитку, соціальної та професійної мобільності. Однією з найважливіших складових частин процесу фахової підготовки таких фахівців, зокрема соціальних працівників є виробнича практика, спрямована на закріплення знань і умінь отриманих студентами в процесі навчання у ЗВО та набуття ними практичних навичок.

Організація виробничої практики студентів зі спеціальності «Соціальна робота» у ЗВО довгий час не вважалась предметом окремого дослідження. Але з плином часу, увагу багатьох науковців привернула практична складова підготовки фахівців цього напрямку, організація різних видів практики та формування у них професійних умінь і навичок (О. Карпенко, В. Поліщук, Є. Мигович, Л. Міщик, Г. Лактіонова та ін.). В останні роки розширилось коло досліджень, в яких розглядається залежність формування компетентності майбутніх фахівців від рівня їх практичної професійної підготовки (Є. Бондаревська, В. Сластьонін, В. Бочарова, М. Галагузова та ін.) [1, с. 118].

Метою практичної підготовки соціальних працівників є забезпечення їх готовності та здатності до здійснення майбутньої професійної діяльності. Досягнення цієї мети здійснюється шляхом формування у них базових компетентностей, поглиблення та розширення знань і умінь, а також набуття практичного досвіду за фахом. Базові компетентності є інтегративною характеристикою особистості майбутніх соціальних працівників, яка полягає у їх здатності та готовності до успішного здійснення професійної діяльності, шляхом використання отриманих у ЗВО знань, умінь і навичок. Саме, виробнича практика в яку соціальні працівники «занурюються» на 4-му курсі ЗВО, володіє значним потенціалом для формування базових компетентностей так необхідних в майбутній професійній діяльності.

Проходження майбутніми соціальними працівниками виробничої практики здійснюється, у відповідності з навчальним планом ЗВО й програмою практики, у навчальних закладах всіх рівнів, центрах психологічної допомоги, науково-дослідних інститутах з соціально-психологічним та педагогічним напрямом, центрах соціально-психологічної реабілітації, психіатричних лікарнях, соціальних службах, центрах зайнятості тощо [1, с. 119].

Виробнича практика дозволяє студентам спробувати свої сили в обраній професії, навчитись застосовувати в професійній діяльності знання, вміння та навички. І як форма професійної підготовки студентів за напрямком «Соціальна робота» є частиною державного освітнього стандарту, що забезпечує майбутніх соціальних працівників соціалізацією в професійному середовищі та формує у них уявлення компетентного фахівця. Саме під час виробничої практики, всі методи й форми формування

професійних знань, умінь і навичок в напрямку соціальної роботи перевіряються та наповнюються сенсом. Більш того, будучи центральною ланкою в системі підготовки соціальних працівників, виробнича практика допомагає студентам глибше усвідомити правильність здійснення свого професійного вибору, перевірити засвоєння теоретичних знань, умінь і навичок отриманих в процесі навчання [3, с. 65].

Підсумовуючи, зазначимо, що значимість виробничої практики для майбутніх соціальних працівників загальноновизнана, її цінність є очевидною. Вона реалізується за допомогою поетапного використання професійних знань і умінь та поступового насичення навчального процесу елементами практичної професійної діяльності, є важливою педагогічною умовою формування базових компетентностей майбутніх соціальних працівників. Виробнича практика ознайомлює майбутніх соціальних працівників з професійною діяльністю; перевіряє їх здібності і можливості; отримання професійного досвіду, самовиховання й саморозвитку; формує професійну позицію, стиль поведінки, світогляд, професійний етикет. Базові компетентності майбутніх соціальних працівників формуються в єдності змістовних і процесуальних компонентів навчальної та професійної діяльності, яке можливо забезпечити при ефективній організації виробничої практики. У подальших дослідженнях планується більш конкретно розглянути окремі аспекти виробничої практики, як педагогічної умови для формування базових компетентностей майбутніх соціальних працівників в процесі фахової підготовки у ЗВО.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Клушина Н. П. Организация практики студентов по социальной работе: учеб.пособие для студентов, обучающихся по направлению и специальности «Социальная работа» / Н. П. Клушина, В. С. Ткаченко. – М.: ВЛАДОС, 2004. С. 118–125.
2. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід / В. А. Поліщук. – Тернопіль: Тернопільський державний педагогічний університет, 2002. – 222 с.
3. Практика социальной работы / Дип Х. Хэпуорт, Рональд Х. Ларсен ; [пер. с англ.]. – Запорожье: ЗТУ, 1998. – 172 с.

У Чжисян (*Хенан, Китай*)

ОБРАЗОВАНИЕ В КИТАЕ В ДРЕВНОСТИ

Статья посвящена особенностям образования в Китае в древние времена. Рассмотрены разные подходы к образовательной системе в контексте временных трансформаций и исторического процесса.

Wu Zhixiang (*Henan, China*)

CHINESE EDUCATION IN ANCIENT TIME

The article is devoted to features of Chinese education in ancient time. Different approaches to the educational system are considered in the context of time requirements and historical process.

The history of Chinese education can be traced back to time of Shun. It has been developed for thousands of years. After the Han Dynasty, the Confucian culture was the leading factor. At the end of the Qing Dynasty, Western modern education was introduced. Chinese education began in Chinese classical writings, not religious organizations. In ancient time Chinese education had a significant political color.

Education was an important activity in ancient China. China is one of the four ancient civilizations. The division of social class did not depend on wealth and religion but politics and relatives in ancient China. It is very different from Europe and India. Ancient China established the most perfect feudal system. The king's right is above the religion. The religious consciousness of the Chinese is very thin, but the political consciousness is more intensive.

In old Chinese book was written: all the occupations of civilians are only four. «Four categories of the people» were a hierarchic social class structure developed in ancient China by either Confucian or Legalist scholars as far back as the late Zhou dynasty and were considered as a central part of the feudal social structure. In descending order, these were the shi (gentry scholars), the nong (peasant farmers), the gong (artisans and craftsmen), and the shang (merchants and traders). In some manner this system of social order was adopted throughout the Chinese cultural sphere.

During the ancient Shang and Zhou dynasties, the shi were regarded as a knightly social order of low-level aristocratic lineage compared to dukes and marquises. As chariot warfare became eclipsed by mounted cavalry and infantry units with effective crossbowmen in the Warring States period (403–221 BC), the participation of the shi in battle dwindled as rulers sought men with actual military training, not just aristocratic background. Thus, the shi eventually became renowned not for their warrior's skills, but for their scholarship, abilities in administration, sound ethics and morality supported by competing philosophical schools.

But there is not systematic education system in this time. Then, there were Hundred Schools of Thought in history. It is an era of great cultural and intellectual expansion in China, it was fraught with chaos and bloody battles, but it was also known as the Golden Age of Chinese philosophy because a broad range of thoughts and ideas were developed and discussed without barriers.

Understanding Confucianism gradually became the ruling ideology of Chinese society. So everybody must learn Confucianism who wants to become an official and get more rights. But ancestry is still an important factor. People can change their social position by the learning in a limited way.

After the Han period, the nine-rank system meaning the recruiting officials through recommendation and included the wealthy, noble background and the well-connected people. It was not until the Sui dynasty (581–618) which became a new beginning of change in the shi class so as would present the civil service examination system. The civil service recruitment system during the subsequent Tang dynasty (618–907) followed the Sui model of partial recruitment of those who passed standard exams and earned an official degree. It was not until the Song

dynasty (960–1279) that the recruitment of those who passed the exams and earned degrees was given greater emphasis and significantly expanded. The shi class also became less aristocratic and more bureaucratic due to the highly competitive nature of the exams during the Song period.

In ancient time, only a few people could read books and as a result they could understand the government. As usually, the intellectuals can get higher social status than the status which is measured by their property. In general, ancient education is formed on maintaining the feudal rule. It is based on self-interest, giving civilians the opportunity to participate in politics and become a ruling class, but it ignores the science and technology.

Овод Ю. В. (*Хмельницький, Україна*)

**ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ
АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

В тезах обґрунтовано необхідність використання у навчальному процесі нових інформаційних технологій з метою посилення пізнавальної діяльності студентів.

Ovod Y. (*Khmelnytskyi, Ukraine*)

**THE USE OF NEW INFORMATION TECHNOLOGIES FOR
ACTIVATING COGNITIVE ACTIVITIES OF PEDAGOGICS STUDENTS**

The article substantiates the need for using new information technologies with in educational process to enhance the cognitive activities of students.

В сучасних умовах розвитку суспільства досить різноманітними є джерела інформації: підручники, популярна література, технічні та науково-популярні журнали, радіо, телебачення, глобальна комп'ютерна мережа, семінари, виставки тощо. Змінюючи та удосконалюючи зміст освіти, важливо одночасно застосовувати потужні, сучасні технічні засоби навчання, у тому числі комп'ютер.

Комп'ютерне навчання дозволяє управляти пізнавальною діяльністю студентів, але вимагає великих зусиль як зі сторони суб'єктів так і об'єктів навчально-виховного процесу.

Здійснення нової соціально-економічної політики, активна розбудова нашої держави, впровадження та подальший розвиток духовно-моральної культури, необхідність відповідної освіти запитає суспільства згідно із світовими досягненнями науки зумовлюють потребу розв'язання одного із стратегічних завдань модернізації освіти – створення умов для формування активної, самостійної, творчої особистості, реалізації та самореалізації кожною людиною своїх сутнісних сил у різних видах діяльності.

Запорукою впровадження педагогічних технологій є наукові доробки вчених, які розробили загальну методологію досліджень, пов'язаних із удосконаленням навчально-виховного процесу – Ю. К. Чабанський, С. І. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Ф. Тализіна, М. Д. Ярмаченко; з інформатизацією освіти – Б. С. Гершунський, Є. І. Машбиць; з реалізацією модульного підходу в навчально-виховному процесі – А. М. Алексюк, А. В. Фурман.

Роль учителя у розв'язанні цієї проблеми слушно вважають провідною. На перший план у діяльності викладача виступає найбільш складна інформаційна функція, суть якої полягає у умінні надати інформації, яка досліджується на занятті, статус життєво-важливої та необхідної для студента. Така інформація завжди приверне увагу і буде обов'язково засвоєна. Величезне значення має елемент новизни, приклади з реального життя, конкретна, а не абстрактна інформація.

У навчальних закладах комп'ютерні технології повинні привести до послідовного формування нового покоління техноінформаційного суспільства тих, хто в найближчому майбутньому буде користуватися новими інформаційними технологіями як звичайним засобом для вирішення завдань у побуті, у повсякденному житті, у навчанні, промисловості та інших сферах діяльності людини. У викладанні гуманітарних предметів нові інформаційні технології повинні перетворитися в ефективний інструмент, що полегшить засвоєння знань з різних предметів і зробить цей процес ще більш цікавим, наочним, живим, індивідуальним. При цьому може бути досягнута більша індивідуалізація навчального процесу, можливість визначення ступеня засвоєння матеріалу кожним студентом, що, як правило, є складною проблемою навчально-виховного процесу.

Інформатизація навчального процесу – одне із важливих завдань сучасної освіти. Воно пов'язане з розвитком матеріально-технічної бази більшості навчальних закладів, перепідготовкою викладачів, розробкою нових методик викладання, становленням нової культури педагогічної праці. Впровадження сучасних інформаційних технологій є принципово новим засобом навчання і потужним інструментом пізнання та потребує розвитку методів і організаційних форм навчання. Цей вид діяльності здійснюється на основі засобів сучасної мікропроцесорної та обчислювальної техніки, а також засобів інформаційного обміну. Інформація забезпечує: активне використання інтелектуального потенціалу суспільства; інтеграцію інформаційних технологій з науковими, виробничими сферами суспільного виробництва, інтелектуалізацію трудової діяльності; високий рівень інформаційного обслуговування.

Одним із пріоритетних напрямків процесу інформатизації суспільства є інформатизація освіти, що передбачає впровадження нових засобів інформаційних технологій в систему освіти. Це надасть змогу для: удосконалення механізмів управління системою освіти; вдосконалення методології відбору змісту, методів та організаційних форм навчання; створення методичних систем навчання, орієнтованих на розвиток

інтелектуального потенціалу студентів, на формування умінь самостійно здобувати знання.

Завдяки комп'ютеру можна також здійснювати всебічний контроль за навчальним процесом. Використання комп'ютера викладачем для контролю знань, умінь та навичок студентів суттєво допомагає викладачеві в суб'єктивності оцінювання. Адже комп'ютер безкомпромісний до студентських відповідей, а це створює сприятливу соціально-психологічну атмосферу на заняттях, додаючи студентам впевненості у собі, що є важливим чинником для розвитку їхньої індивідуальності, пізнавальної діяльності та підвищення мотивації до навчання.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Положення про дистанційне навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04>
2. Вища освіта України і Болонський процес : Навч. пос. / [за ред. В. Г. Кременя]. – Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2004. – 384 с.

Москалюк О. І. (*Хмельницький, Україна*)

ОСОБИСТІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У тезах розглядається особистісна спрямованість професійної освіти як можливість підвищення загального та професійного потенціалу особистості.

Moskaliuk O. (*Khmelnytskyi, Ukraine*)

INDIVIDUAL FOCUS OF PROFESSIONAL EDUCATION

The article is dedicated to individual focus of professional education as a possibility for improving general and professional potential of an individual.

В умовах переходу до особистісної парадигми сучасної освіти набувають поширення концепції, за яких становлення майбутнього фахівця визначається не тільки інформативним змістом навчання, а й необхідністю розвитку самостійності, творчої ініціативи, потреби самовдосконалення, здатності до мотиваційного обґрунтування власної діяльності.

У науковій літературі існують різні моделі особистісно-орієнтованого навчання: людиноцентрований підхід К. Роджерса, психолого-дидактична концепція І. Якиманської, дидактична модель В. Серікова, проектна модель М. Алексеєва та ін. Але, як показує досвід, кожна концепція має свої особливості і не є ідеальною. Упродовж останніх років значно зріс інтерес до особистісно-орієнтованого підходу і пропонуються такі його форми як: «особистісно-соціально-діяльнісний підхід» (О. Барабанщиков, М. Феденко), «принцип діяльнісно-особистісного підходу» (В. Андреев), «особистісно-діяльнісний підхід (І. Зимня), «системний особистісно-діяльнісний підхід» (Л. Деркач), «індивідуально-особистісний підхід» (О. Савченко) тощо.

Ідеї особистісного підходу у радянський період розробляли С. Рубінштейн та К. Платонов. Так, С. Рубінштейн вперше запропонував систему онтологічної структури буття, включивши в неї суб'єкта і наділивши його здатністю не тільки перетворювати буття, але й своїм пізнанням і діяльністю конструювати його. На думку К. Платонова, особистісний підхід – це підхід до людини як до особистості з розумінням її системи, що визначає усі інші психічні явища [1].

Існують також дослідження (В. Болотов, Є. Ісаєв, В. Слободчиков, Н. Шайденко) у яких відзначається поява нових цінностей, що стали основою для оформлення парадигми особистісно-орієнтованої освіти: саморозвиток, самоосвіта та самореалізація [2].

Особистісне забарвлення змісту освіти зумовлює орієнтацію на внутрішній світ людини, формування особистісних якостей суб'єкта, виявлення у навчальному процесі суб'єктивних смислів, ефективне використання власного «Я» як важливого професійного інструменту.

Особистісну спрямованість професійної освіти можна пов'язати з такими аспектами навчального процесу як пізнання, спілкування та потребою у самоосвіті. Сьогодні як ніколи найважливішим критерієм освіченої людини є вміння вчитися, адже функція освіти не зводиться до набуття знань та ерудиції. Головним вважається не сума знань, обсяг яких навіть для загального орієнтування у житті став майже недосяжним. Суттєвого значення набуває засвоєння способів їх самостійного набуття.

Варто також зазначити, що обсяг та енциклопедичність знань нерідко уживаються з недостатньою освіченістю людини у її власне людському аспекті. Поняття розвитку особистості зазвичай охоплює її соціальний та комунікативний простір, сферу відносин, кола спілкування та власного мікросоціуму.

Особистісний потенціал реалізується також через діяльність, яка має не тільки зовнішні атрибути спільності, а й своїм внутрішнім змістом передбачає співпрацю та саморозвиток суб'єктів навчального процесу, виявлення їх особистісних функцій. Як зазначає М. Гриньова, інноваційність особистісно-орієнтованого навчання полягає в тому, що здійснюється формування особистості, яка здатна адекватно діяти:

– вона орієнтується в обставинах, визначає мету своїх дій, сприймає навчально-виховні задачі як особистісно важливі;

– вона здатна скласти план власних дій для досягнення визначеної мети [3, с. 36].

У процесі особистісного становлення людина формує свою природу, виявляє себе перед самим собою. Сьогодні у педагогіці (одна з центральних її ідей) висловлюється сумнів щодо правомірності терміна «вчити», оскільки можна не вчити, а вчитися, тобто важливим критерієм освіченості є постійна потреба у самоосвіті та саморозвитку. Саме ці зміни спрямовують процеси поповнення і розширення знань особистості, характеризують рівень сформованості у неї певних якостей, допомагають зрозуміти навколишнє життя та своє професійне призначення.

Отже, можна стверджувати, що особистісна спрямованість професійної освіти не зводиться до окремих функцій професійного навчання, оскільки є важливим компонентом цілісного становлення особистості, який у кінцевому результаті сприяє розвитку адекватної самооцінки, самокритичності, самоаналізу, прагненню до самовдосконалення, спонукає до подальшого професійного та життєвого пошуку.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Айсмонтас Б. Б. Педагогическая психология: Уч. пос. / Б. Б. Айсмонтас. – М.: МГППУ, 2004. – 368 с.
2. Болотов В. А. Проектирование профессионального педагогического образования / В. А. Болотов, Е. И. Исаев, В. И. Слободчиков, Н. А. Шайденко // Педагогика. – 2007. – № 4. – С. 66–70.
3. Педагогічні технології: теорія та практика: Навчальний посібник / [За ред. проф. М. В. Гринькової]. – Полтава: АСМІ, 2004. – 180 с.

Бурка О. М. (Запоріжжя, Україна)

ГОТОВНІСТЬ ДО ВИКОРИСТАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ

У тезах обґрунтовано доцільність формування готовності до використання фізкультурно-оздоровчих технологій як засобу відновлення здоров'я в професійній підготовці майбутніх фізичних терапевтів.

Burka O. (Zaporizhzhia, Ukraine)

READINESS FOR THE USING FITNESS AND HEALTH TECHNOLOGIES AS A PART OF THE FUTURE PHYSICAL THERAPISTS` PROFESSIONAL TRAINING

The thesis substantiates the expediency of forming readiness for the using fitness and health technologies as a health restorer in the professional training of the future physical therapists

---

Професійна підготовка є системою, що забезпечує формування якісного рівня готовності студента до майбутньої трудової діяльності. Вона ґрунтується на отриманні комплексу теоретичних та практичних знань, умінь і навичок [1].

У світлі процесу реформування системи вищої освіти в Україні відбувся перехід до інтернаціонального визначення – фізична терапія (Постанова Кабінету Міністрів від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»). Завданнями спеціальності є функціональне та рухове відновлення людини; профілактика; забезпечення рухової активності внаслідок старіння, травм, захворювань або негативного

впливу навколишнього середовища; відновлення та підтримка функціональних систем організму та якості життя осіб з обмеженими можливостями за допомогою використання немедикаментозних засобів реабілітації та засобів фізичної культури [3].

Наразі модернізація системи вищої освіти покликана поєднати та систематизувати процес навчання з суспільними потребами, вимогами ринку праці та соціально-економічним станом країни [2]. Це, в свою чергу, призводить до потреби в урізноманітненні та підвищенні якості засобів, що здатні виконувати завдання фізичної терапії.

На нашу думку, засобом, що відповідає зазначеним вище критеріям є фізкультурно-оздоровчі технології (ФОТ). Вони являють собою систему впорядкованих рухових дій, що спрямовані на збалансування та корекцію функціонального стану організму людини. Позитивними сторонами ФОТ є: варіативність, доступність, економність та ін.

Питанням вивчення та впровадження ФОТ як засобу корекції здоров'я присвячені дослідження В. Іваночко, М. Івлева, Л. Костюніної, С. Крошки, А. Лапутіна, О. Матліної, С. Юрчука та ін. Дослідження авторів охоплюють широкий спектр верств населення: від вагітних жінок і немовлят до людей похилого віку.

Незважаючи на велику кількість публікацій, питання підготовки майбутніх фізичних терапевтів до використання ФОТ ще не досліджувалось.

Отже інтерес спеціалістів до вивчення та впровадження ФОТ, їх розвинута структура, а також розвиток та модернізація системи освіти майбутніх фізичних терапевтів підтверджують актуальність нашого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Лісовська Т. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з дошкільної освіти у вищих навчальних закладах / Т. Лісовська // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. – 2016. – № 2. – С. 101–108.
2. Молдован А. Д. Проблеми підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту до професійної діяльності у вищих навчальних закладах / А. Д. Молдован // Молодий вчений. – 2017. – № 3. – С. 213–217.
3. Інформаційний посібник «Сфера діяльності фізичного терапевта/фахівця фізичної реабілітації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.physrehab.org.ua/tl_files/Docs/Sfera_diyalnosti_final_web.pdf

---

Бартенєва І. О. (Одеса, Україна)

ФОРМУВАННЯ ЕКОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

У тезах визначено сутність поняття «екокультурна компетентність», виявлено її функції стосовно педагогічної діяльності, обґрунтовано методологічні підходи та педагогічні умови формування екокультурної компетентності майбутніх учителів.

Barteneva I. (Odessa, Ukraine)

FORMATION OF FUTURE TEACHERS' ECOCULTURAL COMPETENCE: METHODOLOGICAL APPROACHES

In theses the essence of the concept of «ecocultural competence» has been identified, its functions concerning pedagogical activity were revealed, methodological approaches and pedagogical conditions of the formation of future teachers' ecocultural competence were substantiated.

В умовах сьогодення відбуваються динамічні трансформації відносин суспільства з навколишнім середовищем. Бережливе ставлення до природи є невід'ємною складовою наукового світогляду, що вимагає розвитку взаємодії в системі «людина-природа» й формування у майбутніх фахівців екокультурної компетентності.

Екокультурна компетентність – це системна інтегративна якість особистості, яка характеризує здатність вирішувати різного рівня екологічні завдання у життєвих ситуаціях та професійній діяльності, на основі сформованих цінностей, мотивів, досвіду, індивідуальних особливостей, потреб, норм моралі.

Поняття «екокультурна компетентність» має універсальний, міждисциплінарний, інтегральний, соціокультурний характер. Принципами формування цієї компетентності як складової підготовки майбутніх учителів до екологічної освіти та виховання учнів є: принцип природовідповідності, принцип культуровідповідності, принцип екогуманізму або морального імператива.

Функціями екокультурної компетентності вчителя є: мотиваційно-спонукальна (стимулює вчителя до реалізації свого творчого потенціалу в сфері еколого-педагогічної діяльності); гностична (активізує самоосвітню діяльність вчителя в екологічній сфері); емоційно-вольова (актуалізує здатність вчителя до прояву витримки, наполегливості, мобілізації своїх зусиль до подолання труднощів у процесі екологічного виховання та освіти молоді); технологічна (реалізація індивідуальної системи професійних еколого-педагогічних знань, умінь, навичок у реальному освітньому процесі); рефлексивна (систематичний самоаналіз учителем свого рівня професійної еколого-педагогічної діяльності та розробки на цієї основі програм самовдосконалення в сфері екологічного виховання та освіти молоді) [2].

Стосовно професійної педагогічної діяльності сутністю екокультурної компетентності постає теоретична, практична готовність педагога до здійснення екологічної освіти та виховання учнів. Екокультурна компетентність педагога це знання основ природничих наук, екології, екологічна освіта, екологічна вихованість, здатність до діяльності зі збереження навколишнього середовища та ін [1].

Характерна особливість ефекту мультиплікативності загальновідома і

полягає у здатності нарощувати прогнозований результат, суттєво більший за сумарний. Цей ефект виявляється за певних обставин, що передбачають урахування найбільш суттєвих чинників, які впливають на досліджуваний процес і не вступають у протиріччя один з одним.

Ми досліджували мультиплікативність методологічних підходів до формування екокультурної компетентності майбутніх учителів та визначили їх, а саме: аксіологічний, діяльнісний, синергетичний, особистісно-орієнтований. Синергетичний підхід до процесу формування екокультурної компетентності майбутніх учителів вимагає взаємопов'язаного розвитку всіх складових цього феномену в їх взаємозалежності, взаємному впливові один на одного і на інтегруючий результат – рівень сформованості екокультурної компетентності особистості, який виявляється як в ставленні людини до природи, осмисленні законів її розвитку, так і в діяльності індивіда у соціумі.

Для забезпечення ефективності формування екокультурної компетентності майбутніх учителів було створено комплекс педагогічних умов: спрямованість освітнього процесу в закладі вищої освіти на розвиток особистості студента, майбутнього професіонала, здатного до еколого-педагогічної діяльності; екологічна обізнаність викладачів, їх готовність до професійної інтеграції у процесі формування екокультурної компетентності студентів; реалізація синтезу природничої, соціально-екологічної, психолого-педагогічної, еколого-методичної складових підготовки випускників закладу вищої освіти до професійної еколого-педагогічної діяльності; єдність теоретичної та практичної підготовки студентів; активізація аксіологічного потенціалу студентів на всіх ступенях екологічної освіти; заохочення студентів до активної еколого-мотивованої діяльності.

Актуальними видами екокультурної діяльності виступили: мисленнєва діяльність у науковій, освітній, культурологічній галузі з дослідження питань формування і розвитку екологічної культури, мотивація екологічної поведінки особистості; впровадження здорового способу життя, опанування культури здоров'язбереження; творча художня діяльність, що народжує витвори мистецтва, що відображають красу нашої землі, любов до всього живого і є компонентою свідомої екологічної діяльності. Моральними засадами екологічної діяльності майбутніх учителів є відмова від байдужості до антиекологічної поведінки людей, які оточують, громадянська мужність, потреба для викриття правопорушень і злочинів стосовно охорони довкілля і здоров'я людини. Ефективність екологічної діяльності залежить від правильної орієнтації всіх її видів і форм в системі «суспільство-природа», розвитку ініціативи і активності громадян, культури здійснення природоохоронної, ресурсозберігаючої діяльності і відсутність формалізму в цій роботі [3].

Отже, ефективність формування екокультурної компетентності майбутніх учителів значно підвищиться, якщо педагогічне управління даним процесом буде здійснюватися на основі: міждисциплінарного підходу до екологічної освіти у межах інтеграції циклів природничої, екологічної, психолого-педагогічної, методичної підготовки майбутніх учителів;

принципу відображення у змісті екологічної освіти регіональної специфіки; урахування індивідуальних особливостей студентів; професійної інтеграції всіх учасників формування екокультурної компетентності; розвитку рефлексивної культури майбутнього педагога; стимулювання самоосвітньої діяльності в екологічній сфері. Вищезазначене й доведе мультиплікативність методологічних підходів до формування екокультурної компетентності майбутніх учителів в освітньому процесі закладу вищої освіти.

ЛИТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Основи екології та екологічного права: Навчальний посібник / Ю. Д. Бойчук, М. В. Шульга, Д. С. Цалін, В. І. Дем'яненко ; [За заг. ред. Ю. Д. Бойчука і М. В. Шульги]. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004.– 352 с.

2. Пузир Т. М. Екологічна освіта на шляху до сталого розвитку / Т. М. Пузир // Проблеми сучасної екологічної освіти: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 10-річчю факультету екології і сталого розвитку. – Київ, 13-14 жовтня 2014. – С. 64–65.

3. Шаповал Л. М. Підготовка студентів вищих педагогічних навчальних закладів України до природоохоронної роботи в школі (50-80 pp. XX ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. М. Шаповал. – Харків, 2000. – 217 с.

Лазарева А. О. (Одеса, Україна)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПЛАНУВАННІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ БАКАЛАВРІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

В тезах розглядається сутність компетентісного підходу та його застосування у професійній підготовці соціальних працівників, який містить формування необхідних знань та навичок для виконання професійних обов'язків на базі благодійного фонду «Шлях до дому» з урахуванням організаційно-функціональної структури організації.

Lazareva A. (Odessa, Ukraine)

COMPETENCE APPROACH IN PLANNING OF THE PRODUCTION BACHELORS OF SOCIAL WORK'S PRACTICE

The thesis deals with the essence of the competence approach and its use in the professional training of social workers. The competence approach includes a set of certain knowledge and skills necessary to fulfill professional duties in the organization: «Way home» taking into account the organizational and functional structure of the place of production practice.

Сучасні умови економічного розвитку суспільства є основою для системних змін у підготовці бакалаврів з соціальної роботи, адже випускники вищих навчальних закладів повинні мати певний набір знань та навичок для

здійснення кваліфікованої допомоги різним категоріям населення, які опинилися у скрутних умовах.

Визначення професійної компетентності та готовності бакалаврів з соціальної роботи з різними категоріями населення підкреслює необхідність не лише системної єдності, цілісності розвитку особистості і діяльності, але й досягнення професіоналізму та майстерності соціальних працівників під час надання соціальної допомоги.

Система професійної підготовки бакалаврів з соціальної роботи спирається на науково-методичне обґрунтування необхідного забезпечення навчального процесу у вищій школі з урахуванням потреб соціальної практики та професійної компетентності майбутнього спеціаліста. Про їх сформованість можна вести мову лише за умови виявлення критеріїв (показників), рівнів професійної готовності, а також здійснення моделювання такого процесу, в основу якого закладена проблемно-модульна організація освіти соціального працівника.

Визначення категорії «професійна компетентність» на думку В. І. Жукова розглядається як поєднання психічних якостей; психічний стан, що дозволяє діяти самостійно і відповідально, але (дієва компетентність); володіння здатністю й умінням виконувати певні трудові функції. В. Н. Введенський професійну компетентність розглядає як сукупність знань і умінь, що визначають результативність праці; обсяг навичок виконання завдання; комбінацію особистісних якостей і властивостей; комплекс знань і професійно значущих особистісних якостей; вектор професіоналізації; єдність теоретичної і практичної готовності до праці; здатність здійснювати складні види дій та ін. [2].

У більшості країн зміст професійних компетентностей соціального працівника включає як рівні базової і спеціальної освіти, так і уміння акумулювати широкий досвід у практичній діяльності, формування професійних умінь і навичок [3].

Під час розгляду різних видів компетентностей науковці, як правило, включають до їх структури знання, уміння і навички. І хоча такий підхід, на перший погляд є дещо спрощеним, зате він забезпечує доступність експериментальної перевірки сформованості компетентностей, визначення рівня професійної компетентності, що знаходиться в основі визначення готовності студентів до професійної діяльності, а також практичного підтвердження теоретичних положень [3].

До основних професійних вмінь та навичок, необхідних майбутньому соціальному працівникові відносять: навички спілкування, ведення професійних записів; самоуправління, оцінки та планування; здатність поєднувати теорію та практику; представляти інтереси клієнта; цілеспрямовано і з розумінням слухати інших; збирати інформацію, щоб підготувати соціальну історію, оцінку, звіт; формувати і підтримувати професійні відносини, спрямовані на надання соціальної допомоги; спостерігати та інтерпретувати вербальну і невербальну поведінку, використовуючи знання з теорії особистості та діагностичні методи;

спрямовувати зусилля клієнтів на вирішення їх проблем та завоювати їх довіру; творчо вирішувати проблеми клієнта; визначати момент призупинення терапевтичної допомоги клієнту; проводити дослідження та інтерпретувати їх результати; бути посередником і вести переговори між конфліктуючими сторонами [1].

Практика студентів є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки бакалаврів у вищих навчальних закладах і проводиться на оснащених відповідним чином базах навчальних закладів, а також на сучасних підприємствах і в організаціях різних галузей господарства, освіти, охорони здоров'я, культури, торгівлі і державного управління.

Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності [4].

Під час проходження виробничої практики студентами у благодійному фонді: «Шлях до дому» для забезпечення формування спеціальних (професійних) компетенцій розроблено наступні індивідуальні завдання для виробничої практики студентів – бакалаврів з соціальної роботи:

1. Проаналізувати причини, з яких діти опинилися в притулку «Велика родина».
2. Проаналізувати проблеми сімей, з яких діти опинилися в притулку «Відкриті двері».
3. Проаналізувати соціально-психологічний стан дітей, які опинилися в притулку «Відкриті двері».
4. Проаналізувати проблеми у роботі служби «Соціальний патруль».
5. Схарактеризувати специфіку аут-річ роботи служби «Соціальний патруль».
6. Оцінити соціально-педагогічну роботу з дітьми з неблагополучних сімей.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Бегидова С. Н. Личностные качества конкурентоспособного социального работника / С. Н. Бегидова, С. А. Хазова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/lichnostnye-kachestva-konkurentosposobnogo-sotsialnogo-rabotnika>
2. Букач М. М. Компетентнісноорієнтоване навчання як основа формування майбутнього соціального працівника / М. М. Букач. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/11609/1>
3. Горішна Н. Професійна компетентність соціального працівника як складова його фахової підготовки / Н. Горішна // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2009. – № 16–17. – С. 114–117.

4. Карпенко О. Г. Організація практики студентів за спеціальністю 040200 «Соціальна робота»: Метод. реком. / О. Г Карпенко. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 41 с.

Ткаченко С. В. (Одеса, Україна)

**ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СУСПІЛЬНО
ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

У тезах проаналізовано поняття «модель». Виявлено структурні компоненти педагогічної моделі формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін.

Tkachenko S. (Odesa, Ukraine)

**PEDAGOGICAL MODEL OF FORMATION ETHICAL
COMPETENCE FUTURE TEACHERS OF SOCIAL HUMANITARIAN
DISCIPLINES**

The thesis analyzes the concept of «model». The structural components of the pedagogical model of forming the ethical competence of future teachers of social and humanitarian disciplines are revealed.

Особливості педагогічної діяльності й обов'язків учителя; безпосередній контакт зі значною кількістю учнів, їхніми батьками, колегами; підвищені вимоги суспільства до компетентності вчителя – це ті чинники, що свідчать про важливість формування етичної компетентності вчителів у процесі їх навчання у вищих педагогічних навчальних закладах (ВПНЗ).

Модель – це матеріальний об'єкт або той об'єкт, що уявляється в процесі мислення. Він заміщує в дослідженні об'єкт-оригінал, безпосереднє вивчення якого дає нові знання про цей об'єкт. Науковці наголошують, що «базовою основою моделі є уявлення про об'єкт, що пізнається. Проте відповідно до завдань дослідження за допомогою абстракції увага концентрується на найбільш важливих елементах і зв'язках, при цьому несуттєві й другорядні зв'язки вилучаються» [2, с. 259].

Побудова педагогічної моделі має на меті імітацію або відображення певних властивостей, ознак, характеристик педагогічного об'єкта (явища), що досліджується, принципи його внутрішньої організації чи функціонування.

В педагогічній моделі формування етичної компетентності в майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін відображено формувальний етап експерименту та презентовано: мету (формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін у процесі навчання) і завдання експериментально-дослідної роботи (забезпечити усвідомленість

суспільної значущості обраної професії, розвинути ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, сформувати етичні знання, сформувати етичні вміння, навички етичної поведінки, сформувати потребу в етичній самоактуалізації); структуру досліджуваної компетентності (потребнісно-ціннісний, змістовий, діяльнісний компоненти); педагогічні умови (забезпечення майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін знаннями про гуманістичні цінності, організація міжособистісної взаємодії учасників педагогічного процесу на засадах ціннісного ставлення до цілей, змісту і результатів педагогічної діяльності, практична реалізація етичних умінь та етичної поведінки майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін, в умовах реальної педагогічної діяльності); методи (ситуаційне навчання, рольові ігри, імітаційні ігри), форми (лекційні заняття, практичні заняття, педагогічна практика) і засоби (спецкурс «Етична компетентність майбутнього вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін») її формування в процесі навчання студентів, а також запланований результат – етична компетентність майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін.

Зауважимо, що метод навчання трактується як спосіб діяльності викладача і студентів, за допомогою якого досягається оволодіння знаннями, вміннями і навичками, формується світогляд студентів, розвиваються їхні здібності [3, с. 219].

Форма навчання визначається як спосіб організації, побудови й проведення навчальних занять, при якому реалізується зміст навчальної роботи, дидактичні завдання і методи навчання [1, с. 68].

Засобом навчання є різноманітні матеріали і знаряддя навчального процесу, завдяки яким більш успішно і за коротший час досягається визначена ціль навчання. Засобом формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін виступив спецкурс «Етична компетентність майбутнього вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін», який передбачав 2 кредити навчального часу (60 годин). Для реалізації першої педагогічної умови спецкурсом було передбачено 24 години лекційних занять. Реалізація другої педагогічної умови відбувалася в межах практичних занять з використанням ситуаційного навчання, рольових та імітаційних ігор, дискусій. Впровадження третьої педагогічної умови відбувалося в ситуаціях реальної педагогічної діяльності під час проходження педагогічної практики в ЗОШ.

Педагогічна модель формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін було покладено в основу експериментально-дослідної роботи з формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін у процесі навчання.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: Навч. пос. / Г. М. Мешко. – К.: Акадевидав, 2012. – 197 с.
2. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів навчальних класів: дис...д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія

і методика професійної освіти» / Людмила Леонідівна Хоружа. – К., 2004. – 382 с.

3. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін: Навч. пос. / П. П. Шляхтун. – К.: Вид. центр «Академія», 2011. – 222 с.

Колодійчук Ю. В. (*Одеса, Україна*)

**ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА НАВЧАННЯ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

Тези розкривають волонтерську діяльність як одну із форм навчання майбутніх соціальних працівників.

Kolodiychuk Y. (*Odessa, Ukraine*)

**VOLUNTARY ACTIVITY AS A FORM OF TRAINING FOR
FUTURE SOCIAL WORKERS**

The theses reveal volunteering as one of the forms of training for future social workers.

Поряд із традиційними формами навчання, такими як лекційні та практичні заняття, виробнича та переддипломна практика, волонтерська діяльність, як інноваційна форма навчання майбутніх соціальних працівників, становить суттєвий потенціал їхньої професійної підготовки у ВНЗ. Залучення студентів до різних форм волонтерської роботи може відбуватися під час проходження практики, вивчення фахових дисциплін або науково-дослідної роботи.

Як відомо, волонтерська діяльність – це соціально спрямована, добровільна, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги; соціальна форма благодійності категоріям населення, які опинилися в складних життєвих обставинах без розрахунку на матеріальну винагороду [1].

Означена діяльність базується на принципах: альтруїзму (передбачає, що волонтер готовий до здійснення діяльності, спрямованої на вирішення важкої життєвої ситуації клієнтів, при цьому інтереси клієнтів ставляться на перший план); безкорисливості (заснований на відсутності матеріальної зацікавленості у відносинах між волонтером і клієнтом); гуманізму (виражається в дотриманні прав людини, вияві доброзичливості, толерантного ставлення волонтера до клієнта); милосердя (заснований на готовності волонтера допомогти людям через співчуття, людинолюбство); чуйності (припускає готовність волонтера вчасно допомогти людині, яка потребує допомоги); самовідданості (висуває пріоритетність інтересів клієнта у волонтерській роботі і наявність у волонтера оптимізму під час вирішення

важкої життєвої ситуації клієнта); співчуття (передбачає гуманне ставлення до клієнтів).

Невичерпний потенціал волонтерської діяльності у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників дозволяє «розширити горизонти» соціальної роботи як професії; активізувати духовний, інтелектуальний, культурний потенціал; набути практичних навичок соціальної роботи; зробити особистий внесок у вирішення соціальних проблем; самореалізуватися шляхом ініціювання волонтерських проєктів і програм соціально-педагогічної спрямованості; брати участь у безпосередній роботі з клієнтами соціальної роботи; вирішували складні соціальні проблеми, діяти на благо суспільства.

Отже, корисна для суспільства, волонтерська діяльність сприяє формуванню в майбутніх соціальних працівників професійно важливих знань, умінь та якостей необхідних для успішного виконання соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Закон України «Про волонтерську діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 42. – 435 с.

Нємцева Н. С., Нємцев Е. М. (Покровськ, Україна) СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

У тезах обґрунтовано аспекти формування викладача, що забезпечують здатність особистості до здійснення результативної педагогічної діяльності й прагнення до професійного самовдосконалення.

Niemtseva N., Niemtsev E. (Pokrovsk, Ukraine) STRUCTURE OF PEDAGOGICAL SKILL

In the theses are justified the aspects of the teacher's formation that ensure the individual's ability to implement effective pedagogical activity and the desire for professional self-improvement.

У наш час самоосвіта – обов'язкове самостійне надбання знань кожною сучасною людиною нашого суспільства. Вона є постійною, цілеспрямованою, розумно організованою роботою збільшення і оновлення власних загальноосвітніх і професійних знань.

Тому, здатність до професійно-особистісного зростання за допомогою максимально можливих реалізацій творчих сил є однією з найважливіших складових педагогічної майстерності викладача як професіонала. Педагогічна творчість – це процес, що розпочинається із засвоєння того, що вже було накопичено (адаптація, репродукція, відтворення знань і досвіду).

Педагогічна майстерність, на нашу думку – це система, що самоорганізується, у структурі особистості, де системоутворюючим

фактором виступає гуманістична спрямованість, яка дозволяє доцільно вибудовувати педагогічний процес [1].

На нашу думку, професійні знання є фундаментом розвитку професійної майстерності викладача, що надає свідомість, обґрунтованість та забезпечують рівень професіоналізму і цілісність самоорганізуючої системи. Важливою особливістю професійного педагогічного знання є уміння синтезувати досліджувані науки. Необхідно відзначити, що нагромадження знань не забезпечує швидкості придбання майстерності.

Професійна майстерність удосконалюється у процесі подолання труднощів, а саме: мобілізація всіх сфер психіки особистості (свідомості, волі, емоцій). Швидкість удосконалення майстерності забезпечують здібності, які вказують на особливості протікання психічних процесів і сприяють успішності педагогічної діяльності.

А. І. Щербаков зазначає, що педагогічна майстерність – це синтез наукових знань, умінь, навичок, методичного мистецтва й особистісних якостей учителя, це вираження «усієї сукупності психічних властивостей особистості вчителі» [2], відзначаючи, що передумовою формування педагогічної майстерності є момент становлення особистості.

На нашу думку, особистісний фактор не стільки входить до структури педагогічної майстерності, скільки є передумовою його формування.

Н. В. Кузьміна на підставі власних досліджень професійної майстерності виділяє в різних професіях ряд загальних ознак професіоналізму: володіння спеціальними знаннями про мету, зміст, об'єкти і засоби праці; володіння спеціальними вміннями на підготовчому, виконавському, підсумковому етапах діяльності; володіння спеціальними властивостями особистості і характеру, що дозволяють здійснювати процес діяльності й одержувати результати [3].

На основі даного теоретичного підходу ми виділяємо наступні структурні компоненти в структурі педагогічної майстерності:

– мотиваційно-ціннісний (система педагогічних цінностей, орієнтацій і переконань, включених до цілісного педагогічного процесу; гуманістична особистісна позиція; мотивація на інноваційно-дидактичну діяльність; сучасне педагогічне мислення). Суб'єктивне сприйняття (присвоєння) педагогічних цінностей визначається «багатством» особистості педагога, його науково-педагогічною кваліфікацією, розвинутим педагогічним мисленням, наявністю особистої педагогічної системи, утворюючи таким чином внутрішній світ, систему ціннісних орієнтацій. На цій підставі у свідомості формується «Я – професійне» як сукупність цілей, ідей, установок, що корегують індивідуальний педагогічний досвід [4, с. 41];

– інноваційно-технологічний (професійна компетентність, способи і методи професійної діяльності; індивідуальний стиль професійної діяльності);

– особистісно-творчий – розкриває креативні механізми становлення педагогічної майстерності і його втілення в педагогічній діяльності як творчого акту.

У своєму дослідженні ми звертаємо увагу на принципові положення І. Ф. Ісаєва, який відзначає, що педагогічні цінності виступають як відносно стійкі орієнтири, за якими педагоги співвідносять своє життя і педагогічну діяльність. Вони створюють ту «матеріальну» основу, на якій будується будинок професійно-педагогічної культури особистості викладача – основи педагогічної майстерності [5, с. 59].

Як основа для класифікації цінностей виступають досить стійкі структури суспільного буття і форми свідомості і діяльності; класифікації можуть будуватися на різних підставах з урахуванням дослідницьких задач, реального об'єкта дослідження, і тому цінності можуть перегруповуватися відповідно до цих задач і умов.

У структурі педагогічної майстерності в рамках нашого дослідження можна виділити наступні групи професійно-педагогічних цінностей: цінності-цілі, що розкривають значення і зміст цілей професійно-педагогічної діяльності викладача за формуванням професійної культури майбутнього фахівця, формуванням його особистості; цінності-засоби, що розкривають значення і зміст способів і засобів здійснення професійно-педагогічних задач і дидактичної діяльності; цінності-відношення, що розкривають значення і зміст відношень як основного механізму функціонування цілісної педагогічної діяльності і найважливішого компонента процесу професійного становлення як викладача, так і студента – майбутнього фахівця; цінності-знання, що розкривають зміст і значення психолого-педагогічних і предметно-наукових знань у процесі здійснення професійної підготовки майбутніх педагогів; цінності-якості, що розкривають значення і зміст якостей особистості викладача в здійсненні ефективної дидактичної діяльності.

Отже, становлення педагогічної майстерності, на нашу думку – потреба викладача у наявності та умінні творчо переосмислити педагогічні цінності й на новому рівні відтворити їх, це система духовних цінностей, що спрямовують і визначають усю діяльність викладача, регулюючи його взаємодію з оточуючими.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Зязюн И. А. Основы педагогического мастерства / И. А. Зязюн, И. Ф. Кривонос, Н. Н. Тарасевич и др. – М.: Просвещение, 1989. – 302 с.
2. Щербаков А. И. Психологические основы формирования личности советского учителя в системе высшего педагогического образования / А. И. Щербаков. – Л.: Просвещение, 1967. – 266 с.
3. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя / Н. В. Кузьмина. – Л.: Ленингр. орг. общества «Знание», 1985. – 32 с.
4. Исаев И. Ф. Культурологический подход к исследованию педагогической деятельности / И. Ф. Исаев // Педагогическое образование XXI века. – М.: Белгород, 1994. – с. 36–40.
5. Исаев И. Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы. – М.: МГУ – Белгород: Белгородский гос. пед. ин-т, 1993. – 219 с.

Кулик Н. С., Лисенко Ю. О., Савош Г. П. (Дніпро, Україна)
ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ
В УКРАЇНІ

У тезах приділено значну увагу проблематиці підготовки економістів у вищих навчальних закладах України, що є актуальним питанням в реаліях сьогодення.

Kulyk N., Lysenko Y., Savosh G. (Dnipro, Ukraine)
PROBLEMS OF PREPARATION FOR FUTURE ECONOMISTS
IN UKRAINE

The theses have paid considerable attention to the problems of preparation of economists in higher educational institutions of Ukraine, which is a topical issue in the realities of the present.

Метою вищої освіти є підготовка висококваліфікованих кадрів, які здатні адаптуватися до потреб змін ринку, ефективного забезпечення функціонування та постійного оновлення виробництва. Концепція побудови національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до професійної підготовки майбутніх кадрів, спрямований на подолання кризи в освіті та вихованні, яка виявляється, передусім, у невідповідності знань студентів запитам особистості, суспільним потребам і світовим стандартам, у знеціненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності.

Роль висококваліфікованої праці та творчої особистості зростає і одночасно знищує зв'язки між сферами підготовки кадрів та виробництва в широкому розумінні.

Ринок освітніх послуг не виконує своєї функції – формування необхідних спеціалістів для підприємств, організації та державних структур.

Протягом останніх років в Україні спостерігається загрозлива тенденція до погіршення якості освіти: виник розрив зв'язків між сферою освіти та ринком праці збільшується, студенти не отримують належних практичних навичок. Також значущою проблемою є застарілі дисципліни, які не дають змоги покращити рівень знань студентів, а тому існує необхідність їх оновлення.

Не сприяють виправленню цієї ситуації значне погіршення підготовки випускників шкіл та зростання контрактної форми навчання в державних закладах освіти без застосування до контрактників таких вимог, як до студентів, що навчаються за держзамовленням [1].

Сьогодні майже кожний вищий навчальний заклад випускає бакалаврів та магістрів з економічних спеціальностей, саме тому відбувається перенасичення ринку праці спеціалістами даної сфери. Проте частина ВНЗ не спеціалізується та не має достатньої матеріально-технічної бази аби забезпечити хороший рівень підготовки, і як наслідок це призводить до

заповнення ринку некваліфікованими кадрами. Адже конкурентоспроможність майбутніх економістів в більшості випадків визначається конкурентоспроможністю самих вищих навчальних закладів. Таким чином чим більш конкурентоспроможним буде ВНЗ, тим більше конкурентоспроможним на ринку праці буде сам економіст.

Деякі спеціалісти не орієнтуються в питаннях організації та управлінні підприємством, бази податкової системи та економічного аналізу; не вміють узагальнювати здобуті знання та втілювати їх на практиці.

Особливої уваги на думку вчених при формуванні фахової культури майбутніх економістів заслуговує питання ролі термінології в навчальному процесі.

Накопичення і збагачення знань із професійної термінології у студентів-економістів сприяє формуванню певного термінологічного потенціалу особистості, що являє собою сукупність властивостей (іноді їх розглядають як внутрішній ресурс), які надають можливість успішно засвоювати навчальний матеріал, певні соціокультурні норми, набувати професійного досвіду і сприяють саморозвитку особистості [2].

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1.Згуровський М. З. Пріоритет – якість підготовки фахівців [Електронний ресурс] / М. З. Згуровський. – Режим доступу: <http://kpi.ua/report-05>

2.Тувакова Н. В. Ключові аспекти фахової підготовки майбутніх економістів [Електронний ресурс] / Н. В. Тувакова. – Режим доступу: [http://ird.gov.ua/sep/sep20131\(99\)/sep20131\(99\)_567_TuvakovaNV.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20131(99)/sep20131(99)_567_TuvakovaNV.pdf)

Троян А. О., Кантаржи Н. І. (Одеса, Україна)

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У тезах статті розглядаються сучасні методи навчання студентів, такі як інформаційні та мультимедійні технології, рольові та ситуативні ігри, використання Інтернету, метод «мозкового штурму».

Troyan A., Kantarzhi N. (Odessa, Ukraine)

PROBLEMS OF PREPARATION PROFESSIONALS IN A HIGHER SCHOOL ESTABLISHMENT

These theses of the article deal with modern methods of teaching students, such as information and multimedia technologies, role and situational games, Internet usage, brainstorming.

Основна задача вищої освіти на сучасному етапі – підготувати висококваліфікованого спеціаліста. Гарантія успішності навчання майбутнього спеціаліста – його зацікавленість та мотивація. Це можливо досягнути тільки при використанні на навчальних заняттях інтерактивних

методів навчання, таких як: інформаційні та мультимедійні технології, рольові та ситуативні ігри, використання Інтернету, метода «мозкового штурму», брейн-ринг ті інші. Для того, щоб навчання було успішним вживання таких методів буде недостатньо, якщо викладач не буде відповідати сучасним студентам, які добре користуються комп'ютером, розмовляють декількома іноземними мовами. В останній час широко використовуються в навчанні різноманітні ігри які імітують майбутню діяльність фахівця.

Орієнтація вищої школи на активне навчання студентів-головне завдання сучасної системи української освіти. Активне навчання – це нові форми, методи, та засоби навчання. Головне в навчанні – це активність студента. Слово «інтерактив» от англійського слова «interakt», «inter» – це взаємний, «akt» – це діяти.

Інтерактивний означає спосібність взаємодіяти або знаходитися в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (з комп'ютером), або ким-небудь (людиною). Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в якому відбувається взаємодія викладача та студента. Сутність інтерактивного навчання складається в тому, що навчальний процес відбувається таким чином, що всі студенти навчальної групи залучені в процес пізнання, але мають можливість зрозуміти та рефлексувати з приводу того, що вони знають та гадають. Таким чином, до методів інтерактивного навчання відносяться: евристична бесіда, метод дискусії, мозковий штурм, метод круглого столу, конкурси практичних робіт [1].

В Одеському державному екологічному університеті на практичних заняттях з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» при вивченні тем: «Ділова бесіда», «Службова бесіда», «Співбесіда», «Ділова нарада» використовуються рольові ігри, які моделюють ситуації майбутньої діяльності студентів.

Особливу зацікавленість та емоційність у студентів викликає рольова гра з теми: «Співбесіда» при працевлаштуванні. Вона не тільки сприяє підвищенню їх професійному діалогічному мовленню, а й виховує у них правильну манеру поведінки при бесіді з керівником установи або роботодавцем; навчає їх контролювати своє мовлення, дотримуватися правил мовного етикету, засвідчувати свою вихованість, шану і уважність до співрозмовника, а також пунктуальність, делікатність, приязнь, привітність, доброзичливість.

Рольова гра здійснюється дуже емоційно при вивченні теми: «Ділова телефонна розмова».

Ділову гру в вигляді «круглого столу» можна використовувати при закріпленні тем, пов'язаних з вивченням термінології за фахом. Студентам пропонується актуальна тема зі спеціальності, потім за ролями починається обговорення цієї теми в процесі дискусії.

При вивченні теми: «Мовний етикет» студенти за допомогою ситуативних ігор (наприклад: «Зустріч студента та викладача», «Зустріч чоловіка та жінки», «Прощання студента з викладачем або з товаришем»,

«Зустріч чоловіка та жінки») не тільки запам'ятовують мовні етикетні фрази, закріплені за певними комунікативними ситуаціями, але навчаються «ввічливому контакту» в процесі спілкування.

Варто відзначити, що форма роботи, яка охоплює рольову або ділову гру, висуває високі вимоги до викладача як ключової фігури навчального процесу. Перш за все, він повинен виконувати свої контролюючі функції ненав'язливо для студента, тобто проявляти терпіння. Це дає студентам можливість відчувати самостійність, прикладати зусилля для вирішення як мовних, так і ситуативних завдань, проявити свої комунікативні здібності. Тому в рольових або ділових іграх особливу увагу відводиться мові викладача, його вмінню використовувати з метою пояснення міміку, голос, педагогічне спілкування в цілому [2].

Рольові ігри, дискусії, засідання круглих столів, у яких відбувається принцип імітаційного моделювання змісту майбутньої професійної діяльності, гарантують мотивацію навчання студентам. Вони не тільки сприяють удосконаленню діалогічного мовлення, а також розвивають комунікативні, творчі здібності майбутніх фахівців та спонукають їх до пізнавально-активної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Шамис В. А. Активные методы обучения в вузе. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/aktivnye-metody-obucheniya-v-vuze#ixzz4akbot7h6>.
2. Єфімова О. М. Рольові ігри в методиці викладання англійської мови. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1140>.

Слободянюк О. Р. (Одеса, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

У тезах розглядаються основні компоненти професійної готовності викладача вищої школи та готовність фахівця до педагогічної діяльності.

Slobodanuk O. (Odessa, Ukraine)

PSYCHOLOGICAL BASES OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL ACTIVITIES FOR LECTURER OF HIGH SCHOOL

The thesis addresses the main components of the professional readiness of a teacher of higher education and the readiness of a specialist for pedagogical activity.

У педагогіці вищої школи сукупність професійно обумовлених вимог до викладача визначається готовністю до педагогічної діяльності. Явище готовності складає предмет вивчення як у педагогів, так і у психологів. Перші акцентують увагу на виявленні факторів і умов,

дидактичних та виховних засобів, що дають змогу керувати становленням і розвитком готовності. Психологи орієнтуються на встановленні характеру зв'язків і залежностей між станом готовності та ефективністю діяльності.

Проблема готовності стала об'єктом спеціальних досліджень не так давно. На першому етапі (кінець XIX – початок XX ст.) її вивчали у зв'язку з проникненням у психічні процеси людини. Саме в цей період склалося розуміння готовності як настанови (О. Кюльпе, К. Марбе, Д. Узнадзе). Другий етап слід віднести до періоду дослідження готовності як деякого феномена стійкості людини до зовнішніх і внутрішніх впливів. Таке розуміння готовності зумовлене інтенсивним дослідженням нейрофізіологічних механізмів регуляції та саморегуляції поведінки людей. У цьому плані велику значущість мають дослідження психологів США про соціальну настанову, вияву її основних ознак, структурних компонентів, а також спроб її технічного вимірювання (Ф. Знанецькі, Д. Кац, Г. Олппорт, М.Сміт, У. Томас та ін.).

Третій етап вивчення готовності пов'язаний із дослідженнями в галузі теорії діяльності. Саме в цей період вона розглядається у зв'язку з емоційно-вольовим та інтелектуальним потенціалом особистості щодо конкретного виду діяльності. Готовність характеризується як якісний показник саморегуляції на різних рівнях проходження процесів: фізіологічному, психологічному, соціальному (А. Ганюшкін, М. Дьяченко, Л. Кандибович, М. Левітов та ін.). Із 70-х років XX ст. проблема готовності набуває свого розвитку в зв'язку з дослідженнями педагогічної діяльності (К. Дурай-Новакова, Л. Кондрашова, В. Моляко, О. Мороз, В. Сластьонін та ін.).

Готовність – це психологічний стан особистості, що характеризує її емоційно-когнітивну та вольову сконцентрованість у момент включення в педагогічну діяльність. Готовність виникає внаслідок досвіду людини, який ґрунтується на формуванні позитивного ставлення до діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у неї, об'єктивації її предмета і способів взаємодії з ним. Емоційні, вольові та інтелектуальні характеристики поведінки особистості виступають конкретним вираженням готовності на рівні явища. Готовність володіє часовими характеристиками, вона буває тривалою та ситуативною. Тривала готовність чи підготовленість формується заздалегідь, у результаті спеціально організованих впливів. Ситуативна чи тимчасова готовність характеризується нестійкістю і піддається впливу багатьох факторів, що виникають з особливостями кожної конкретної ситуації діяльності. Обидві готовності, ситуативна і тривала, існують у єдності, перша визначає ефективність другої. У педагогічному аспекті найбільший інтерес ізначення представляє саме тривалий стан готовності до діяльності. Насамперед це визначається тим, що: вона ґрунтується на досвіді, легко актуалізується; є стійкою, не потребує постійно нового формування у зв'язку з непередбаченою педагогічною ситуацією; динамічна, піддається розвитку і може досягати більш високих рівнів за певних педагогічних умовах. Основні інваріантні та іманентні

складові готовності – це єдність особистісного та процесуального компонента. З одного боку, вона є особистісною (емоційно-інтелектуальна, волява, мотиваційна, що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, упевненість в успіху, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями, мобілізації сил, подолання непевності, тощо); з іншого – технічною, що включає інструментарій педагога (професійні знання, уміння, навички і засоби педагогічного впливу).

Отже, компонентами готовності до педагогічної діяльності є професійна самосвідомість, ставлення до діяльності, чи настанова (для ситуаційної готовності), мотиви, знання про предмет та способи діяльності, навички і вміння їх практичного втілення, а також професійно значущі якості особистості. Під час переносу тривалої готовності в нові умови, ситуації на неї впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори. Так, до першого можна віднести: новизну, труднощі, творчий характер завдань, обставини, що оточують, поведінка присутніх. До других – самооцінку підготовленості суб'єкта до діяльності, його психофізіологічний стан, уміння мобілізуватися на виконання майбутньої роботи, контролювати свою емоційну стабільність і рівень власної готовності.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Шамис В. А. Активные методы обучения в вузе. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/aktivnye-metody-obucheniya-v-vuze#ixzz4akbot7h6>.
2. Курлянд З. Н. Професійна усталеність викладача-основа його майстерності. URL.: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1140>.

Слободянюк О. Р. (Одеса, Україна)

ПРОФЕСІЙНА УСТАЛЕНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

У тезах розглядається структура професійної усталеності викладача вищої школи, розкриваються її мотиваційний, емоційний та особистісний компоненти.

Slobodanuk O. (Odessa, Ukraine)

PROFESSIONAL STANDING OF A LECTURER AT THE UNIVERSITY

In theses of the article the structure of the professional endurance of the teacher of higher education, the content of the motivational, emotional component, components of the personal component of the structure of the teacher's professional dilatation is considered.

У формуванні особистості майбутнього фахівця, його світогляду, професійних якостей провідну роль відіграє викладач вищого навчального закладу. Його вплив, звичайно, відрізняється від впливу шкільного вчителя

завдяки тому, що характер стосунків між викладачами та студентами у вищому навчальному закладі значно змінюється під час навчання. Студент 1-го курсу – це вчорашній школяр, який інколи ще до кінця не усвідомлює для чого він прийшов навчатися у вищий навчальний заклад, студент IV-V курсу – це молодший колега, який незабаром прийде на виробництво чи буде займатися науковою діяльністю. Згідно з Національною доктриною освіти система «викладач – студент», що діє у вищому навчальному закладі, спрямована на формування особистості висококваліфікованого спеціаліста, громадянина, патріота. Дослідження багатьох педагогів і психологів (В. П. Давидов, Н. Ф. Левітов, О. М. Матюшкін, Б. М. Теплов, В. Н. Струманський та ін.) підкреслюють зв'язок процесу формування особистості з тим впливом, що здійснює викладач на розум і почуття вихованців. Викладач вищої школи повинен бути як висококваліфікованим ученим, фахівцем, науковцем, так і вихователем.

Професійна усталеність викладача – це синтез властивостей і якостей його особистості, що дає можливість у межах виконання своєї професійної діяльності протягом тривалого часу виконувати її впевнено, самотійно, без емоційного напруження в різних, часто непередбачених умовах, з мінімальними помилками.

Професійна усталеність у педагогічній діяльності не є вродженою. Вона формується поступово і рівень її може бути підвищений за допомогою свідомої, цілеспрямованої роботи, яка враховує індивідуальні особливості особистості, зокрема її педагогічні здібності. Структура професійної усталеності викладача вищої школи дещо відрізняється від структури професійної усталеності вчителя, хоча сукупність головних взаємопов'язаних компонентів залишається інваріантною. Це – мотиваційний, емоційно-вольовий, особистісний та професійно-педагогічний компоненти.

Мотиваційний компонент: наявність мотивації на досягнення успіху; упевненість у собі як викладачеві; задоволення діяльністю. Емоційний компонент: відсутність емоційного напруження, страху перед аудиторією; вміння регулювати свої емоційні стани; наявність вольових якостей. Особистісний компонент: методологічна рефлексія; швидкість реакції на поведінку аудиторії й окремих студентів; нормальна втомлюваність. Професійно-педагогічний компонент: вміння приймати педагогічно доцільне рішення у нестандартних ситуаціях; знання та вміння викладача (професійні, психолого-педагогічні, загальні); стійка потреба у самоосвіті, самопізнанні. Задоволеність діяльністю залежить, по-перше, від економічних факторів: низька заробітна плата, погані побутові умови тощо можуть породжувати плінність кадрів, особливо це стосується молодих науковців.

Чималою мірою від задоволеності професією викладача залежить і психічне здоров'я людини. Якщо внаслідок тих чи інших причин викладач не дістає задоволення від роботи, від своєї педагогічної діяльності, у нього може виникнути почуття пригніченості, невпевненості у собі. Це може спричинити переконання, що необхідно змінити професію. Крім того, негативні емоційні

стани викликають емоційну напруженість, яка стає причиною психічного перевантаження навіть за помірно напруженого ритму професійної діяльності, а це, у свою чергу, позначається на фізичному самопочутті людини. Задоволеність викладацькою діяльністю викликає бажання вдосконалювати свою професійну майстерність, стає вихідним моментом формування психологічної системи діяльності (В. Шадріков), отже, впливає на професійну усталеність викладача вищої школи.

Відсутність емоційного напруження, страху перед аудиторією. Як відомо, будь-яка діяльність людини пов'язана з емоціями, тобто має емоційне забарвлення. Чималу роль відіграє в цьому й те, які емоції викликає та чи інша діяльність: позитивні, нейтральні чи негативні. Емоційна напруженість у педагогічній діяльності характеризується переважанням негативних емоцій, перезбудженням, виснаженням нервової системи, наявністю страху перед аудиторією. Страх, будучи психологічним стресом, заважає викладачу створювати доволно потрібний настрій, змінювати рівень емоційного збудження, об'єктивно оцінювати умови проходження наступної діяльності.

Емоційну напруженість можуть викликати недоліки в управлінні своєю діяльністю, особливо шкідливі звички: відкладати справу на останній момент, не досить сумлінно готуватися до лекцій, занять, систематично запізнюватись, не виконувати свої власні плани тощо.

Відсутність емоційної напруженості має поєднуватися зі здатністю викладача створювати доволно потрібний настрій, найповніше використовувати свої потенційні можливості. Проявлятиметься це у збереженні у викладача оптимістичного настрою, відсутності страху, пригніченості в нестандартній ситуації. Природа емоційних переживань ґрунтується на активності або пасивності емоційних центрів, що регулюють настрій і забезпечують розвиток різних емоційних реакцій. Цілком очевидно, що для успішного виконання своєї професійної діяльності для викладача необхідним є переважання позитивних емоцій, які частково забезпечують як успішність діяльності, так і задоволеність нею. Прийоми регуляції емоційних станів покликані допомогти людині управляти своїм настроєм, впливати на нього. Стабільність емоційного збудження в поєднанні із свідомим управлінням емоційним станом – важлива умова збереження професійної усталеності, зокрема фізичної працездатності в нестандартних ситуаціях.

Емоційна регуляція неможлива без наявності певних вольових якостей – цілеспрямованості, організованості, наполегливості, рішучості, самовладання тощо – тобто здатності до подолання різних внутрішніх і зовнішніх утруднень, що виникають у процесі педагогічної діяльності.

Ефективність діяльності викладача, його професійна усталеність можлива лише в тому випадку, якщо всі його думки, почуття, емоції спрямовані на досягнення поставлених цілей і завдань навчання та виховання. Така спрямованість не створюється сама по собі, а досягається

шляхом свідомого регулювання, управління своїми думками, почуттями, тобто супроводжується певними вольовими зусиллями.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Марголис В. А. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/aktivnye-metody-obucheniya-vuze#ixzz4akbot7h6>.
2. Рогинський З. Н. Професійна діяльність викладача вищої школи. URL.: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1140>.
3. Павленко А. С. Проблеми реалізації нової парадигми вищої школи. – К., 2000. – 436 с.

Бикович М. Р., Голубенко Т. О. (Київ, Україна)

**ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» У ВНЗ**

У тезах проаналізовано волонтерську діяльність як одного із пріоритетних напрямів самореалізації студентів спеціальності «Соціальна робота» у ВНЗ. Зазначено, що волонтерська діяльність становить фундамент сучасного суспільства, привносячи в життя кожної людини потребу в свободі, безпеці та справедливості. Визначено роль та значення волонтерської діяльності шляхом створення центру волонтерства на базі ВНЗ, що надає можливості вчитися та самореалізовуватися майбутнім фахівцям соціальної сфери в процесі надання соціальної допомоги різним верствам населення.

Bykovich M., Golubenko T. (Kyiv, Ukraine)

**VOLUNTARY ACTIVITY AS A PRIORITY DIRECTION
SELF-REALIZATION OF STUDENTS WITH
SPECIALITY «SOCIAL WORK» IN HIGHER EDUCATION**

The thesis analyzes volunteer activity as one of the priority directions of self-realization of students of the specialty «Social work» in higher educational institutions. It is noted that volunteer activity forms the foundation of modern society, bringing into the life of every person the need for freedom, security and justice. The role and significance of volunteer activity is determined by creating a volunteer center on the basis of higher educational institutions, which provides opportunities for studying and self-realization of future specialists of the social sphere in the process of providing social assistance to various sectors of the population.

На сучасному етапі молодь, а саме студентська, є активним соціальним ядром населення України, тому, на нашу думку, кожен суспільний інститут

нашої держави повинен створювати всі необхідні умови для самореалізації, розвитку молодіжного потенціалу та все можливо надавати підтримку в процесі його реалізації.

Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає останню як добровільну, безкорисливу, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги [1].

Відомий український науковець А. Капська зазначає про студентський волонтерський рух, що студентська молодь має особливі мотиви для добровільної соціальної роботи. Приймаючи участь у волонтерстві, студентська молодь отримує не тільки формальну освіту, а й неформальну освіту, яка допоможе у подальшому стати висококваліфікованим спеціалістом [2].

Аналіз історії розвитку і сучасного стану волонтерства у різних країнах доводить, що основною галуззю діяльності добровольців є соціальна, тобто та важлива сфера діяльності, у якій участь держави визнається недостатньо ефективною. Дуже важливе значення має волонтерська діяльність як ресурс соціальної роботи, ефективне використання якого можливе на основі вивчення накопиченого розвинутими країнами досвіду, урахування тенденцій розвитку, творчого використання для побудови його вітчизняної моделі.

У багатьох європейських країнах робота волонтером є професійною діяльністю, заноситься в трудову книжку і вважається при визначенні розміру пенсії. Звичайно, в Україні ще не досягнуті такі висоти, але, тим не менше, перспективи розвитку волонтерської діяльності є.

Волонтерська діяльність студентського молодіжного осередку – це можливість реалізувати себе в суспільстві, розкрити в собі нові можливості; це значний досвід, який набувається не лише шляхом різноманітної цікавої діяльності, а й за рахунок активної комунікації між волонтерами, адже кожен учасник володіє неповторним багажем знань, умінь та навичок. Саме ця категорія становить понад 80% українських волонтерів.

Відповідаючи на запитання, що спонукало молодих людей долучитися до волонтерської діяльності, 85% респондентів вказали суто альтруїстичні мотиви: бажання допомогти іншим, а також потреба зробити щось корисне для суспільства. Серед видів діяльності, що представляють найбільший інтерес, пріоритетними є надання соціальної допомоги різним категоріям населення, просвітницька робота та організація різноманітних заходів.

В свою чергу, робота по розвитку та створенню волонтерських осередків повинна інтенсивніше проводитись і зі сторони ВНЗ, які окрім навчального процесу слугують фундаментальною основою для всіх починань, для визначення з напрямком трудової діяльності та соціальної активності, формування життєвої позиції, врешті-решт, сприяють соціалізації молодої особистості.

Таким чином, робота центру волонтерів на базі закладу освіти свідчить не лише про соціальну активність, самореалізацію студентів та їх бажання до

добročинності, а й те, що налагоджена тісна взаємодія між викладацьким колективом та студентами щодо попередження виникнення негативних явищ серед студентства шляхом залучення до активної просвітницької, громадської, благодійної роботи і розвитку молодіжних ініціатив.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI «Про волонтерську діяльність» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2011, N42, с. 45 (Редакція станом на 20.01.2018).

2. Технологізація волонтерської роботи в Україні у сучасних умовах / [За ред. проф. А. Й. Капської]. – К., 2001. – 140 с.

Зозуляк-Случик Р. В. (Івано-Франківськ, Україна)

**СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНА ВЗАЄМОДІЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ
ПРОЦЕСІ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

Автором подано аналіз однієї з педагогічних умов навчального процесу університету, що сприяє формуванню професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи у межах професійної освіти, а саме суб'єкт–суб'єктній взаємодії.

Zozuliak-Sluchik R. (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

**SUBJECT-SUBJECT INTERACTION IN THE EDUCATIONAL AND
PROFESSIONAL PROCESS OF THE UNIVERSITY AS A
PEDAGOGICAL CONDITION FORMING THE PROFESSIONAL
ETHICS OF FUTURE SOCIAL WORKERS**

The author presents an analysis of one of the pedagogical conditions of the university's educational process, which promotes the formation of professional ethics of future professionals in social work within the framework of professional education, namely, subject-subject interaction.

Усе більше у наукових колах акцентується увага на питанні подальшого професійного зростання особистості фахівця, зокрема соціального працівника.

Можемо сказати, що важливою педагогічною умовою формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах є розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі «викладач–студент».

У розумінні педагогічної взаємодії в університеті ми бачимо цілеспрямований контакт викладача з студентами задля змін у поведінці, діяльності та відносинах учасників навчально-виховного процесу, професійного формування та зростання, що включає єдність педагогічного впливу, його активне сприйняття і власну активність студентів. Причому

взаємодія зумовлює активність двох головних учасників навчально-виховного процесу – викладача і студента, дає суб'єктам впливати на його хід та результати.

Зміст такої взаємодії, впливу полягає в тому, що на гуманістичній основі утворюються цінності, які «рухаються» у просторі відносин між суб'єктами освіти; ці відносини і є мораллю, яка є предметом розгляду професійно-педагогічної етичної свідомості вчителя [2, с. 248–249].

Доречними в даному випадку видаються розвідки А. Каленського та Б. Без'язичного, котрі спробували виокремити структуру готовності викладачів до формування професійної етики. Проводячи паралель із означеним процесом у студентів спеціальності «Соціальна робота», хочемо перелічити компоненти, які входять до цієї категорії:

- цілепокладальний – ставлення мети етичної підготовки студентів на кожному етапі професійної підготовки з урахуванням результатів попередніх доробок, унесенням коректив та перспектив на майбутню діяльність;

- планувальний – добирання й розподіл за етапами та видами професійної підготовки дії найбільш ефективних форм, методів і засобів формування етичної компетентності студентів;

- мотиваційний – усвідомлення значущості поставлених професійно-етичних завдань, рівня домагань студентської групи й окремих студентів; підтримування й формування позитивного ставлення майбутніх фахівців до опанування професійної етики, викликання інтересу, використовуючи різні засоби активізації професійної мотивації (стимулювання інтелектуальної активності, створення умов для професійного самовдосконалення та самореалізації і до морально-етичної рефлексії тощо);

- когнітивний – володіння системою теоретичних і практичних знань про суть, зміст спрямованості розвитку професійної етики в майбутніх викладачів спеціальних дисциплін;

- діяльнісний – наявність у викладачів університетів сформованих умінь і навичок професійно-етичної діяльності, активне залучення до цієї діяльності студентів і колег, побудова наукового й освітнього процесу у виші з урахуванням його орієнтації на розвиток професійно-педагогічної етики;

- конструктивний – застосовування моніторингового інструментарію, й раціональне поєднання різноманітних методів і засобів взаємодії зі студентами, які спрямовані на реалізацію поставлених цілей і завдань професійної підготовки майбутнього вчителя, у тому числі формування професійно-етичної компетентності;

- контроль-корекційний – контроль, аналіз і оцінювання діяльності з організації процесу формування професійної етики студентів, визначення успішності його перебігу, здійснення самоаналізу корекції діяльності, за необхідності – етичної поведінки окремих студентів;

- комунікативний – встановлення педагогічно доцільної взаємодії зі студентами в навчанні та позанавчальний час задля реалізації цілей і завдань формування професійної етики майбутнього соціального працівника;

– рефлексивно-аналітичний – аналіз результатів процесу формування професійної етики студентів, оцінка рівня якості та продуктивності забезпечення цього процесу; виявлення причини труднощів, що склалися в окресленому процесі, моніторинг помилок і можливих шляхів їх запобігання й подолання [1, с. 176–178; 2, с. 227].

Отже, викладене вище переконливо доводить, що необхідною педагогічною умовою формування професійної етики майбутніх соціальних працівників є особистість викладача, зокрема, його наукова, педагогічна кваліфікація, висока фахова компетентність (найбільш професійно-етична), мораль, толерантність, відповідальність, виважений підхід до студентів, зацікавленість у їхніх успіхах, розуміння проблем і прагнень. Адже відомо, що традиційні форми формування професійної етики переважно являють собою репродуктивні дії з виконання професійно-етичних завдань.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Без'язичний Б. І. Теоретичні і методичні засади формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Без'язичний Борис Іванович. – Харків, 2016. – 435 с.

2. Каленський А. А. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін: Монографія / А. А. Каленський. – К. : ЦП «Компринт», 2016. – 424 с.

Дроздова І. П., Киричек К. О. (*Харків, Україна*)

СПЕЦИФІКА КУРАТОРСТВА ГАЛЕРЕЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КУРАТОРІВ

У тезах представлено особливості кураторської діяльності щодо організації художнього процесу в рамках конкретного проекту для професійної підготовки майбутніх кураторів виставкової діяльності в сучасному мистецькому просторі.

Drozdova I., Kirichek K. (*Kharkiv, Ukraine*)

SPECIFICATION OF CURATION IN GALLERY ACTIVITIES FOR THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE CURATORS

The thesis presents the features of curatorial activity in organizing the artistic process within the framework of a specific project for the professional training of future curators of the exhibition activity in the contemporary artistic space.

Проблема організації галерейної справи в невеликих містах доволі актуальна. Уже складно уявити культурне життя міста без таких закладів культури, як музей, виставковий зал, художня галерея.

Про потреби суспільства до культурного художнього життя, прагнення бути безпосередньо учасником культурних подій свідчить пильна увага соціуму та засобів масової комунікації (радіо, друковані видання, телебачення, Інтернет).

Огляд особливостей функціонування художніх галерей у Харкові необхідний для кураторів й організаторів, покупців і глядачів. Нині організатори галерей керуються у своїй діяльності не тільки власним досвідом, інтуїцією, а й досліджуючи статистику, український і зарубіжний досвід, що склався в процесі формування ринку творів мистецтва.

Куратор не просто технічно організовує виставки, роботу музею чи інші арт-проекти, але й є автором, оскільки саме він визначає актуальність тієї чи іншої теми, активно співпрацює з авторами, допомагаючи їм реалізувати свої ідеї та проекти, – так, що, як відзначає Макс Фрай, «за великим рахунком, кураторська діяльність – це така принципово інша форма авторства в мистецтві» [1].

Самі носії кураторського досвіду вважають, що ідеологія, методологія та технологія кураторства «у кінцевому рахунку зводиться до трьох сюжетів: експозиція/презентація (тобто є сюжет, розгорнута в фізичному просторі); каталог/інформація (тобто адаптація до різних інструментів комунікації); громадська/професійна думка (тобто нові образи, що з'явилися в свідомості знайомих і незнайомих людей)» (Ю. Нікіч [2]).

Сфера діяльності куратора залежить від масштабу проекту. Часто в великих міжнародних проектах створюється група кураторів, між якими розподіляються обов'язки. У сучасному мистецтві куратор найчастіше виступає як організатор художнього процесу в рамках конкретного проекту.

Куратор створює загальну концепцію проекту, розробляє стратегію його розвитку, збирає групу художників за вибраною концепцією й організовує умови для втілення проекту в тому чи іншому вигляді (публікації, виставки, майстер-класи тощо).

Професія куратора в сучасному мистецтві вимагає спеціальної підготовки: так, у Харківській державній академії дизайну та мистецтв в 2017 році було відкрито навчання за спеціальністю «Кураторство виставочної діяльності» на факультет дизайну середовища.

Проблема професійної підготовки майбутніх кураторів є відносно новою, складною і багатогранною.

Вимоги сучасного суспільства до професійної підготовки майбутніх кураторів потребують пошуку оптимальних шляхів оновлення системи мистецько-педагогічної освіти; нового підходу до організації навчально-виховного процесу.

Це передбачає розробку такого змісту, форм і методів навчання, що спроможні не тільки забезпечити набуття знань студентами, а й сприяє формуванню в бакалаврів і магістрів сучасного світогляду, розвитку вмінь аналізувати новітні тенденції мистецтва і трансформувати їх у майбутній професійній діяльності.

Серед першочергових завдань курсу є ознайомлення студентів основними закономірностями розвитку сучасного мистецтва в Україні і за кордоном, що передбачає визначення концепцій діяльності світових музеїв і мистецьких виставок (Венеційське бієнале тощо), розуміння специфіки організації та проведення виставок сучасного образотворчого мистецтва.

Важливу роль має набуття знань майбутніми кураторами у проектній діяльності для організації і проведення сучасних художніх виставок (розробка концепції, документації, підготовча робота з формування експозиції), формування умінь і навичок застосовувати ці знання в майбутній професійній діяльності.

Процес підготовки кураторів передбачає ретельне визначення певних тенденцій, окреслення нових явищ у мистецтві, розуміння сучасного стану світової образотворчої діяльності, уміння професійно ознайомити студентів із досвідом розвитку майбутніх напрямків мистецького життя.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Арт-азбука: Словарь современного искусства / [под ред. Макса Фрая]. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://azbuka.gif.ru/alfabet/k/curator/>.

2. Кураторство как явление современной культурно-художественной практики. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lektsii.com/2-29145.html>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

-
- Азаркіна О. В.** Одеський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (Одеса, Україна), начальник відділу з питань надання соціальних послуг та правового забезпечення – **97**
- Балабан Д. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **103**
- Бартенєва І. О.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки – **202**
- Бикович М. Р.** Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **222**
- Богуславська Ю. Ю.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат історичних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **47**
- Божко С. В.** Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків, Україна), спеціальність «Соціальні комунікації, реклама та PR», студентка – **25**
- Борисов В. П.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Комп'ютерна інженерія», магістр – **54**
- Бубнов І. В.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства та соціальних наук – **180**
- Бурка О. М.** Запорізький національний технічний університет (Запоріжжя, Україна), старший викладач кафедри спеціальної освіти та реабілітології – **201**
- Ван Цяньци** Одесский национальный политехнический университет (Харбин, Китай), специальность «Компьютерные науки», магистрантка – **78**
- Відющенко М. Д.** Київський Університет імені Бориса Грінченка (Київ, Україна), спеціальність «Соціальна педагогіка», магістрантка – **100**

- Глушкова Н. М.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **120, 170**
- Голубенко Т. О.** Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та технології соціальної роботи – **222**
- Голубченко Т. Д.** Миколаївський інститут післядипломної педагогічної освіти (Миколаїв, Україна), старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти – **59**
- Гордієнко І. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **74**
- Гузак М. М.** Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), спеціальність «Психологія», магістрантка – **39**
- Дереш В. С.** Херсонський державний університет (Херсон, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології – **150**
- Дроздова І. П.** Харківська державна академія дизайну і мистецтв (Харків, Україна), доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства – **226**
- Дроздова К. Є.** Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського (Вінниця, Україна), аспірантка кафедри педагогіки і професійної освіти – **127**
- Єргієв І. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрант – **85**
- Зарецька В. С.** Херсонський державний університет (Херсон, Україна), завідувач навчально-методичним кабінетом кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології – **106**
- Зичков А. К.** Державний вищий навчальний заклад «Криворізький державний педагогічний університет» (Кривий Ріг, Україна), старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи – **142**
- Зозуляк-Слущик Р. В.** Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи – **224**

- Камара Балла Мусса** Одесский национальный политехнический университет (Конакри, Гвинея), специальность «Социальная работа», магистрант – **113**
- Кантаржи Н. І.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **215**
- Канцер Т. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **83**
- Кернас А. В.** Научно-технический центр Академии связи Украины (Одесса, Украина), кандидат психологических наук, старший научный сотрудник, руководитель отдела естественных наук и психологической гармонизации развития личности – **36**
- Киричек К. О.** Харківська державна академія дизайну і мистецтв (Харків, Україна), спеціальність «Кураторство виставкової діяльності», студентка – **226**
- Коваль Г. В.** Чорноморський національний університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна), доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки – **92, 111**
- Ковальчук А. М.** Придніпровська державна академія будівництва та архітектури (Дніпро, Україна), спеціальність «Облік і аудит», студентка – **41**
- Колодійчук Ю. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **210**
- Колот С. А.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кандидат психологических наук, доцент, декан гуманитарного факультета – **55**
- Корнешук В. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології та соціальної роботи – **162**
- Кравченко О. О.** Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Умань, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету соціальної та психологічної освіти – **44, 174**
- Краснянська Н. Д.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **117**

- Крим Абделькарим** Одесский национальный политехнический университет (Касабланка, Марокко), специальность «Информационные системы и технологии», магистрант – **125**
- Кримова Н. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **74, 83**
- Кудрявцева О. А.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки – **177**
- Кулик Н. С.** Придніпровська державна академія будівництва та архітектури (Дніпро, Україна), спеціальність «Економіка підприємства», студентка – **214**
- Куцоласька А. М.** Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Шаргородської районної ради Вінницької області (Шаргород, Україна), директор – **87**
- Лазарева А. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат філософських наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **205**
- Левченко Є. М.** Чорноморський національний університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **92**
- Лисенко О. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат соціологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **109**
- Лисенко Ю. О.** Придніпровська державна академія будівництва та архітектури (Дніпро, Україна), спеціальність «Економіка підприємства», студентка – **214**
- Лубинец К. С.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), специальность «Автоматизация и компьютерно-интегрированные технологии», магистрант – **62**
- Ляхова В. П.** Николаевский областной институт последипломного педагогического образования (Николаев, Украина), старший преподаватель кафедры педагогики, психологии и менеджмента образования – **138**

- Машталер Ю. І.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **69**
- Мишковський Р. В.** Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), асистент кафедри педагогіки та соціальної роботи – **89**
- Міткова К. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **76**
- Моїсєєва Т. М.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат історичних наук, доцент кафедри правознавства – **80**
- Мороз Г. М.** Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків, Україна), викладач Лінгвістичного центру факультету іноземних мов – **167, 188**
- Мосаєв Ю. В.** Класичний приватний університет (Запоріжжя, Україна), кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології та соціальної роботи – **29**
- Москалюк О. І.** Хмельницький національний університет (Хмельницький, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки – **199**
- Мосьпан Н. В.** Київський університет імені Бориса Грінченка (Київ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу – **63**
- Музика Ю. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **85, 144**
- Нєвєйкіна Г. І.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **72**
- Нємцев Е. М.** Індустріальний інститут Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Україна), старший викладач кафедри електромеханіки і автоматики – **211**
- Нємцева Н. С.** Індустріальний інститут Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальнонаукової підготовки – **211**

- Никон Н. А.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кандидат социологических наук, доцент кафедры психологии и социальной работы – **31**
- Овод Ю. В.** Хмельницький національний університет (Хмельницький, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки – **197**
- Окара Д. В.** Одеська державна академія будівництва та архітектури (Одеса, Україна), кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інноваційних технологій і прикладної математики – **186**
- Онипченко О. І.** Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Харків, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки – **51**
- Ордіна Л. Л.** Білоцерківський національний аграрний університет (Біла Церква, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін – **132**
- Павленко Д. С.** Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), спеціальність «Психологія», студентка – **46**
- Пелісьє Ю. П.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **76**
- Півень Г. Г.** Николаевский областной институт последипломного педагогического образования (Николаев, Украина), старший преподаватель кафедры педагогики, психологии и менеджмента образования – **140**
- Платаш Л. Б.** Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи – **158**
- Попов М. А.** Шаргородська районна рада Вінницької області (Шаргород, Україна), голова – **67**
- Прокопович Л. В.** Одесский национальный политехнический университет (Одесса, Украина), кандидат технических наук, доцент кафедры культурологии, искусствоведения и философии культуры – **22**
- Рабійчук С. О.** Хмельницький національний університет (Хмельницький, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та

- соціальної педагогіки – **23**
- Радчук В. М.** Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри практичної психології – **46, 154**
- Ракова А. Ю.** Миколаївський національний аграрний університет (Миколаїв, Україна), старший лаборант кафедри іноземних мов – **111**
- Решетинський С. Г.** Русенський університет «Ангел Канчев» (Русе, Болгарія), спеціальність «Індустріальна інженерія», магістр – **54**
- Ріклезон В. С.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), спеціальність «Соціальна робота», студентка – **129**
- Рожкова О. О.** Придніпровська державна академія будівництва та архітектури (Дніпро, Україна), спеціальність «Облік і аудит», студентка – **41**
- Романова Т. М.** Муниципальное бюджетное образовательное учреждение дополнительного образования детей города Абакана «Центр детского творчества» (Абакан, Российская Федерация), заведующая отделом декоративно-прикладного и технического творчества, Почётный работник общего образования Российской Федерации – **134**
- Савош Г. П.** Придніпровська державна академія будівництва та архітектури (Дніпро, Україна), кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії і політології – **41, 214**
- Сальник Е. Д.** Університет митної справи та фінансів (Дніпро, Україна), спеціальність «Економіка», магістрантка – **57**
- Северинюк Т. О.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **152**
- Семенкова А. Н.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **65**
- Семенова Л. Ю.** Університет митної справи та фінансів (Дніпро, Україна), кандидат економічних наук, доцент кафедри соціально-трудових відносин – **57**
- Скутар І. С.** Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), спеціальність «Практична психологія», магістрантка – **154**

- Слободянюк О. Р.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри українознавства та соціальних наук – **217, 219**
- Сторож В. В.** Одесский национальный медицинский университет (Одесса, Украина), кандидат педагогических наук, преподаватель кафедры психологии – **122**
- Стрельбицька С. М.** Одесский национальный медицинский университет (Одесса, Украина), преподаватель кафедры психологии – **193**
- Ткаченко С. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), старший викладач кафедри психології та соціальної роботи – **208**
- Тодорцева Ю. В.** Одеський національний політехнічний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи – **165**
- Троян А. О.** Одеський державний екологічний університет (Одеса, Україна), кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства та соціальних наук – **215**
- У Чжисян** Одесский национальный политехнический университет (Хенан, Китай), специальность «Компьютерные науки», магистрант – **195**
- Фесун Г. С.** Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна), кандидат політичних наук, доцент кафедри практичної психології – **39**
- Фокша О. М.** Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна), здобувач кафедри педагогіки – **172**
- Фурманюк М. І.** Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса Національної академії наук України (Київ, Україна), аспірант відділу теорії та історії політичної науки – **34**
- Халілова-Чуваєва Ю. О.** Одеська національна академія харчових технологій (Одеса, Україна), кандидат політології, доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу – **27**
- Хееромс Ханс** Гентский университет (Гент, Бельгия), специальность «Восточно-Европейские языки и культуры», магистрант – **49**
- Хлебнікова О. О.** Одесский национальный медицинский университет (Одесса, Украина), специальность «Психология», магистрантка – **122**

- Хозраткулова І. А.** Миколаївський інститут післядипломної педагогічної освіти (Миколаїв, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти – **136**
- Христич А. Л.** Международная организация труда (Неон, Швейцария), специалист по управлению ИКТ-проектами – **55**
- Чепурна О. О.** Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації (Харків, Україна), головний спеціаліст відділу дошкільної, загальної середньої, корекційної та позашкільної освіти управління освіти і науки – **147**
- Чернишев В. Г.** Одеський національний економічний університет (Одеса, Україна), кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичних методів аналізу економіки – **183**
- Чубук Р. В.** Чорноморський національний університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки – **94**
- Шибко О. І.** Маріупольський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом (Маріуполь, Україна), кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальних наук та психології – **19**
- Шинкаренко В. М.** Одеський національний економічний університет (Одеса, Україна), кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичних методів аналізу економіки – **183**
- Шинкаренко Л. В.** Міжнародний гуманітарний університет (Одеса, Україна), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування і корпоративної безпеки – **186**
- Эльфадил Хамза** Одесский национальный политехнический университет (Касабланка, Марокко), специальность «Информационные системы и технологии», магистрант – **115**
- Юрченко Н. С.** Чорноморський національний університет імені Петра Могили (Миколаїв, Україна), спеціальність «Соціальна робота», магістрантка – **191**

LIST OF AUTHORS

- Azarkina O.** Odessa City Center of Social Service for family, children and youth (Odessa, Ukraine), the Head of the Department of provision of social services and law of the Odesa Municipal Center for social services for the family, children and youth – **97**
- Balaban D.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», student – **103**
- Barteneva I.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy» (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Pedagogy Department – **202**
- Boguslavska Yu.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **47**
- Borysov V.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Computer Engineering», magister – **54**
- Bozhko S.** Kharkiv National University named after V. N. Karazin (Kharkov, Ukraine), speciality «Social Communications, Advertising and PR», student – **25**
- Bubnov I.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Ukrainian Studies and Social Science Department – **180**
- Burka O.** Zaporizhzhya National Technic University (Zaporizhzhia, Ukraine), The Senior lecturer of the Special Education and Rehabilitology Department – **201**
- Bykovich M.** National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov (Kyiv, Ukraine), speciality «Social Work», student – **222**
- Chepurna O.** The Department of Science and Education of Kharkiv Regional State Administration (Kharkiv, Ukraine), Chief Specialist of pre-school, secondary, correctional and non-formal education of Education and Science Management – **147**
- Chernyshev V.** Odessa National Economic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of the Mathematical Methods Analysis of Economics – **183**

- Chubuk R.** Black Sea National University named after Petro Mohyla (Mykolaiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Social work, Management and Pedagogy Department – **94**
- Deresh V.** Kherson State University (Kherson, Ukraine), Ph.D, the Senior lecturer in Social Work, Social Pedagogy and Sociology Department – **150**
- Drozdova I.** Kharkiv State Academy of Design and Arts (Kharkiv, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Head of the Ukrainian Studies Department – **226**
- Drozdova K.** Vinnitsa State Pedagogical University named after M. Kotsyubinsky (Vinnytsya, Ukraine), Postgraduate student of the Pedagogy and Vocational Education Department – **127**
- Elfadil Hamza** Odessa National Polytechnic University (Casablanka, Mapocco), speciality «Informative Systems and Technologies», magister – **115**
- Fesun H.** Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych (Chernivtsi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Applied Psychology Department – **39**
- Foksha O.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy» (Odessa, Ukraine), Postgraduate student of Pedagogy Department – **172**
- Furmanyuk M.** I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine), Postgraduate student of Theory and History of Political Science Department – **34**
- Geeroms Hans** Ghent University (Ghent, Belgium), speciality «Eastern European Languages and Cultures», magister – **49**
- Glushkova N.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian Studies and Social Science Department – **120, 170**
- Golubenko T.** National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov (Kyiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of Theory and Technology of Social Work – **222**
- Guzak M.** Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych (Chernivtsi, Ukraine), speciality «Psychology», magister – **39**

- Holubchenko T.** Mykolayiv in-service teachers training institute (Mykolayiv, Ukraine), the Senior teacher of Pedagogy, Psychology and Education Management Department – **59**
- Hordiienko I.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Psychology and Social Work Department – **74**
- Ierhiiev I.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **85**
- Kamara Balla Mussa** Odessa National Polytechnic University (Conakry, Guinea), speciality «Social Work», magister – **113**
- Kantarzhi N.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian Studies and Social Science Department – **215**
- Kantser T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», student – **83**
- Kernas A.** Scientific and Technical Center of the Academy of Communications of Ukraine (Odessa, Ukraine), Ph.D, Senior Researcher, the Head of the Department of Natural Sciences and Psychological Harmonization of Personality Development – **36**
- Khalilova-Chuvaeva Iu.** Odessa National Academy of Food Technologies (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of of Hotel and Restaurant Business Department – **27**
- Khliebnikova O.** Odessa National Medical University (Odessa, Ukraine), speciality «Psychology», magister – **122**
- Khozratkulova I.** Mykolayiv in-service teachers training institute (Mykolayiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Pedagogy, Psychology and Education Management Department – **136**
- Khristich A.** International Labour Organization (Nyon, Switzerland), ICT Project Manager Specialist – **55**
- Kirichek K.** Kharkiv State Academy of Design and Arts (Kharkiv, Ukraine), speciality «Counsel of Exhibition Activity», student – **226**
- Kolodiychuk Y.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Senior teacher of the Psychology and Social Work Department – **210**
- Kolot S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, Dean of the Faculty of Humanities – **55**
- Korneshchuk V.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Head of the Psychology and Social Work Department – **162**

- Koval H.** Black Sea National University named after Petro Mohyla (Mykolaiv, Ukraine), Ed.D, Full Professor, the Head of the Social work, Management and Pedagogy Department – **92, 111**
- Kovalchuk A.** Dnieper State Academy of Construction and Architecture (Dnipro, Ukraine), speciality «Accounting and audit», student – **41**
- Krasnianska N.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian Studies and Social Science Department – **44, 117**
- Kravchenko O.** Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna (Uman, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, the Dean of the Social and Psychological Education Faculty – **174**
- Krim Abdelkarim** Odessa National Polytechnic University (Casablanka, Mapocco), speciality «Informative Systems and Technologies», magister – **125**
- Krymova N.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **74, 83**
- Kudryavtseva O.** State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy» (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Pre-school Pedagogics Department – **177**
- Kulyk N.** Dnieper State Academy of Construction and Architecture (Dnipro, Ukraine), speciality «Economy of enterprise», student – **214**
- Kutsolapska A.** Municipal Institution «Inclusive-Resource Center» of Shargorod District Council Vinnytsia Region (Sharygorod, Ukraine), the Director – **87**
- Lazareva A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **205**
- Levchenko Y.** Black Sea National University named after Petro Mohyla (Mykolaiv, Ukraine), speciality «Social Work», magister – **92**
- Liakhova V.** Mykolayiv in-service teachers training institute (Mykolayiv, Ukraine), the Senior teacher of Pedagogy, Psychology and Education Management Department – **138**
- Lybynets K.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Automation and computer integrated technologies», magister – **62**

- Lysenko O.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **109**
- Lysenko Y.** Dnieper State Academy of Construction and Architecture (Dnipro, Ukraine), speciality «Economy of enterprise», student – **214**
- Mashtaler J.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», student – **69**
- Mitkova K.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», student – **76**
- Moiseeva T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Justice Department – **80**
- Moroz G.** Kharkiv National University named after V. N. Karazin (Kharkiv, Ukraine), the Teacher of the Linguistic Center of the Foreign Languages Faculty – **167, 188**
- Mosaev Y.** Classical Private University (Zaporizhia, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Sociology and Social Work Department – **29**
- Moskaliuk O.** Khmelnytskyi National University (Khmelnytskyi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Social Work and Social Pedagogy Department – **199**
- Mospan N.** Borys Grinchenka Kyiv University (Kyiv, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of English Philology and Translation Department – **63**
- Muzyka Y.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **85, 144**
- Myshkovskiy R.** Chernovtsy National University named after Yuriy Fedkovych (Chernovtsy, Ukraine), assistant of the Pedagogy and Social Work Department – **89**
- Niementsev E.** Industrial Institute of Donetsk National Technical University (Pokrovsk, Ukraine), the Senior teacher of Electromechanics and Automatics Department – **211**
- Niementseva N.** Industrial Institute of Donetsk National Technical University (Pokrovsk, Ukraine), Ph.D, the Associate Professor of General Scientific Training Department – **211**
- Nievieikina H.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian Studies and Social Science Department – **72**
- Nikon N.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – **31**

- Okara D.** Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate Professor of the Information Technologies and Applied Mathematics Department – **186**
- Onypchenko O.** Municipal establishment «Kharkov Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkov regional council (Kharkiv, Ukraine), Ph.D, the Associate Professor of the Social Work and Social Pedagogics Department – **51**
- Ordina L.** Belotserkovskii National Agrarian University (Bila Tserkva, Ukraine), Ph.D, the Associate Professor of the Social and Humanitarian Disciplines Department – **132**
- Ovod Y.** Khmelnytskyi National University (Khmelnytskyi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Social Work and Social Pedagogy Department – **197**
- Pavlenko D.** Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych (Chernivtsi, Ukraine), speciality «Psychology», student – **46**
- Pelissier J.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Psychology and Social Work Department – **76**
- Piven G.** Mykolayiv in-service teachers training institute (Mykolayiv, Ukraine), the Senior teacher of Pedagogy, Psychology and Education Management Department – **140**
- Platash L.** Chernovtsy National University named after Yuriy Fedkovych (Chernovtsy, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Pedagogy and Social Work Department – **158**
- Popov M.** Shargorod District Council of the Vinnytsia region (Sharygorod, Ukraine), the Chairman – **67**
- Prokopovich L.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Art History, Cultural Studies and Philosophy of culture Department – **22**
- Rabiychuk S.** Khmelnytskyi National University (Khmelnytskyi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Social Work and Social Pedagogy Department – **23**
- Radchuk V.** Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych (Chernivtsi, Ukraine), Ph.D, the Associate professor, the Head of the Applied Psychology Department – **46, 154**

- Rakova A.** Mykolaiv National Agrarian University (Mykolaiv, Ukraine), the Senior laboratory assistant of the Foreign Languages Department – *111*
- Reshetinsky S.** University of Ruse «Angel Kanchev» (Ruse, Bulgaria), speciality «Industrial Engineering», magister – *54*
- Riklezon V.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), speciality «Social Work», student – *129*
- Romanova T.** Children’s Creativity Center (Abakan, Russian Federation), the Head of the Department of Applied and Technical Creativity, Honorary worker of general education of Russian Federation – *134*
- Rozhkova O.** Dnieper State Academy of Construction and Architecture (Dnipro, Ukraine), speciality «Accounting and audit», student – *41*
- Salnik E.** University of Customs and Finance (Dnipro, Ukraine), speciality «Economics», magister – *57*
- Savosh G.** Dnieper State Academy of Construction and Architecture (Dnipro, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Philosophy and Political Science Department – *41, 214*
- Semenkova A.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Psychology and Social Work Department – *65*
- Semenova L.** University of Customs and Finance (Dnipro, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Social-Labor Relations Department – *57*
- Severyniuk T.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Psychology and Social Work Department – *152*
- Shybko O.** Mariupol Institute of Interregional Academy of Personnel Management (Mariupol, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Social Science and Psychology Department – *19*
- Shynkarenko L.** International Humanitarian University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of Business Administration and Corporate Security – *186*
- Shynkarenko V.** Odessa National Economic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Department of the Mathematical Methods Analysis of Economics – *183*
- Skutar I.** Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych (Chernivtsi, Ukraine), speciality «Applied Psychology», magister – *154*

- Slobodanuk O.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of the Ukrainian Studies and Social Science Department – *217, 219*
- Storozh V.** Odessa National Medical University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the lecturer of the Psychology Department – *122*
- Strelbitskaya S.** Odessa National Medical University (Odessa, Ukraine), the lecturer of the Psychology Department – *193*
- Tkachenko S.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), the Senior teacher of Psychology and Social Work Department – *208*
- Todortseva J.** Odessa National Polytechnic University (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Psychology and Social Work Department – *165*
- Troyan A.** Odessa State University of Ecology (Odessa, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of the Ukrainian Studies and Social Science Department – *215*
- Vidyushchenko M.** Kiev University named after Boris Grinchenko (Kiev, Ukraine), speciality «Social Pedagogy», magister – *100*
- Wang Qianqi** Odessa National Polytechnic University (Harbin, China), speciality «Computer Sciences», magister – *78*
- Wu Zhixiang** Odessa National Polytechnic University (Henan, China), speciality «Computer Sciences», magister – *195*
- Yurchenko N.** Black Sea National University named after Petro Mohyla (Mykolaiv, Ukraine), speciality «Social Work», magister – *191*
- Zaretska V.** Kherson State University (Kherson, Ukraine), the Head of the teaching and methodical cabinet of the Social Work, Social Pedagogy and Sociology Department – *106*
- Zozuliak-Sluchik R.** Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk (Ivano-Frankivsk, Ukraine), Ph.D, the Associate professor of Social Pedagogy and Social Work Department – *224*
- Zychkov A.** State Institution of Higher Education «Kryvyi Rih State Pedagogical University» (Kryvyi Rih, Ukraine), the Senior Lecturer of the Social Pedagogy and Social Work Department – *142*

Наукове видання

**МАТЕРІАЛИ
ОДИНАДЦЯТОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ»
м. Одеса, 17 травня 2018 р.**

Головний редактор В. В. Корнешук

Підписано до друку 15.05.2018.
Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 14,6.
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

